

गौतमीयमहातन्त्रम्

सम्पादकः

डॉ० रामजीमालवीयः

Q:332(Q2:23)

ISN 26

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयः

वाराणसी

Q: 332 (Q2: 23) 8602
15N2G

Maharsi Gautama
Gautamiyamahatantram

B.J.V.J. PRATISHTHAN
LIBRARY

SHRI JAGADGURU VISHWARADHYA JNANAMANDIR
(LIBRARY)
JANGAMAWADIMATH, VARANASI

• • • • •

Please return this volume on or before the date last stamped
Overdue volume will be charged 1/- per day.

[illegible]

YOGATANTRA-GRANTHAMĀLĀ

[Vol. 14]

GAUTAMĪYAMAHAĀTANTRAM.

OF

MAHARṢI GAUTAMA

FOREWORD BY

DR. VIDYANIWAS MISRA

VICE-CHANCELLOR

EDITED BY

DR. RĀMAJĪ MĀLAVĪYA

Prof. & Head

Sāṅkhya-Yoga-Tantra-Āgama-Department

Sampurnanand Sanskrit University

V A R A N A S I

1 9 9 2

Research Publication Supervisor—
Director, Research Institute,
Sampurnanand Sanskrit University
Varanasi.

Q:332(Q2:23)
15N2G

Published by—
Dr. Harish Chandra Mani Tripathi
Publication Officer,
Sampurnanand Sanskrit University
Varanasi-221 002.

SRI JAGADGURU VIDYANATHADHYA
JNANA SIMHASANA JI. NAMASTU

LIBRARY

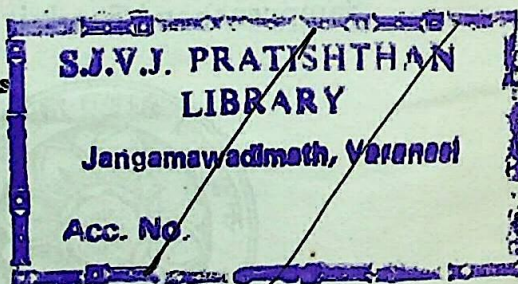
Available at—
Sales Department,
Sampurnanand Sanskrit University
Varanasi-221 002.

Jangamwadi Math, Varanasi

ACC No. 8602

First Edition—1000 Copies
Price Rs. 80-00

Printed by—
Shree Ghan Shyam Upadhyaya
Manager,
Sampurnanand Sanskrit University Press
Varanasi.

योगतन्त्र-ग्रन्थमाला

[१४]

महर्षिगौतमप्रणीतं

गौतमीयमहातन्त्रम्

कुलपतिश्रीविद्यानिवासमिश्रप्ररोचनया

समलङ्कृतम्

सम्पादकः

डॉ० रामजीमालवीयः

आचार्योऽध्यक्षश्च,

साङ्ख्ययोगतन्त्रागमविभागस्य

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालये

वाराणस्याम्

२०४८ तमे वैक्रमाब्दे

१९१३ तमे शकाब्दे

१९९२ तमे ख्रिस्ताब्दे

अनुसन्धानप्रकाशनपर्यवेक्षकः—

निदेशकः, अनुसन्धानसंस्थानस्य
सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालये
वाराणसी ।

प्रकाशकः —

डॉ० हरिश्चन्द्रमणित्रिपाठी
प्रकाशनाधिकारी,
सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य
वाराणसी-२२१ ००२.

प्राप्तिस्थानम्—

विक्रय-विभागः,
सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य
वाराणसी-२२१ ००२.

प्रथमं संस्करणम्, १००० प्रतिलिप्याणि
मूल्यम्—८० = ०० रूप्यकाणि

मुद्रकः—

श्रीधनश्याम-उपाध्यायः

व्यवस्थापकः

सम्पूर्णानन्द-संस्कृत-विश्वविद्यालयीय-मुद्रणालयस्य
वाराणसी ।

प्ररोचना

गौतमीयमहातन्त्रं योगतन्त्रविभागाध्यक्षैः तान्त्रिकप्रवरैः श्रीरामजी-मालवीयमहोदयैः सम्पादितम्, भूमिकया सनाथीकृतञ्च । गौतमीयमहातन्त्रं पाञ्चरात्रागमस्य मुख्यो ग्रन्थः । इदं तन्त्रं गौतममुनिभाषितम् । अनेन तन्त्रेण निगमागमयोः समन्वयः कथं साधनाद्वारेण भवति ? इति प्रदर्शितम् । ननु भ्रम एव एष यद् जना वेदतन्त्रयोः विरोधमेव पश्यन्ति, न परस्पर-मुपकारित्वम् । अस्मिन् ग्रन्थे भगवतो विष्णोराधनायास्तान्त्रिकक्रमः सोपपत्तिः प्रदर्शितः । अत्र श्रीकृष्णस्य चिन्तनमेव केन्द्रम्; किन्तु स्वरूपचिन्तने गुरोः साहाय्यमपेक्ष्यते, तदनन्तरं भूमिशुद्धिपूर्वकं यागमण्डपस्य निर्माणं प्रस्तूयते, तदनन्तरं दीक्षायाः स्वरूपं विधिश्चोभयं वर्णितम् ।

अतः परं न्यासादिवर्णनपूर्वकमुपासनाक्रमो निरूपितः । अन्ते च होम-विधिः, पुरश्चरणविधिः, काम्योपासना, मन्त्रोद्धारचर्चा चैतत्सर्वं यथाक्रमं निरूपितम् । गौतमीयमहातन्त्रं वैष्णवागमेऽत्यन्तं प्रसिद्धः सन्नपि पूर्वमप्रका-शित इति, अस्य प्रकाशनं विदुषां मुदे भवितेति विश्वसिमी । अस्य सम्पादकान् श्रीमालवीयमहाभागान् साधुवादैरभिषिञ्चामि ।

वाराणस्याम्
महाशिवरात्रिपर्वणि,
२०४८ वैक्रमाब्दे
(२०१३/१९९२ ख्रिस्ताब्दे

}

विद्यानिवाससिन्धुः

कुलपतिः,

सम्पूर्णानन्दसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य

विषयानुक्रमणिका

वैष्णवेषु समेषु तन्त्रेषु प्राथम्यं भजमानं गौतमीयं तन्त्रमिति न तिरोहितं केषांचिद्विपश्चितां विद्यावतां प्रतिभाजुषां तन्त्रक्रियाकलापबोधभाजां कर्मठानां विद्वद्भौरेयणाम् ।

वैष्णवानां तन्त्रक्रियाकलापसाधननैपुण्यदीक्षान्तः करणानां सर्वे साधन-प्रकारा अत्र वैशिष्ट्यं भजमाना यथा राजन्ते तथा नान्यत्र वैष्णवतन्त्र-निकरे ।

अत्र तु महाकौशलेन समे विषयाः स्फुटतमाः प्रतिपादिताः सन्तो निजी-यामद्भुतच्छटां धारयन्तो विराजन्ते । तर्ककर्मशधिषणाधिष्टितान्तरालेन विपश्चिता गौतमेनापूर्वा पद्धतिमाश्रित्य सर्वे साधनसम्भाराः अत्र तन्त्रे प्रकाशिताः सुखावबोधाद्योतन्ते । किं बहुना गौतमीया प्रतिपादनकला तन्त्रेऽत्र यथा स्फुठावभासा ग्राह्यविषयावभासिका भाषते मनोऽह्लादकारिका नान्यत्र तन्त्रकदम्बे ।

प्रथमेऽध्याये—

सिद्धाश्रमघटकेन भगवता मुनिना धीमता तपःस्वाध्यायनिरतेन पुरुषो-त्तमे भक्तिमता शिरसा कृष्णं नमस्यता गिरा जनार्दनं स्तुवता यागेशं कराभ्यां जपता हृदा हरिं सदा ध्यायता धर्मार्थकाममोक्षार्थिना सकलश्रुतितत्त्वज्ञेन इतिहासपुराणविदा मन्त्रौषधिक्रियासम्यग्योगसिद्धान्ततत्त्वविदा महर्षिणा गौतमेन पृष्ठस्य नारदस्य गौतमर्षिं प्रति शत्रूदासीनबान्धवेषु कामदेषु मन्त्रेषु विभिन्नफलदेषु नैकत्र फलदेषु मतेषु समफलदत्वेन अवोदितेषु सर्वेषु मन्त्रेषु श्रद्धाविरहबोधनं, सर्वफलदायकस्य सर्वबन्धोः सर्ववर्णाधिकारस्य ललना सुलभस्य अल्पायासफलप्रदस्य स्वयंभुवा निर्दिष्टस्य कृष्णमन्त्रोत्तमस्य दशा-क्षरस्य मन्त्रस्य जपमात्रेण सिद्धिदस्य ज्ञानमात्रेण चतुर्विधमुक्तिप्रदायकस्य अज्ञानतूलराशेज्वलनस्य जगद्दुर्लभस्य अद्वितीयस्य पद्मयोनिशचीपतिगरुड-घनेशदत्तदायकस्य स्वर्गदस्य सर्वलोकवशदस्य मन्त्रपरममन्त्रस्य गुह्यगुह्यस्य मन्त्रराजस्य दशवर्णात्मिकस्य मन्त्रस्य सर्वातिशायित्ववर्णनम् । एवं तदीय, विविधमाहात्म्यस्य फलस्य च वर्णनं मन्त्रेषु कृष्णमन्त्राणां श्रेष्ठत्व-बोधनं च ।

द्वितीयेऽध्याये—

महर्षेर्नारदस्य मुनिगौतमाय प्रश्नकर्त्रे दशाक्षरमन्त्रस्य मुनिनिर्मितदशाक्षरमन्त्रस्य तच्छक्तिबीजयोश्च अनुक्रमेण ऋषिच्छन्दोदेवतानां तन्मन्त्रस्य ख्यापनं ब्रह्मपञ्चक प्रतिपादनं मन्त्रस्वरूप मन्त्रन्यास संहारादीनां वर्णनं, मातृका वैविध्यबोधनं प्राणायाम वैविध्य प्रदर्शनं प्राणायाममाहात्म्य वर्णनं मन्त्रविनियोगवर्णनं भूतशुद्धिलिपिन्यासादिवर्णनं अन्तर्मतृकान्यासवर्णनम् आन्तरन्यास प्रकारकथनं मातृकान्यासस्वरूप ख्यापनं करशुद्धि विधान वर्णनं लक्ष्मीबीज कथनं विविधन्यास कीर्तनं रेचक पूरक कुम्भकादि प्राणायाम वैविध्यस्वरूप प्रदर्शनं शक्तेर्वैविध्य बोधनं च ।

तृतीयेऽध्याये—

अखिलन्यासजालवर्णनम्, समस्तपुरुषार्थदन्यासानां फलाधिक्येच्छया प्रस्तावनम् । अभीप्सिताङ्गेषु तत्तन्न्यासप्रकारख्यापनम् । हृदिविश्वमय-पद्मस्य न्यासप्रकारः, पञ्चाशद्वर्णकर्णिकान्यासविधिः, कलाभिः सहितस्य मण्डलत्रयस्य प्रणवस्य त्रिभिर्वर्णन्यासप्रकारवर्णनम् । दशद्वादशषोडशैः वर्णन्यासविधिवर्णनम् । प्रणवांशाक्षराणां विविधार्थकानां स्वरूपकीर्तनम् । आत्मान्तरात्मपरमात्मज्ञानात्म चतुष्टयस्य न्यासप्रकारः ।

चतुर्णामात्मनां सन्यासपरिचयः । विविधानां शक्तीनां परिचयोद्बोधनम् । महामनुन्यासादयो वर्णिताः ।

चतुर्थेऽध्याये—

समर्तुकुसुमान्वितं सर्वदेवनमस्कृतं पक्षिकूटकूजितं भ्रमन्भ्रमरझङ्कार-मुखरीकृतदिशाननं सूर्यतनयावारिविलास शीतलानिलसेव्यमानं त्रिविध-पुष्पानोकहवल्लरीप्रभृति कान्तिमण्डितं समोदितविधुदिनपमहोदीपदीपितं द्वात्रिंशद्वनवृतं साकेतादतिसौख्यप्रदं पुरन्दरप्रमुखदेवैः सर्वतः समधिष्ठितं वृन्दावनमिति प्रख्यापनम् । पुण्डरीकनिभेक्षणस्य पीताम्बरस्य रक्तनेत्राधरस्य रक्तपाणिपादतलस्य कौस्तुकोद्भासितोरस्कस्य विविधरत्नविभूषितस्य भगवतः श्रीकृष्णस्य विविधविशेषणविशिष्टस्य चिन्तनम्, सिद्धनारदविश्वामित्र-पराशरव्यासाङ्गिरसभृगुदक्षसनकादिसिद्धकपिलवास्तुवागीशहारीतयाज्ञवल्क्योः शनःक्रतुमार्कण्डेय भरद्वाजपुलस्त्यपुलहः प्रभृतिभिः वसिष्ठाद्यैर्मुनीन्द्रैश्च स्तूयमानस्य श्रीकृष्णस्य प्रख्यापनम् ।

विषयानुक्रमणिका

३

पञ्चमेऽध्याये—

भगवन्मन्त्राधिकारिणो निरूपणम् । गुरुस्वरूपविमर्शः । शिष्यस्वरूप-
कीर्तनम् । तत्तद्विभिन्नवर्णानां मानवानां शिष्यत्वयोग्यतासम्पादककाले-
यत्ताप्रकाशनम् । तत्तद्विभिन्नमासेषु चैत्रादिषु मन्त्रारम्भस्य फलवैविध्यस्य
प्रख्यापनम् । सर्वशुभप्रदायां मन्त्रदीक्षायां वाञ्छितफलावात्पये कालनक्षत्रग्रह-
योगादीनां विवेचनम् । कस्यां भूमौ दीक्षा फलदेति भूमिभेदनिरूपणम् वास्तु-
मण्डलविधानार्थमपेक्षिततत्त्वनिरूपणम् । वास्तुदोषपरिहाराय बलिप्रदान-
चिन्तनम् । वास्तुमण्डलार्थं भूमिशोधनम् । देवाराधनम् । विविधदेवानां कृते
भिन्नभिन्नबलेनिरूपणम् । दिक्पालानां पूजनप्रकारः । मन्त्रदीक्षायामपेक्षित-
सम्भारसन्दोहनिरूपणञ्च ।

षष्ठेऽध्याये—

सभूमिशुद्धियागमण्डपरचनाप्रकारः । गृहादिकुण्डकरणम् । वापीकूपतडाग
दीर्घिकासेतु विधानम् । अष्टदिशामु ध्वजाष्टकरोपणप्रकारः ।

दर्पणोदरसन्निभामध्यार्चा वैदिकी च विधेयत्वेन निर्दिष्टा । सर्वलक्षण-
लक्षितचतुरस्र कुण्ड प्रकारः । मेखलास्तिस्रोऽपेक्षन्ते । षट्चतुर्द्वयंगुलयो-
र्विस्तारोनातशालिनी तत्रापि षडङ्गुला दीर्घा, चतुरङ्गुला विस्तृता,
द्वयङ्गुलोन्नता लक्षणलक्षिता योनिर्वर्णिता । स्थालादारभ्य नालं न रन्ध्रं
योनिमध्यतः सूक्ष्माक्षं स्थूलमूलं सरन्ध्रं नालं वर्णितम् । आज्यग्राहिसंज्ञक
लिलं योनिमध्येऽपेक्षितं भवतीति वर्णितम् । विविधविशेषणविष्टयोने-
र्वर्णनम् । काचन सात्त्विकी मेखला काचन राजसी काचन च तामसी
माण्डपस्योत्तरे भागे पूर्वापरोन्नता वर्णिता । पञ्चमुख्यः पालिका निर्दिष्टाः ।
प्रक्षालितानि मन्त्रेण पुण्याणि शरावाणि पस्तिस्त्रिगुणैः शुभतन्तुभिः
संवेष्टितानि मदबालुकाकरीषैश्च समन्ततः पूरितानि पश्चिमादि क्रमेण
समञ्चितस्वदेवानि निर्दिष्टानि । शालिश्यामप्रियंगुफलसर्षपमुद्गमाष-
शिम्बिकुलत्थाढकीयवसादीनि शुद्धेन वारिणा प्रक्षालितानि मूलमन्त्राच्चि-
र्चितस्वदेवानि तत्रापेक्षितत्वेन वर्णितानि । प्रथमरात्रौ नाडीतिलहरिद्रा-
सक्तुचूर्णदध्यादिभिः भूतेभ्यो बलेर्विधानम् । द्वितीयायां रात्रौ तिलतण्डुलैः
पितृभ्यो बलेर्विधानम् । तृतीयायां रात्रौ सुलाजादधिशक्तुभिः यक्षेभ्यो
बलेर्विधानम् । चतुर्थ्यां रजन्यां नारिकेरोदकैश्चमनोहरशक्तुचूर्णेन
नागेभ्यो बलेर्विधानम् । पञ्चम्यां रात्रौ पद्माक्षतादिभिः ब्रह्मणे बले-

विधानम् । षष्ठ्यां रात्रौ अपूपान्नेन शर्वाय बलेर्विधानम् । सप्तम्यां रजन्यां तु चूडौदनेन विष्णवे बलेर्विधानम् । एवं विविधानां देवानां कृते विविधबले विधानम् कर्तुं रीप्सितमिद्वये सर्वथा शान्तिकस्य विधानम् ।

सप्तमेऽध्याये—

यां विना वर्षगतैरपि मन्त्रो न सिद्धो भवति तस्याः सर्वसिद्धिः प्रवर्तिकाया दीक्षायाः स्वरूपकीर्तनम् । आचार्यवरणप्रकारः । मन्त्रयन्त्राच्चर्चनादिक्रियासु आचार्यमन्त्रराधिकारितैव सिद्धा न भवति एतदर्थं शिष्यैर्गुरुः कश्चन योग्यः करणीय इति प्रतिबोधनम् । विविधाकारध्यानप्रकारो गुरोर्वर्णनम् । गुरुमन्तरा शिष्यो नरकगामी मन्त्रसिद्धिश्च दुर्लभेति गुरुधर्माव्य एवेति वर्णितम् । शिवेन सह गुरोरैक्यं प्रस्तावितम् । विविधधिया गुरोरुपसना वर्णिता । कुण्डलिनीध्यान प्रकारा बहुशः प्रतिपादिताः । शक्तिमण्डप्लावविधिर्दिशितः । चक्रभेदपूर्वकं मूलाधारस्य समानयनम् । ध्यानयोगेन मन्त्राणां सिद्धिर्वर्णिता । श्रीकृष्णेन भगवता सह स्वाभेदचिन्तनं वर्णितम् । कृष्णाभेदचिन्तनार्थं कृष्णस्य महिमा स्वस्य चापकर्षो वर्णितः । भगवन्तं कृष्णं सम्प्रार्थ्य पौर्वाहिक्याः परव्यापनम् । दीक्षितस्य ब्रह्मचारिणां च कृते उक्ता क्रिया निर्दिष्टा । वानप्रस्थस्थितां कृते शौचादिद्विगुणा क्रिया निर्दिष्टा । सन्यासिनां कृते च शौचादिचतुर्गुणा क्रिया अभिहिता । तदनन्तरं प्रातस्तन्याः सन्ध्याया निर्देशः । तस्याः सन्ध्ययाः विविधाः प्रकाराः परव्याप्तिताः । तत्र गायत्र्या सूर्यासनकृताश्रयाया देव्या भावनाया निर्देशः । उत्थाय कृष्णगायत्र्याः शतभेदसंबलिताया जपो निर्दिष्टः । सायं प्रातः मध्याह्ने च सन्ध्या निर्दिष्टाः । सन्ध्यामन्त्रफलाप्तये मन्त्रो निर्दिष्टः । मोहेन यस्तस्य मन्त्रस्य जपं न कुरुते स दीक्षाफलं न प्राप्नोतीत्यपि तत्राभिहितम् । कर्मणां सिद्धिदायिका सन्ध्यात्रयी प्रोक्ता । सायं प्रातः मध्याह्ने कृष्णं भगवन्तं ध्यात्वा मनुजपविहितः । मङ्गलार्थं सन्ध्या क्रियावसाने आदर्शदर्शनादिप्रकारा निर्दिष्टाः । सत्पोष्यपोषणार्थं क्षेमं योगं च चिन्तयेदिति निर्दिष्टम् । नद्यादौ विमले वारि स्नात्वा कृष्णपूजा विधेयेति निर्दिष्टम् । पूजायाः पञ्च प्रकाराः सविस्तरं वर्णिताः स्नानवेदिध्य प्रदर्शनम् । स्नानक्रियाविधिर्निर्दिष्टः । सामीप्यसारूप्य सादृश्यसायुज्यफलदपञ्चप्रकारा पूजेति निर्दिष्टम् । भगवतः कृष्णस्य ध्यानप्रकारा निर्दिष्टाः परमाद्भुतं स्नानं योगिनां वर्णितम् । मन्त्रपूर्वकं

विषयानुक्रमणिका

५

निर्दिष्टम् आचमनन्यासमुद्रादीनां च बोधनम् । शालिग्रामशिलातोयम-
पीत्वा मस्तके जल प्रक्षेपणं ब्रह्महात्वदं बोधितम् । विप्रपादोदकपाना-
नन्तरं विष्णुपादोदक पानं हितकरं प्रोक्तम् । अन्यथा विष्णुपादोदकपान-
कर्त्ता आत्महेति निगद्यते । पृथिव्यां यानि तीर्थानि तानि सागरे तीर्थानि ।
सागराणि तीर्थानि च ब्राह्मणस्य दक्षिणे पदे निवसन्ति । अतः विप्रपादोदक-
पानस्यौचित्यं वर्णितम् । गायत्रीजपप्रकारः । तर्पण प्रकारः । शङ्खचक्राङ्घ्रि-
तस्य माहात्म्यावबोधनम् । धर्मार्थकाम सिद्ध्यर्थं गायत्रीशतं जपेदिति
निर्दिष्टम् । दिवाकरपूजनं निर्दिष्टम् । अन्ते भगवतो द्वादश भेदाः
प्रकाशिताः ।

अष्टमेऽध्याये —

३५-३८

वैष्णवानां शुद्धिवैविध्यप्रदर्शनम्, कृष्णपादयुगाचितपत्रपुष्पादिकमेकं
लोके पावनमिति बोधनम् । वृन्दावनस्य तदन्तःपातिस्वर्णभूमेश्च ध्यानम्,
वृन्दावनपूर्वद्वारि प्रणवेन सामान्यार्घ्यप्रदानबोधनम्, सर्वविघ्नोपशान्तये द्वारि
नन्दादीनामावाहनमर्चनञ्च, प्रतिद्वारे पुरतो विनतासुतस्यावाहनमर्चनञ्च,
गृहान्तरविघ्नापहाराय भूतानामुत्सारणम् । ततो दक्षपादपुरःसरं विष्णुं
ध्यायन् नतकन्धरो गृहाभ्यन्तः प्रविशेदिति बोधनम् । वास्तुदोषनिवारणाय
ब्रह्माणं पूजयेदित्यपि बोधितम्, विविधासनोपवेशनस्य फलवैविध्यबोधनम् ।
आचार्यवरणबोधनम् । मङ्गलाङ्कुरपत्राणां चतुर्दिक्षु निवेशनबोधनम् ।
द्विजातीनामाशीर्वचोभिर्वैष्णवयागस्यारम्भः । आचार्यादीनां पूजनप्रकारः ।
पञ्चघोषपुरःसरं पुण्याहवाचनम् । सर्वात्मत्वविशुद्धयर्थं भूतशुद्धेर्वर्णनम् ।
गुरुचयस्य यजनम् । गणेशादीनां स्थापनं पूजनं च । मत्स्यसूत्रादीनाञ्च
न्यासादिवर्णनम् । राशिमण्डलनिरूपणम् । दलाग्रवृत्तिराशीनां प्रकाशनम् ।
स्वस्ववर्णभूषितराशिचक्रम् । मातुलुङ्गनिभाः पिपीलिकामध्या द्वादशराशयः ।
पङ्कजदलनिभा वा द्वादशराशयः । तद्बहिः चतुरः कल्पशाखिनः कुर्यात् ।
कृष्णकोणकमण्डलस्य विबोधनम् । मण्डलादन्यत्रान्यदेवानामावाहनं पूजनञ्च,
राशिब्याप्तिमजानानस्य कृतं समस्तं व्यर्थं भवतीति बोधनम् । पञ्चद्रव्या-
त्मकस्य पञ्चवर्णात्मकस्य रजसः प्रकाराः । नानावर्णविचित्रचित्राकारवीथीनां
वर्णनम् । पीठपादानां बोधनम् ।

पञ्चगव्यविधानवर्णनम् । तेनैव देहमण्डलशोधनम् । पञ्चगव्यप्रमाणं तदीयं शोधनञ्च पञ्चगव्यपानस्य फलकीर्तनम् । पूर्णफलावाप्तये भूतशुद्धि-विधानम् । दिग्बन्धविधानम् । षट्चक्रचिन्तनप्रकारः । कनकाब्जस्य चतुर्दल-स्य आधारभूतस्य चिन्तनम् । चन्द्रार्काग्निसमद्युतेर्योनिः कनकाब्जमध्ये चिन्तनम् । तन्मध्ये जवाबन्धूकसदृशस्य तडित्कोटिसमप्रभस्य सूर्यकोटि-प्रतीकाशस्य चन्द्रमःकोटिशीतलस्य प्रदीपकलिकाकारस्य कुण्डलिन्या सह सहस्रारे शिवे परमात्मनि चिन्तनम् । सुषुम्णावर्त्मना सोऽहमिति मन्त्रेण योजनप्रकारः । पञ्चविंशतितत्त्वानां सांख्यबोधितानां पुरुषेण सह योजन-प्रकारः । प्राणायामस्य विधानबोधनं तन्माहात्म्यप्रतिपादनञ्च । वामनाड्या कुन्देन्दुयुतसमप्रभं चन्द्रबीजं भालेन्दुबीजे संयोज्य षोडशमात्रया सुषुम्णया चतुःषष्टिमात्रया ऐन्दवं बीजं ध्यात्वा पञ्चाशद्वर्णरूपिणीममृतमयीं वृष्टिं च विधाय तया देहं विचिन्त्य एवं मनसा पिङ्गलाध्वना द्वात्रिंशन्मात्रया लंबीजेन दृढं नयनम्, पुनस्तेनैव वर्त्मना हंसमन्त्रेण स्वस्थाने जीवं तत्त्वानि चानीय स्वस्थाने स्थापयेत्, भूतशुद्धिं विधाय मातृकान्यासविधानम् ।

गौतमीयः प्रश्नः—भूतशुद्ध्या कस्य शुद्धिरिति । यतो हि आत्मनः शुद्धि-रिति तु न वक्तव्यं सर्वशुद्धीनां कारणत्वात् तस्य । न वा जीवस्य जीव ब्रह्मणोः सदैक्यात् । अनित्यस्य देहस्य पूतत्वं वक्तुमशक्यम् । न मनसो न वा बुद्धेस्तदा कस्य शुद्धिरिति ।

नारदीयोत्तरम्—अन्तःकरणमध्ये ज्योतिरात्मा वर्तते योगिन तमेव लिङ्गदेहं प्राहुस्तस्य शोधनमात्रेण सर्वशुद्धिरिति । तदेव विश्वस्य जनकं जन्मकर्मणाञ्च कारणं तद्वियोगे युक्तिर्जायते नान्यथा जन्मकोटिभिः । पुरुषार्थस्य निर्गमे मया सर्वमुक्तम् । योगाभ्यासयोगेन मन्त्राभ्यासेन च सर्वमला-पहरणम् अनया रीत्या भूतशुद्धिं विधाय देशिको योग्यो मतः । विष्णुपञ्जर-नामकः क्रमसंग्रहश्चोक्तः । अथार्घ्यस्थापनम् । स्वस्याग्रे चतुरस्रमण्डल-चिन्तनम् । वं मण्डलं पुष्पैरभ्यर्च्य तत्राधारप्रतिष्ठापनम् । बह्वेर्दशकला-यजनम् । भोगदां सुषुम्णां कुसुमाक्षतैः पूजयेत् । विश्वासमभ्यर्च्य बोधिन्या न्यासप्रकारः । धरिण्याः क्षमायाञ्च पूजनम् । शङ्खं समभ्यर्च्य धनप्रदां सौरीं कलां चाभ्यर्च्य विलोममातृकां जप्त्वा स्वेष्टमन्त्रं जपेत् । अतीर्थस्य विमलेन जलेन पूरयेत् । तत्र ॐकारेणैव मन्त्रेण चन्द्रपूजनम् । चन्द्रमसस्तस्य षोडश-

विषयानुक्रमणिका

७

कलानां पूजनम् । अत्र तासां पूजाविधिर्दशितः । पीठार्चनं विधाय मन्त्रात्म-
देवस्य ध्यानम् । सूर्यकोटिसमप्रभायाः सूर्यकुण्डलिन्या ध्यानम् । स्रवदमृत-
विग्रहायाः चन्द्रकुण्डलिन्याश्च चिन्तनम् । केवलज्ञानविग्रहायास्तुर्यकुण्ड-
लिन्याश्चिन्तनम् परदेवतायास्तर्पणम् । अन्तर्यागो मुक्तिदायक इति सूचितम् ।
अन्तर्यागे मुमुक्षूणां मुनीनाञ्चाधिकारो वर्णितः हृत्पद्ममध्ये मानसैर्द्रव्यैः
प्रकटैश्चापि विष्णोः पूजाप्रकाराः । हरिसान्निध्यकारकः पञ्चाञ्जलिरपि
सूचितः । जपसम्पत्तिहेतवोऽपि वर्णिता अत्र । यजनक्रमस्त्रिविधो बोधितः ।
अर्घ्यपाद्याचमनीयपात्राणां निर्देशः । विविधकुम्भस्थापनप्रकाराः । तेषां
कुम्भानां विस्तारोन्नत्यादिवर्णनम् । कुम्भभङ्गे साधकस्य मरणं, सच्छिद्धे
कुम्भे जलक्षरणादापदां सान्निध्यम् । सूर्यमयकुम्भानां कलाभिः सह पूजनम् ।
तेजसस्मयकलाः पूज्याः । तासां पूजनप्रकारोऽपि निर्दिष्टः । शृक्पञ्चक-
स्वरूपाख्यानम् । विविधानां कलानामावाहनं पूजनप्रकारश्च निर्दिष्टाः ।
चषकस्य स्थापनप्रकारः । तत्रैव हरेरावाहनञ्च बोधितम् ।

दशमेऽध्याये—

नभस्वतो हृत्पद्मसंस्थितं तेजः समादाय कुण्डलिन्या सह मेलनम् । षट्-
चक्रभेदनपूर्वकं सहोन्मिलिन्या योजनम् । करस्थमातृकाम्भोजे चैतन्ययोजन-
मभिहितम् । कुम्भमध्ये मन्त्रमूर्तौ आवाह्य पूजयेत् । तत्र कृष्णपूजनमन्त्रो-
न्निर्दिष्टः । विविधमुद्राणां प्रदर्शनम् । कृष्णस्य प्राणादीनामावाहनं पूजनञ्च
प्रदर्शितम् । शालग्रामस्य भगवतः श्रीकृष्णस्य महात्म्यख्यापनम् । बहुजन्मानां
बहुपुण्यैः कृष्णशिला लभ्यते इत्यादिना शालग्रामस्य स्तुतिः । कृष्णप्रतिमा-
निर्माणप्रकाराः । दशपञ्चाङ्गुला मुख्या द्वादशाङ्गुला मध्यमा अष्टाङ्गुलाऽ-
धमा । वर्णितापेक्षया न्यूनाधिक्यं तत्र नापेक्षितम् । मानाङ्गुलविहीना प्रतिमा
राजानं पीडयत्येव गृहस्थश्च नरकभागभवति निर्दिष्टप्रतिमाया मानङ्गुल-
विहीनया । तत्रापि काश्मरी प्रतिमा ज्ञानदा, स्वर्णजा मुक्तिदा, शिलाजा
संपत्तिदा राजती बहुमुक्तिदा । दारुजा तेजोदा, रैतिकी शत्रुनाशिका; ताम्री
धर्मविवृद्धिदा बहुसौख्यदा च । मृन्मयी शुभलक्षणा भोगदा मोक्षदा च
प्रतिमा । लेप्पा लेख्याभेदात् कृष्णप्रतिमाया द्वैविध्यम् । कृष्णप्रतिकृतेः स्था-
पनार्थं स्थाननिर्देशः । षोडशोपचारमन्त्रैः पूजनं कृष्णस्य निर्दिष्टम् श्यामार्क-
दूर्वाब्जविष्णुक्रान्ताद्भिः पाद्याविधानम् । जातीलवङ्गकङ्कोलैराचमनीय-
विधानम् । गन्धपुष्पाक्षतयवकुशाग्रतिलसर्षपैरर्घ्यविधानम् । शाङ्गधन्व-

नस्तुष्टये दूर्वाभिश्चाध्यप्रदानम् । तापत्रयोन्मूलनाय अर्घ्यस्यापेक्षा । धृतमधु-
दधिभिर्मधुपर्कः स्वपाम्बुना च सर्वकालुष्यनिराकरणाय परिपूर्णसुधात्मको
दीयते । केवलेनवारिणा मुखे आचमनं च विहितम् । उच्छिष्टोऽप्यशुचिर्वा
यस्य स्मरणमात्रेण शुद्धिमाप्नोति तस्मै कृष्णाय पुनराचमनस्य विधानम् ।
चन्द्रचन्दनकाश्मीरजलैः कृष्णस्य स्नानविधानम् । परिष्कृतं पीताम्बरयुग-
परिधानस्य विधानम् । उत्तरीयस्यापि विधानम् । यज्ञसूत्रं स्वर्णनिर्मितं वा
देयम् । यस्य शक्तित्रयेणाखिलं जगत् सम्प्रोक्तम् । स्वभावसुन्दराङ्गाय कृष्णाय
हाराद्याभरणानां समर्पणम् । भूषणानि विचित्राणि च देयानि । सर्वतृप्ति-
करमध्योत्थितं जलं देयम् । चन्दनागुरु कर्पूरमिश्रगन्धः सर्वाङ्गे कृष्णस्य
लेपनीयस्तापत्रयविनाशाय । पञ्च पुष्पाञ्जलयो देयाः । कमलकरवीरतुलसी
जातिकेतकी कङ्कहारचम्पकोत्पलकुन्दमन्दारनागकेसरसेवती नन्द्यावर्तमल्लिका-
यूथीनवमल्लिकासौगन्धिकोरककोरटाशोकसर्जविल्वार्जुनमुनिपत्रकादीनां सम-
र्पणं भगवते कृष्णाय विहितम् ।

मलिनभूमिसंपृष्टकृमिकेशादिदूषितपर्युषितपुष्पाणि च न देयानि । पद्म-
मामलकं च दिनत्रयं शुद्धमवतिष्ठते तुलसी सर्वथा शुद्धा बिल्वदलानि चापि
करवीराणि दिनैकमेव शुद्धम् ।

पञ्चात्मिकायां दीक्षायां गणेशादीनां यजनं विहितम् । तत्र दीक्षायां येषां
गणेशादीनां पूजनमभिहितं तेषां निर्देशः पूजाप्रकारश्चापि तत्रैव निर्दिष्टः ।
अङ्गदेवतानां च पूजनं बोधितम् । वेणुपूजनञ्च निर्दिष्टम् । कौस्तुभादीनां
पूजनमपि निर्दिष्टम् । वनमालायाः पूजनं निर्दिष्टम् । किंटीपूजनञ्च ।
श्रीवत्समकरकुण्डलादीनाञ्च पूजा वर्णिता । प्रदक्षिणक्रमोऽपि निर्दिष्टः ।
देवस्य अष्टौ महिष्यो वर्णिताः । वेशभूषादिका अपिवर्णितास्तासाम् । तासां
पूजनम् । यशोदारोहिणीनन्दादीनाञ्च पूजनम् । बलभद्रसुभद्रापूजनम् ।
अष्टौ निधयो निर्दिष्टाः तेषामिन्द्रादीनां च पूजनम् । श्रीकृष्णस्य ध्यानम् ।
मुद्राप्रख्यापनम् । अष्टाङ्गप्रणामविधानम् । अग्नि संस्कारोऽपि वर्णितः । विविध-
स्वरूपं श्रीकृष्णं त्रिसन्ध्यं योमानवः संस्तौति स राजवल्लभतामेति सर्वजन-
प्रियोऽचलां श्रियमाप्नोति ध्रुवं वाग्मी च भवति । देवसान्निध्यदायिकाया
मुद्रायाः अर्थोऽपि वर्णितः । अन्ते गौतमेन मुद्राविरचनप्रकारविषये पृष्ठो नारद-
स्तासां विरचन प्रकारं श्रावितवान् ।

विषयानुक्रमणिका

९

एकादशेऽध्याये—

धर्मार्थकाममोक्षदमग्नियजनं निरूपितम् । तत्र गोमयाम्भोभ्यां समालिप्य कुण्डं सामान्याध्यं निर्माय पञ्चगव्येन परिषेच्य त्रिकोणं तद्वहिः षट्कोणं पदमं प्रकल्प्य चतुरस्रं चतुर्द्वारं वह्निमण्डलं प्रकल्प्य कुण्डस्योत्तरभागे हस्तमात्रिकां त्रिरेखां दक्षिणोत्तरतः तद्वल्लेखात्रयं कृत्वा अर्घ्यादिभिः परिषेच्य पञ्चशुद्धिविधेया ।

वह्निसंस्कार वर्णनम् । पाषाणभवं श्रोत्रियाणां गेहोत्थं वनस्थ-
मरणिसंभवं वा वह्निं स्थापयेत् । यदृच्छालाभसंप्राप्तो याज्ञकर्मणि योग्यो निरग्निब्राह्मणाल्लब्धोऽग्निरर्द्धलाभकरो भवति । क्षत्रबन्धो-
र्लब्धहुताशनश्चतुर्थांशफलदः । होमकर्मणि वैश्याच्छूद्राच्च लब्धो हुताशनो विफलतामेति । अतोशास्त्रविहितो हुताशनो होमकर्मणि प्रशस्तः ।
ऋग्वेदाभ्यो नमस्कार्यः । प्रणवाख्यो मन्त्रोऽपेक्षितः । पूर्वाग्राणां मुकुन्देन्दु-
पुरन्दरा देवाः स्मर्तव्याः । उत्तराग्राणां ब्रह्मवैवस्वतेन्दवो देवाः स्मरणीयाः
ततः कर्मिकोपरि वह्ने योगपीठमर्चयेत् । आदितो धर्मज्ञानवैराग्यैश्वर्याणां
भजनम् । पूर्वादिदिक्षु नम् पूर्वान् तथा धर्मादिकान् यजेत् । वह्नेर्नवशक्ति-
पूजाविधानम् । तासां नामानि निर्दिष्टानि तत्रैव । अं अर्कमण्डलं संपूज्य
उंसोममण्डलं वंवह्निमण्डलं तद्वद् गन्धपुष्पैरर्चयेत् नीलेन्दीवरसन्निभामृतु-
स्नातां वागीश्वरेण सहितां वागीश्वरीमुपचारैरर्चयेत् । पुरुषाधिष्ठिताया
ऋतुमत्या वागीश्वर्याः स्मरणम् । शक्तिप्रणवबीजाभ्यां दम्पत्योस्तयोः
पूजनम् । पात्रस्थस्य वह्नेः संस्कारपूर्वकं रंबीजेन मन्त्रणम् । चैतन्यं प्रणवेन
योजयंस्तं प्रयोजयेत् । जानुस्पृष्टमहीतलोऽभिमुखमात्मनो वह्निं शिवबीजधिया
देव्या योनौविनिक्षिपेत् । ततः देवाय देव्यै च आचमनीयकं प्रदेयम् । वह्नेः
षडंगमन्त्राणां न्यास प्रकारादय उपन्यस्ताः । विविधैर्मन्त्रै वह्नेरुद्दीपनप्रकारः
कुशाणां संस्तरणविधानम् । गन्धादिभिः वह्नेः समभ्यर्चनम् । वह्निदेवस्य
ध्यानादिकं वर्णितम् । ततो हवनप्रकारा निर्दिष्टाः । वह्नेर्नवाहुतयो वर्णिताः ।
शुभकर्मकेषु संस्कारेषु अशुभकर्मकेषु च हवनविधानं वर्णितम् । एकादशा-
हुतयः षोडशाहुतयः पञ्चविंशत्याहुतयः एवं वह्नेर्विविधाहुतयो निर्दिष्टाः ।
होमप्रसङ्गे चरुनिर्माणस्यापि वर्णनम् । ततो वैष्णवह्निविधानम् । रात्रौ
कम्बले कुशासने वा शयनादिकानां विधानम् । अयमेवाधिवास इत्युच्यते ।

द्वादशोऽध्याये—

निशान्ते अर्थात् प्रातःकाले कृतनित्यक्रियो गुरुः समुत्थाय प्रसन्नः सन् अवतिष्ठते गुरुसन्निधौ कृतकृत्यः शिष्योऽपि निषीदेद् । स च शिष्यः अधिवासरात्रिवृत्तान्तं शुभमशुभं वा गुरुं श्रावयेत् । तेन च मन्त्रसिद्धस्य शिष्यस्य स्वप्नवृत्तान्तेन लिङ्गानि बोध्यानीति प्रतिपादितम् । एवं स्वप्नानामानुकूल्यं प्रातिकूल्यञ्च वर्णितम् । स्वप्ने च दुष्टे गुरुरूपायेन तानपहरति । ततः सहस्रादिविधैः कल्पोक्तदर्शितैर्होमो विधेयः शिष्येण । बलेर्दिधानञ्च । नक्षत्राणां सवाराणां सराशीनां यथाक्रमं गन्धाद्यैः समभ्यर्चनं विधाय गन्धपुष्पधूपकम् आदरात् बलिविधानम् । एवं विविधेभ्यो बलिप्रदान-निरूपणम् । दिक्पालपूजनं ग्रहनक्षत्रादिपूजनं तेभ्यो नमस्कारणम् बलि-प्रदानञ्च । ततः पूर्णाहुतेर्विधानम् । विविधदेवेभ्यो घृताहुतयः स्वाहापूर्वकं विधेयाः । ब्रह्मार्पणेन मन्त्रेण पूर्णाहुतिविधानम् । जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थासु मनसावचसा कर्मणा हस्ताभ्यामुदरेण शिश्ना यत्स्मृतं यत्कृतं यदुक्तं तत्सर्वस्य ब्रह्मार्पणम् ।

त्रयोदशोऽध्याये—

द्वादशोऽध्यायोक्तदिशा होमानन्तरं कुण्डस्थण्डिलदेवता दिक्पालदेवता अङ्कुरार्पणदेवता कलशे आनीय गुरुः कृष्णैक्यं भावयेत् । कृष्णं सुधात्मतां नीत्वा मन्त्रविद्गुरुः शिष्यमाहूय नेत्रमन्त्रेण वाससानेत्रं शिष्यस्य बध्नीयात् । मन्त्रामृतमयं शुभं पञ्चगव्यं पाययित्वा मन्त्रज्ञो गुरुः शिष्यं विशोधयेत् । द्विष्णुतत्त्वानि संशोध्य अभिषेकगृहं शिष्यं नयेत् । अध्यषहू स्वरूपमत्र प्रदर्शितम् । वर्णाध्वादीनां बोधनम् । षट्त्रिंशद्वैष्णवतत्त्वं च बोधितम् । ततो नवाहुतयोर्विहिताः । हस्ते गृहीत्वा तं शिष्यमभिषेकगृहं नयेद् गुरुः । मातृका-यन्त्रे निवेश्य कलशामृतैः सेचयेत् । तत्राभिषेचनविधिः प्रदिष्टः । शिर आदि पदावधि शिष्यस्य अभिषिञ्चेत् । तेन च मन्त्री कृष्णात्मा जायते । यः प्रोक्त-दिशा विष्णुसंस्कृतमात्मानं कुरुते स यथाकामं भुक्त्वा देहावसाने कृष्णपदं व्रजेत् ।

चन्दनालेपिताङ्गो द्विजाशिभिश्च संयुतः कृष्णात्मकं तं देशिकं पुनः पुनः प्रणम्य नियतो विनयान्वितः शिष्यः गुरुसन्निधौ निषीदेत् यत्नतो गुरुस्तस्य देहे न्यासकूटं संन्यस्य पूर्णमानसः शिष्यस्य दक्षकर्णं त्रिवारं मन्त्रं वदेत् । गणेशादीनां मन्त्रमुक्त्वा गुरुः समया वदेत् ।

मन्त्रार्थं मन्त्रबीजं तच्छक्तिं तत्फलानि आत्मानश्च मातृमयत्वतः साक्षात् स्वनाम्ना दर्शयेत् । मन्त्रकुण्डलिदेवानामेकार्यत्वं च प्रकटयेत् । यत्नाद् बैष्णवं सिद्धान्तं गुरुर्बोधयेत् ।

विष्णुमूत्रादिदूषितं ग्रामागतं तोयं गङ्गायां मिलितं गङ्गैव जायते यथा तथा मातृमानमेयत्रयातीतः शिशुः । शिष्योऽपि गुरुं पूर्णतां मत्वा यत्नेन संतोषयेत् । भक्तितत्परः शिष्यो वित्ताद्धं दक्षिणां गुरवे दद्यात् । तदद्धं वा यथाशक्ति भक्तितो वा दद्यात् । गोभूहिरण्यवस्त्रादिकं गुरवे निवेदयेत् । गुरुपुत्रे तत्पत्न्यै तच्छिष्येऽपि स्वभक्तितो वस्त्रालङ्कारं यथारुचि इष्टं भोज्यञ्च दद्यात् । वस्त्रालङ्कारसंयुतां दक्षिणामृत्विग्भ्यो दद्यात् । यथाविभवविस्तरात् सा भक्त्या तांस्तर्पयेद् । ततः प्रभृति गुरुशासनसंस्थितः शिष्यो मन्त्रज्ञो जायते ।

मन्त्रो यथा, तथा देवे, यथा देवे तथा गुरौ अभेदतः पश्येत् । एवमेव भक्तिक्रम आदरणीयः । अभक्तिजनाल्लोके देवः क्लेशदायकः । सिद्धये गुरु-सन्निधौ शिष्यस्त्रिदिनं भक्त्या निवसेत् अन्यथा शिष्यगतं तेजो गुरुमेति न तत्र कापि संशीतिः ।

चतुर्दशेऽध्याये—

पुरश्चरणप्रक्रिया । पुरश्चरणस्य स्वरूपम् । कुत्रानुष्ठेयं पुरश्चरणम् । पुरस्क्रियायां स्वेच्छाहारविहाराय भूमेः परिग्रहो विधेयः । तत् ऊर्ध्वं न लङ्घनीयम् । भक्ष्याभक्ष्यविवेकश्चावश्यकः । भोजनाद् दोषात् सिद्धिहानिः । भोज्यानि फलानि परिगणितानि । भूशय्या, ब्रह्मचारिता, मौनम्, अनसूयता, नित्यं त्रिसवनस्नानं क्षुद्रकर्मविवर्जनम्, नित्यपूजा, नित्यदानम्, देवस्तुति-कीर्तनम्, नैमित्तिकाचनम्, गुरुदेवयोर्विश्वासः, जपनिष्ठा चैते द्वादशधर्मा मन्त्रसिद्धिदा भवन्ति । एवं पुरश्चरणेऽपेक्षितानि सर्वाणि कृत्यानि निर्दिष्टानि ।

पुरश्चरणे नियमा निर्दिष्टाः । मालानां वैविध्यं तत्फलवैविध्यञ्च वर्णितम् । जपस्य विधिः । जपवैविध्यं तत्फलभेदाश्च । जपान्ते दशांशहवनं मार्जनं तर्पणञ्च । प्रत्यहं विप्रभोजनम् । विप्रभोजनमात्रेण व्यङ्गः साङ्गो भवति । गवां शुश्रूषणं ताभ्यांयवसप्रदानम् । पेप्रीयमाणासु गोषु गोपालः प्रसन्नतामनु-भवति । कर्मन्तिस्तःकरणशुद्धये कृष्णः संस्मर्तव्यः । सर्वविघ्ननिवारकं विष्णो-

नामसङ्कीर्तनम् । सर्वं साङ्गं व्रतं प्रतिदिनं कार्यम् । अन्ते च होमः कार्यः । होमाभावे होमसंख्याचतुर्गुणो जपो विधेयः । अयमेव प्रतिनिधिविधिः । दशाक्षराष्टादशाक्षरमन्त्रजपसंख्या । तर्पणाभिषेकादयो वर्णिताः । वर्णितस्थान-विशेषेषु जपसंख्याविशेषस्य फलविशेषप्रदत्वं वर्णितम् । पुण्डरीकबकैः कृष्णस्य मासमेकं समर्चको धर्मार्थकाममोक्षाणि करस्थानि ध्रुवं प्राप्नोति ।

तुलास्थे सूर्ये दिक्सहस्रकं पद्मैर्होमकर्ता पुत्रपौत्रानुयायिनीं स्थिरां लक्ष्मीमवाप्नोति । वैशाखे मासे दुग्धपः श्रीपुष्पैर्जुहोति चेत्तदा सर्वपापक्षय-स्तस्य सर्वसिद्धिप्रवृद्धिश्च भवति । पुरुषभर्मं कृष्णं भक्त्या सर्वे वेदा नमन्ति । मत्स्यण्डीचन्द्रसंयुतैः श्रीजलैः कृष्णं तर्पयति यदि कश्चन अष्टोत्तरशतं पूजान्ते भक्तितत्परस्तदा दुष्करं सुकरं फलं सिद्धिरूपं लभते । स मन्त्री यद्यत्कामयते तत्तदनायासं लभते । पयोबुद्ध्या जलैर्नित्यमष्टोत्तरशतं शतं तर्पयन् कृष्ण-मखिलान् कामांलभते मोक्षं च प्राप्नोति । एवं भिन्नभिन्नपदार्थैः कृष्णं समर्चयन् तत्तद्विशिष्टं फलमवाप्नोतीति समर्चक इति बहुशो निरूपितम् । अन्ते गोसेवनेन गोपालोऽत्यन्तं प्रसीदतीत्यादिकमभिहिम् ।

पञ्चदशेऽध्याये

गोपालस्य त्रिकालभ्यर्चनम् । गोविन्दस्य ध्यानाकारः । अभ्यर्चनप्रकारः । अत्रोक्तदिशा मासमात्रं भक्त्या कृष्णं यः समर्चयति स लोकैः पूज्यो वाग्मी कविः सन् अनपायिनीं लक्ष्मीमवाप्नोति पुत्रैर्मित्रैश्च संयुतः परमपदमन्ते लभते । मध्याह्ने राजमण्डलमध्यगं वासुदेवं विविधाकारप्रकारं महाद्भुतं वर्णितविधिना समर्चयति रुक्मिण्याद्यष्टशक्तीश्च गोविन्दस्य समर्चयति वलभद्रादिकञ्च पूजयति गणपतिमिन्द्रादिलोकपालान् कुमुदादींश्च पूजयति सुवर्णचषके रौप्ये वा विधिना सशर्करं पक्वपयोऽन्नं व्यञ्जनपायसं नानावि-धोपहाराणि च गोविन्दाय अर्पयति राजोपचारं प्रदायान्ते नत्वा स्तुत्वा विसर्जयेत् । विगतस्पृहो य एवं गोपालं देवं पूजयति तस्य सर्वे राजानः किङ्कराः सामान्याः सपरिच्छदाः राजपुत्राः सर्वा पत्न्यस्वानुवर्तिन्यो भवन्ति । वरानिह भोगान् भुक्त्वा अन्ते विष्णोः पदं लभते ।

तृतीयकालपूजायाः कालविकल्पनानैव । सायाह्नेनिशि वा वदन्त्येके विपश्चितः । इत्यादिरीत्या विविधाकारविशिष्टस्य गोविन्दस्य ध्यानमावा-हनादिकं विस्तरेण वर्णितम् । सूर्यकोटिप्रतीकाश्च अविद्याध्वान्तनाशनं परमा-त्मानं कृष्णं ध्यात्वा मध्यमाचर्चाविधानेन प्रपूजयेत् । सहस्रैकं मन्त्रं जपेत् ।

विषयानुक्रमिका

१३

होमाददशांतर्पणम् । रजताराजिते पात्रे खण्डदुग्धं निवेदयेत् । पूर्वोपचारान् दत्त्वा नमस्कृत्य विसर्जयेत् । गृहस्थानां वनस्थानां सन्यासिनां हृदयाम्बुजे ध्यात्वा मुनिभिर्मानसैः संपूज्य विविक्तो गृहमेधी च मुनिभिः सह पूजयेद्यः पूजकः स परमं निर्वाणं लभते । सायाह्ने वासुदेवं विधिना यो नरः पूजयति तं सर्वे देवा नमस्यन्ति किं पुनर्नरमर्कटाः । किंच स घोरं संसारसागरं विषय-नक्रसंयुतं संतीर्य विषयान् भुक्त्वा ज्ञानी विष्णुपदमवाप्नोति । दुर्वासनां विहाय कोटिजन्मसमुद्भवां जन्मना एकेन कैवल्यनिर्मितां मुक्तिं स प्राप्नोति । एवं रीत्या सायाह्ने तत्तद्रूपविशिष्टस्य तत्तत्संभारैः पूजितस्य कृष्णस्य विविधं-महत्त्वमुपवर्णितम् । जप्त्वा स्तुत्वा नमस्कृत्य हृत्पदमे तं गोविन्दं विसर्जयेत् अनया उपासनया धर्मार्थकाममोक्षाणां पूजको मानवो दायादो भवतीत्यत्र न सन्देहः । विप्रो वेदाधिपो भवति । क्षत्रियो भूमिपुरन्दरः साक्षात् राज-वर्यश्च । वैश्यो धनसमृद्धिमान् शूद्रः सर्वाणि सुखानि भुक्त्वान्ते परं प्राप्नोति अनया रीत्या संसारभयनाशनं मूलाविद्यानिकृन्तनं त्रिविधमर्चनं विष्णो-विस्तरेण निरूपितम् ।

षोडशेऽध्याये—

गौतमद्वारा बालकृष्णविषयकस्य प्रश्नस्योत्तरं नारदेनोपस्थापितम् । तत्र गोपालमन्त्रस्योपस्थापनम् । प्रसङ्गतो मन्त्रवरस्यापि प्रस्तावनम् । रिपु-क्षोभणकारकं परमाद्भुतरहस्यं महाचमत्कारकरं चतुर्वर्गफलं मन्त्रवरमर्च-यित्वा जपमात्रेण जापणः सिद्धिलभते । अत्रैव गोपालमन्त्रा निहिताः । अने-नैव संदीपितं फलदम् शिशुरूपिणो देवस्य । चूडामणिरयं मन्त्रः । एतन्मन्त्रस्य नारदो मुनिः, गायत्री छन्दः, देवता कृष्णः, यः सर्वकामफलप्रदः, यमहारो-च्चारणोऽयम्, मध्यमस्वर ईरिते नेत्राब्धितर्के सूर्येन्द्रैः कणवर्णविभेदकैः । रामाहितो जापके मन्त्रस्य पञ्चाङ्गानि विधाय ध्यायेत् ।

कीदृशं ध्यायेदित्यस्य प्रस्तावनम् । मथुरायाः पुरे कंसस्यान्तःपुराजिरे सूतिकागेहमध्यस्थं जातमात्रं जगत्स्वामिनं सिद्धचारणगन्धर्वदेवदानवकिनरै यक्षराक्षसवेतालैः खेचरैर्दिकचरैर्विद्याधरीभिर्देवीभिः किनरीभिर्मुदान्वितै-स्तनयैः सार्द्धं ब्रह्मणा समन्ततो वीक्ष्यमाणं दिक्पालैरिन्द्रादिभिर्लसत्कुसुम-वर्षणैः शङ्खचक्रगदाशार्ङ्गधरं चतुर्भुजं हरिं ध्यायेत् । दक्षस्योर्ध्वं चक्रं स्मरेत् तदधःकरे गदां च वामस्योर्ध्वं शार्ङ्गधनुः शङ्खं तदधःकरे नवीनजलदश्यामं पीतकौशेयवस्त्रं विलसत्कुन्तलाभोगभास्वरे निजमूर्द्धनि विहिताशेषसद्रत्न-

शोभिस्वर्णकिरीटिनं सुगन्धिपारिजातैश्च शोभिताशेषकुन्तलं भाले न्यस्त-
कस्तूरीतिलकोज्ज्वलशोभितम् अष्टमीचन्द्रशकलभासिभालतलोज्ज्वलमादि-
विविधस्वरूपं कृष्णं ध्यायेत् । एकीभावेन सर्वं संभाव्य पूजयेत् । ततो देवकी-
पुत्रस्य आलेखनप्रकारः । तत्र विविधदेवानां पूजनं प्रस्तावितम् । अष्टसु
पत्रेषु देववल्लभाः पूजयेत् । गरुडविजयादीनां च पूजनप्रकारः । ततः शङ्ख-
चक्र कौमुदकीगदाशार्ङ्गधनुरादीनाञ्च पूजनम् । ऐरावतादीनभ्यर्च्य गणानष्टौ
च समर्च्य सत्युगे लक्षं त्रेतायां द्विगुणं द्वापरे त्रिलक्षं कलौ चतुर्लक्षं मन्त्रंजपेत् ।
लक्ष्मीप्रसूनैरनिन्दितां श्रियं जुहुयात् । आज्यान्नस्य समृद्धये आज्येन जुहुयात् ।
आरण्यैः कुसुमैर्विप्रान्, जातीभिः पृथिवीपतीन्, असितैः प्रसूनैर्वेश्यान् नीलो-
त्पलैः शूद्रान्, लवणैः सर्वान् वशेयुः, वनिताजनान् पङ्कजैः । ततो गोशालासु
सर्पिषा पायसेन होमो विधेयः ।

गोकुलप्रियो गोविन्दो गवामाशु शान्तिं करोति । शिशुवेषधरं किंकिणी-
जालशोभितं देवं स्मृत्वा दुग्धबुद्धया शुभैर्जलैः प्रतर्पयेत् । एवं रीत्या पूजितः
कृष्णः प्रीतः धनं धान्यांशुकादीनि तस्मै पूजकाय दत्ते । अष्टाक्षरेण संवीतं
गोविन्ददेवतं यन्त्रं सर्वरक्षाकरं धर्मार्थकामफलदञ्च । पञ्चान्तकधरासंस्थमनु-
बिन्दुविभूषितमिदं पिण्डबीजं प्रोक्तं तच्च सर्वसिद्धिकरम् । चतुर्लक्षं मन्त्रं-
जपेत् । दशांशमिति च क्रमो निर्दिष्टः । गणेशभास्करादींश्च पूजयेत् । यन्त्र-
राजस्य स्वस्वमन्त्रपुरःसरं धारणमात्रेण ध्रुवं मनुष्यस्त्रिकालज्ञो भवति ।
यन्त्रञ्च तस्य सर्वेप्सितं साधयतीत्यत्र न संशयः । अन्ते नारदो ब्रवीति हे
गौतम अनेन सदृशोमन्त्रो यन्त्रं वा कुत्रापि न विद्यते केवलं त्वयि प्रेमभावेन हे
सुव्रत मया सर्वं विस्तरेण कथितम् ।

सप्तदशोऽध्याये —

मन्त्रयोरुभयोः समानप्रयोगा निगदिताः । यान् विधाय साधकवरो लोक-
द्वयपूजितो जायते । क्वचित्क्वचिच्चतुर्दर्थकारिमन्त्राः प्रस्ताविताः । द्युसत्प्रभं
शङ्खचक्रगदापद्मधारिणं वनमालिनं सद्योजातं देवकीपुत्रं नमस्कृत्य मधुरिपुं
ध्यात्वा ब्राह्मे मुहूर्ते लक्षं जप्त्वा वरां मेधामधिगत्य कवीनामग्रणीर्भवति
जापकः । लेखपुस्तकं द्विभुजं स्फटिकाभासं धारिणं तं विचिन्त्य ब्राह्मे मुहूर्ते
लक्षं जप्त्वा बृहस्पतिसमस्त्रिकालज्ञो भवति । एष महामन्त्रो नारदेन प्रोक्तो
यत् श्यामलं कोमलं मातुरङ्के क्रीडन्तं द्विभुजं स्तनपातारं चिन्तयन् जापकः
श्रुतिधृग्भवति लक्षमेनं प्रजप्य समानं फलं लभते । कामबीजादि-

विषयानुक्रमिका

१५

मन्त्रोऽयं भूतले सर्वसिद्धिदम् । उपसंहृतदिव्याङ्गं मातुरङ्के चलत्पदमपादं बालं ध्यात्वा ब्राह्मो मुहूर्त्ते मन्त्रवरं जप्त्वा जापकः सर्वशास्त्रार्थविद् विद्वान् जायते । सर्ववेदार्थकुशलो ज्ञानवान् ध्रुवं भवति । नन्दाङ्गणे पर्यटन्तं धूली-निचय धूसरं प्रदीप्तमणिभिर्दीप्तं यशोदालोकनोत्सुकं ध्यात्वा नियमास्थितो मन्त्रवरस्य जपनात् लक्षैक संख्याकस्य भूतले किन्न सिद्धं भवति ? प्रातः प्रातः तोयं पिबेत्, अष्टोत्तरशतञ्च जपेत् ततः प्रभावान्मूको दुष्टात्मा पाषाण-वज्रजडः जलपानेनानेन साक्षाद् वाक्पतिसदृशो जायते सत्यं सत्यं वदामि नात्र सन्देहः ।

पद्म्यां शकरं विक्षिप्य प्राकृतवद् रुदन्तं ध्यात्वा लक्षं जप्त्वा च ध्रुवं विपत्तिभ्यो मुक्तो भवति । रागतो दस्युतो वा शत्रुभ्यो न भयं तस्य जायते । सुरपूजितमपरं रहस्यं ब्रूते नारदः—तज्जपनात्साधकवरः प्रयोगफलभाग्भवति । ब्रह्माणं सोमसंयुक्तम् इन्दुबिन्दुसमन्वितं दौर्गन्धीजं ख्यातं समस्तपापविदारकं च भवति । वह्नियुतं शंभोः पदं मायाबिन्दुसमन्वितं सम्पूर्णजगतो बीजं महामायेति शब्दितम् अनया योगतो मन्त्रवान् असाध्यमपि साधयति नृणां सर्वसुखप्रदं वह्निसमायुक्तं वान्तं चतुर्थस्वर शोभितं नादबिन्दु कलाक्रान्तं त्रैलोक्य मोहनं बीजं प्रोक्तम् ।

सप्ताक्षरं तंतुषष्ठस्वरसमन्वितं नादबिन्दुकलायुक्तं कूर्चबीजं निगद्यते । वर्गबीजानामेतेषां कर्माणि मन्त्रवान् शास्त्रतो गुरुतश्च सम्यग् ज्ञात्वा सर्वकर्माणि साधयति । अन्यथा कलाशतैरपि मन्त्रः सिद्धो न भवति ।

सर्वापस्मारनाशकं मेरुश्चतुर्दशस्वरमधो वह्निसमन्वितो नृसिंहबीजं कथ्यते । समाहितमना भूत्वा पदमाक्षैः कृतमालया अयुतैकं मन्त्रं जप्त्वा ब्रह्मचारिव्रते स्थितोऽल्पायासेन सर्वान् कामान् लभते दरिद्रश्च न भवति तस्य सर्वे मनोरथा सिध्यन्ति नात्र संशयः ।

नित्यकर्मरतं कृष्णं यो वन्यपुष्पैः समर्चयति तस्य वश्याः सर्वे ब्रह्मणा भवन्ति नात्र संशीतिः ।

गोपालवेषस्य कृष्णस्य जातिपुष्पैः समर्चकस्य राजानो वश्या भवन्ति ।

तं गोपालवेषमेव कृष्णं रक्तपुष्पैः समर्चयति तस्य वश्या वैश्या भवन्ति । नीलोत्पलैर्यस्तमेव समर्चयति तस्य वश्याः शूद्रा जायन्ते नात्र संशयः । यो मासं कृष्णं समर्चयति रक्तकुसुमैर्मिश्रितैस्तिलतण्डुलैर्मन्त्रेण जुहुयाच्च अष्ट-

सहस्रं जप्त्वा यदि भस्म धारयति ललाटे विधृते तस्मिन् तस्य वश्याः सर्वे भवन्ति शरीरेणानेन राजानोवश्या भवन्ति, स्त्रियो वश्याः पुत्रामात्याश्च सर्वथा वश्या भवन्ति ।

मासमष्टसहस्रकं जप्त्वा रासमण्डलमध्यस्थं कृष्णं ब्रजे स्थितं ध्यात्वा यो विवाहमिच्छति तस्मै सर्वकुलोज्ज्वला कन्योत्तमा लभ्यते ।

पुत्रं मे रक्षेति विप्रेण प्रार्थितो हरिः प्रीतो हृतं पुत्रं समाहृत्य तस्मै ददौ इति तं यो चिन्तयति पुत्रकामः मासेनैकेन सुन्दरं पुत्रं दीर्घायुरप्रतिहतबल-वीर्यसमन्वितं लभते । या कन्यका कुन्दपुष्पैः कृष्णं समाराध्य ध्यायति मास-द्वयं तथाष्ट सहस्रकं मन्त्रं जपति सा मनोरथपतिं प्राप्य दीर्घकालं क्रीडति ।

अञ्जनं वस्त्रकुसुमं ताम्बूलं चन्दनं तथान्यान्यान्युपभोग्यानि स्पृष्ट्वा मन्त्रशतं जप्त्वा यस्य यस्य दीयते सोऽचिराद् दासवद् वशी तस्य जायते । अनेनैव प्रकारेण स्त्रियोऽपि वश्या भवन्ति ।

अनेनैव विधानेन नारी पुरुषं सर्ववशे नयति ।

अर्थकामः श्रीपुष्पैः सिततण्डुलमिश्रितैः अष्टोत्तरसहस्रं जुहुयाच्चेदर्थवान् भवति । विश्वरूपधरं कृष्णं ध्यात्वा अष्टोत्तरशतं यो जपति समाहृतमना मन्त्रवान् स यशस्वी कीर्त्तिमान् भवति ।

प्रेतभूतपिशाचैश्च स्कन्दादिग्रहपीडितः पूतनास्तनपातारं ध्यात्वा मन्त्र-शतं जपति यस्तस्य इतस्ततः पलायन्तो दुष्टा ग्रहाः प्रणश्यन्ति ।

सर्पमण्डलिदष्टानां मूषिकाद्यैश्च दंशितानां कृष्णस्य कालीयदमनस्य चिन्तनेन जपनेन च घोरं विषं तर्जयन्तं हूँकारेण विनाशयेत् ।

कालीयस्य फणामध्ये दिव्यं नृत्यं कुर्वन्तं देवकीपुत्रं नृत्यराजानमच्युतं नत्वा ज्वरात्तोऽभ्यर्चयति मन्त्रवान् तथा अष्टशतं मन्त्रं जपति तथैव ज्वरेण संस्तुतं बलप्रद्युम्नसंपूतं कृष्णं बाणनगरीं दहन्तं गरुडोपरिसंस्थितं निजज्वरेण संपिष्टं तं ध्यात्वा क्षणान्नाशयति ज्वरम् ।

शीतलाकामलादीनि तथा चातुर्थिकोद्भवान् प्लीहगुल्मयकृद्वायुमेण-स्मारभवं दृष्टिमात्रेण मान्त्रिको नाशयेत् । यष्टिपाशं वेणुमादाय संस्थितं गोवर्द्धनधरं कृष्णं ध्यात्वा यो नरो मन्त्रं जपति वातवर्षादिभिर्घोरैर्भये सम्यगु-

विषयानुक्रमणिका

१७

पस्थिते भयमाशु विनाशयति । वृन्दावनंगतं कृष्णं विचिन्तयन् वृष्टिकामोऽष्टसहस्रं मन्त्रं यो जपति स वृष्टिमसंशयमाप्नोति ।

एवं मनसा ध्यात्वा वृष्टिं वर्षासु नावहेत् । एवं जलाशये ध्यात्वा अष्टसहस्रकं मन्त्रं यदि जपति तदा अकालेऽपि महती वृष्टिर्जायतेऽत्र नास्ति संशयः ।

वेणुना गायन्तं कृष्णं गानकामो यदि चिन्तयति आज्यमष्टशतं हुत्वा स इह किन्नरैर्गीयते ।

कल्पकद्रुमं हरन्तं देवताभिः संस्तुतं गरुडारूढमच्युतं जयकामो ध्यात्वा रक्तकरवीरसमिद्धिर्जुहुयाद् अष्टोत्तरसहस्रं वशी तत्क्षणाज्जयमाप्नोति ।

शङ्खादिनिधिसंयुक्तं द्वारकामध्यगं हरिं ध्यात्वा हुत्वा च तण्डुलदूर्वाभिः शान्तिकमावहेत् । कदम्बमूले गायन्तं कदम्बवनमालिनं कदम्बपुष्पैः संस्पृष्टं जनार्दनं चिन्तयित्वा हुत्वा अपामार्गशतैरष्टसहस्रकं जपेद् यदि लोकान् समग्रात् विजित्य आशु विज्ञो भवति ।

सभायां राजद्वारे व्यवहारे च मन्त्रज्ञोऽष्टशतं मन्त्रं जप्त्वा प्रथमं वाक्यमुच्चरति तदानेन विधानेन सर्वत्र विजयी भवति ।

यो मोक्षकामः पुण्डरीकाक्षमव्ययं सनकाद्यैः स्तुतं परं शुक्लाम्बरधरं शङ्खचक्रधरं ध्यात्वा लक्षं मन्त्रं यदि नरो जपति ताराभ्यां पुटितं कृत्वा सविधिस्थानमाश्रितः चन्द्रार्कमण्डले कृष्णं पूजयन् भक्तिश्चावहन् स संसारसागरात्सद्यो मुक्तो भवति नात्र संशीतिः जगत्त्रयं वशीकर्तुं मन्त्रज्ञो ब्राह्मणो स इच्छति पुष्पैर्वन्यैर्मनोहरैर्वेणुं गायन्तमच्युतं ध्यात्वा सविधिं सहोमकं लक्षमेकं जप्त्वा स सर्वलोकानां प्रियो भवति । देवोपमं सुखं भुक्त्वा तनुं त्यजन् विष्णुमेति ।

मनसा कृष्णमर्चयेत्प्रत्यहं सहस्रं जपेत् यः स वत्सरात्लभते मुक्तिं यत्र गत्वा प्रत्यावर्तितो न भवति ।

गृहस्थानां वर्णिनां च न्यासिनामप्ययं विधिर्मैधाकामोऽनौ हुणेत् पलाशैराज्यमिच्छितैः समिद्धिः पूर्ववद् हुत्वा अति असाध्यस्य ञ्वरस्य संहारो जायते ।

ब्राह्मे मुहूर्ते जप्त्वा वाचमिच्छुर्वाचं लभते शतंशतं च षण्मासं वाग्मी चापि सुधीर्भवति ।

शत्रूणां जयकामः पारिजातहरंहरिं गरुडारोहणं ध्यात्वा अशेषदिवौ ऋसं जयति । एवं विविधरूपं कृष्णं ध्यायन् जपन् स्मरंश्च मानवो यद्यद् कामयते तत्सर्वं लभते । यशोदानन्दवर्धनस्य नानारूपं ध्यानं च नाना य मन्त्री यादृश्या समीह्या तं भजति जपति ध्यायति स्मरति स तत्तन्निःशेषफलं भुक्त्वान्ते तत्पदमवाप्नोतीति सप्तदशाध्यायस्य निष्कर्षः ।

अष्टादशेऽध्याये—

अध्यायेऽत्र कृष्णविषयका बहवः प्रयोगा उपात्ताः । एतान् दुर्लभान् प्रयोगान् विधायमानवो देवत्वमृच्छति । स्वर्गे रसातले भुवि च तस्य असाध्यं किमपि न जायते ।

निशातशरनिभिन्नभीष्मस्य तापहरं हरिमवलोक्य पीपूषवर्षिणी तदीयकरुणा तादृशकारुण्योपेतं हरिं बिलोकयन् तथा ध्यायन् अयुतजपाच्च असाध्यस्य ज्वरस्य संहारो जायते ।

मूर्च्छादाहगदस्फोटविषकीटसमुद्भवं दाहमचिरान्नाशयति कृष्णविषयकं हवनम् ।

काशिराजेन प्रहितां द्वारकापुरीं कृत्यां निजारिणा तां छित्त्वा तत्पुरीं चक्रतेजसा बहन्तं हरिं तं स्मृत्वा आदरादयुतं जप्त्वा स्वस्नेहाक्तैः सर्पैश्च रात्रौ अयुतं यो हुनेत् तं परेरिताः कृत्या कदाचनापि न ग्रसन्ति ।

डाकिनीपूतना कृत्यायक्षपन्नगराक्षसा अन्येऽपि क्रूरसत्त्वा जपहोमप्रयोगतो देशदेशान्तरं गच्छन्ति सर्वथा ते हिंसितुं समर्था न भवन्ति ।

व्याप्तविश्वावकाशकं विश्वेश्वरं देवं सूर्यभोटिप्रतीकाशं चन्द्रकोटिसुशीतलं भगवन्तं ध्यात्वा यो मतिमान् लक्षमेकं मन्त्रं जपति अयुतं च जुहोति भक्त्या शतवीर्याङ्कुरत्रिकैः स अकालमृत्युं नाप्नोति मृत्युञ्जयंहरिं ध्यात्वा सर्वपापैर्विमुच्यते परं पदं च लभते ।

बदरीखण्डमण्डिते दिव्ये आश्रमे आसीनं बृहद्भ्यां घण्टाकर्णकलेवरं स्पृशन् ध्यायन् मासमष्टोत्तरसहस्रं जपन् मन्त्री समस्तविपदां विनाशको भवति अर्थात् तस्य समस्तविपदो नश्यन्ति शान्तिं च लभते । सर्वभूतेषु आशुनिर्वाणदायिनीं समतां च लभते । एवमेव भगवतस्तचलादिकरूपाणां दर्शनादिना फलभेदा अत्राध्याये प्रकाशिताः तत्तन्मन्त्रयन्त्रादिप्रयोगाणां च विविधानि फलानि निर्दिष्टानि ।

विषयानुक्रमिका

१९

एकोनविंशोऽध्याये--

मन्दभाग्यानां कृतेऽपि यज्जपनेन मन्त्रफलानामवाप्तिर्भवतीति नारदो गौतमं वक्ति प्रणवद्वयमध्यस्थस्य अयुतसंख्यया त्रिरात्रं जपमात्रेण बृहस्पतिसमो भवति मानवः सर्वशास्त्राणां वेदानाञ्च व्याख्याता भवति ।

रविवासरेऽश्वत्थवृक्षमालभ्याष्टोत्तरशतसंख्यया भूयोभूयो जपनेन शान्ति-लभ्यते अष्टोत्तरशतं च स जीवति जापकः । तस्य शान्तिर्भवति नूनं यमुद्दिश्य क्रिया क्रियते । निर्मलैरंशुकैः कृष्णं मासमेकं यो जपति स कृच्छ्रघोरशतैरपि सकलैः पापैः प्रमुच्यते पट्टवस्त्रैः कृष्णं भक्त्यायजेत् सोऽतुलां सम्पत्ति-मवाप्नोति ।

कृष्णं विद्रुमैर्यः पूजयेत् स त्रैलोक्यं वशी करोति ।

भक्त्या माणिक्यैः कृष्णं पूजयित्वा सार्वभौमतमो जायते नरः ।

पद्मरागैः कृष्णं यजेद् यः स निश्चितं राजा भवति । क्षत्रियश्चेत्सार्व-भौमः सन् सकलां पृथिवीं साधयेत् ।

गारुत्मतमयैः रत्नैः कृष्णं पूजयित्वा ज्ञानवान् भवति ।

हीरकरत्नेन कृष्णं पूजयन् पूजकः किं न साधयेत् ? ।

सुवर्णपुष्पैः पूजयित्वा मासं कृष्णं भक्तिपरायणः पूजकः कुबेरसमं सम्पत्तिं प्राप्य चिरं मोदते । देहान्ते च हरित्वं सम्प्राप्य निर्वाणपदं बिन्दते ।

अम्भोजे रविवासरे, कल्हारैः सोमवासरे, रक्तपुष्पैर्मङ्गलवासरे, बगरसंभवैर्बुधे चम्पकैर्गुरौ, कुन्दसमुद्भवैः शुक्रैः, शमीपुष्पैः शनौ, यति-भक्तितो पूजयेत् घृतान्नं पयोऽभ्यक्तं रवौ तु निवेदयेत् । सोमे पायसं मङ्गले मोदकं बुधे यावकैः अपूपसंभवैः गुरौ, मुद्गान्नं शुक्रैः, शनौः सघृत पायसं वैशाखे मासि सविधिं यिभुं पवित्रैः पूजयेत् एकैकं च स्वर्ण-सूत्राणि ग्रन्थियुक्तानि अथवा पट्टसूत्राणि पदमसूत्राणि वा पुनः पूजान्ते देवदेवाय महिषीभ्यो निवेदयेत् मिथुनेभ्यो दत्त्वा महान्तमुत्सवं कुर्यात्, ब्राह्मणान् संशितव्रतान् भक्ष्यभोज्यैस्तु संतोषयेत्, संवत्सरे एवं कृते मन्त्री अभीष्ट-मवाप्नोति । न चेद् वर्षकृता पूजा वास्तोभक्षाय स्यात् । कृष्णं तं केतकोद्भवैः श्रावणे मासि पूजयेत् तथा चन्द्रवन्दनकस्तूरीकुङ्कुमादि सुवासितैः एलाल वंगकक्कोलफलानि च बहुधाऽर्पयेत् ।

बहुगणान्वितैर्भक्षैर्भद्रि मासि विष्णुं यजेत् सुविस्तरैर्भोज्यैर्भक्षै
भक्त्या मासि ईषे यजेत् कार्पासनिर्मितैर्वस्त्रैर्नानाभरणान्वितैः तुलास्थे
सूर्ये मासमात्रकं कृष्णं पूजयेत् रात्रौ च प्रदीपैर्होमैर्दुग्धपिष्टाद्यन्वितैः अवि-
च्छिन्नं घृतदीपं महोज्ज्वलं मासं दद्यात् । एकादश्यामुपवसेद् पारणादिने
शुक्लायां द्वादश्यां वस्त्रालङ्कारणादिभिर्विष्णुमभ्यर्च्य तिथावस्यां मतिमान्
वर्षतोत्सवमारचेत्, बहुभक्ष्याणि भोज्यानि ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् एवमाराधिता
देवता तुष्टा आराधकाय इष्टं यच्छन्ति, पुनरावृत्तिर्वर्जितं श्वेतं लोकं च
लभते आराधको नरः ।

मार्गशीर्षे नवान्नैर्व्यञ्जनैः शुभैर्देवं यजेत्, गुडजीरकैः मिलितं क्षौद्रं
नारिकेलफलं सुपक्वं तस्मै देवदेवाय भक्त्या निवेदयेच्च ।

पौषे मासि मासं यावद् घृतैः पूपैः प्रपूजयेद्यदि ग्रहदोषं निर्जित्याशु
नृपसन्निभः पूजको भवति ।

माघे मासे सुशुभैः सितैः अक्षतैः कृष्णं यजेत् दुग्धान्न शर्करान्वितं
भिष्टान्नं च निवेदयेत् । मासेऽस्मिन् शुक्ले पक्षे शुभे दिवसे वस्त्रेणाच्छादयेत्
फाल्गुने देवकीपुत्रं स्वर्णचम्पकैः चूतसौगन्धिकुसुमैर्धूपैर्दीपैः सुविस्तरैः
पूजयेत् ।

चैत्रेमासि सर्वैः पुष्पैः वासुदेवं समर्चयेत् पौर्णमास्यां भक्त्या सगुच्छकैः
दमनैश्च यजेत् । अस्मिन् दिवसे भक्तितत्परः स रतिं कामं च यजेत् ।
अन्यथा सांवत्सरी पूजा वृथा निश्चितं भवति ।

भस्मीभूतं स्मरं दृष्ट्वा रुदिता सा सती रतिः तामवलोक्य कृपया
विष्टो वरं दातुं शिवः स्वयं प्रत्युवाच रतिस्तेष्यं सुभगत्वमवाप्नुयात् ।
व्रजसुन्दरि क्रीडार्थं सर्वलोकेषु सुन्दरः स्यात् । ततश्चन्दनजलापुष्पं दमनकं
शुभं भवेत् तेन पूजनमात्रेण संवत्सरफलं लभते नरः ।

यः पिष्टकैर्घृतभर्जितैर्लक्ष्मात्रं होमयेत् तावत्संख्यां मनुं जप्त्वा च
मन्त्रवित् कृष्णं पश्यति ।

एवं वार्षिकोद्भवैः विहितं पूजनं कृत्वा विधानेनोक्तेन भूतले किं न
साध्यति ?

पुण्यस्त्रियः गृहस्था मुनयो ब्रह्मचारिणो वनस्थाश्च तथा कृत्वा वाञ्छि
तार्थानवाप्नुयुः ।

स्त्रियः शूद्राश्च विधिवत्पूजां कृत्वा फलमवाप्नुयुः ।

इह वरान् भुक्त्वा भोगान् न भूयो भवसंभवः । भक्त्या

एवं रीत्या कृष्णं यजन् यत्कृत्वा जन्मकोटिभिः तत्पापैर्नपद्मपत्रमि-
वाम्भसा विलप्येत ।

विंशोऽध्यायः

श्रीकृष्णस्य मन्त्रभेदाः, तत्तन्त्रियम्-पूर्वकं मन्त्राणां जपे फलानि तद्
यथा - गौतमेन नारदः पृष्टः—यद् हे ब्रह्मन् विस्तरेण कृष्ण मन्त्रान् कथय
तवाहं शिष्यः मन्त्रश्रवणेऽर्होऽस्मि ।

पृष्टोनारदोऽब्रवीत् —

सर्ववैदिक संमतान् कृष्णमन्त्रान् सावहितचेतसा श्रूयताम् । यज्ज्ञान-
मात्रेण पुनर्जन्म न लभते नरः । प्रणवपूर्वं तदनु नमः कोस्तुभायेति अष्टा-
क्षरो मन्त्रः परमोत्कृष्टः । यज्ज्ञानमात्रेण यतिः साक्षात् विष्णुर्भवति ।

कलायकुमुदश्यामं शङ्खचक्रगदाम्बुजं कोस्तुभोल्लसद्वक्षसम् अनेकरत्न-
संच्छन्नं ताराहारावलीरम्यं गरुडोपरिराजमानं परमानन्दं तं ध्यात्वा दशलक्षं
मन्त्रं जपेद् दशांशेन होमयेच्च पूषपायसैः साधितैः अङ्गभूतं पुरश्चरणमन्यच्च
यच्छ्रेयं समाप्य मन्त्री भुक्तिमुक्तिफलेन सह सर्वार्थास्तस्य करप्रचेया अन्ते च
परमं पदं लभते । उक्तस्य मन्त्रस्य दशाक्षरसमानं पूजनं समुदीरितं तज्ज्ञैः ।

सम्प्रति षडर्णं मन्त्रराजकं ब्रवीमि यद्विज्ञानमात्रेण जीवन्मुक्तः सन् मन्त्री
महीं चरेत् । नमसा युक्तं त्रिमात्रं चतुर्थ्यां कृष्ण इत्यपि दृष्टादृष्टफलप्रदः
षडक्षरमन्त्रः प्रोक्तः । अस्य मन्त्रस्य मुनिनारदः गायत्रीच्छन्दः श्रीकृष्णो
देवता दुर्गा साक्षादधिमातृदेवता । त्रिमात्रं बीजं नमः शक्तिः । अस्य मन्त्र-
राजस्य कृष्णाय कीर्तनं कीलकम् । पुरुषार्थचतुष्टये मन्त्रस्यास्य विनियोगः ।
पञ्चाङ्गानि अस्य मन्त्रस्य प्राक् चक्राद्यैरुदीर्यते ।

नीलजीमूतसदृशं किङ्किणीजालमालिनं सर्वाभरणसंदीप्तं रक्तकनकोपरि
मनिवरैः सनकाद्यैः स्तुतं दिगम्बरं ध्यायेद् आलोलकुन्तलोद्भासि पाणिपाद-
विराजितं कराभ्यां पायसं श्लक्ष्णं सद्यो हैयंगवीनकं दधत् भोगमोक्षफलदं देवं
चिन्तयेद् एवं परमात्मानं ध्यात्वा मन्त्रं दशलक्षं जपेत् तदन्ते शुद्धैः पायसैः
सशर्करैः होमो विधेयः । कर्पूरवासितैर्जलैः तद्दशांशेन तर्पयेत् । दशांशेना-

भिषेकं दशांशैर्ब्राह्मणभोजनं तदन्ते दक्षिणां दत्त्वा आत्मनो वित्तं साधयेत् ।
व्रजे वर्षमेकं स्थितो भिक्षाहारो मन्त्रं जपेदुक्तं स मन्त्री कविर्वाग्मी समृद्धः
सर्वज्ञश्च ध्रुवं भवति ।

नवनीताशनं देवं बालं ध्यात्वा सुधीः यदि लक्षं जपेत् तदा दिव्यज्ञानम-
वाप्नोति त्रिलोकीमवाप्य च मोदते । भक्तितत्परो यो मन्त्रराजमेवं भजते स
इह वरान् भोगान् संभुज्य देहावसाने परमं विशेत् । नमसा युक्तं प्रणवं तथा
कृष्णगोविन्दकौ ॐ नमः कृष्णाय गोविन्दाय हूं फट् स्वाहा श्रीपूर्वा डेन्ता-
वुर्चाय हूं फट् स्वाहेतिकीर्तितो मन्त्रः । अस्य मन्त्रस्य नारदो मुनिश्चेष्टोऽ-
नुष्टुप् छन्दः परमात्माहरिर्देवता भुक्तिमुक्तिप्रदस्यास्य दशार्णकवदेव पूजा-
होमो कीर्तितो तत्समः प्रयोगः बीजं शक्तिश्च तत्समे । य एवं रीत्या मन्त्रं पूज-
येत् स श्रुतिचतुष्टयमधीते एतन्मन्त्रसदृशो मन्त्रो जगत्स्वपि नास्ति अनेन
मन्त्रेणाराधितः कृष्णः तत्क्षणात्प्रसीदति । सन्तानसंसिद्धये मासमात्रकं
प्रजपेत् मन्त्रमिमम् । देव हीसुत गोविन्द वामुदेव जगत्पते देहि मे तनयं कृष्ण
त्वामहं शरणगतः इति मन्त्रस्यव्ययस्यानुष्टुप् छन्दो नारदो मुनिः । बुधै-
रस्य गायत्री छन्दः कथितम् । सन्तानदो हरिः साक्षादस्य देवता । व्यस्तैः
समस्तै अङ्गानि विधाय देवश्चिन्तनीयः ।

नीलोत्पलदलश्यामं पीताम्बरयुगावृतं चतुर्भुजं शङ्खचक्रमूर्ध्वपाणिद्वये
धृतम् अधःपाणिद्वये वेणुं मुदान्वितं वादयन्तमनेकरत्नसंबद्धकिरीटोज्ज्वल-
विग्रहं नानालङ्कारसुभगं गरुडोपरिस्थितं वेदस्तोत्रपरैर्मुनिभिर्नित्यं परिवेष्टि-
तम् कृष्णं ध्यात्वा चर्चयेत् पञ्चाङ्गैः प्रथमावृत्तिः इन्द्रादिभिर्द्वितीया तृतीया तु
बुधैः ।

अभ्यर्च्यैवं देवेशं लक्षमात्रं मन्त्रं जपेत् पुत्रजीवेन्धनयुतैस्तत्फलैरयुतं हुनेत्
दशांशेन तर्पणादीन् चाचरेत् । उक्तरीत्या सन्तानाख्यं महामन्त्रं पूजयेत्
चेन्मन्त्री पुत्रपौत्रैरिह विनन्द्य देहावसाने परमं विशेत् । यावदाभूतसंक्लवं
वंशमविच्छिन्नं लभेत । यो गृही हरिमावाह्य उपचारकैर्विधिवत् पूजयेत् स
वत्सरात् पुत्रवान् भवति ।

दीर्घायुरप्रतिहतबलवीर्यं पुत्रं लभते सत्यं सत्यं नास्त्यत्र संशीतिसर्पभीतिः ।
शतहायन जीवितान् पुत्रान् बन्ध्यापि लभते ।

एकविंशोऽध्यायः —

द्वाविंशत्यक्षरमन्त्रमाहात्म्यम्, उक्तमन्त्रोद्धारः, न्यासः, भगवतः श्रीकृष्ण ध्यानम्, जपस्वरूपम् मन्त्रिततत्त्वपदार्थभक्षणम् । तत्तन्मन्त्राणां जपस्य, फलानां कीर्तनम् । जपानां होमादीनां च संख्यानियमनम् ।

द्वाविंशोऽध्यायः—

गोपालपिण्डमन्त्रस्वरूपप्रदर्शनम्, मन्त्रस्य तस्य ऋषिच्छन्दो देवतानां परिचयः । जपहोमादीनां प्रख्यापनम् । महायन्त्रवर्णनं तद्धारणफलानां वर्णनम् ।

त्रयोविंशोऽध्यायः—

मन्त्रोद्धारसन्दर्भः, मन्त्रराजवर्णनम् । मन्त्रस्य तस्य ऋषिच्छन्दो देवतानां कीर्तनम् । मन्त्रजपप्रकारः । तत्तत्पदार्थैर्हवनस्य विधानम् । तत्फलानां च कीर्तनम् । अष्टादशाक्षरमन्त्रस्याकारप्रदर्शनम् । तदीयषिच्छन्दोदेवानां प्रख्यापनम् । जपविधिः । त्रयोदशाक्षरमन्त्राकारवर्णनम् । तस्य ऋषिच्छन्दोदेवतानां परिचयः । भगवद्ध्यानस्वरूपकीर्तनम् । जपप्रकारः । मन्त्रभेदानां वर्णनम् । मन्त्रोवासान् — माहात्म्यं । सपरिकरहरेः स्मरणम् । जपावसाने होमप्रकारवर्णनम् । कामगायत्री स्वरूपपरिचयः । तन्माहात्म्यं च । यन्त्रधारणप्रकारः । हवनस्वरूपकीर्तनम् । तत्तद्धवनपदार्थानां वर्णनं तत्फलभेदानां प्रकाशनम् ।

चतुर्विंशोऽध्यायः—

मन्त्रोद्धारचर्चा षोडशाक्षरमन्त्रस्वरूपवर्णनम् । मन्त्रस्य तस्य ज्ञान ध्यानस्मरणानां फलानां ख्यापनम् । तस्य मन्त्रस्य ऋषिच्छन्दोदेवतानां परिचयः । क्षीकृष्णस्य ध्यानम् । मन्त्रजपविधिः । हवनप्रकारः । तत्तत्पदार्थैर्विहितहवनानां फलभेदप्रकाशनम् । दशाक्षरमन्त्रस्वरूपप्रकाशनम् । तस्य ऋषिच्छन्दोदेवानां परिचयः । श्रीकृष्णजपध्यानहोमादीनां वर्णनम् । मन्त्रान्तरं तदीयहोमादीनां कथनम् । मन्त्रजपफलानि । सिद्धगोपालमन्त्र प्रकाशनम् । श्रीरामकृष्णध्यानवर्णनम् । मन्त्रजपप्रकारः दशाक्षरमन्त्रप्रकाशः । षोडशाक्षरमन्त्रवर्णनम् । तस्य ऋष्यादीनां चर्चा । भगवद्ध्यानस्वरूपावस्थापनम् । जपहोमादीनां वर्णनं चेतिविविधविषयिणी चर्चा ।

पञ्चविंशोऽध्यायः—

मन्त्रोद्धाररीतिः, द्वादशाक्षरमन्त्रस्वरूपप्रदर्शनम् तद्षिच्छन्दोदेवतानामालोडनम्, भगवतः श्रीकृष्णस्य ध्यानवर्णनम्, जपहोमादीनां प्रसङ्गः,

श्रीकृष्णस्य भगवतो द्वारपालस्य पूजनपद्धतिः, विघ्नेशादीनां पूजन प्रकाराः, वास्तुपुरुषस्य पूजनसामग्रीवर्णनम्, गुरुपदस्य निर्वचनम्, नारदादि गुर्वादीनां पूजनप्रकाराः, पादुकपदस्य निरुक्तिः, पीठपूजास्वरूप कीर्तनम् । सपरिकरस्य हरेः पूजापद्धतेः प्रदर्शनम् । श्रीकृष्णस्य भगवतो मूर्तेः स्थापनस्य माहृत्यवर्णनम् । मन्त्रान्तरस्य प्रख्यापनम् । तदृषिच्छन्दोदेवानां परिचयप्रदर्शनम् । श्रीकृष्णध्यानपद्धतेरवस्थापनम् पूजनहोमादीनां कथनम् तत्तपदार्थानां हवने तत्तत्फलानां कीर्तनम् ।

पड्विंशोऽध्यायः—

मन्त्रोद्धारप्रसक्तिः, पञ्चाक्षरमन्त्रस्वरूपप्रदर्शनम् । पडक्षरमन्त्रस्य स्वरूपावबोधनम् । अष्टाक्षरमन्त्राकारप्रकाशनम् । दशाक्षरमन्त्रस्वरूप विमर्शनम् । समेषामुक्तानां मन्त्राणामृषिच्छन्दोदेवतानामालोडनम् । श्रीकृष्णस्य भगवतो ध्यानचिन्तनम् । मन्त्रजपप्रकारप्रदर्शनम् । हवनविधेः कीर्तनम् । दशाक्षरमन्त्रकीर्तनम् चतुर्दशाक्षरमन्त्राकारकीर्तनम् ।

मन्त्रजपमाहात्म्योपस्थापनम् । मन्त्रस्य ऋषिच्छन्दोदेवतानां वर्णनम् । श्रीकृष्णध्यानकीर्तनम् । मन्त्रजपप्रकारः । हवनस्वरूपोपस्थापनम् । तर्पणस्य चर्चा । मन्त्रान्तरकीर्तनम् चूडामणिमन्त्रस्वरूप प्रकाशनम् । तदीयर्षिच्छन्दोदेवतानां परिचयप्रदर्शनम् । श्रीकृष्णस्य ध्यानाकारकीर्तनम् । मन्त्रजपप्रकारवर्णनम् । हवनपद्धतेराविष्करणम् ।

सप्तविंशोऽध्यायः—

मन्त्रोद्धारप्रकाशनम् । त्रैलोक्यमोहनमन्त्रस्य वर्णनम् । श्रीकृष्णध्यानस्य चर्चा । सपरिकरस्य भगवत आवाहनप्रकारः पूजनप्रकारश्च । मन्त्रजपप्रकाशनम् । हवनपद्धतेरुपस्थापनम् । अष्टाक्षरमन्त्रस्वरूपपरिचयप्रदानम् । विष्णु-गायत्रीस्वरूपकीर्तनम् । तदीयमाहात्म्यावबोधनम् कामादिजपमात्रेण त्रैलोक्यवशकारिणी गायत्रीति निर्देशः ।

अष्टाविंशोऽध्यायः—

मन्त्रोद्धारकीर्तनम् । दशाक्षरमन्त्राकारालोडनम् । तस्य ऋषिच्छन्दोदेवतानां कथनम् । सपरिकरस्य श्रीकृष्णस्य ध्यानस्वरूपचर्चा । मन्त्रजपप्रकारः । हवनादीनां पद्धतेराविष्करणम् । पदार्थविशेषसम्पादितहवनानां फलभेदप्रकाशनम् गुरोरनुज्ञामादायैव सर्वकर्मसाधनसम्पत्तेः प्राप्तिवर्णनम् ।

ऊर्त्तत्रिशोऽध्यायः—

मन्त्रोद्धारकथाप्रसक्तिः । पुरुषोत्तममन्त्रस्वरूपप्रकाशनम् । सपरिवारस्य श्रीकृष्णस्य भगवतो ध्यानप्रकारः । मन्त्रजपप्रकारः हवनस्य प्रकारः । तत्तत्पदार्थविशेषानुष्ठितहवनानां फलानि । विष्णुगायत्रीस्वरूपप्रकाशनम् । मन्त्रान्तराणां निर्देशः । आयुधैः सह पुरुषोत्तमस्य पूजनप्रकारः । हवनचर्चा । तत्तत्पदार्थविशेषानुष्ठितहवनानां फलभेदावबोधनम् । सर्वतोभद्रमन्त्रस्य स्वरूपचिन्तनम् । तद्वारणपद्धतेः प्रकाशनम् । सर्वतोभद्रमन्त्रस्य फलविशेषावबोधनम् ।

त्रिशोऽध्यायः—

मन्त्रसिद्धेः प्रकाशनम् । मन्त्रसिद्धेर्लक्षणकथनम् । मन्त्रसिद्धेस्त्रैविध्यावबोधनम् । सिद्धयुपायानां चिन्तनम् । मन्त्रस्य दशानां संस्काराणां परिचयप्रकाशनम् । संस्कारान्तराणां कीर्तनम् । पुरश्चरण-स्वरूपवर्णनम् । श्रीकृष्णमन्त्रस्य वैशिष्ट्यप्रकाशनम् । अपरस्य सिद्धयुपायस्य अन्वेषणम् । एकादशप्रकारा मन्त्रप्रयोगा इति चिन्तनम् । मन्त्रसिद्धयुपायाः सप्तेति पर्यालोचनम् । अन्योपायानामन्वेषणम् । सर्वसिद्धीश्वरतोपायचिन्तनम् ।

एकत्रिशोऽध्यायः—

आराधनविधेरुपस्थापनम् । दीक्षितस्य सदाचारकीर्तनम् । तत्र विधिनिषेधानां प्रकाशनम् । प्रशस्तानां स्थानानामवबोधनम् । प्रशस्तानां पुष्पाणामन्वेषणम् । दीक्षितस्य नित्यकृत्यानां वर्णनम् । एकादश्यादिषु व्रतमावश्यकमिति पर्यालोचनम् । गोदानादीनामावश्यकत्वस्य चिन्तनम् । प्रेमलक्षणाया भक्तेः प्रकाशनम् ।

द्वात्रिंशोऽध्यायः—

योगपदस्य निर्वचनम् । योगस्य अष्टाङ्गानां प्रकाशनम् । तेषां समेषां लक्षणानां पर्यालोचनम् । मन्त्रयोगप्रकाशनम् । मुख्याणां दशानां नाडीनामवबोधनम् । षट्चक्रचिन्तनम् । षट्चक्राभ्यासफलकीर्तनम् । धारणास्वरूपविमर्शः । धारणास्थानानां चिन्तनम् । योगमन्त्रयोरभ्यासयोगस्य चर्चा । समाधेः स्वरूपविमर्शः । ज्ञानमाहात्म्यप्रकाशनम् । अपक्वयोगिनां विशेषी-ध्वंद्वेहिकसंस्कारसमीक्षणम् । गौतमतन्त्रस्य माहात्म्यप्रकाशनम् । कमला-कृष्णयो गौतमतन्त्रसाम्निध्ये स्थैर्यप्रकाशनम् ।

भूमिका

‘श्री’ विद्यानिवासकुलपस्य सहायकस्य

प्राप्य स्वकार्यविषयां सुखदामनुज्ञाम् ।

लोकैकरम्यचरितस्य महोज्ज्वलस्य

श्रीगौतमीयवचसो विलिखमि हार्दम् ॥

विविधचमत्कारपूर्णविलासमयलीलाशक्तिमतो भगवतो बहिरङ्गविहार-
भूमौ त्रिगुणमयेः सुखदुःखमोहात्मके इहायाततः प्रतीयमानसारेऽपि यथार्थतः
साररहिते संसारे आर्यसंस्कृतेराधारस्तम्भत्वेनागमः प्रसिद्धोऽस्ति ।

परमयोगिनः शिवस्येशान-तत्पुरुष-अधोर-वामदेव-सद्योजात-पञ्चमुखे-
निर्गतं ज्ञानं गुरुशिष्यपरम्परयाऽद्य यावदागच्छतीत्यागमशब्दस्य पारम्परि-
कोऽर्थः । अत एव “आगमो ज्ञानमित्युक्तमनन्ता ज्ञानकोटय” इति वचना-
दागमस्य ज्ञानमिति पर्यायः ।

इदं ज्ञानं दिव्यौघसिद्धौघमानवौघोघत्रयपरम्परया लोकेऽवतीर्णमस्म-
द्गुरुपर्यन्तं कालक्रमेणागतं ज्ञानं तन्त्रागमशब्दवाच्यम् । महामाहेश्वरेण-
जयरथेनापि—

इत्यागमं सकलशास्त्रमहानिधानाच्छ्रीशम्भुनाथवदनादधि-
गम्य सम्यक् ।

शास्त्रे रहस्यरससन्ततिसुन्दरेऽस्मिन् ॥

एतेन स्फुटं प्रतीयते यद् गुरुमुखोद्गतं ज्ञानमेव तन्त्रागमपदेन सङ्के-
तितमत्रश्लोके । अग्रेऽपि जयरथेन—

स तन्त्रं जज्ञे रुद्र-शिव-भैरवाख्यमिदं त्रिधा ।

वस्तुततो हि त्रिधैवेयं ज्ञानसत्ता विजृम्भते ।

भेदेन भेदाभेदेन तथैवाभेदभागिना ॥ इति ।

एतेन भेद-भेदाभेद-अभेद प्रतिपादकक्रमेण त्रिप्रकारकमिदं ज्ञानसत्तात्मकं
शास्त्रमुद्भूतमिति रादधान्तः ।

नेत्रतन्त्रे षोडशाधिकारे षड्विंश कारिकायाम्—‘ह्यागमस्य प्रवक्ष्यामि क्रियते तु यथेच्छया’ इत्यागमस्य वचन कर्मत्वं निर्धारितम् । एतेनाप्यस्यागमस्य तन्त्रापरयर्थायस्य ज्ञानमेवार्थो वाचि प्रयुक्तं निर्धार्यते । इममेवार्थं लक्ष्यीकृत्य तत्त्ववैशारद्यां वाचस्पतिमिश्रेणोक्तं आगच्छन्ति बुद्धिमारोहन्ति यस्मादम्युदयनिः श्रेयसोपायाः स आगमः तन्यते भावि जगतः सूक्ष्मं रूपं यत्र तत् तन्त्रमिति शब्दव्युत्पत्त्या सूक्ष्माकृतिसम्पन्नाभेदतत्त्वात्मक ज्ञानस्यैव तन्त्रत्वं वक्तुं पार्यते । तदेवसूक्ष्मं वस्तुतत्त्वं किञ्चिदुन्मिषितं सद् भेदाभेदरूपे गृह्णाति । प्रकटस्फुरणरूपेण विकासे तु देशकालाकारादि भेदप्राकट्ये भेदरूपतापीत्येकस्यैव ज्ञानस्याभेदापन्नस्य देशकालाकाराद्युन्मेषक्रमेणोक्तयोजना निष्पद्यते । शब्दोऽयं “आङ् पूर्वकाद्” “गम्” धातो निष्पन्नः । वेदा अपि गुरुशिष्यपरम्परयैवागता इति तेऽप्यागमास्तथा तन्त्राण्यपि । तत्र वेदजातस्य तन्त्राणां च क्वचिद्भेदेन व्यवहारायास्मत्पूर्वजा वेदान् निगमा इति तन्त्राण्यागमा इति च व्याजह्लुः । विद् ज्ञाने इति धातोर्निष्पन्नो वेदशब्दः । कामिकाद्यागमानामपि कामिका दिज्ञानमित्यस्ति बहुशो व्यवहारः । गुरुमुखाच्छिष्येण श्रवणमूलकमुपलभ्यता यथा वेदानां श्रुतिरिति व्यवहारस्तथागमानामपि । अथर्ववेदस्य सौभाग्यकाण्डादेव तन्त्राणां प्रवर्तनम् । एवं हि तन्त्रस्यार्थं गतव्यापकता शास्त्रगत बहुलतऽद्य सर्वव्यापिनीति ।

शिव-विष्णु-शक्ति-बुद्ध-जिनादीनां पारम्यं प्रतिपादयन्तः आगमाः शैव-वैष्णव-शाक्त-बौद्ध-जैनादिभेदेन भिन्नाः । प्रत्येकं पुनस्तेऽजान्तरभेदेन बहुधा भिन्ना वैष्णवागमा वैखानस-पाञ्चरात्रभेदेन द्विविधाः भगवता विखनसा भृगु-अत्रि-मरीच्यादिभ्य उपदिष्टाः तैश्च प्रचारं नीता वैखानसागमाः आगम ग्रन्थेषु पाञ्चरात्रशब्दार्थो व्युत्पत्तिप्रदर्शनपूर्वकमनेकविधः प्रतिपादितः अविद्यामूलकाः शरीरिणां कृते आकाशवाय्वग्निजलपृथ्वीति पञ्चरात्रयः प्रोक्तास्तत्र विष्णुतन्त्रे ।

पाञ्चरात्रतन्त्रं पञ्चवियदादिभोगाद्विनवृत्तिदायकं शास्त्रम् । अत्रैव तन्त्रे पाञ्चरात्र शब्दस्यापरोप्यर्थः प्रतिपादितः । अव्यक्तं मनः बुद्धिः अहंकारः चित्तं गन्धादिपञ्चतन्मात्राश्च शरीरिणां रात्रयः प्रोक्ताः । अव्यक्तादिभिः समन्वितैर्देहैः स्थितानां शारीरिणां भुक्तिमुक्तिप्रदं साधनं पाञ्चरात्रविधानम् । तदाराधनविधिप्रतिपादकं शास्त्रं पाञ्चरात्रमिति । परमहंस संहितामते भूतवर्गः अव्यक्तः पुरुषश्चेति रात्रिसंज्ञकः ।

तत्र प्राणिनां कृते रात्रिभूतानां महाभूतानां पञ्चगुणानाञ्च निवृत्तिसाधनकत्वादेतच्छास्त्रं पाञ्चरात्रमित्युक्तम् । पाञ्चरात्रागमग्रन्थेषु प्रायः न्यूनाधिकविस्तारसंकोचरूपेण ज्ञानयोग-क्रिया-चर्येति ऐते चत्वारो विषयाः सन्ति वर्णिताः ।

वियद्वायुश्च वह्निश्च आपश्चैव धरा तथा ।
रात्रयो देहिनां प्रोक्ता अविद्यासंभवास्तथा ।
पाञ्चरात्रमिति प्रोक्तमेतच्छास्त्रमथ तथा ।
अव्यक्तं च मनो बुद्धिरहंकारश्च चित्तकम् ।
तन्मात्राथ गन्धाद्याः रात्रयो देहिनां स्मृताः ,
एभिः समन्वितैर्देहैः देहिनां भुक्तिमुक्तिदम् ।
साधनं पूजनं त्वेतत् पाञ्चरात्रमिति स्थितम् ।
इत्थं विष्णुतन्त्रे,

आकाशवायु तेजांसि पानीयं वसुधा तथा ।
एता वै रात्रयः ख्याताः ह्यचैतन्यास्तेजोत्कटाः ।
इत्थं ह्यशीर्षसंहितायाम् ।

रात्रिरज्ञानमित्युक्तं पञ्चेत्यज्ञाननाशकम् ।
तच्छास्त्रं पाञ्चरात्रं स्यात् अन्वर्थस्यानुरोधतः ।
इत्थं श्रीप्रश्नसंहितायाम् ।

प्रथमं ब्रह्मरात्रं तु द्वितीयं शिवरात्रकम् ।
तृतीयमिन्द्ररात्रं तु तुचर्थं नागरात्रकम् ।
एवं ज्ञातमृषिश्रेष्ठ पाञ्चरात्रं पुरा युगे ।
पञ्चमऋषिरात्रं तु पाञ्चरात्रमिति स्मृतम् ।
इत्थं भारद्वाजसंहितायाम् ।

सार्धंकोटि प्रमाणेन कथितं तस्य विष्णुना ।
रात्रिभिः पञ्चभिः सर्वं पाञ्चरात्रमिति स्मृतम् ।
इत्थं मार्कण्डेय संहितायाम् ।

भगवद् भक्तिरेव स्याद्भक्तानां मुक्तिसाधनम् ।
तद्भक्ति बोधकं शास्त्रं पाञ्चरात्रागमस्थितम् ॥
इत्थं पुरुषोत्तमसंहितायाम् ।

अन्यत्र चान्यथार्थिताः पाञ्चरात्रागमाः—
 वैखानसं पाञ्चरात्रं वैदिकं तान्त्रिकं क्रमात् ।
 निगमस्तान्त्रिको मिश्रस्त्रिविधः प्रोक्त आगमः ।
 निगमो विखनः प्रोक्तः मिश्रः भागवतः स्मृतः ।
 विष्णोस्तन्त्रं द्विधा प्रोक्तं सौम्यमाग्नेयमित्यपि ।
 सौम्यं वैखानसं प्रोक्तमाग्नेयं पाञ्चरात्रकम् ।
 सौम्याग्नेये तथा प्रोक्ते शास्त्रे वैदिक तान्त्रिके ।
 आनन्द संहिता—९-५

पाञ्चरात्रागमा द्विविधाः—दिव्या अदिव्याश्च । भगवता नारायणेन स्वयमुपदिष्टाः पौष्करजयादिसंहिता दिव्याः । अदिव्याः— मुनिभाषिता आप्तोक्ताश्चेति । भरद्वाजादिऋषिप्रोक्ता भारद्वाजसंहितादयो मुनिभाषिताः । आप्तैर्मनुजकुलोद्भूतैराचार्यैर्विरचिता आप्तोक्ताः । एतेषामाहत्य संख्या स एकोनविंशत्युत्तरद्विशतमिति पञ्चविंशत्युत्तरद्विशतमिति वा संप्रदायविदां व्यवहारः । श्रीतत्त्वनिधनुसारेण वैष्णवागमाश्चत्वारः—

वैखानसं पाञ्चरात्रं प्रतिष्ठा सारमेव च ।
 विज्ञानललितं चेति चत्वारो वैष्णवागमाः ॥

पुरा कदाचित्काले प्रस्थानद्वयमासीत्—वैदिकप्रस्थानम्, आगमप्रस्थानमिति । तत्तन्मागविलम्बितश्च यत्तत्प्रस्थानमूलभूतग्रन्थजातेषु बद्धादरास्तदनुयायिनश्चासन् । महाभारते शान्तिपर्वणि प्रोच्यते—

पञ्चरात्रस्य कृत्स्नस्य वक्ता तु भगवान् स्वयम् ।

तस्य नारदवञ्चरात्रं, हयग्रीवपञ्चरात्रं कपिललपञ्चरात्रं, शिवपञ्चरात्रं चेतिपञ्चभेदाः । एषु पञ्चरात्रेषु कृष्णमाहात्म्यं वर्णितम् । एतेसामेव पञ्चरात्रप्रभेदानाम् शविशेषं क्रियाकाण्डप्रधानं गौतमीयतन्त्रं सनत्कुमारतन्त्रं सात्वततन्त्रं च । ब्रह्मसंहिता पौष्करसंहिताहिर्बुध्न्यसंहितादयः सिद्धान्तप्रधानाः—

यद्यपि सनातनधर्मो वेदमूलकस्तन्त्रमूलकश्चेति, तथाप्यधुना वैदिकक्रियानुष्ठानं सुदुष्करं संजातम्, कदाचिदेव सम्पाद्यते च । तथा च शास्त्रनिर्णयः—

“प्रशस्यं तान्त्रिकं कृत्यं वैदिकं वर्जयेत् कलौ” (गौतमीयतन्त्रम् इति) ।

किमेतस्य कारणम् ? इदानीं स्वल्पायुष्काश्चिन्ताव्याकुलाश्च मनुजा बहुक्लेशकरं भूरिसाधनं वैदिकं कर्म कर्तुं न समर्थाः, वैदिकयागयज्ञादिकं

बहुव्ययसाध्यं बहुसमयसाध्यं च । इदानीन्तनानां मनुजानां वैदिककर्मानुष्ठाने न सामर्थ्यम् । अतोऽस्मिन् युगे वैदिकं कर्म प्रायो वर्जितमिव, तन्त्रमूलकधर्मस्य प्राधान्यमेव । यतोऽयं धर्मः स्वल्पव्ययसमयसाध्यः । अपि च बाह्यानुष्ठानबहुलो धर्मो येभ्यो न रोचते, तन्त्रसम्मतजपध्यानादिकायामान्तरसाधनायां च तेषामनुरागो भवत्येव ।

अपरं च, तन्त्रमूलको धर्मो हि युगोपयुगी धर्मः, तन्त्रशास्त्रं हि युगशास्त्रम् । यतो यन्न प्रत्यक्षप्रमाणसाध्यं वैज्ञानिके युगे, तन्न सम्मतम् । प्रत्यक्षप्रमाणनिर्भरं हि विज्ञानम्, तन्त्रशास्त्रमपि साधनक्षेत्रे एवमेव । ततस्तन्त्रशास्त्रं साधनविज्ञानमित्युच्यते । द्वे रूपे विज्ञानस्य-एकं साधनाविषयकमपरं सिद्धान्तविषयकम् । प्रायशः साधनाविषयकं रूपं हि परिज्ञातं जनैः, यत एतदेव प्रत्यक्षफलप्रदम् । तद्वत् साधनविज्ञानस्य तन्त्रशास्त्रस्यापि द्वे रूपे — एकं साधनायाः, अपरं सिद्धान्तस्य । तन्त्रशास्त्रस्यापि साधनाविषयकं रूपं हि प्रत्यक्षफलप्रदम्, प्रधानरूपं चेदमेव । यथा विज्ञानं नापरीक्षितविश्वासनिर्भरं तथा तन्त्रशास्त्रमपि । यथा फलितविज्ञानस्य सूत्रानुसारेण यथारीत्यनुष्ठिता क्रियाऽवश्यमेव निर्दिष्टफलं जनयति, तथा तन्त्रशास्त्रनिर्दिष्टा यथाविहिता - ष्ठिता क्रियाप्यवश्यमेवाभीष्टफलं यच्छति ।

नास्तिक्यं ह्याधुनिकयुगस्यान्यलक्षणम् एतद् व्याधिरिति वाच्यम् । तथैवाविश्वासः । तन्त्रशास्त्रमेवेतद्व्याधियुगलस्य प्रतिषेधकम् । तन्त्रनिर्दिष्टसाधनया प्रत्यक्षं सिद्धिरभ्यते । तदा अविश्वासनास्तिक्ययोनास्त्येवावकाशः । प्रत्यक्षीकृते शास्त्रनिर्दिष्टे क्रियाफले शास्त्रोक्तधर्मेऽविश्वासो न जायते । अतिनिम्नाधिकारिभ्यः प्रभृत्यत्युच्चाधिकारिणो यावत् सर्वेषां साधकानां कृते विहिता साधना तन्त्रशास्त्रे । अतः शास्त्रं प्रति सकृद् विश्वासः संजातश्चेदयः कोऽप्यधिकारानुसारेण वाञ्छितां सिद्धिं लभते खलु ।

अधुनातना मानवाः प्रधानत एहिकसुखसम्पद्भोगाकाङ्क्षिणः । शास्त्रे तेषां यद्यनुकूलं भवति किं वा प्रतिबन्धकं यदि न स्यात्, तर्हि तच्छास्त्रे न किल तेषामनादरो भवेत् । एवंविधं शास्त्रमेव तन्त्रम् । संसारोऽयमसारो मिथ्या चेति न तन्त्रनिर्देशः । ऐहिकसुखसम्पद एतच्छास्त्रं नावमन्यते, न केवलमिदं मुक्तिं विदधाति, भुक्तिमपि विदधातीति । तथा च महानिर्वाणतन्त्रे—

नायः पन्था मुक्तिहेतुरिहामुत्र सुखाप्तये ।

यथा तन्त्रोदितो मार्गो मोक्षाय च सुखाय च ॥

अतो यद्यपि तन्त्रं मुख्यतः पारमार्थिकं शास्त्रम्, तथाप्येतेन लोकयात्रासिद्धेर्बहुविधा उपाया निर्दिष्टाः । अत एतस्मिन् शास्त्रे न केवलं पारमार्थिकविषयाः संसारयात्रानुकूला बहुविचित्रविषयाश्चालोचिताः । यथा- विज्ञानम्, रसशास्त्रम्, चिकित्साशास्त्रम् छन्दः, व्याकरणम्, ज्योतिषशास्त्रम्, शाकुनविद्या, व्यवहारशास्त्रम्, समाजनीतिरित्यादिका विषयाः । यद्यप्येतेषु तन्त्रालोचितविषयेष्वधुना बहुलविपर्यासः संजात एव, तथापि यत् तन्त्रमैहिक शास्त्रं चैतत्सत्यस्यः न व्यत्ययः संघटितः । तन्त्रं जीवनस्य वेद इति वाच्यम् ।

कुलार्णवतन्त्रस्य इदं वचः सर्वथा सुप्रसिद्धं यत् —

कृते श्रुत्युक्त आचारस्त्रेतायां स्मृतिसम्भवः ।

द्रापरे तु पुराणोक्तः कलौ आगमसम्मतः ॥

एतद्वचनानुसारेण भारतीयायाः संस्कृतेः, भारतस्य आचारपरम्परायाश्च चत्वारि मुख्यानि उपजीव्यानि प्रतीयन्ते—श्रुतिः, स्मृतिः, पुराणम्, तन्त्रं च । भारतस्य समग्रं जीवनम्, सम्पूर्णा जीवनदृष्टिः, सम्पूर्णो विकासः, परिपूर्णा संस्कृतिश्च इमान् चतुर आधारस्तम्भान् आश्रित्य अवतिष्ठन्ते । अत एतेषां समेषामेव श्रुतिस्मृति-पुराणतन्त्राणां समानभावेन संरक्षणे प्रचारणे च कृते एव भारतीयायाः संस्कृतेः सर्वाङ्गीणं समुन्नयनं भविष्यति, नान्यथा । तत्राप्यस्मिन् कलियुगे विशेषेण पाश्चात्यसभ्यतासम्पर्कोत्तरयुगे यदा वांशिकी मर्यादा प्रतिपदमवधीर्यते, भक्ष्याभक्ष्ययोर्विवेकोऽसभ्यता विभाव्यते, स्पृश्या-स्पृश्ययोर्विचारोऽमानुष्यो मन्यते, वर्णाश्रमव्यवस्था च युगभावनायाः प्रतिकूलेति मत्या प्रतिप्रसङ्गमुपहस्यते, परमेश्वरे पुनर्जन्मनि परलोके च अस्तिक्यबुद्धिरादिकस्य अशिक्षायुगस्य आज्ञामुद्घोष्यते, तदा यद्यस्ति भारतस्य चिरन्तनभावनाया रक्षणस्य कश्चिन्मार्गः, यद्यस्ति भारतस्य सनातन्याः संस्कृतेः समुद्धारस्य कश्चन पन्थाः, यद्यस्ति सभ्यतायाः, भारतीयस्य धर्मस्य परम-पुरुषार्थप्राप्तेश्च प्रकारस्तर्हि स भारतस्य तन्त्रसाहित्य एव सुप्राप्यः । अस्मिन् सन्दर्भे पार्वतीं प्रति महादेवेन उदीरितं महानिर्वाणतन्त्रे समुपलभ्यमानं वचनमिदं सततं संस्मरणीयं यत्—

विना गह्वममार्गेण कलौ नास्ति गतिः प्रिये ।

तन्त्रशास्त्रस्य क्षेत्रमतीव विस्तृतं व्यापकच । तस्य परिधौ दर्शनं विज्ञानं व्यवहारः कला साहित्यम्-एवमादयोऽनेके विषयाः समाविशन्ति ।

भूमिका

३३

तन्त्रग्रन्थेषु सर्वप्रकाराया भौतिक्याः समृद्धेः, सर्वविधाया अध्यात्मसम्पदः, बह्वीनां विस्मयावहानां सिद्धीनां च अर्जनस्य पन्थानः प्रतिपादिताः सन्ति । तन्त्रेषु दार्शनिकविचाराणां सूक्ष्मातिसूक्ष्माणि स्वरूपाणि निबद्धानि सन्ति । वैष्णवतन्त्रस्य पाञ्चरात्रग्रन्थेषु तदुपजीविग्रन्थेषु च प्राधान्येन विशिष्टाद्वैतस्य, शैवतन्त्रस्य कस्याञ्चित् शाखायां द्वैतस्य, कस्याञ्चिद् अद्वैतस्य, कस्याञ्चिच्च द्वैताद्वैतस्य शाक्तन्त्रे च प्राधान्येन अद्वैतस्य सिद्धान्ताः सुविवक्ताः समुपवृंहिताश्च सन्ति । इत्थञ्च तन्त्रशास्त्रस्य सुमहति क्षेत्रविस्तारे सत्यपि लोकः सामान्येन मन्त्रग्रन्थादिसाधनम् पुरश्चरणम्, उच्चाटनमारणादिकमेव च तन्त्रस्य विषयं मन्यते ।

तन्त्रशब्दो विस्तारार्थकात् तनुधातोः “सर्वधातुभ्यः ष्टृन्” इत्युणादिसूत्रानुसारं ष्टृन्प्रत्ययान्तः, तनोति तन्यतेऽनेन वेति व्युत्पत्त्यनुसारम्, यद्वा कुटुम्बधारणार्थात् तन्निधातोः “भावे” (३।३।१४) इत्यष्टाध्यायीसूत्रानुसारं घन्प्रत्ययान्तः, तन्त्रणं तन्त्र्यते यद् येन यत्र वेति व्युत्पत्त्यनुसारं तनोतीति तन्त्रायाते इति त्रः, तंश्चासौ त्रश्च इति व्युत्पत्त्यनुसारं वा तन्त्रशब्दः सिध्यति । विस्तारो वैशिष्ट्यापन्नो रक्षकः, तानयति श्रद्धां समुत्पादयत्युपकरोति कल्याणलीलां समुल्लासयत्ययत्नसम्पन्नसमीहितार्थं करोतीति तन्त्रम् । एवञ्च तद्ग्रन्थजातं यत् तं सर्वं ज्ञानराशिं विस्तृणाति, विस्तरेण प्रकटयति, तदनुसारि कुटुम्बं समूहं बिभर्ति, तत् तन्त्रम् । ज्ञानराशीनां विस्तरेण प्रतिपादयतां ग्रन्थानां च विषयभेदाद् भवति पारस्परिको भेदः । नास्ति किञ्चिद्व्यक्तस्यचन ज्ञानगोचरं नास्ति । तथा च यः कश्चनपि ग्रन्थो यं कञ्चन ज्ञानविषयं विस्तारतः प्रतिपादयत् तन्त्रशब्देन वक्तुं शक्यते ।

“पञ्चशिखेन मुनिना बहुधा कृतं तन्त्रम् । षष्ठितन्त्राख्यं षष्ठिलखण्डं कृतमिति । तत्रैव हि षष्ठिरर्था व्याख्याताः” इत्यादिभिस्तत्र तत्रोपलब्धैरुद्धरणैः । तथा च—

“तेषु च षष्ठितन्त्रादिख्यातेष्विति । विस्तरत्वात् षष्ठितन्त्रस्य संक्षिप्त-रचिसत्त्वानुग्रहार्थं सप्ततिकारम्भः” इत्यादिभिश्चेदं सुस्पष्टं यत् सांख्यतन्त्राण्यप्यासन् । अद्वैतवेदान्तप्रतिपादकशिरोमणिभिः श्रीशङ्कराचार्यैर्लिखितम्” “गायत्रीतन्त्रम्” समुपलभ्यते मुद्रितम् । राजनीतिकग्रन्था आख्यायिकारूपेण मित्रभेद-मित्रप्राप्ति-सन्धिविग्रह-लब्धनाश-अपरीक्षितकारित्वादीन् प्रतिपादयन्तः पञ्चतन्त्र-तन्त्राख्यायिकादयो ग्रन्थाः स्पष्टयन्ति यद्वाजनीतिसाहित्य-

सपि तन्त्रशब्दाभिधेयम् । तथ्यं त्विदं यद्राजनीतिरपि तन्त्रप्रतिपाद्यविषयेषु परिगणितोपलभ्यते ।

तन्त्रशब्दो धार्मिकग्रन्थेष्वगमशब्दापरपर्यायः । यद्यपि—

आगतं शिववक्त्रात्तु गतं च गिरिजामुखे ।

मतं श्रीवासुदेवस्य तस्मादागम उच्यते ।

इति वाक्यानुसारमागमशब्दं द्वैतद्वैताद्वैताद्वैतशैवमतप्रतिपादनपरशैवागमार्थं एव केचन प्रयुञ्जते, तथाप्यभिनवगुप्ताचार्ये आगमतन्त्रशब्दौ एकार्थ-वाचिनाविति मन्वानो दशाष्टादशवस्वष्टभेदभिन्नशैवागमव्याख्यापराभ्यां स्वीयग्रन्थाभ्यां तन्त्रालोकतन्त्रसारनामनी प्रददौ । एवञ्च पाञ्चरात्रागमा अपि तन्त्रान्तर्गता एव ।

तन्त्राणि न केवलं भारतीयान्यपि तु चीनदेशीयान्यपि सन्ति । परिगणितानि च तानि विश्वसारतन्त्रे ।

किञ्च—

तनोति विपुलानर्थास्तन्त्रमन्त्रसमन्वितान् ।

त्राणं च कुरुते यस्मात्तन्त्रमित्यभिधीयते ॥ (कालिकागमे)

शिवगिरिजावासुदेवानां कृते प्रयुक्तानां क्रियाणामादिवर्णग्रहणादागमाभिधानम् । (आगतं, गतं, मतं, तिस्रः क्रियाः) ।

क्वचिद् विसर्गान्तोऽपि ।

विकासपूर्वं (विस्तारपूर्वं) तत्पदाभिधेयस्य पदार्थस्य वा तत्त्वस्य वा त्राणं रक्षणं स्वायत्तीकरणं तन्त्रशब्दाभिधेयतां गच्छतीति केचन ।

तन्त्रं कुटुम्बकृत्ये च सिद्धान्ते चौषधोत्तमे ।

प्रधाने तन्तुवाये च शास्त्रभेदपरिच्छदे ॥

श्रुतिशाखान्तरे हेतावुभयार्थप्रयोजके ।

इति कर्तव्यतायां च ॥

इति मेदिनीकोषकारः । सोऽयं तन्त्रशब्दः “तनु विस्तारे (त० उ० से०) घातोः ष्टन्प्रत्यये सिद्ध्यति, तेन निर्वचनेन च विकासपूर्वं त्राणमुपेयते ।

देवताया उपकरणादिभिः स्वाभिलषितेऽर्थे मनसो नियोजनं तन्त्रमित्यपि केचिदाहुः । परमात्मनः परमेश्वस्य यैरूपकरणैर्विस्तृतं ज्ञानं भवति तत्तदुप-

करणं पूजाप्रकारो वा तन्त्रमित्यपरे । तेन या साधना कर्तव्यताविशेषः, सा तन्त्रसाधना नाम । तथैतया सर्वः क्रियाकलापः सिद्ध्यति ।

वेदस्य भगवतो मूलं रूपं द्वेधाऽऽस्ते—निगमरूपमागमरूप चेति ।

इति तान्त्रिका वर्णयन्ति । प्रधानमपि तन्त्रमुक्तमनुपदं कोषवाक्ये । तदनुसारं प्रधानं परमात्मा धीः प्रकृतिश्च, “प्रधानं प्रकृतौ बुद्धौ उत्तमे परमात्मनि” इति हैमकोषाच्च । तत्पदेन प्रधानं प्रकृतिः परमात्मा चापि गृह्यते, तत्राणं स्वायत्तीकरणं स्वविषयीकरणं स्वस्य वा तद्विषयीकरणं ताद्रूप्यप्राप्तिरिति यावत् । आस्तां कथनोपकथनेन, तदत्र तन्त्रशब्देन स्वाभीष्टपदार्थस्य तत्त्वस्य प्रकृतेर्वा प्रधानस्यापि त्राणं रक्षणं स्वायत्तीकरणं ज्ञानविषयीकरणमिति यावत् । तच्च तन्त्रं नैकविधम्, कोषवाक्येरेव नैकविधं दृष्टम् । तैस्तैरप्युक्तोपायप्रकारैर्या साधना भवति सा तान्त्रिकीसाधना नाम । तदनया हि साधनया सर्वेऽपि साधकाः सर्वसमर्थत्वं प्राप्तुं शक्नुवन्ति । साधनं च करणभूतं कस्यापि कार्यस्य साधकतमत्वात्, साधकतमं हि करणमिति वैयाकरणाः । परमेश्वरोपासनायाः साधनभूतानामुपकरणानां हि तन्त्रसंज्ञा, तद्द्वारापि च या साधना उपासना ज्ञानमभूतिश्च भवति, साऽपि तन्त्रसाधनैवेति न विस्मर्तव्यम् ।

अनतिप्राचीनेऽपि काले तन्त्रशास्त्रस्य प्रचारः समादरश्च व्यापक एवासीत् ।

गौडेष्टपादिता विद्या मैथिलैः प्रबलीकृता ।

क्वचित् क्वचिन्महाराष्ट्रे गुर्जरे प्रलयं गता ॥

इति यत् कैश्चिदुच्यते न तद् यथार्थम्, गौडादिसर्वदेशेषु तन्त्राचारस्य समावरदर्शनात् तत्र तत्र तन्त्रसाधकानां तद्विरचितानेकग्रन्थानां सदभावाच्च । तथा च गौडेष्टे कृष्णानन्दगमवागीशकृतस्तन्त्रसारः, ब्रह्मानन्दगिरिकृते शाक्तानन्दतरङ्गिणीनाराहस्ये, पूर्णानन्दपरमहंसकृताः श्यामारहस्य-शाक्त-क्रम-श्रीतत्त्वचिन्तामणिप्रभृतयश्च मैथिलनरसिंहकुरकृतस्ताराभक्तिसुधारणवः महाराष्ट्रीयनीलकण्ठशैवकृता देवीभागवतटीकाशविततत्वविमशिनी-कामकलारहस्यादयो ग्रन्थाः ओङ्कराजप्रतापरुद्रगजपतीनां सभापण्डितस्य लक्ष्मीधरस्य कृतिः सौन्दर्यलहरीटीका, वाराणसीकृताधिवासदाक्षिणात्य-श्रीनिवासभट्टगोस्वामिकृता शिवाचनचन्द्रिका-भैरवार्च्यार्यापारिजातसौभाग्य-

रत्नाकारादिविविधग्रन्थाः, बघेलराजवंशभूषणस्य जैत्रसिंहस्य भैरवार्चापारिजातः रेवाधिपतेमहाराजविश्वनाथसिंहस्य मन्त्रार्थनिर्णयः, कूर्माचलीय-प्रेमनिधिपन्थस्य प्रयोगरत्नाकरदीपप्रकाशाद्यनेके ग्रन्थाः, नेपालदेशीयस्य भूपालेन्द्रनृपतेर्मन्त्रिणो नवमीसिंहापरनाम्न आद्यानन्दनस्य तन्त्रचिन्तामणिकुलमुक्तिकल्लोलिन्यादयो ग्रन्थाः, काश्मीरीयाभिनवगुप्तस्य तन्त्रालोकादयो ग्रन्थसमूहाश्च विशेषेणोल्लेखनीयाः। अन्येऽपि बहवस्तन्त्रग्रन्थास्तान्त्रिकग्रन्थकाराश्च भारतभूमेर्विभिन्नविभागानलङ्कृतवन्तः। तन्त्राचारश्च सर्वत्रैव सुप्रतिष्ठित एवाभवत्। पुण्या वाराणसी च तन्त्रशास्त्रानुशीलनस्य केन्द्रमिव व्यराजत। नानाप्राग्तीया बहवःसाधकवरा विश्वेश्वरनगरीमधिवसन्तस्तन्त्रचर्चायां कृतप्रयत्ना अभवन्। तेषु श्रीनिवासभट्टानां नाम। सुगृहीतान्मानां भास्कररायमहोदयानाम्, मन्त्रमहोदधिकाराणां महीधरपादानां नाम च विशेषेणोल्लेखमर्हति। विविधग्रन्थप्रणेतारः काशीनाथभट्टमहोदया अपि वाराणसेया एवासन्।

सुविपुलं तन्त्रशास्त्रम्, तान्त्रिकाचारभूयिष्ठा चास्मदीया जीवनयात्रा। परं सम्यगालोचनाविरहाद् विकृतिबाहुल्याच्च तन्त्रविषये सुधियामपि बहूनां विरुद्धा मतिः, श्रद्धायाश्चात्यन्तिकोऽभावः। कैश्चित् स्पष्टतया तन्त्रशास्त्रस्य गृहणं कृतं गूढरूपां कामशास्त्रमेतदित्यादिभिरुक्तिभिः। तान्त्रिकोपासना भोगभूयिष्ठेति परमादरणीयैवेति केषान्चिन्मतम्।

तन्त्रस्य विशुद्धस्वरूपावबोधनाय ग्रन्थविशेषतः प्रामाण्याप्रामाण्यनिरूपणे प्रथमत एव विशेषेणाधेयो यतः। समुपलभ्यमानानां प्राचीनानां हस्तलिखित-पुस्तकानां सम्यक् समालोचनपुरःसरमाधुनिकशिष्टपरिगृहीतपद्धतिक्रमेण पाठभेदादिनिर्देशपूर्वकं ग्रन्था यदि प्रकाशयेरन् तदात्र विषये सुमहत् साहाय्यं भवेत्।

अस्मिन् गौतमीयतन्त्रे लोककल्याणहेतवे गौतमस्य नारदेन सह ज्ञानचर्चा। वैशिष्ट्यमन्त्रेदं यन्नारदोऽपि स्वोत्तरं (गौतमप्रश्नस्य) विष्णुप्रगदितानिवचनान्येवप्रमाणत्वेनोपस्थापयति।

श्रीमद्भागवते। स्कन्धे चतुर्थेऽध्याये महर्षिणा व्यासेन वैष्णवेभ्यः तान्त्रिकसाधनाया विधानं नवसिद्धानामाख्यानप्रसङ्गे प्रतिपादितवान्। न केवलमिदमेवापित्वस्माकं यावन्त्यपि स्मात्तानुष्ठानपूजोपासनादिकर्माणि

तावन्त्यागमतन्त्रेणैवानुप्राणितानि । तन्त्रं विना सूत्ररूपे उपदिष्टकर्मणां साङ्गता कथमपि न सम्पन्ना भवितुमर्हति । भगवान् श्रीकृष्णः शाक्तसंप्रदायानुसारेण भगवत्या एव रूपः । अतः शाक्ता अपि भगवन्तं श्रीकृष्णमुपासते सभक्तिकम् । यथा--

कदाचिदाद्या ललिता पुरूपा कृष्णविग्रहा ।

वेणुनादसमारम्भादकरोद्विवशं जगत् ।

गौतमीयतन्त्रे मन्त्रबीजऋषिच्छन्ददेवताब्रह्मपञ्चकन्यासमातृकान्यास-प्राणायामादीनां विश्लेषणं मार्मिकरीत्या प्रस्तुतम् । अन्यान्यतन्त्रेषु यथा गुरोः दीक्षायाश्चावश्यकता निरूपिता तथैवात्रापि सूक्ष्मविधिना तद्वर्णनम् । नित्यकृत्ये पूजायाः पञ्चभेदाः, स्नानं, तर्पणं, गायत्रीजपः, शंखचक्राङ्कनं, सूर्यपूजनं, भगवत्स्वरूपनिरूपणं, वैष्णवानां द्वादशशुद्धिविधिः, वृन्दावनस्य तथा नन्दादीनामावाहनम्, पूजनं भूतोत्सारणादीनि च सम्यग्रूपेण साङ्गानि निरूपितानि । सर्वमपि तन्त्रमिदं द्वात्रिंशदध्यायेषु सुनिबद्धम् । चरमेऽध्याये योगस्य तदङ्गानां च निदर्शनं स्पृहणीयं विद्यते ।

महर्षि गौतमः

सप्तषिष्वन्यतमोऽविस्मरणीयो महर्षि गौतमः । ब्रह्माणो मानसपुत्रेष्वेकोऽयमप्यवतीर्णः । तपसा सह तेनानेकशास्त्राणां प्रणयनं विहितम् । न्याय-शास्त्रादतिरिक्तधर्मशास्त्रसूत्रस्मृतिग्रन्थानामपि प्रणेता स महर्षिः । महान् योगी गौतमः, सदा समाहितः, यातायाते काठिन्यं न स्याद् अत एव तच्चरणोः नेत्रयोर्दुः भूतत्वाद् “अक्षपाद” नाम्नापि तस्य ख्यातिः । देवीभागवतादिषु तस्य विषये बहून्वाख्यानानि संप्राप्यन्ते । तेनैव जगद्धिताय श्रीकृष्णोपासनायतन्त्रमिदं प्रणीतम् । गौतमनारदयोः प्रश्नोत्तरात्मकमिदं तन्त्रम् । लोकोत्तरकरणैव गौतमस्य तन्त्रस्यास्य सम्पादने हेतुः । मामस्मिन् कर्मणिनियोक्तां प्रातः स्मरणीयं देशिकप्रवरं दक्षिणवामोभयपरम्परानिष्णातं तन्त्रवाङ्मय-पारदृश्वानम्, तन्त्रागमवाङ्मयजिज्ञासूनां पथप्रदर्शकम्, हितचिन्तकं शुभाशिषासंवर्धयितारं श्रीशिवचैतन्यभारतीमहाराजानं मनसा वचसा कर्मणा प्रणमामि । अन्ते च भगवन्तं काशीविश्वेश्वरं सशक्तिकं साष्टाङ्गं प्रणमामि ।

तान्त्रिकवाङ्मयजिज्ञासूनां कृते ममायं प्रयासः । नूनमेव विद्वज्जनाः
अग्रेऽपि लेखनाय ममोत्साहं वर्धयिष्यन्ति सत्परामर्शप्रदानेनेति--

गच्छतः स्वल्पं क्वापि भवत्येव प्रमादतः ।

हसन्ति दुर्जनास्तत्र समादधति सज्जनाः ॥

विदुषां विधेयः-

रामजी मालवीयः

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

॥ नमः कृष्णाय ॥

गौतमीयमहातन्त्रम्

अथ प्रथमोऽध्यायः

सिद्धाश्रमे वसन् धीमान् गौतमो भगवान् मुनिः ।
 तपःस्वाध्यायनिरतो भक्तिमान् पुरुषोत्तमे ॥१॥
 नमस्यन् शिरसा कृष्णं स्तुवन् वाचा जनार्दनम् ।
 जपन् कराभ्यां यज्ञेशं हृद्या ध्यायन् सदा हरिम् ॥२॥
 समस्तश्रुतितत्त्वज्ञ इतिहासपुराणवित् ।
 मन्त्रौषधिक्रियासम्यग् योगसिद्धान्ततत्त्ववित् ॥३॥
 धर्मार्थकाममोक्षार्थी नारदं प्रणिपत्य च ।
 विनयावनतो भूत्वा पर्यपृच्छद् द्विजोत्तमः ॥४॥
 भगवन् ! कामदा मन्त्राः शत्रूदासीनबान्धवाः ।
 विभिन्नफलदास्ते तु नैकत्र फलदा मताः ॥५॥
 एतत्समफलाः सर्वे न मन्त्रा इति नः श्रुतम् ।
 येन सर्वफलावाप्तिः सर्वेषां बन्धुरेव यः ॥६॥
 सर्ववर्णाधिकारश्च नारीणां योग्य एव यः ।
 तं ब्रूहि भगवन् मन्त्रमल्पायासफलप्रदम् ॥७॥
 तव नाविदितं किञ्चिद् विद्यते सचराचरे ।
 इति श्रुत्वा मुनिश्रेष्ठो नत्वा विष्णुमुवाच ह ॥८॥

साधु पृष्टं मयाप्येवं पृष्टः प्रोवाच पद्मजः ।
 तथा ते कथयिष्यामि यथा प्रोक्तं स्वयम्भुवा ॥९॥
 सर्वे कामाः प्रसीदन्ति कृष्णमन्त्रजपाद् द्विज ! ।
 सर्वेषु मन्त्रवर्गेषु श्रेष्ठं वैष्णवमुच्यते ॥१०॥
 गाणपत्येषु शैवेषु तथा शाक्तेषु सुव्रत ! ।
 वैष्णवेषु च सर्वेषु कृष्णमन्त्राः फलाधिकाः ॥११॥
 विशेषतो दशार्णोऽयं जपमात्रेण सिद्धिदः ।
 मन्त्रस्य ज्ञानमात्रेण लभेन्मुक्तिं चतुर्विधाम् ॥१२॥
 अज्ञानतूष्कराशीनां ज्वलनोऽयं मुनीश्वर ! ।
 अनेन सदृशो मन्त्रो जगत्स्वपि न विद्यते ॥१३॥
 अनेनाराधितः कृष्णः प्रसीदत्येव तत्क्षणात् ।
 तस्य संक्षेपतो वक्ष्ये सर्वं सम्यक् शृणुष्व मे ॥१४॥
 पद्मयोनिरवापाग्रचं देवराज्यं शचीपतिः ।
 अवापुस्त्रिदशाः स्वर्गं वागीशत्वं बृहस्पतिः ॥१५॥
 पक्षिणामधिपः सोऽभूत् गरुडोऽपि द्विजोत्तम ।
 कश्चित् कृष्णं समाराध्य धनेशत्वमवाप्तवान् ॥१६॥
 मन्त्रेण कृष्णमाराध्य चन्द्रः सर्वजनप्रियः ।
 करोति स्ववशे कामः सर्वाँल्लोकाननेन च ॥१७॥
 मन्त्राणां परमो मन्त्रो गुह्यानां गुह्यमुत्तमम् ।
 मन्त्रराजमिमं ज्ञात्वा कृतार्थो जायते नरः ॥१८॥
 पुत्रवान् धनवान् वाग्मी लक्ष्मीवान् पशुमान् भवेत् ।
 सुभगः सम्मतः श्लाघ्यो यशस्वी कीर्तिमान् भवेत् ॥१९॥

प्रथमोऽध्यायः

३

सर्वलोकाभिरामः स्यात् सर्वज्ञश्च भवेन्नरः ।
अनेन त्रिषु लोकेषु याता मुक्तिं मुमुक्षवः ॥२०॥

मन्त्रेणानेन मन्त्रज्ञे भक्तिः स्यात् प्रेमलक्षणा ।
समस्ततीर्थभूतश्च समस्तक्षेत्रपावनः ॥२१॥

रवेरिव वुराधर्षः शुचेरिव शुचिः सदा ।
शङ्करस्येव सिद्धीशो विष्णोरिव सदाश्रयः ॥२२॥

बहुना किमिहोक्तेन रहस्यं शृणु गौतम ! ।
निर्वाणफलदो मन्त्रः किमन्यैर्बहुजल्पितैः ॥२३॥

॥ इति गौतमीये दशाक्षरफलाध्यायः ॥

अथ द्वितीयोऽध्यायः

गौतम उवाच—

समस्तवेदतत्त्वज्ञ ! सर्वागमविशारद ! ।

अधुना ब्रूहि मे ब्रह्मन् मन्त्रराजं दशाक्षरम् ॥१॥

नारद उवाच—

अधुना संप्रवक्ष्यामि विधानं मुनिनिर्मितम् ।

यावन्मन्त्रा ऋषिच्छन्दोदैवतान्यनुक्रमात् ॥२॥

खान्ताक्षरं समुद्धृत्य त्रयोदशस्वरान्वितम् ।

पार्णं तुर्यस्वरयुतं छान्तं धान्तं तथा द्वयम् ॥३॥

अमृताक्षरमुद्धृत्य चैकतो मांसयुग्मकम् ।

चतुर्थं मुखवृत्तेन पवनः स्वाहयान्वितः ॥४॥

दशाक्षरमनुः प्रोक्तो दृष्टादृष्टफलप्रदः ।

बीजं शक्तिं च वक्ष्यामि ब्रह्मविच्च परात्परम् ॥५॥

ब्रह्मार्णं मायया सार्द्धं मान्तार्णं नादबिन्दुकम् ।

एतद् बीजं समाख्यातं कृष्णतत्त्वं परात्परम् ॥६॥

शुक्लार्णममृतार्णेन मुखवृत्तेन संयुतम् ।

गगनं मुखवृत्तेन प्रोक्ता शक्तिः परात्परा ॥७॥

एषा शक्तिः परा सूक्ष्मा नित्या संवित्प्रदायिनी ।

ईश्वरो जगतां बीजं शक्तिर्गुणमयी त्वजा ॥८॥

परमात्मा तथा बुद्धिर्वायुः कुण्डलिनीति च ।

चतुर्विधं बीजशक्तिं सर्वमन्त्रेषु चिन्तयेत् ॥९॥

त्रितयं तत्र सामान्यं तदिदानीं निरूप्यते ।

ईश्वरो जगतां बीजमाद्यं ब्रह्म तदुच्यते ॥१०॥

तस्य माया समाख्याता शक्तिर्गुणमयी तु या ।

प्रकृतिः पुरुषश्चैव नित्यौ कालश्च सत्तम ॥११॥

तत्त्वानि चेश्वरश्चैव ब्रह्मैतत् पञ्चमं स्मृतम् ।

सर्गान्तः पुरुषश्चेति तुर्याख्या प्रकृतिः स्मृता ॥१२॥

तत्त्वानि मांसरूपाणि कालश्च तत्त्वरूपकः ।

ईश्वराख्यो भवेन्नादो बिन्दुश्चैतन्यचिन्मयः ॥१३॥

एतद्विज्ञानमात्रेण जीवन्मुक्तो महीं चरेत् ।

नास्य कालकलापेक्षा न तीर्थायतनानि च ॥१४॥

क्लींकारादसृजद्विश्वमिति प्राह श्रुतेः शिरः ।

ईकाराद्वह्निस्तपन्नो नादाद्वायुरजायत ॥१५॥

बिन्दोराकाशसम्भूतिरिति भूतात्मको मनुः ।

स्वशब्देन च क्षेत्रज्ञो हेति चित्प्रकृतिः परा ॥१६॥

तयोरैक्यसमुद्भूतिः मुखवेष्टनवर्णकम् ।

अत एव हि विश्वस्य लयः स्वाहार्णके भवेत् ॥१७॥

गोपीति प्रकृतिं विद्याज्जनस्तत्त्वसमूहकः ।

अनयोराश्रयव्याप्त्या कारणत्वेन चेश्वरः ॥१८॥

सान्द्रानन्दपरं ज्योतिर्वल्लभेन च कथ्यते ।

त्रिपादूर्ध्वमुदैत्पुरुष इत्याहुः परमा गिरः ॥१९॥

बीजोच्चारणमात्रेण चित्स्वभावः प्रजायते ।

वल्लभेन तु तड्ढाढ्यं स्वाहयाऽज्ञाननाशनम् ॥२०॥

इत्येवं कथितं तत्त्वं मुने वै ब्रह्मसम्मतम् ।
 अथवा गोपी प्रकृतिर्जनस्तदंशमण्डलम् ॥२१॥
 यद् ज्ञानात्साधकः श्रेष्ठो दिव्यानन्दः प्रवर्तते ।
 अनयोर्वत्लभः स्वामी कृष्णाख्य ईश्वरः स्मृतः ॥२२॥
 कार्यकारणयोरीशः श्रुतिभिस्तेन गीयते ।
 अनेकजन्मसिद्धानां गोपीनां पतिरेव वा ॥२३॥
 नन्दनन्दन इत्युक्तस्त्रैलोक्यानन्दवर्द्धनः ।
 चिन्तयेद्विरजो मन्त्री सर्वसम्पत्तिहेतवे ॥२४॥
 दशानामपि तत्त्वानां साक्षी चेता तथाऽक्षरः ।
 दशाक्षर इति ख्यातो मन्त्रराजः परात्परः ॥२५॥
 लुप्तबीजः स्वभावत्वादृशार्ण इति कथ्यते ।
 बीजपूर्वो जपश्चास्य रहस्यं कथितं मुने ॥२६॥
 नारदश्च मुनिः प्रोक्तो छन्दो विराडिति स्मृतम् ।
 श्रीकृष्णो देवता चास्य दुर्गाधिष्ठातृदेवता ॥२७॥
 महेश्वरमुखाज्ज्ञात्वा यः साक्षात्तपसा मनुम् ।
 संसाधयति शुद्धात्मा स तस्य ऋषिरीरितः ॥२८॥
 गुरुत्वान्मस्तकं वास्य पुरुषार्थचतुष्टये ।
 सर्ववेदव्यापकत्वाद्विराडिति निगद्यते ॥२९॥
 सर्वमन्त्रेषु तत्त्वानां छादनाच्छन्द उच्यते ।
 अक्षरत्वात् पदत्वाच्च मुखे छन्दः प्रकीर्तितम् ॥३०॥
 विनियोगोऽस्य मन्त्रस्य पुरुषार्थचतुष्टये ।
 सर्वेषामेव जन्तूनां भाषणात् प्रेम्णा तथा ॥३१॥
 हृदयाम्भोजमध्यस्था देवता तत्र तां न्यसेत् ।
 ऋषिच्छन्दोऽपरिज्ञानान्न मन्त्रफलभाग् भवेत् ॥३२॥

द्वितीयोऽध्यायः

७

दौर्बल्यं याति मन्त्राणां विनियोगमजानताम् ।
 मन्त्रन्यासमथो वक्ष्ये दृष्टादृष्टफलप्रदम् ॥३३॥
 प्रणवाभ्यां पुटं कृत्वा नमोऽन्तान् दशवर्णकान् ।
 दक्षाङ्गुष्ठादिवामान्तं न्यासः स्यात् सृष्टिरीरितः ॥३४॥
 वामङ्गुष्ठादिदक्षान्तं संहतिः परिकीर्तिता ।
 उभयोः करयोज्येष्ठा पूर्विकास्थितिरिष्यते ॥३५॥
 संहतिर्दोषसङ्घातहारिणी परिकीर्तिता ।
 विद्याप्रदा च सृष्ट्यन्ता वर्णिनां शुद्धचेतसाम् ॥३६॥
 स्थित्यन्ता या गृहस्थानां त्रयं काम्यानुरूपतः ।
 सहजानां वानप्रस्थे स्थित्यन्तं कश्चिदिच्छति ॥३७॥
 संहारान्तो मुनीनां च विरक्तस्य च सर्वशः ।
 न्यासत्रयं सदा कार्यमशक्तैरेकमेव हि ॥३८॥
 वर्णन्यासांस्तथा मन्त्री देहेषु परिविन्यसेत् ।
 हस्तमूले कूर्परके मणिबन्धेऽङ्गुलिमूलके ॥३९॥
 अङ्गुल्यग्रे च विन्यसेत् पादयोरपि विन्यसेत् ।
 हस्तमूलादिसृष्टिः स्यान्मणिबन्धात् स्थितिः स्मृता ॥४०॥
 अङ्गुल्यग्रात् संहतिः स्यात्स्थित्यन्तं त्रितयं न्यसेत् ।
 ततः कराङ्गयोर्न्यासः तथैव परिकीर्तितः ॥४१॥
 आचक्राय तथा स्वाहा अङ्गुष्ठाभ्यां नमो वदेत् ।
 विचक्राय स्वाहेति तर्जनीभ्यां तथोच्चरेत् ॥४२॥
 सुचक्राय तथा स्वाहा मध्यमाभ्यां तथोच्चरेत् ।
 त्रैलोक्यरक्षणचक्राय स्वाहेत्यनामिके तथा ॥४३॥

गौतमीयमहातन्त्रम्

असुरान्तकचक्राय स्वाहा कनिष्ठयोर्नमः ।
 रुक्मिणी प्रकृतिर्वामा साक्षादमृतविग्रहा ॥४४॥
 दक्षिणः पुरुषः प्रोक्तो ज्योतिस्तु विष्णुविग्रहः ।
 संयोगात् करयोरेवं परतत्त्वं प्रजायते ॥४५॥
 अत एव समस्तानां वस्तूनां शोधनं स्मृतम् ।
 पञ्चाङ्गानि ततः कुर्यादङ्गमन्त्रेण देशिकः ॥४६॥
 पञ्चाङ्गानि मनोर्यत्र तत्र नेत्रं विवर्जयेत् ।
 आचक्राय तथा स्वाहा हृदयाय नमो वदेत् ॥४७॥
 अङ्गुष्ठरहितेनैव कराग्रेण हृदयं स्पृशेत् ।
 विचक्राय तथा स्वाहा शिरसे स्वाहेति संवदेत् ॥४८॥
 शिरसि विन्यसेत्तद्वत्तथैव करशाखया ।
 मुचक्राय तथा स्वाहा शिखायै वषडुच्चरेत् ॥४९॥
 तथाऽधोऽङ्गुष्ठमुष्णा तु शिखायां परिविन्यसेत् ।
 त्रैलोक्यरक्षणचक्राय स्वाहेति कवचाय हुम् ॥५०॥
 हस्ताभ्यां शिर आरभ्य पादान्तं संस्मरेद्यतिः ।
 असुरान्तकचक्राय स्वाहास्त्राय फट् उच्चरेत् ॥५१॥
 ऊर्ध्वतालत्रयं कृत्वा छोटिकाभिर्दिशो दश ।
 बन्धयेन्मुनिशार्दूल नित्यन्यासोऽयमीरितः ॥५२॥
 पूज्यमानो हृदात्माऽयं हृदये सच्चिदात्मकः ।
 क्रियते तत्परात्मा च हन्मन्त्रेण च देशिकैः ॥५३॥
 सर्वज्ञादिगुणोत्तुङ्गे सच्चिद्रूपे परात्मनि ।
 क्रियते विषयाहारशिरोमन्त्रेण धीमता ॥५४॥
 हृच्छिरोरूपचिद्धाममयता भावना दृढा ।
 क्रियते निजदेवस्य शिखामन्त्रेण सादरम् ॥५५॥

मन्त्रात्मकस्य देवस्य मन्त्रवाच्येन तेजसा ।
 सर्वतो वर्णमन्त्रेण क्रियते न्याससंभृतिः ॥५६॥
 यद्वदाति परं ज्ञानं सच्चिद्रूपे परात्मनि ।
 हृदयादिमयं तेजः स्यादेतन्नेत्रसंज्ञकम् ॥५७॥
 आध्यात्मिकादिरूपं यत् साधकस्य विनाशयेत् ।
 अविद्याजातमस्त्रं तत्परं धाम समीरितम् ॥५८॥

गौतम उवाच—

ब्रह्मन् ब्रह्मविदां श्रेष्ठ ! सर्वभूतहिते रत ! ।
 त्वमेव कृष्णदेवस्य अन्तर्यामी निरामयः ॥५९॥
 अविद्यादोषनिर्मुक्तसमस्तव्रतसंयुतः ।
 सर्वलोकैकगमकः सर्वलोकैकतत्त्ववित् ॥६०॥
 सर्वानुभवसाक्षी त्वं सर्वदेवनमस्कृत ।
 इदानीं श्रोतुमिच्छामि मन्त्रराज परात्परम् ॥६१॥
 अष्टादशार्णमन्त्रस्य गुह्याद् गुह्यपरः स्मृतः ।
 तं मन्त्रं श्रोतुमिच्छामि यदि योग्योऽस्मि सत्तम ॥६२॥
 भवार्णवनिमग्नं मां त्वमुद्धर्तुमिहार्हसि ।
 इत्यादि स्तुतिभिः स्तुत्वा प्रणम्य च पुनः पुनः ॥६३॥
 पार्श्वमासाद्य तद्वक्त्रमतिरासीत् मुनीश्वरः ।

नारद उवाच—

साधु पृष्ठं त्वया ब्रह्मन् मयापि ब्रह्मणा श्रुतः ॥६४॥
 मन्त्रराजो मुनिश्रेष्ठ सर्ववेदागमानुगः ।
 ततः प्रभृति विप्रर्षे हरितामाप्तवानहम् ॥६५॥

तव स्नेहात् प्रवक्ष्यामि यतस्त्वं पुरुषप्रियः ।
 क्लींकारं पूर्वमुच्चार्य कृष्णं तुर्यपदान्वितम् ॥६६॥
 गोविन्दं च तथा चोक्त्वा दशार्णं च तथोच्चरेत् ।
 भक्त्या ते प्रणिपत्या च कथितो मन्त्रनायकः ॥६७॥
 गुह्याद् गुह्यतरो ह्येष वाञ्छाचिन्तामणिः स्मृतः ।
 शौनकाद्यास्तु मुनयस्तथान्ये देवमुख्यकाः ॥६८॥
 मन्त्रराजपरिज्ञानात् सद्यस्तत् साम्यमागताः ।
 कृष्ण(ष्)शब्दश्च सत्तार्थो णश्र्वानन्दस्वरूपकः ॥६९॥
 सुखरूपो भवेदात्मा भावानन्दमयत्वतः ।
 गोशब्देन ज्ञानमुक्तं तेन विन्देत तत्प्रभुम् ॥७०॥
 गोशब्दाद्वेद इत्युक्तस्तेन वा लभते विभुम् ।
 एवं ते कथिता मन्त्रवासना मुनिसत्तम ॥७१॥
 एतज्ज्ञानानुभावेन जीवन् कृष्णो न चान्यथा ।
 सर्वेषां मन्त्रराशीनां मुख्योऽयं वरदो मनुः ॥७२॥
 पुण्यतीर्थानि सर्वाणि स्नातानि तेन धीमता ।
 सिद्धक्षेत्राणि सर्वाणि समं कृतानि तेन वै ॥७३॥
 सकृदुच्चरणेनैव सत्यमेव न चान्यथा ।
 किमन्येन बहूक्तेन स्मरणाच्चास्य मन्त्रवित् ॥७४॥
 जीवन्मुक्तो न सन्देहो विष्णुरेव न संशयः ।
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो गायत्री छन्द उच्यते ॥७५॥
 कृष्णः प्रकृतिरेतस्य दुर्गाधिष्ठातृदेवता ।
 वासुदेवः सङ्कर्षणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ॥७६॥
 नारायण इति ख्यातः पदपञ्चात्मकः परः ।
 अक्षरार्थस्तु कथितः पदस्यार्थ इतीरितः ॥७७॥

तस्माद्विज्ञाय वा मन्त्री पुरुषार्थचतुष्टयम् ।
 लभते नात्र सन्देहः सत्यं सत्यं हि गौतम ॥७८॥
 बीजशक्ती पुरा प्रोक्ते विनियोगश्च पूर्ववत् ।
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य पदपञ्चकयोजनात् ॥७९॥
 ब्रह्मरन्ध्रे भ्रुवोर्मध्ये जिह्वामूले तथा पुनः ।
 कण्ठदेशे हृदि तथा नाभौ लिङ्गे च मूलके ॥८०॥
 घ्राणद्वये चक्षुषोश्च कर्णयोर्विन्यसेदिति ।
 ब्रह्मरन्ध्रे सर्वमन्त्रे व्यापकत्रयमाचरेत् ॥८१॥
 मूर्ध्नि वक्त्रे हृदि नाभौ मूले च पदपञ्चकम् ।
 रोहावरोहतो न्यस्य केशवाद्यानथो न्यसेत् ॥८२॥
 वर्णन्यासं पुरः कृत्वा केशवाद्यानथो न्यसेत् ।
 वर्णन्यासं पुरः कृत्वा केशवाद्यांस्ततो न्यसेत् ॥८३॥
 भूतशुद्धिं लिपिन्यासं विना यस्तु प्रपूजयेत् ।
 विपरीतं फलं दद्यादभक्त्या पूजनं यथा ॥८४॥
 मातृका द्विविधा प्रोक्ता परा वाऽप्यपरा तथा ।
 सुषुम्नान्तः परा तु स्यादपरा बाह्यदेशके ॥८५॥
 अथान्तर्मातृकान्यासो मूलाधारे चतुर्दले ।
 स्वर्णभिः व-श-ष-स-चतुर्वर्णविभूषिते ॥८६॥
 षड्दले वैद्युतनिभे स्वाधिष्ठानेऽनलत्विषि ।
 व-भ-मैर्य-र-लैर्युक्ते वर्णैः षड्भिरलङ्कृते ॥८७॥
 मणिपूरे दशदले नीला जीमूतसत्त्वविषि ।
 डादिफान्तदलैर्युक्ते बिन्दूद्भासितमस्तके ॥८८॥
 अनाहते द्वादशारे प्रवालरुचिसन्निभे ।
 कादिठान्तदलैर्युक्ते योगिनां हृदयङ्गमे ॥८९॥

विशुद्धे षोडशदले धूम्राभे स्वरभूषिते ।
 आज्ञाचक्रे चन्द्राभे द्विदले हक्षरञ्जिते ॥९०॥
 सहस्रारे महापद्मे नादबिन्दुद्वयान्विते ।
 अकथादि त्रिरेखात्म हलक्षत्रयकोणके ॥९१॥
 तन्मध्ये परबिन्दुं च सृष्टिस्थितिलयात्मकम् ।
 एवं समाहितमना ध्यायेन्न्यासोऽयमान्तरः ॥९२॥
 मूलादिब्रह्मरन्ध्रान्तं बिन्दुं ध्यायेच्चिदात्मकम् ।
 बिन्दुस्नुतसुधासारैस्तर्पयन्मातृकां न्यसेत् ॥९३॥
 एकैकं वर्णमुच्चार्य मूलाधाराद् भ्रुवोऽन्तिकम् ।
 नमोऽन्त इति च न्यास आन्तरः परिकीर्तितः ॥९४॥
 बाह्यं वै मातृकान्यासं शृणुष्वभावहितो मम ।
 ललाटमुखवृत्ताक्षि श्रुतिघ्राणेषु गण्डयोः ॥९५॥
 ओष्ठदन्तोत्तमांगास्यदोःपत्संध्यग्रकेषु च ।
 पार्श्वतो पृष्ठतो नाभौ जठरे हृदयेऽशके ॥९६॥
 ककुब्धंश्चे हृत्पूर्वं पाणिपादयुगे तथा ।
 जठराननयोर्न्यसेत् मातृकार्णान् यथाक्रमात् ॥९७॥
 चतुर्धा मातृका प्रोक्ता केवला बिन्दुसंयुता ।
 सविसर्गा शोभया च रहस्यं त्वथ कथ्यते ॥९८॥
 विद्याकरी केवला च शोभया भक्तिदायिका ।
 सविसर्गा पुत्रप्रदा सविन्दुमुक्तिदायिनी ॥९९॥
 केशवादि ततो न्यासं कुर्यात् साधकसत्तमः ।
 ऋषिः प्रजापतिश्छन्दो गायत्री देवता पुनः ॥१००॥
 अर्द्धलक्ष्मी हरिः प्रोक्तः श्रीबीजेन षडङ्गकम् ।
 करशुद्धिविधानं च विधाय ध्यानमाचरेत् ॥१०१॥

हस्तैर्विभ्रत् सरसिजगदाशंखचक्राणि विद्यां
 पद्मादशौ कनककलशं मेघविद्युद्विलासम् ।
 वामोत्तुङ्गस्तनमविरला कल्पमाश्लेषलोभात्
 एकीभूतं वपुरवतु नः पुण्डरीकाक्षलक्ष्म्योः ॥१०२॥
 उद्यदादित्यसंकाशं तप्तजाम्बूनदप्रभम् ।
 कमलावसुधाशोभि पार्श्वद्वन्द्वं परात्परम् ॥१०३॥
 विचित्ररत्नविहितं नानालङ्कारशोभितम् ।
 पीतवस्त्रपरीधानं शंखकौमोदकीकरम् ॥१०४॥
 वामतश्चक्रपद्मे च ध्यात्वैवं विन्यसेत्ततः ।
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य श्रीबीजं तदनन्तरम् ॥१०५॥
 मातृकार्णं ततो न्यसेद्वक्ष्यामि तत्प्रकारकम् ।
 केशवं विन्यसेत् कीर्त्या कान्त्या नारायणं न्यसेत् ॥१०६॥
 माधवं तुष्टिसहितं गोविन्दं पुष्टिसंयुतम् ।
 धृत्या विष्णुं शान्तियुक्तं सधुसूदनमेव च ॥१०७॥
 त्रिविक्रमं च क्रियया वामनं दयया न्यसेत् ।
 श्रीधरं मेधया हृषीकेशं हृष्ट्या युतं न्यसेत् ॥१०८॥
 श्रद्धयाऽम्बुजनाभं च लज्जादामोदरौ ततः ।
 वासुदेवं ततो न्यसेत् लक्ष्म्या सङ्कर्षणं ततः ॥१०९॥
 सरस्वत्या तथा प्रीत्या प्रद्युम्नं चानिरुद्धकम् ।
 रत्या चक्रिजये दुर्गा गदिनौ शार्ङ्गिणा प्रभा ॥११०॥
 खड्गिसत्ये शंखिचण्डे वाण्या च हलिनं न्यसेत् ।
 विलासिन्या मुशलिनं शूलिनं विजयायुतम् ॥१११॥
 पाशिनं विरजायुक्तं विश्वायां कुशिनं न्यसेत् ।
 मुकुन्दं च विनदया सुनन्दानन्दजौ न्यसेत् ॥११२॥

स्मृत्या च नन्दिनं ऋद्ध्या नरं नरकजित् समृद्ध्या ।
 हरिशुद्धी कृष्णबुद्धी भुक्तिसत्यौ च सात्वतम् ॥११३॥
 मत्या च विन्यसेत् प्राज्ञो द्वन्द्वीभूय पृथक् पृथक् ।
 शौरिक्षमे शूररमे तथैव साजनादनौ ॥११४॥
 क्लेदिन्या भूधरं विश्वमूर्त्या क्लिन्नां ततो न्यसेत् ।
 वैकुण्ठवसुदेन्यस्येद् बसुधापुरुषोत्तमौ ॥११५॥
 बली च परया युक्तो हंसश्चैव प्रभायुतः ।
 बालश्च सूक्ष्मेया युक्तो वृषघ्न संघया युतः ॥११६॥
 वृषश्च प्रज्ञया युक्तो हंसश्चैव प्रभायुतः ।
 वराहो निशया युक्तो विमलो मोघया युतः ॥११७॥
 विद्युता नरसिंहेन कथिताः शिवशक्तयः ।
 एवमङ्गेषु विन्यस्य ध्यात्वा पूर्वं समाहितः ॥११८॥
 भक्त्या तु पूजयेद्देवं सोऽभीष्टफलमाप्नुयात् ।
 केशवादिरयं न्यासो न्यासमात्रेण देहिनाम् ॥११९॥
 अच्युतत्वं ददात्येव सत्यं सत्यं न संशयः ।
 केशवाद्या इमे श्यामाः सर्वे नारायणाः स्मृताः ॥१२०॥
 शंखचक्रगदापद्मलसद्भुजचतुष्टयाः ।
 नमोऽन्तार्णं समुच्चार्य नारायणमनुवदेत् ॥१२१॥
 प्राणात्मानं तथोच्चार्य केशवाय इति स्मरेत् ।
 कीर्त्यैव मनसा युक्त इत्यादि न्यासमाचरेत् ॥१२२॥
 मुमुक्षवश्च यतयश्चरेयुर्न्यासमुत्तमम् ।
 एवं वा विन्यसेन्न्यासं लक्ष्मीबीजपुरःसरम् ॥१२३॥
 तं महालक्ष्मीं प्राप्यान्ते हरितां व्रजेत् ।
 ह्यं न्यसेद्वापि बागीशत्वमवाप्नुयात् ॥१२४॥

यद्यदाद्यं न्यसेद् न्यासं तद्बीजैरङ्गकल्पनम् ।
 तत्त्वन्यासं ततः कुर्यात् साधकः सिद्धिहेतवे ॥१२५॥
 कृतेन येन श्रीदेवरूपतामेव यात्यसौ ।
 मादिकान्तास्तथार्णाश्च बीजान्येकैकशोच्चरेत् ॥१२६॥
 नमः परायेत्युच्चार्य ततस्तत्त्वात्मने नमः ।
 जीवं प्राणं द्वयं चोक्त्वा सर्वाङ्गेषु प्रविन्यसेत् ॥१२७॥
 ततो हृदयमध्ये च तत्त्वत्रयं च विन्यसेत् ।
 वं बीजं महीतत्त्वं च फमहङ्कार एव च ॥१२८॥
 पं बीजं मनस्तत्त्वमित्येवं त्रिषु विन्यसेत् ।
 लं बीजं शब्दतत्त्वं च न्यसेन्मौलौ ततः परम् ॥१२९॥
 वं बीजं स्पर्शतत्त्वं च विन्यसेदानने सुधीः ।
 दं बीजं रूपतत्त्वं च हृदये विन्यसेत्ततः ॥१३०॥
 थं बीजं रसतत्त्वं च विन्यसेत्तथ गुह्यके ।
 तं बीजं गन्धतत्त्वं च पादयोरेव विन्यसेत् ॥१३१॥
 णं बीजं श्रोत्रतत्त्वं च श्रोत्रयोरेव विन्यसेत् ।
 ढं बीजं श्रोत्रतत्त्वं च श्रोत्रयोरेव विन्यसेत् ॥१३२॥
 ठं बीजं त्वक्तत्त्वं च विन्यसेत् त्वचि साधकः ।
 ङं बीजं नेत्रतत्त्वं च नेत्रयोरेव विन्यसेत् ॥१३३॥
 ठं बीजं रसतत्त्वं च रसनायामथो न्यसेत् ।
 ढं बीजं घ्राणतत्त्वं च नासिकायां प्रविन्यसेत् ॥१३४॥
 जं बीजं वाक्तत्त्वं च विन्यसेद्वाचि साधकः ।
 फं बीजं पाणितत्त्वं च पाणयोरेव प्रविन्यसेत् ॥१३५॥
 जं बीजं पादतत्त्वं च पादयोरेव विन्यसेत् ।
 छं बीजं पायुतत्त्वं च पायौ न्यसेत् समाहितः ॥१३६॥

चं बीजं लिङ्गतत्त्वं च विन्यसेदथ शिश्नके ।
 ङं बीजं तत्त्वमाकाशं पुनर्मौलौ प्रविन्यसेत् ॥१३७॥
 घं बीजं वायुतत्त्वं च वदने विन्यसेत् पुनः ।
 गं बीजं तेजस्तत्त्वं च हृदये विन्यसेत् सुधीः ॥१३८॥
 खं बीजं जलतत्त्वं च पुनः शिश्ने प्रविन्यसेत् ।
 कं बीजं पृथिवीतत्त्वं विन्यसेत् पादयोः पुनः ॥१३९॥
 शं बीजं हृत्पुण्डरीकतत्त्वं तत्र प्रविन्यसेत् ।
 हं बीजं सूर्यमण्डलतत्त्वं हृदि च विन्यसेत् ॥१४०॥
 सं बीजं चन्द्रमण्डलतत्त्वं तत्र प्रविन्यसेत् ।
 रं बीजं वह्निमण्डलतत्त्वं तत्रैव विन्यसेत् ॥१४१॥
 शं बीजं परमेष्ठितत्त्वं च वासुदेवं च मूर्द्धनि ।
 यं बीजमथ पुंस्तत्त्वं सङ्कर्षणमथो मुखे ॥१४२॥
 लं बीजं विश्वतत्त्वं च प्रद्युम्नं हृदि विन्यसेत् ।
 वं बीजं प्रकृतितत्त्वमनिरुद्धमुपस्थके ॥१४३॥
 लं बीजं सर्वतत्त्वं च पादयोर्नारायणं न्यसेत् ।
 क्षं बीजं कोपतत्त्वं च नृसिंहं सर्वगात्रके ॥१४४॥
 एवं तत्त्वानि विन्यस्य प्राणायामं समारभेत् ।
 दशाक्षरेण चेत्तत्र अष्टाविंशतिरेचके ॥१४५॥
 पूरयेद्वामया तद्वत् धारयेत्तत्प्रमाणतः ।
 प्राणायामो भवेदेको रेच(फ)पूरककुम्भकैः ॥१४६॥
 अष्टादशार्णेन चेतद्वद् द्वादशैवं समाचरेत् ।
 एकेन रेचयेत् कामबीजेनैव पृथक् पृथक् ॥१४७॥
 पूरयेत् सप्तजप्तेन विंशत्या तेन धारयेत् ।
 सर्वेषु कृष्णमन्त्रेषु बीजेनानेन वा चरेत् ॥१४८॥

अथवा सर्वमन्त्रेषु वर्णानुक्रमतो जपन् ।
 प्राणायामं चरेन् मन्त्री रेच(क)पूरक कुंभकैः ॥१४९॥
 मन्त्रप्राणायामः प्रोक्तो यौगिकं कथयामि ते ।
 रेचयेद्दक्षया विद्वान् मात्रा षोडशकेन च ॥१५०॥
 द्वात्रिंशन् मात्रयापूर्य चतुःषष्ट्या तु धारयेत् ।
 एकश्वासश्चैकमात्रा मात्रायाः नियमो मतः ॥१५१॥
 वामजानुनि तद्धस्तप्रमाणं यावता भवेत् ।
 कालेन मात्रा सा ज्ञेया मुनिभिर्वेदपारगैः ॥१५२॥
 मात्रा संख्या कृता मात्रा यद्वा पर्वत्रया विधिः ।
 प्राणायामो द्विधा प्रोक्तः सगर्भश्च विगर्भकः ॥१५३॥
 सगर्भो मन्त्रजापेन प्राणायामो मतो बुधैः ।
 विगर्भश्च प्राणायामो मात्रायाः संख्यया भवेत् ॥१५४॥
 प्राणायामात् परं तत्त्वं प्राणायामात् परं पदम् ।
 प्राणायामात् परं ज्ञानं प्राणायामात् परं पदम् ॥१५५॥
 प्राणायामात् परो योगः प्राणायामात् परं धनम् ।
 नास्ति नास्ति पुनर्नास्ति कथितं तव सुव्रत ! ॥१५६॥
 वत्सराभ्यासयोगेन ब्रह्मसाक्षाद्भवेद्ध्रुवम् ।
 चैतन्यावरणं यद्यत् क्षीयते नात्र संशयः ॥१५७॥
 प्राणायामं विना मुक्तिमार्गो नास्ति यमोदितः ।
 प्राणायामं विना यद्यत् साधनं विफलं भवेत् ॥१५८॥
 प्राणायामेन मुनयः सिद्धिमाप्नुन् चान्यथा ।
 प्राणायामपरो योगी न योगी शिव एव सः ॥१५९॥

गमनागमनं वायोः प्राणस्य धारणं तथा ।
 प्राणायाम इति प्रोक्तो योगशास्त्रविशारदः ॥१६०॥
 प्राणो वायुरिति ख्यात आयामस्तन्निरोधनम् ।
 आद्यन्तयोर्विधीयन्ते नासिकापुटचारिणः ॥१६१॥
 रेचयेद्दक्षया नासा पूरयेद्दामयोस्ततः ।
 द्वात्रिंशदभ्यसन् मन्त्रं प्राणायामः स उच्यते ॥१६२॥
 ब्रह्महत्यासुरापानमगम्यागमनं तथा ।
 सर्वमाशु दहत्येव प्राणायामेन वै द्विजः ॥१६३॥
 भ्रूणहत्यादिपापानि नाशयेत् मासमात्रतः ।
 प्रातः सायं चरेन्नित्यं षोडशप्राणसंयमम् ॥१६४॥
 नाशयेत् सर्वपापानि तूलराशिमिवानलः ।
 सर्वेषामेव पापानां प्रायश्चित्तमिदं स्मृतम् ॥१६५॥
 स्वदेहस्थं यथा सर्पश्चर्मोत्सृज्य निरामयः ।
 प्राणायामात्तथाध्यक्ष्यदविद्यां कामकर्मजाम् ॥१६६॥
 अथवा किं बहूक्तेन शृणु गौतम तत्त्वत्वतः ।
 प्राणायामान्नहि परो योगिनां मुक्तिसिद्धये ॥१६७॥
 प्राणायामं विधायेत्यं देहे पीठानि विन्यसेत् ।
 आधारशक्तिं प्रकृतिं कूर्मशेषं तथैव च ॥१६८॥
 पृथिवीं क्षीरसिन्धुं च श्वेतद्वीपं च मध्यतः ।
 तन्मध्ये रत्नगेहं च सर्वाभीष्टफलप्रदम् ॥१६९॥
 गेहमध्ये कल्पवृक्षं सर्वरत्नमहोज्ज्वलम् ।
 दक्षिणांशे दक्षिणकटौ तथा वामद्वये पुनः ॥१७०॥

धर्मज्ञानं च वैराग्यं विन्यसेदैश्वरं तथा ।
 मुखपार्श्वे नाभिपार्श्वे नमः पूर्वं तु विन्यसेत् ॥१७१॥
 विन्यस्यैवं पुनर्हृदि पद्मं विश्वमयं न्यसेत् ।
 प्रकृत्यष्टलसत् पत्रं विकारमयकेसरम् ॥१७२॥
 तन्मध्ये विन्यसेन्मन्त्री पञ्चाशद्वर्णकणिकाम् ।
 प्रणवस्य त्रिभिर्वर्णैर्विन्यसेन्मण्डलत्रयम् ॥१७३॥
 कलाभिः सहितं तद्वद्दशद्वादशषोडशैः ।
 अकारोकारमकाराः प्रणवांशोद्भवाऽक्षराः ॥१७४॥
 ब्रह्मविष्णुमहेशाख्याः समष्टिव्यष्टिरूपकाः ।
 समष्ट्या केवलं ब्रह्म सच्चिदानन्दलक्षणम् ॥१७५॥
 स्वबीजपूर्वकांस्तत्र सत्त्वादीन्यथ विन्यसेत् ।
 तदंशेनैव मतिमान् न्यासेदात्मचतुष्टयम् ॥१७६॥
 आत्मान्तरात्मापरमात्माज्ञानात्मानश्च ते मताः ।
 आत्मानौ जागरेच्छूलो विश्वात्मा विश्वरूपकः ॥१७७॥
 नामाद्यबीजसहितं हृन्मध्ये च व्यवस्थितम् ।
 अत एव हृदि न्यसेद्वाग्वृत्तिर्हृदये स्थितः ॥१७८॥
 अन्तरङ्गतया चायमन्तरात्मा हृदन्तरे ।
 मनोमयस्तेजसाख्योऽन्तरिन्द्रियवृत्तिधृक् ॥१७९॥
 अत एव मुने चायमन्तरात्मेति गीयते ।
 अं बीजं चास्य गदितं तत्पूर्वं विन्यसेत् सुधीः ॥१८०॥
 परमात्मा सुषुम्नाख्यो मनोव्यावृत्तिहारकः ।
 विलये चेन्द्रिये तत्र सुसुखः केवलः स्थितः ॥१८१॥

पं बीजात् परमात्मानं यजेत् सर्वार्थसिद्धये ।
 संकर्षणश्चानिरुद्धः प्रद्युम्नश्चेति तत् त्रयम् ॥१८२॥
 ज्ञानात्मासौ वासुदेवः स्वयंभूः प्राज्ञरूपकः ।
 वृत्तित्रये विलीने तु केवलं सुखचिन्मयः ॥१८३॥
 सुखात्मा वासुदेवोसौ चित्कलाप्रकृतिः परा ।
 बीजं तस्य प्रवक्ष्यामि केवलं सुखचिन्मयम् ॥१८४॥
 व्योमाक्षरं वह्निबीजं तुय्यस्वरसमन्वितम् ।
 नादविन्दुं कलायुक्तं बीजं तत्सुखचिन्मयम् ॥१८५॥
 वेदत्रयोद्धृतं सारं सर्वकारणकारणम् ।
 केसरेष्वष्टशक्तीश्चाष्टप्रकृतिरूपिणी ॥१८६॥
 मध्यशक्तिः पराख्या च चिदानन्दस्वरूपिणी ।
 विमलोत्कर्षिणी ज्ञाना क्रिया योगा च शक्तयः ॥१८७॥
 प्रह्वी सत्या तथेशानानुग्रहा नवमी स्मृता ।
 नवशक्ती प्रविन्यस्य न्यसेत्तत्र महामनुम् ॥१८८॥
 नमो भगवते विष्णवे सर्वभूतात्मने पदम् ।
 वासुदेवपदं डेन्तं वदेत्तत्र समाहितः ॥१८९॥
 सर्वात्मसंयोगसंयुताय योगपीठात्मने नमः ।
 अयं पीठमनुः प्रोक्तः सर्वभूतात्मकः परः ।
 श्यामलं कोमलं धाम तत्रोपरि च चिन्तयेत् ॥१९०॥

॥ इति गौतमीयमहातन्त्रे द्वितीयोऽध्यायः ॥

अथ तृतीयोऽध्यायः

अथाखिलं न्यासजालं शृणुष्वभावहितोऽनघ ।

नित्यन्यासाः पुराः प्रोक्ता यैर्बिना विफला भवेत् ॥ १ ॥

मन्त्रयन्त्रार्चनाः सर्वाः प्रकारेणाप्यनुष्ठिताः ।

फलाधिक्येच्छया न्यासान् समस्तपुरुषार्थदान् ॥ २ ॥

शृणु वक्ष्यामि विप्रेन्द्र येन विष्णुमयो भवेत् ।

स्वरषट्कं यथापूर्वं पश्चात् यं स्वरषट्ककम् ॥ ३ ॥

मूर्तिद्वादशकं तद्वद्वासुदेवेन संयुतम् ।

कपाले विन्यसेद्वात्रा केशवं सुसमाहितः ॥ ४ ॥

नारायणं च जठरे अर्यम्णा सह संयुतम् ।

हृदि साधवनामानं मित्रेण सह संयुतम् ॥ ५ ॥

गोविन्दं कण्ठकूपे च वरुणेन प्रविन्यसेत् ।

विष्णुं च दक्षिणे पार्श्वे चांशुना सह विन्यसेत् ॥ ६ ॥

भुजान्ते दक्षिणे न्यसेद् भगेन मधुसूदनम् ।

त्रिविक्रमं दक्षगले न्यसेद्विवस्वता युतम् ॥ ७ ॥

दामोदरमथेन्द्रेण वामपार्श्वे न्यसेत् सुधीः ।

भुजान्ते वासुदेवं च पूष्णा सह प्रविन्यसेत् ॥ ८ ॥

वामगले संकर्षणं पर्जन्येन च विन्यसेत् ।

प्रद्युम्नं पृष्ठदेशे च त्वष्ट्रा सह प्रविन्यसेत् ॥ ९ ॥

ककुद्देशेऽनिरुद्धं तं विष्णुना सह विन्यसेत् ।

द्वादशाक्षरमन्त्रवरं विन्यसेद् ब्रह्मरन्ध्रके ॥ १० ॥

वासुदेवो भवेत् साक्षाद् व्यापितस्तस्य तेजसा ।
 त्रिमात्रिकं समुद्धृत्य नमो भगवते लिखेत् ॥ ११ ॥
 वासुदेवं चतुर्थ्यान्तिं मन्त्रोऽयं सुरपादपः ।
 अस्य विज्ञानमात्रेण वासुदेवः प्रजायते ॥ १२ ॥
 मनुसंपुटितान्यसेत् मातृकां विश्वमातरम् ।
 तेनैव मन्त्रसिद्धिः स्याद्दोषसंघातनाशनात् ॥ १३ ॥
 दशार्णं गोलकं न्यासं वक्ष्ये संभूतिदायकम् ।
 मन्त्रदशावृत्तिमयं गोपनीयं प्रयत्नतः ॥ १४ ॥
 आधारे ध्वजनाभौ च हृदये गलमुखांसके ।
 ऊरुद्वये कन्धरायां नाभ्यां कुक्षिस्तनद्वये ॥ १५ ॥
 पार्श्वद्वये तथा श्रोण्योर्मस्तकास्ये च नेत्रयोः ।
 कर्णनासिकयोस्तद्वत् कपोलकरसन्धिषु ॥ १६ ॥
 तदग्रे पादयोः सन्धौ तदग्रेष्वपि चादरात् ।
 मस्तके तत्प्राच्यादिदिशास्तु व्यापकं न्यसेत् ॥ १७ ॥
 दोष्णोस्तथोरुद्वये मन्त्रवर्णास्ततो न्यसेत् ।
 अक्षि हृत्तुदिकन्धान्धु जानु प्रपप्सुपविन्यसेत् ॥ १८ ॥
 श्रोत्रगण्डातयोन्यसेत् स्तनयोः पार्श्वयोस्तथा ।
 स्फिचोरुर्वोस्तथा न्यसेत् मन्त्रवर्णान्यथा क्रमम् ॥ १९ ॥
 जानुजङ्घांघ्रियुगले इत्थं वर्णान् प्रविन्यसेत् ।
 विभूतिपंजरन्यासः सर्वभूतप्रवर्तकः ॥ २० ॥
 दशतत्त्वं ततो न्यसेत्तद्दशार्णसिद्धये ।
 पृथिव्यप्तेजोमरुद्वियदिति पञ्चतत्त्वकम् ॥ २१ ॥

अहङ्कारो महत्तत्त्वं तथा प्रकृतिपूरुषौ ।
 परमेमानि तत्त्वानि यथावदवधारय ॥ २२ ॥
 पदान्धु हृदये वक्त्रे मूर्ध्निपञ्च न्यसेत्ततः ।
 हृदि द्वयं त्रयं व्याप्त्या सर्वाणि विन्यसेत् सुधीः ॥ २३ ॥
 मस्तकादि ततो न्यसेद्यावत्पादवसानकम् ।
 अयं न्यासो गुप्ततमो मन्त्राणां शीघ्रसिद्धिदः ॥ २४ ॥
 कार्योऽन्येष्वपि गोपाल मन्त्रेष्वपि विशारदः ।
 दशाक्षरस्य वर्णाश्च संहार क्रमतो न्यसेत् ॥ २५ ॥
 सृष्टिन्यासे मनोरस्य वर्णान् विपरितान्यसेत् ।
 एकैकाक्षरमुच्चार्य नम्रोन्तन्तु ततः पठेत् ॥ २६ ॥
 पराराति च तत्त्वानि तदन्तेन तमसा सह ।
 मनसा वा न्यसेत् न्यासान् पुष्पेणैव तथा मुने ॥ २७ ॥
 अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां च अन्यथा विफलं भवेत् ।
 धर्मविद्वक्षिणं हस्तमधोनाभेर्न योजयेत् ॥ २८ ॥

॥ इति गौतमीयमहातन्त्रे कामन्यासाध्यायस्तृतीयः ॥

अथ चतुर्थोऽध्यायः

अथ वृन्दावनं ध्यायेत् सर्वदेवनमस्कृतम् ।
 सर्वर्तुकुसुमोपेतं पतत्रिगणनादितम् ॥ १ ॥
 भ्रमद्भ्रमरझङ्कारमुखरीकृतदिङ्मुखम् ।
 कालिन्दीजलकल्लोलशीतमारुतसेवितम् ॥ २ ॥
 नानापुष्पलतावद्ध वृक्षखण्डैश्च मण्डितम् ।
 समानोदितचन्द्रार्कतेजोदीपेन दीपितम् ॥ ३ ॥
 कमलोत्पलकल्हारधूलिधूसरितान्तरम् ।
 शाखामृगगणाकीर्णं नानामृगनिषेवितम् ॥ ४ ॥
 द्वात्रिंशद्वनसंवीतं वैकुण्ठादतिसौख्यदम् ।
 पुरन्दरमुखैर्देवैः सर्वतः समवेष्टितम् ॥ ५ ॥
 तन्मध्ये रत्नभूमिं च सूर्यायुतसमप्रभाम् ।
 तत्र कल्पतरुधानं नियतं रत्नवर्षणम् ॥ ६ ॥
 माणिक्यशिखरोल्लासितन्मध्ये मणिमण्डपम् ।
 नानारत्नगणैश्चित्रं सर्वतेजोविराजितम् ॥ ७ ॥
 फलवल्गुलसच्चित्रवितानैरुपशोभितम् ।
 रत्नतोरणगोपूरमाणिक्यवेदिकान्वितम् ॥ ८ ॥
 दिव्यैर्मुकुरैः लसन्मुक्ताफलविराजितम् ।
 कोटिसूर्यसमाभासं निर्मुक्तं षट्तरंगकैः ॥ ९ ॥
 बुभुक्षा च पिपासा च प्राणस्य मनसस्तथा ।
 शोकमोहौ शरीरस्य जरामृत्युषडुर्मयः ॥ १० ॥

चतुर्द्वारसमायुक्तं कपाटाष्टकशोभितम् ।
 रत्नप्रदीपाबलीभिरन्तरेणोपशोभितम् ॥ ११ ॥
 दिव्यघण्टासमायुक्तं मुक्तादामविराजितम् ।
 तत्र कल्पतरुं ध्यायेत् स्थविष्टं रत्नवर्षिणम् ॥ १२ ॥
 सेवितं ऋतुभिः सर्वैः सुधाशीकरवर्षिणम् ।
 गारुन्मल्लसत्पत्रं प्रवालरत्नपल्लवम् ॥ १३ ॥
 मुक्तारत्नप्रसवितं पद्मरागफलोच्चलम् ।
 संसारतापविच्छेदिकुशलछायमद्भुतम् ॥ १४ ॥
 तन्मूले चिंतयेन्मन्त्री रत्नसिंहासने शुभम् ।
 तत्र सूर्यसमाभासं पङ्कजं चाष्टपत्रकम् ॥ १५ ॥
 सर्वतत्त्वमयं तत्र चिन्तयेज्जगदीश्वरम् ।
 संसारसागरोत्तीर्त्य धर्मकामार्थसिद्धये ॥ १६ ॥
 इन्द्रनीलमणिमेघनवेन्दीवरसुन्दरम् ।
 पीताम्बरधरं कृष्णं पुण्डरीकनिभेक्षणम् ॥ १७ ॥
 रक्तनेत्राधरं रक्तपाणिपादतलं शुभम् ।
 कौस्तुभोद्भासितोरस्कं नानारत्नविभूषितम् ॥ १८ ॥
 उद्दामविलसन्मुक्तारत्नहारोपशोभितम् ।
 रत्नैर्नानाविधैर्युक्तं कटिसूत्राङ्गुलीयकम् ॥ १९ ॥
 गोरोचनकुङ्कुमेन ललाटतिलकान्वितम् ।
 नानारत्नप्रभोद्भासिमुकुटं दीप्ततेजसम् ॥ २० ॥
 हारकेयूरकटककुण्डलैश्च सुशोभितम् ।
 अलकाशोभिसद्वक्त्रं पीताम्बरयुगावृतम् ॥ २१ ॥

बिम्बाधरपुटोद्भासिवंश्यामृतरसान्वितम् ।
 बहिपत्रकृतापीडं वन्यपुष्पैरलङ्कृतम् ॥ २२ ॥
 कदम्बकुसुमोन्नद्धचारुमालाविराजितम् ।
 कोटिकन्दर्पलावण्यविलसद्बन्धुरोदरम् ॥ २३ ॥
 वेणुं गृहीत्वा हस्ताभ्यां मुखे संयोज्य वादिनम् ।
 गायन्तं दिव्यतानैश्च वृन्दावनगतं हरिम् ॥ २४ ॥
 स्वर्गादिव परिभ्रष्टं कन्यका शतमण्डितम् ।
 गोगोवत्सगणाकीर्णवृषषण्डैश्च मण्डितम् ॥ २५ ॥
 गोपकन्यासहस्रैस्तु पद्मपत्रायतेक्षणैः ।
 अचिचतं देवकुसुमैर्त्रैलोक्यैकगुरुं परम् ॥ २६ ॥
 तुम्बुरुनरिदश्चैव हाहा हूहस्तथैव च ।
 किन्नरी मिथुनं चापि श्रुत्वा गीतं तथा हरेः ॥ २७ ॥
 वीणादिसाधनं त्यक्त्वा विस्मयाविष्टचेतसः ।
 ते स्तुवन्ति महात्मानं गायन्तो वियति स्थिताः ॥ २८ ॥
 सिद्धगन्धर्वयक्षैश्च अप्सरोभिर्विहङ्गमैः ।
 स्थावरैः पन्नगैश्चापि सिद्धैर्विद्याधरैस्तथा ॥ २९ ॥
 शाखामृगैर्मुष्यैश्च वीक्ष्यमाणैः सुविस्मितैः ।
 सर्वलक्षणसम्पन्नं सौन्दर्येणाभिषोभितम् ॥ ३० ॥
 मोहनं सर्वगोपीनां लोकानां पतिमव्ययम् ।
 नारदेन च सिद्धेन विश्वामित्रेण धीमता ॥ ३१ ॥
 पराशरेण व्यासेन भृगुणङ्गिरसेन च ।
 दक्षेण सनकाद्यैश्च सिद्धेन कपिलेन च ॥ ३२ ॥

चतुर्थोऽध्यायः

२७

वास्तुवागीशहारीतयाज्ञवल्क्योशनः क्रतुः ।
 मार्कण्डेयभरद्वाजपुलस्त्यपुलहादिभिः ॥३३॥
 वसिष्ठाद्यैर्मुनीन्द्रैश्च स्तूयमानं सुरासुरैः ।
 ब्रह्मलोकगतैः सिद्धैर्नानालोकगतैरपि ॥३४॥
 अन्यैरपि सुरश्रेष्ठैः स्तूयमानं स्मरेद्धरिम् ।
 एवं संचिन्तयेन्मन्त्री चेतसा कृष्णमव्ययम् ।
 संसारसागरं घोरमपि वत्सपदायते ॥३५॥

॥ इति गौतमीयमहातन्त्रे वृन्दावनध्यानवर्णनं नाम चतुर्थोऽध्यायः ॥

अथ पञ्चमोऽध्यायः

गौतम उवाच—

यद्यदुक्तं त्वया ब्रह्मन् तत्तत्सर्वं श्रुतं मया ।
इदानीं परिपृच्छामि केनात्र चाधिकारिता ॥१॥

नारद उवाच—

दीक्षितोऽत्राधिकारित्वमाप्नोति गुरुसेवकः ।
द्विजानामनुपेतानां स्वधर्माध्ययनादिषु ॥२॥
यथाधिकारो नास्तीह सन्ध्योपासनकर्मसु ।
तथा ह्यदीक्षितानां तु मन्त्रतन्त्रार्चनादिषु ॥३॥
नाधिकारोऽस्त्यतः कुर्यादात्मानं शिवसंस्कृतम् ।
अत एव हि दीक्षार्थं सर्वज्ञं गुरुमाश्रयेत् ॥४॥
सुन्दरः सुमुखः स्वच्छः सुलभो बहुतन्त्रवित् ।
असंशयः संशयच्छिन्निरपेक्षो गुरुर्मतः ॥५॥
वेदवेदान्तसिद्धान्तज्ञानविज्ञानपारगः ।
वाङ्मनःकायचित्तैश्च विष्णोः शुश्रूषणे रतः ॥६॥
विष्णुमन्त्रानुसन्धार्य विष्णुविज्ञानवेदकः ।
विष्णौ समर्पकः सम्यक् त्रिविधोत्पातकर्मणः ॥७॥
सम्मनः सत्सुदान्तश्च मन्त्रार्थज्ञानपारगः ।
षट्चक्रभेदकुशलः षडध्वज्ञानपारगः ॥८॥
पिण्डे पदे तथा रूपे रूपातीते विवेचकः ।
सन्ध्यात्रयविशेषज्ञो ह्यध्वषट्कविशोधकः ॥९॥

मन्त्रचैतन्यविज्ञाता गुरुरुक्तः स्वयम्भुवा ।
 नमोऽस्तु गुरवे तस्मै प्रत्यक्षाय यदाज्ञया ॥१०॥
 मृद्भस्मदारुदृषदः फलन्त्यविकलं फलम् ।
 पञ्चाम्नायविशेषज्ञो निग्रहानुग्रहक्षमः ॥११॥
 शिष्यस्य संशयच्छेत्ता गुरुर्भवति नापरः ।
 वैष्णवाम्नायसिद्धान्तचिन्तामणिरिवापरः ॥१२॥
 आश्रमी ज्ञानकुशलो गुरुर्भवति नापरः ।
 मन्त्रतन्त्रार्थचैतन्यकुण्डलीगतिवेदकः ॥१३॥
 मन्त्रसिद्धान्तविधिविद्गुरुर्भवति नापरः ।
 सूक्ष्ममपि गन्तव्यं यत्राम्नायविदो जनाः ॥१४॥
 तेऽपि स्तुत्या नमस्याश्च सेव्याश्चाभीष्टमिच्छता ।
 एवंविधो गुरुर्ज्ञेयस्त्वन्यथा शिष्यदुःखदः ॥१५॥
 शिष्यः कुलीनः शुद्धात्मा पुरुषार्थपरायणः ।
 अधीतवेदः कुशलः पितृमातृहिते रतः ॥१६॥
 धर्मविद्धर्मकर्त्ता च गुरुशुश्रूषणे रतः ।
 सदा शान्तात्मतत्त्वज्ञो दृढदेहो दृढाश्रयः ॥१७॥
 हितैषी प्राणिनां नित्यं परलोकार्थकर्मकृत् ।
 वाङ्मनःकायवपुर्भिर्गुरुशुश्रूषणे रतः ॥१८॥
 अनित्यकर्मणस्त्यागी नित्यानुष्ठानकर्मकृत् ।
 जितेन्द्रियो जितासक्त्यो जितमोहो विमत्सरः ॥१९॥
 गुरुवद्गुरुपुत्रेषु कलत्रादिषु भक्तिमान् ।
 एवंविधो भवेच्छिष्यस्त्वितरो गुरुदुःखदः ॥२०॥

वर्षेकेण भवेद्योग्यो विप्रः सर्वगुणान्वितः ।
 वर्षद्वयेन राजन्यो वैश्यस्तु वत्सरैस्त्रिभिः ॥ २१ ॥
 चतुर्भिर्वत्सरैः शूद्रः कथिता शिष्ययोग्यताः ।
 यदा शिष्यो भवेद्योग्यः सद्गुरुस्तदा ॥ २२ ॥
 कृपया परया सम्यग् दीक्षाया विधिमाचरेत् ।
 मन्त्रारम्भस्तु चैत्रे स्यात् समस्तपुरुषार्थदः ॥ २३ ॥
 वैशाखे रत्नलाभः स्याज्ज्येष्ठे तु मरणं ध्रुवम् ।
 आषाढे बन्धुनाशः स्यात् पूर्णाधिः श्रावणे भवेत् ॥ २४ ॥
 प्रजानाशो भवेद्भाद्रे आश्विने रत्नसञ्चयः ।
 कार्तिके मन्त्रसिद्धिः स्यान्मार्गशीर्षे तथा भवेत् ॥ २५ ॥
 पौषे तु शत्रुपीडा स्यान्माघे मेधाविवर्द्धनम् ।
 फाल्गुने सर्वकामाः स्युर्मलमासं विवर्जयेत् ॥ २६ ॥
 पञ्चाङ्गशुद्धदिवसे स्वोदये चन्द्रसूर्ययोः ।
 गुरुशुक्रोदये चैव शस्यते मन्त्रसंस्क्रिया ॥ २७ ॥
 रवौ गुरौ सिते सोमे कर्त्तव्यं बुधशुक्रयोः ।
 शुक्लपक्षे शुभा दीक्षा कृष्णे स्यात् पञ्चमावधि ॥ २८ ॥
 द्वादश्यां सर्वथा कार्या चामलायां शुभेऽहनि ।
 पूर्णिमा पञ्चमी चैव द्वितीया सप्तमी तथा ॥ २९ ॥
 कृष्णप्रिया द्वादशी स्यात् कृष्णदीक्षाप्रवर्तिनी ।
 उत्तरात्रयरोहिण्यां रेवतीपुष्यवासरे ॥ ३० ॥
 धनिष्ठा वायुमित्राश्विपित्र्यं त्वाष्ट्रं च नैऋतम् ।
 ऐन्द्रवैष्णवहस्ताश्च दीक्षायां तु शुभावहाः ॥ ३१ ॥

अश्विनी-रोहिणी-स्वाती-विशाखा-हस्तभेषु च ।
 पुण्योत्तरा त्रये त्वेवं कुर्यात् मन्त्राभिषेचनम् ॥ ३२ ॥
 शुभयोगेषु सर्वेषु दीक्षा सर्वशुभप्रदा ।
 शुभानि करणान्याहुर्दीक्षायां तु विशेषतः ॥ ३३ ॥
 शकुन्यादीनि विंष्टि च विशेषेण विवर्जयेत् ।
 चराः सर्वेः विवर्ज्याः स्यात् स्थिरराशिषु सौख्यदा ॥ ३४ ॥
 त्रिषडायगताः पापाः शुभाः केन्द्रत्रिकोणगाः ।
 दीक्षायां तु शुभाः सर्वे रन्ध्रस्थाः सर्वनाशकाः ॥ ३५ ॥
 शिष्यस्य जन्मसंक्रान्तौ विषुवे अयने द्वये ।
 अन्येषु पुण्ययोगेषु ग्रहणे चन्द्रसूर्ययोः ॥ ३६ ॥
 शिष्यानुकूलकाले वा दीक्षा सर्वशुभावहा ।
 सूर्यग्रहणकाले तु नान्यदन्वेषितं भवेत् ॥ ३७ ॥
 तत्र यद्यत्कृतं सर्वमनन्तफलदं भवेत् ।
 विनायासेन मन्त्रस्य सिद्धिर्भवति नान्यथा ॥ ३८ ॥
 भूमेः परिग्रहं कुर्याद्यावदायतनं भवेत् ।
 शुक्लमृत्स्ना च या भूमिर्ब्राह्मी सा परिकीर्तिता ॥ ३९ ॥
 क्षत्रिया रक्तमृत्स्ना स्याद् हरिद्वैश्या प्रकीर्तिता ।
 कृष्णा भूमिर्भवेच्छूद्रा चतुर्द्धा परिकीर्तिता ॥ ४० ॥
 ब्राह्मी सर्वार्थसिद्धिः स्यात् क्षत्रिया राजदा मता ।
 धनधान्यकरी वैश्या शूद्रा तु निन्दिता मुने ॥ ४१ ॥
 ततो भूमिं परीक्षेत वास्तुज्ञानविशारदः ।
 शत्यादिशोधनं कुर्यात् तुषाङ्गारादि शोधयेत् ॥ ४२ ॥

एतदकरणे मन्त्री न किञ्चित्फलमाप्नुयात् ।
 विप्राशिषा वेदधोषैर्मङ्गलाचारपूर्वकम् ॥ ४३ ॥
 वास्तोर्मण्डलं कुर्याद्यथाशोभां यथाविधि ।
 पूर्वापरायतं सूत्रं विन्यसेद्वस्तमानतः ॥ ४४ ॥
 तन्मध्ये किञ्चिदानम्य मत्स्यौ द्वौ परितो लिखेत् ।
 तयोर्मध्यस्थितं सूत्रं विन्यसेद्वक्षिणोत्तरम् ॥ ४५ ॥
 द्वाभ्यां द्वाभ्यां तथाग्राभ्यां कोणेषु मकरांल्लिखेत् ।
 मत्स्यमध्यस्थिताग्राणि तत्र सूत्राणि पातयेत् ॥ ४६ ॥
 चतुरस्रं भवेत्तत्र चतुःकोष्ठसमन्वितम् ।
 ईशानाद्राक्षसं यावद्यावदग्नेः प्रभञ्जनम् ॥ ४७ ॥
 एवं सूत्रद्वयं दद्यात् कर्णसूत्रसमाहितः ।
 तत्पुनर्विभजेन्मन्त्री चतुःषष्टिपदं यथा ॥ ४८ ॥
 ब्राह्मणं पूजयेदादौ मध्यकोष्ठे चतुष्टये ।
 दिक्चतुःष्वेषु पूर्वादौ यजेदार्षमानन्तरम् ॥ ४९ ॥
 विवस्वन्तं ततो मित्रं महीधरमनन्तरम् ।
 कोणाद्धंकोष्ठद्वन्द्वेषु वह्न्यादि परितः पुनः ॥ ५० ॥
 सावित्रं सवितारं च शक्रमिन्द्रं जयं पुनः ।
 रुद्रं रुद्रजयं विद्वानापंचाप्यायुदत्सकम् ॥ ५१ ॥
 तत् कर्णसूत्रोभयतः कोष्ठद्वन्द्वेषु देशिकः ।
 शर्वं गुहं चार्यमणं जम्भकं पिलिपिच्छिकम् ॥ ५२ ॥
 वरकीं च विदारीं 'च' पूतनामर्चयेत् क्रमात् ।
 अर्चयेद्दिक्षु पूर्वादौ सर्वाधष्टपदेष्विमान् ॥ ५३ ॥

अष्टावष्टविभागेन देवतादेशिकोत्तमः ।
 क्रमादीशानपज्जन्यौ जयन्तः शक्रभास्करौ ॥ ५४ ॥
 सत्यो वृषान्तरिक्षौ च दिशि प्राच्यां व्यवस्थिताः ।
 अग्निः पूषा च वितथो यमश्च गृहरक्षकः ॥ ५५ ॥
 गन्धर्वो भृङ्गराजश्च मृगो दक्षिणदिग्गजाः ।
 निऋतिर्वा वारिकश्च सुग्रीववरुणौ ततः ॥ ५६ ॥
 पुष्पदन्तासुरौ शेषरोगौ प्रत्यग्दिशि स्थिताः ।
 वायुर्नागश्च मुख्यश्च सोमो भृत्लाट एव च ॥ ५७ ॥
 अकुलाख्यो दित्यद्विती कुबेरस्य दिशि स्थिताः ।
 उक्तानामिति देवानां पदान्यापूर्वपञ्चभिः ॥ ५८ ॥
 रजोभिस्तेष्वथो तेभ्यः पायसान्नैर्बलिं हरेत् ।
 पायसैर्मधुरैः सर्वाः संयजेन्मधुरान्वितैः ॥ ५९ ॥
 तत्तद्द्रव्यैर्वा मतिमान् पूजयेद् दोषशान्तये ।
 पायसौदनलाजैश्च युक्तं धूपप्रसूनकैः ॥ ६० ॥
 अन्नादितिलसंयुक्तं माषभक्तादिमण्डितम् ।
 गृहाणेमां बलिं ब्रह्मन् वास्तुदोषं प्रणाशय ॥ ६१ ॥
 गन्धादिशर्करापूपपायसोपरि संयुतम् ।
 आर्यकाख्य गृहाणेमं सर्वदोषं प्रणाशय ॥ ६२ ॥
 चन्दनाभ्यर्चितं नाथ कर्पूरागुरुमण्डितम् ।
 विवस्वन् वै गृहाणेमं सर्वदोषं प्रणाशय ॥ ६३ ॥
 सगुडं पायसं नाथ पुष्पदीपसमन्वितम् ।
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं मित्रशान्तिं प्रयच्छ मे ॥ ६४ ॥

माषौदनं समासं च गन्धादिकीरसंयुतम् ।
 गृहाणे महाभक्ष्यं सर्वदोषं प्रणाशय ॥ ६५ ॥
 एवं मध्ये तु सम्पूज्य ईशानादि समुद्धरेत् ।
 क्षीरं खण्डसमायुक्तं पुष्पादिभिरलङ्कृतम् ॥ ६६ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं वास्तुशान्तिं प्रयच्छ मे ।
 दधीदं गुडसस्मिधं गन्धादिवस्तुसंयुतम् ॥ ६७ ॥
 गृहाणेमं बलिं वत्स विघ्नमत्र प्रणाशय ।
 पुष्पादिकुशपानीयं शर्करागुरुवासितम् ॥ ६८ ॥
 गृहाणेमं बलिं गृह्यं शक्रदेव नमोऽस्तु ते ।
 पिष्टकं सगुडं नाथ रक्तगन्धादिशोभितम् ॥ ६९ ॥
 गृहाणेमं बलिं सूर्यं विघ्नमत्र प्रणाशय ।
 ओदनं घृतसंयुक्तं वस्त्रगन्धादिमण्डितम् ॥ ७० ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यमिन्द्रजय नमोऽस्तु ते ।
 पक्वापक्वमिदं मांसं वस्त्रपुष्पादिसंयुतम् ॥ ७१ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं रुद्रदेव नमोऽस्तुते ।
 समासं घृतसंपक्वं गन्धपुष्पादिसंयुतम् ॥ ७२ ॥
 गृहाणेमं रुद्रजय वास्तुस्वस्तिं प्रयच्छ मे ।
 रक्तपुष्पसमासं वै रक्तवस्त्रादिसंयुतम् ॥ ७३ ॥
 विदारिन् वै गृहाणेमं रक्षोविघ्नं विनाशय ।
 पीतरक्तादिसंयुक्तं रक्तगन्धादिसंयुतम् ॥ ७४ ॥
 गृहाणेमं पूतने त्वं रक्षोविघ्नं विनाशय ।
 सघृतं मांसभक्तं च वस्त्रगन्धाद्यलङ्कृतम् ॥ ७५ ॥

बलिं गृहाण सर्वेश रक्षोविघ्नं प्रणाशय ।
 मांसं पुष्पादिसंयुक्तं मांसभक्तोपरि स्थितम् ॥ ७६ ॥
 गृहाणेमं बलिं स्कन्द रक्षोविघ्नं विनाशय ।
 समांसपिष्टकैर्युक्तं पक्वमांसोदकान्वितम् ॥ ७७ ॥
 अर्यमन् वै गृहाणेमं रक्षो विघ्नं विनाशय ।
 रक्तमांसौदनं मत्स्यं गन्धधूपसमन्वितम् ॥ ७८ ॥
 जम्भक त्वं गृहाणेमं रक्षोविघ्नं प्रणाशय ।
 छागकर्णान्वितं मांसं वस्त्रगन्धादिसंयुतम् ॥ ७९ ॥
 पिलिपिच्छं गृहाणेमं रक्षोविघ्नं विनाशय ।
 घृतेन साधितं मांसं रक्तगन्धादिसंयुतम् ॥ ८० ॥
 चरकि त्वं गृहाणेनं रक्षोविघ्नं विनाशय ।
 सघृतं चाक्षतामत्र वस्त्रगन्धाद्यलङ्कृतम् ॥ ८१ ॥
 गृहाणेमं बलिं त्वीग वास्तुदोषापहारकम् ।
 उत्पलं पायसैर्युक्तं वस्त्रादिकसमन्वितम् ॥ ८२ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं वास्तुदोषं प्रणाशय ।
 पञ्चहस्तं सुपीतं च ध्वजं भक्तादिमण्डितम् ॥ ८३ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं जिष्णुसुत नमोस्तु ते ।
 रक्तपुष्पयुतं भक्तं रक्तगन्धादिभिर्युतम् ॥ ८४ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं भास्कराय नमोऽस्तु ते ।
 ओदनं घृतसम्पूर्णं पञ्चरत्नादिमण्डितम् ॥ ८५ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं देवराज नमोऽस्तुते ।
 वितानं धूम्रवर्णाभं गन्धादिकमुशोभितम् ॥ ८६ ॥

रक्तयुक्तं गृहाणेमं बलिं सत्यं नमोऽस्तु ते ।
 इदं तु मांसभक्तं वै वस्त्रगन्धादिपूजितम् ॥ ८७ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं वास्तुदोषं प्रणाशय ।
 इदं तु शाङ्खलं मांसं नैवेद्यादिकसंयुतम् ॥ ८८ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं व्योमशान्तिं प्रयच्छ मे ।
 सुवर्णं पिष्टकं चापि वस्त्रगन्धादिभिर्युतम् ॥ ८९ ॥
 घृतान्वितं गृहाणेमं सप्तजिह्वं नमोऽस्तु ते ।
 क्षीरलाजामांसयुक्तं रक्तपुष्पादिसंयुतम् ॥ ९० ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं पूषदेव नमोऽस्तु ते ।
 दधिगन्धादिभिर्युक्तं पीतपुष्पसमन्वितम् ॥ ९१ ॥
 बलिं प्रगृह्यतां सोमं सर्वदोषं प्रणाशय ।
 ओदनं घृतसम्मिश्रं गन्धपुष्पसमन्वितम् ॥ ९२ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं भल्लाटकं नमोऽस्तु ते ।
 मांसान्नं घृतसंयुक्तं गन्धपुष्पादिसंयुतम् ॥ ९३ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं अकुलाख्यं नमोऽस्तु ते ।
 पुत्तिकामधुसम्मिश्रं वस्त्रगन्धादिसंयुतम् ॥ ९४ ॥
 गृहाणेमं बलिं हृद्यं देवमातर्नमोऽस्तु ते ।
 क्षीरखण्डसमायुक्तं नानापुष्पोपशोभितम् ॥ ९५ ॥
 दैत्यमातर्गृहाणेदं सर्वदोषं प्रणाशय ।
 स्वर्गपातालमर्त्यं च ये देवा वास्तुदेवताः ॥ ९६ ॥
 गृह्णन्त्विमं बलिं हृद्यं तुष्टा यान्तु स्वमन्दिरम् ।
 मातरो भूतवेताला ये चान्ये बलिकाङ्क्षिणः ॥ ९७ ॥

पञ्चमोऽध्यायः

३७

विष्णोः पारिषदा ये च तेऽपि गृह्णन्ति बलिम् ।

पितृभ्यः क्षेत्रपालेभ्यो बलिं दत्त्वा प्रकामतः ॥ ९८ ॥

अभावायुक्तद्रव्यस्य कुशपुष्पादिभिर्यजेत् ।

॥ इति गौतमीयमहातन्त्रे पञ्चमोऽध्यायः ॥

अथ षष्ठोऽध्यायः

भूतशुद्धिं विधायेत्थं रचयेद्यागमण्डपम् ।
 नवहस्तं पञ्चहस्तं वा सप्तहस्तं यथामिति ॥ १ ॥
 कर्तुर्दक्षिणहस्तस्य मध्यमाङ्गुलिपर्वणः ।
 मध्यस्य दैर्घ्यमानेन मानाङ्गुलमुदीरितम् ॥ २ ॥
 गृहादिकुण्डकरणं मण्डलं वैदिकं तथा ।
 मानाङ्गुलेन कर्तव्यं नान्यैरपि कदाचन ॥ ३ ॥
 प्रतिमाकरणे चैव मानाङ्गुलमुदीरितम् ।
 बापीकूपतडागादिदीर्घोकासेतुमेव च ॥ ४ ॥
 मुष्टचङ्गुलेन प्रतिमां कारयेत् फलहेतवे ।
 रथादिगोलिका चैव पोतं शकटमेव च ॥ ५ ॥
 लम्बाङ्गुलेन कर्तव्यं नान्येन तु कदाचन ।
 मुष्टचङ्गुलप्रमाणानि यत्किञ्चित् कथितानि च ॥ ६ ॥
 यजमानस्य कर्तव्यं नान्यस्यापि कदाचन ।
 मसृणं रचयेद्गेहं षोडशस्तंभसंयुतम् ॥ ७ ॥
 मध्ये चतुष्टयं तत्र निरूप्येद् द्वादशाभितः ।
 चतुर्द्वारसमायुक्तं चतुष्कोणसमन्वितम् ॥ ८ ॥
 विश्वकर्मानुष्ठितेन यथाक्षोभं निवेशमेत् ।
 अष्टदिक्षु ध्वजानष्टौ तत्तद्दिक्पातवर्णिनः ॥ ९ ॥
 पुष्पमालावितानाधं सर्वाश्रयमनोहरम् ।
 तस्याग्रे चोत्तरे वाऽपि रचयेद्यागमण्डपम् ॥ १० ॥

तत्तत्स्थले चैकगेहे कुण्डमेकं विनिर्मयेत् ।
 मध्यपूजावेदिकां कुर्याद्दर्पणोदरसन्निभाम् ॥ ११ ॥
 मण्डपान्तस्त्रिभागस्य चैकभागेन निर्मिताम् ।
 मुष्टिमात्रोन्नतां सर्वलक्षणैर्लक्षणान्विताम् ॥ १२ ॥
 ततः कुण्डं च रचयेत्लक्षणं तस्य मे शृणु ।
 पूर्वापरायतं सूत्रं पातयेद्दक्षिणोत्तरम् ॥ १३ ॥
 तस्याग्रयोर्मत्स्ययुग्मं कुर्यात् स्पष्टं यथा भवेत् ।
 द्विभागौ कृत्य तत्सूत्रं पातयेद्दक्षिणोत्तरम् ॥ १४ ॥
 तदग्रे मत्स्ययुग्मं च कुर्यात् स्पष्टं यथा भवेत् ।
 चतुर्दिक्षु चतुःसूत्रं पातयेत्तत्प्रमाणतः ॥ १५ ॥
 चतुरस्रं चतुःकोष्टं भवेदतिमनोहरम् ।
 कोणसूत्रं द्वयं दद्यात् प्रमाणं तेन लक्ष्यते ॥ १६ ॥
 चतुरस्रं भवेत् कुण्डं सर्वलक्षणलक्षितम् ।
 ब्राह्मणैः क्षत्रियैर्वैश्यैः कुर्यात् स्वयमनुष्ठितम् ॥ १७ ॥
 सर्वकामकरं प्रोक्तं शान्त्यादिषट्कर्मसु ।
 अनेन जनयेत् सर्वकुण्डानि मुनिसत्तमः ॥ १८ ॥
 ततः कुण्डं खनेत् मन्त्री यथाशास्त्रविधानवित् ।
 त्यक्त्वा सर्पस्य गात्रं च शिरोदेशं प्रयत्नतः ॥ १९ ॥
 शिरोघाताद् भवेन्मृत्युः पिण्डेषु पिण्डघातनम् ।
 पृच्छे तु दुःखसम्भूतिः क्रोडे सर्वार्थसाधनम् ॥ २० ॥
 धावान् कुण्डस्य विस्तारः खननं यावदीरितम् ।
 कण्ठमेकाङ्गुलं त्यक्त्वा मेखलास्तिस्र एव हि ॥ २१ ॥

कुण्डस्य फलमानेन वेदाग्निनयनाङ्गुलाः ।
 चतुरस्त्रे भवेयुस्ताश्चतुरस्त्राः सुशोभनाः ॥ २२ ॥
 होतुरग्रे योनिवासां कुञ्जराधरसन्निभाम् ।
 षट्चतुर्द्व्यङ्गुलयोर्विस्तारोन्नतशालिनी ॥ २३ ॥
 षडङ्गुला भवेद्दीर्घा चतुरङ्गुलविस्तृताः ।
 द्व्यङ्गुला चोन्नतायोनिरेणलक्षणलक्षिता ॥ २४ ॥
 स्थलादारम्यनालं स्यात् सरन्ध्रे योनिमध्यतः ।
 सूक्ष्माग्रस्थूलमूलं च सरन्ध्रं नालमिष्यते ॥ २५ ॥
 योन्या मध्ये विलं कुर्यात्तिदाज्यग्राहिसंज्ञकाम् ।
 कुण्डमध्ये भवेन्नाभिः फलं वा चतुरस्त्रकम् ॥ २६ ॥
 द्व्यङ्गुलं चोन्नतं तत्तु चतुरङ्गुलविस्तृतम् ।
 अर्द्धाङ्गुलं तु योन्यग्रं कुर्यादीषदधोमुखम् ॥ २७ ॥
 यवद्वयप्रमाणेन कुण्डेष्वन्येषु वर्द्धयेत् ।
 कण्ठं तु द्व्यङ्गुलं तत्र वर्द्धयेत् कुण्डमानतः ॥ २८ ॥
 कर्णसूत्रप्रमाणेन द्विहस्तं कुण्डमुद्धरेत् ।
 सर्वकुण्डेषु सर्वत्र वर्द्धयेद्विधिनामुना ॥ २९ ॥
 कुण्डं तु प्रकृतिः सूक्ष्मा सर्वलक्षणलक्षिता ।
 उभौ पादौ करौ तस्य भवेत् कोणचतुष्टयम् ॥ ३० ॥
 उदरं कुण्डमित्युक्तं योनिः कारणरूपिणी ।
 तेन तत्रैव हव्यानां विधानं तन्मयत्वतः ॥ ३१ ॥
 फलं वितनुते सम्यगन्यथा विफलायते ।
 सात्त्विकी मेखला पूर्वा द्वितीया राजसी स्मृता ॥ ३२ ॥

तृतीया तामसी ज्ञेया इत्युक्तं कुण्डलक्षणम् ।
 मण्डपस्योत्तरे भागे मेखलां पूर्वापरोन्नताम् ॥ ३३ ॥
 गूढां कुर्याद्यथाशोभां यथासृष्टिमनोहराम् ।
 पूर्वापरायतं तत्र पञ्चसूत्रनिपातनात् ॥ ३४ ॥
 दक्षिणोत्तरसूत्राणि तद्वदेकादशाच्चयेत् ।
 पदानि तत्र जायन्ते चत्वारिंशत् प्रमार्जयेत् ॥ ३५ ॥
 मध्ये मध्ये विलुप्येत तथा द्वादशकोष्ठकम् ।
 पञ्चवर्णरजोभिस्तु पदानि तानि पूरयेत् ॥ ३६ ॥
 पालिकाः पञ्चमुख्यश्च शरावाणि च यातयेत् ।
 द्विषड्द्व्यष्टचतुर्विंशदुच्छिन्नानि यथाक्रमम् ॥ ३७ ॥
 तावन्मात्रमुखान्यूर्ध्वपदानि परिकल्पयेत् ।
 तत्रिभागाङ्गुलिमुखैर्विस्तृतानि प्रकल्पयेत् ॥ ३८ ॥
 नारायणमहेशानब्रह्मरूपाणि तान्यपि ।
 पालका पञ्चमुख्याश्च शरावाणि ततः परम् ॥ ३९ ॥
 प्रक्षालितानि मन्त्रेण पुण्यानि तानि चैव हि ।
 संवेष्टितानि परितस्त्रिगुणैः शुभतन्तुभिः ॥ ४० ॥
 मृद्वालुकाकरीषैश्च पूरितानि समन्ततः ।
 समर्चितस्वदेवानि पश्चिमादिक्रमेण च ॥ ४१ ॥
 बिन्यस्य शालिश्यामानि प्रियङ्गुतिलसर्षपान् ।
 मुद्गमाषौ तथा शिम्बिकुलत्थं चाढकीं तथा ॥ ४२ ॥
 प्रक्षालितानि शुद्धेन जलेन तदनन्तरम् ।
 अभ्यर्चितस्वदेवानि मूलमन्त्रार्चितानि वै ॥ ४३ ॥

विप्राशिषा पञ्चघोषैः सह निःसार्यतास्वथ ।
 निषिच्य तु हरिद्विश्च नमस्यं च पुनः पुनः ॥ ४४ ॥
 वसनेन समाच्छाद्य नवीनेन ततः परम् ।
 शुद्धाद्भिरभिषिच्याथ सायं प्रातर्मुहुर्मुहुः ॥ ४५ ॥
 इत्येवं सप्तरात्रं वा नवरात्रमथापि वा ।
 स्थापयेद्वापयेच्चैव रात्रिशेषे बलिं निशि ॥ ४६ ॥
 लाजातिलहरिद्रा च सक्तुचूर्णं तथा दधि ।
 एतैः प्रथमरात्रौ च भूतेभ्यः बलिमुत्सृजेत् ॥ ४७ ॥
 द्वितीयायां क्षिपेद्रात्रौ पितृभ्यस्तिलतण्डुलैः ।
 तृतीयायां च पक्षेभ्यः सुलाजादधिसक्तुभिः ॥ ४८ ॥
 नारिकेलोदकैर्मिश्रं सक्तुचूर्णं मनोहरम् ।
 चतुर्थ्यां चैव नागेभ्यो बलिं दद्याद्यथाविधि ॥ ४९ ॥
 पद्माक्षतं ब्रह्मणे च पञ्चम्यामुत्सृजेद् बलिम् ।
 सयूपमानं शर्वाय षष्ठ्यामथ समाहरेत् ॥ ५० ॥
 गुडौदनं विष्णवे च सप्तम्यां वितरेद् बलिम् ।
 प्रणवादिचतुर्थ्यन्तं स्वनाम च नमोन्तकम् ॥ ५१ ॥
 बलिमन्त्रस्तथैव स्यादावाहनविसर्जनम् ।
 त्रिविधानां च पात्राणां परतो बहिरेव च ॥ ५२ ॥
 अष्टदिक्षु च संदद्यात्लोकपालेषु यत्नतः ।
 प्रोक्तेषु तेषु पात्रेषु ब्रह्मविष्णुहरान् यजेत् ॥ ५३ ॥
 मुद्गप्रियङ्गुनिष्पावे वायुरग्निःकुलत्थके ।
 आढक्या रक्षसां देहो वृद्धौ वैवस्वतस्तिले ॥ ५४ ॥

इन्द्रः श्यामे राजमाषे वरुणश्च तथा मुने ।
 वस्त्रखण्डे दृढं बध्वा किञ्चिज्जलं क्षिपेत्ततः ॥ ५५ ॥
 उद्धृत्य यामत्रितये समतीते च वापयेत् ।
 बीजानां दैवतं सोमः स रात्रौ कान्तिमान्यतः ॥ ५६ ॥
 तस्मादाहृत्य बीजानि निशायासेव वापयेत् ।
 प्ररूढान्यङ्कुरान्ये च नो दीक्षेत कदाचन ॥ ५७ ॥
 आचार्य एव प्रविशेत्तच्छिष्यो वा तदाज्ञया ।
 प्ररूढैरङ्कुरैः कर्तुर्निदिशेच्च शुभाशुभम् ॥ ५८ ॥
 श्यामैः कृष्णैरङ्कुरैरर्थहानिश्च दुःखभाक् ।
 कुब्जैर्दुर्खैर्विप्ररूढैर्मृतिं कुर्यान्न संशयः ॥ ५९ ॥
 आचार्यः कारयेन्नैव प्रलयं वीक्ष्य यत्नतः ।
 शान्तिकं सर्वथा कुर्यात् कर्तुरीप्सितसिद्धये ॥ ६० ॥

॥ इति गौतमीयमहातन्त्रे षष्ठोऽध्यायः ॥

अथ सप्तमोऽध्यायः

अथ दीक्षां प्रवक्ष्यामि सर्वसिद्धिप्रवर्तिकाम् ।
 यां विना नैव सिद्धिः स्यान्मन्त्रो वर्षशतैरपि ॥ १ ॥
 तदङ्गं कथितं पूर्वमिदानीं कथ्यते शृणु ।
 ददाति दिव्यभावं च क्षिणुयात् पापसंहतिम् ॥ २ ॥
 तेन दीक्षेति सा प्रोक्ता मुनिभिस्तन्त्रपारगैः ।
 शिष्यः स्नातः सुवेशश्च सर्वद्रव्यसमन्वितः ॥ ३ ॥
 आचार्यं वृणुयाद्भक्त्या वस्त्रालङ्कारभूषणैः ।
 कुर्यान्नान्दीमुखं श्राद्धं ब्राह्मणान् परितोषयेत् ॥ ४ ॥
 गोभूहिरण्यवस्त्राद्यैस्तोषयेद् गुरुमात्मनः ।
 यथा ददाति सन्तुष्टः प्रसन्नो वरदो मनुम् ॥ ५ ॥
 इदानीं पूर्वकृत्यं च प्रसङ्गात् कथयामि ते ।
 यत्कृत्वाधिकारितां याति मन्त्रयन्त्रार्चनादिषु ॥ ६ ॥
 येन विना न सिद्धिः स्यान्नरकं च प्रपद्यते ।
 ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय चितयेद् गुरुदैवतम् ॥ ७ ॥
 स्वमूर्द्धनि सहस्रारे कृष्णाख्ये परबिन्दुके ।
 शशाङ्कायुतसङ्काशं वराभयलसत्करम् ॥ ८ ॥
 शुक्लाम्बरधरं श्रीमत् शुक्लमाल्यानुलेपनम् ।
 वासौ रौद्राक्तशक्त्या च युतं कृष्णाख्यमव्ययम् ॥ ९ ॥
 शिवेनैक्यं समुन्नीय ध्यायेत् परगुरुं धिया ।
 मानसैरुपचारैश्च सन्तर्प्य मनसा सुधीः ॥ १० ॥

स्तोत्रैः स्तुत्वा नमस्कुर्यान्मन्त्रदेवेशमर्चयेत् ।
 अज्ञानतिमिरान्धस्य ज्ञानाञ्जनशलाकया ॥ ११ ॥
 चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ।
 अखण्डमण्डलाकारं व्याप्तं येन चराचरम् ॥ २ ॥
 तत्पदं दर्शितं येन तस्मै श्रीगुरवे नमः ।
 मूलाधारे त्रिकोणाख्ये कोटिसूर्यसमत्विषि ॥ १३ ॥
 ध्यायेत् कुण्डलिनीं नित्यां कामबीजोपरिस्थिताम् ।
 श्यामां सूक्ष्मां च विश्वस्य सृष्टिस्थितिलयात्मिकाम् ॥ १४ ॥
 विश्वात्मिकां ज्ञानरूपां चिन्तयेद्दूर्ध्ववाहिनीम् ।
 चक्रषट्कं विनिभिद्य प्रापयित्वा परे शिवे ॥ १५ ॥
 तदभेदसमापन्नामनाकुलमनाः स्मरेत् ।
 प्रापयित्वा सुधापूर्णां लावयेच्छक्तिमण्डलम् ॥ १६ ॥
 तेनैव चक्रभेदेन मूलाधारं समानयेत् ।
 अनेन ध्यानयोगेन मन्त्राः सिद्धयन्ति नान्यथा ॥ १७ ॥
 वैरिपक्षे स्थिता ये च वृद्धा यौवनगर्विताः ।
 ये चान्ये दोषदुष्टाश्च सिध्यन्त्येवं न चान्यथा ॥ १८ ॥
 परेण च स्वमात्मानं कृष्णाख्येन विभावयेत् ।
 अहं कृष्णो न चान्योऽस्मि ब्रह्मैवाहं न शोकभाक् ॥ १९ ॥
 सच्चिदानन्दरूपोऽहं नित्यमुक्तस्वभाववान् ।
 त्वमेवाहमहं त्वं च सच्चिन्मात्रवपुर्भवान् ॥ २० ॥
 आवयोरन्तरा कृष्ण नश्यत्वाज्ञाबलात्तव ।
 अहं तीर्णो भवं घोरं कृत्यं किञ्चिन्न मेऽस्ति हि ॥ २१ ॥

तथापि देहि मे नाथ आज्ञां तव निषेवने ।
 जानामि धर्मं न च मे प्रवृत्तिर्जानाम्यधर्मं न च मे निवृत्तिः ।
 केनापि देवेन हृदि स्थितेन यथा नियुक्तोऽस्मि तथा करोमि ॥ २२ ॥
 एवं सम्प्रार्थ्य मनसा कुर्यात् पौर्वाह्निकीं क्रियाम् ।
 दीक्षितस्य विधानेन तथा च ब्रह्मचारिणाम् ॥ २३ ॥
 वानप्रस्थस्थितानां च शौचादि द्विगुणा क्रिया ।
 संन्यासिनां विशेषेण कृत्यं चतुर्गुणं भवेत् ॥ २४ ॥
 आचम्य विधिवन्मन्त्री शुद्धौ देशे च संविशेत् ।
 तथा प्रातस्तनीं सन्ध्यां कुर्याद् गुरुनिषेधकः ॥ २५ ॥
 जले संवाह्य तीर्थानि त्रिवारं मूलमन्त्रतः ।
 क्षिप्त्वा भूमौ कुशाग्रेण सप्तधा मूर्ध्नि सेचयेत् ॥ २६ ॥
 वामे जलं समादाय मन्त्रयेद्दक्षिणेन तु ।
 पुनर्वामेन संक्षिप्त्वा मूर्ध्नि सिञ्चेत्त्रिवारकम् ॥ २७ ॥
 उपदेशेन गुरुणा मुद्रया दिव्यसंज्ञया ।
 इड्याकृष्य तत्तोयं क्षालितान्तर्मलं पुनः ॥ २८ ॥
 दीक्षयाऽत्र स्थिता वज्रशिलायां पोथयेत्ततः ।
 अश्वमन्त्रेण विधिवत् पुनराचमनं चरेत् ॥ २९ ॥
 अघमर्षणमेतद्धि सर्वपापनिकृन्तनम् ।
 तोयाञ्जलिं पुनः क्षिप्त्वा सूर्यमण्डलमध्यगाम् ॥ ३० ॥
 गायत्रीं भावयेद्देवीं सूर्यासनकृताश्रयाम् ।
 उद्यदादित्यसङ्काशां पुस्तकाक्षकरां स्मरेत् ॥ ३१ ॥
 कृष्णाजिनाम्बरां ब्राह्मीं ध्यायेद्भ्रावाङ्कितेऽवरे ।
 उत्थाय कृष्णगायत्रीं तदभेदशतं जपेत् ॥ ३२ ॥

कृष्णाय विद्महेत्युक्त्वा दामोदराय धीमहि ।
 तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् गायत्र्येषा प्रकीर्तिता ॥ ३३ ॥
 सर्ववेदमयी सर्वपावनी वरदायिनी ।
 प्रणवाद्या मुक्तिकरी श्रीबीजाद्या च भोगदा ॥ ३४ ॥
 हृत्लेखाद्या महासिद्धिकरी सर्ववशङ्करी ।
 वाग्भवाद्या च वैदुष्या कामाद्या जनरञ्जनी ॥ ३५ ॥
 एवं ते कथितो मन्त्रः सन्ध्यामन्त्रफलाप्तये ।
 न कुर्याद्यदि मोहेन न दीक्षाफलमाप्नुयात् ॥ ३६ ॥
 संक्षेप सन्ध्यामथवा कुर्यान्मन्त्री ह्यशक्तितः ।
 सायं प्रातश्च मध्याह्ने कृष्णं ध्यात्वा मनुं जपेत् ॥ ३७ ॥
 इति सन्ध्यात्रयं प्रोक्तं कर्मणां सिद्धिदायकम् ।
 सन्ध्यायां पतितायां वा गायत्रीं दशधा जपेत् ॥ ३८ ॥
 यथाप्राणं यथाज्ञानं तथा कुर्यादतन्द्रितः ।
 यद्यत्कृत्यं मङ्गलार्थं तत्तत् कुर्यात्तथा तथा ॥ ३९ ॥
 आदर्शदर्शनं कुर्यात् घृतस्पर्शं च कज्जलम् ।
 सत्पोष्यपोषणार्थं यत्क्षेमं योगं च चिन्तयेत् ॥ ४० ॥
 स्नायाच्च कृष्णपूजार्थं नद्यादौ विमले जले ।
 पूजा च पञ्चधा प्रोक्ता तासां भेदान् शृणुष्व मे ॥ ४१ ॥
 अभिगमनमुपादानं योगः स्वाध्याय एव च ।
 इज्या पञ्चप्रकारार्चा क्रमेण कथयामि ते ॥ ४२ ॥
 तत्राभिगमनं नाम देवतास्थानमाज्जनम् ।
 उपलेपनं निर्मात्यदूरीकरणमेव च ॥ ४३ ॥

उपादानं नाम गन्धपुष्पादिचयनं तथा ।
 इज्या नाम चेष्टदेवपूजनं च यथार्थतः ॥ ४४ ॥
 स्वाध्यायो नार्थानुसन्धानपूर्वको जपः ।
 सूक्तस्तोत्रादिपाठश्च हरेः संकीर्तनं तथा ॥ ४५ ॥
 तत्त्वादिशास्त्राभ्यासश्च स्वाध्यायश्च प्रकीर्तितः ।
 योगो नाम स्वदेवस्य स्वात्मतत्त्वेनैव भावना ॥ ४६ ॥
 इति पञ्चप्रकारार्चा कथिता तव सुव्रत !
 सामीप्यसारूप्यसादृश्यसायुज्यफलदा क्रमात् ॥ ४७ ॥
 प्रातःकाले मध्याह्ने वा स्नानार्थं तीर्थमाश्रयेत् ।
 स्नानं तु द्विविधं प्रोक्तमन्तर्बाह्यविभेदतः ॥ ४८ ॥
 भ्रुविस्थं पुण्डरीकाक्षं मन्त्रमूर्तिं प्रभुं स्मरेत् ।
 अनन्तादित्यसङ्काशं वासुदेवं चतुर्भुजम् ॥ ४९ ॥
 शङ्खचक्रगदापद्ममुकुरं वनमालिनम् ।
 तत्पादोदकजां धारां निपतन्तीं स्वमूर्द्धनि ॥ ५० ॥
 चिन्तयेद् ब्रह्मरन्ध्रेण प्रविशन्तीं स्वकां तनुम् ।
 तथा संक्षालयेत् सर्वमन्तर्देहगतं मलम् ॥ ५१ ॥
 तत्क्षणाद्विरजो मन्त्री जायते स्फटिकोपमः ।
 इदं स्नानवरं बाह्यतीर्थस्नानाधिकं स्मृतम् ॥ ५२ ॥
 योगिनां स्नानमेतद्धि कथितं परमाद्भुतम् ।
 बाह्यस्नानं ततः कुर्याद्यथाशास्त्रं विधानवित् ॥ ५३ ॥
 मलप्रक्षालनं स्नानं स्वशाखोक्तं समाचरेत् ।
 मन्त्रस्नानं ततः कुर्यात् कर्मणां सिद्धिहेतवे ॥ ५४ ॥

अस्त्रेणालोड्य मृत्स्नां वै त्रिभागां तां तु कारयेत् ।
 जलेनैकं द्वादशधा निक्षिपेदक्षमुच्चरन् ॥ ५५ ॥
 एकं मूर्द्धादिनाभ्यन्तं तथैव परिलेपयेत् ।
 शेषं पादादिनाभ्यन्तं तथैव परिलेपयेत् ॥ ५६ ॥
 गङ्गे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वति ।
 नर्मदे सिन्धु कावेरी जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरु ॥ ५७ ॥
 आवाहयामि त्वां देवि स्नानार्थमिह सुन्दरि ! ।
 एहि गङ्गे नमस्तुभ्यं सर्वतीर्थसमन्विते ॥ ५८ ॥
 एवमावाह्य विधिवन्मूलमन्त्रेण मन्त्रवित् ।
 आमन्त्र्याम्भसि संयोज्य सोमसूर्याग्निमण्डलम् ॥ ५९ ॥
 विचिन्त्य मन्त्री तन्मध्ये निमज्जेन् मूलमुच्चरन् ।
 उत्थायाचम्य तत्पश्चात् षडङ्गन्याससंयुतम् ॥ ६० ॥
 आत्मानं दशधा सिचेन्मुद्रया कलशाख्यया ।
 सप्तकृत्वेऽभिषिञ्चेद्वा मनुना मन्त्रितैर्जलैः ॥ ६१ ॥
 वामे हस्तकृता मुष्टिर्दक्षहस्तेन वेष्टयेत् ।
 कलशाख्या भवेन्मुद्रा सर्वपापहरा शुभा ॥ ६२ ॥
 शालिग्रामशिलातोयं तुलसीदलमिश्रितम् ।
 कृत्वा शङ्खेभ्रामयन् त्रिनिक्षिपेन्नजमूर्द्धनि ॥ ६३ ॥
 शालिग्रामशिलातोयमपीत्वा यस्तु मस्तके ।
 प्रक्षेपणं प्रकुरुते ब्रह्महा स निगद्यते ॥ ६४ ॥

विष्णुपादोदकात् पूर्वं विप्रपादोदकं पिबेत् ।
 विरुद्धमाचरन् मोहादात्महा स निगद्यते ॥ ६५ ॥
 पृथिव्यां यानि तीर्थानि तानि तीर्थानि सागरे ।
 ससागराणि तीर्थानि पदे विप्रस्य दक्षिणे ॥ ६६ ॥
 ततः संक्षेपतो देवान् मनुष्यांस्तर्पयेत् पितॄन् ।
 पीडयित्वा पदं चोरु प्रक्षाल्याचम्य वाग्यतः ॥ ६७ ॥
 धारयेद्वाससी शुद्धे परिधानोत्तरीयके ।
 अच्छिन्ने सदृशे शुक्ले आचामेत् पीठसंस्थितः ॥ ६८ ॥
 उद्धंषुण्डं चन्दनेन कृत्वा सन्ध्यां समाचरेत् ।
 पूर्वं तु कथिता सन्ध्या ध्यायेद्देवीं समाहितः ॥ ६९ ॥
 श्यामवर्णं चतुर्बाहुं शङ्खचक्रलसत्कराम् ।
 गदापद्मधरां देवीं सूर्यासनकृताश्रयाम् ॥ ७० ॥
 ध्वात्वा जलाञ्जलीन् क्षिप्त्वा तर्पयेत् कृष्णमव्ययम् ।
 गुरुपंक्तिं पुरा तर्प्य तर्पयेदिष्टदैवता ॥ ७१ ॥
 नारदं पर्वतं विष्णुं निशठोद्धवदारुकान् ।
 विष्वक्सेनं च शैनेयं गुरुं च तर्पयेत्त्रिशः ॥ ७२ ॥
 पञ्चविंशति संख्या वा दशधा वा त्रिधापि वा ।
 मूलमन्त्रं समुच्चार्य श्रीकृष्णं तर्प्ययाम्यहम् ॥ ७३ ॥
 नमोऽन्तोयं मनुः प्रोक्तस्तर्पणे विधितत्परैः ।
 सायाह्ने वरदां देवीं गायत्रीं संस्मरेद्यतिः ॥ ७४ ॥
 शुक्लां शुक्लाम्बरधरां वृषासनकृताश्रयाम् ।
 त्रिनेत्रां वरदां देवीं शूलं च नृकरोटिकाम् ॥ ७५ ॥

LIBRARY

Jangamwadi Math, Varanasi

ACC No 8602

सप्तमोऽध्यायः.....

५१

सूर्यमण्डलमध्यस्थां ध्यायन् गायत्रीमभ्यसेत् ।

ललाटे च गदा कार्या मूर्ध्नि चापं शरस्तथा ॥ ७६ ॥

नन्दकं चैव हृन्मध्ये शंखं चक्रं भुजद्वये ।

शंखचक्रांकितो विप्रः श्मशाने स्त्रियते यदि ॥ ७७ ॥

प्रयागे या गतिः प्रोक्ता सा गतिस्तस्य गौतम ।

पूजार्थं जलमादाय सूर्ये तीर्थानि योजयेत् ॥ ७८ ॥

स्मृत्वा ज्योतिर्मयं विष्णुं गायत्रीं मनसा स्मरेत् ।

शतावृत्या जपेत्तां तु धर्मकामार्थसिद्धये ॥ ७९ ॥

सर्वपापक्षयं याति ज्ञानमुत्पद्यतेऽचिरात् ।

मूलमन्त्रं हृदि स्मृत्वा यायाद्वै यागमण्डपम् ॥ ८० ॥

हस्तौ पादौ च प्रक्षाल्य आचम्य वाग्यतः शुचिः ।

सूर्यपूजां ततः कुर्याद्विशेषेण तु दीक्षितः ॥ ८१ ॥

पुनर्हस्तौ च पादौ च प्रक्षाल्य विधिना यतिः ।

आचमनं ततः कुर्याद्विशेषाद्वैष्णवान्वये ॥ ८२ ॥

केशवाद्यैस्त्रिभिः पीत्वा द्वाभ्यां प्रक्षालयेत्करौ ।

द्वाभ्यामण्डौ च संमृज्य द्वाभ्यामृज्यान्मुखं ततः ॥ ८३ ॥

एकेन हस्तं प्रक्षाल्य पादावपि तथैकतः ।

संप्रोक्ष्यैकेन मूर्ध्नि ततः संकर्षणादिभिः ॥ ८४ ॥

आस्यनासाक्षिकर्णाश्च हृन्नाभ्युदरकं भुजौ ।

स्पृशेदेवं भवेदाचमनं तु वैष्णवान्वये ॥ ८५ ॥

५२ :

..... गौतमीयमहातन्त्रम्

एवमाचमनं कृत्वा साक्षान्नारायणो भवेत् ।
 केशवाद्याः पुरा प्रोक्ता वक्ष्ये संकर्षणादिकान् ॥ ८६ ॥
 संकर्षणो वासुदेवः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः ।
 पुरुषोत्तमाधोक्षजनृसिंहाश्च तथाऽच्युतः ।
 जनार्दनोपेन्द्रहरिविष्णवो द्वादशेरिताः ॥ ८७ ॥

॥ इति गौतमीयमहातन्त्रे सप्तमोऽध्यायः ॥

अथाष्टमोऽध्यायः

अथ द्वादशशुद्धिश्च वैष्णवानामिहोच्यते ।
 गृहोपसर्पणं चैव तथानुगमनं हरेः ॥ १ ॥
 भक्त्या प्रदक्षिणं चैव पादयोः शोधनं पुनः ।
 पूजार्थं पत्र पुष्पाणां भक्त्यैवोत्तोलनं हरेः ॥ २ ॥
 करयोः पर्वशुद्धीनामियं शुद्धिर्विशिष्यते ।
 तन्नामकीर्तनं चैव गुणानामपि कीर्तनम् ॥ ३ ॥
 भक्त्या श्रीकृष्णदेवस्य वचसः शुद्धिरिष्यते ।
 तत्कथाश्रवणं चैव तस्योत्सवनिरीक्षणम् ॥ ४ ॥
 श्रोत्रयोर्नेत्रयोर्वापि शुद्धिः सम्यगिहोच्यते ।
 पादोदकस्य निर्मात्य माल्यानामपि धारणम् ॥ ५ ॥
 उच्यते शिरसः शुद्धिः प्रणतस्य हरेः पुनः ।
 आघ्राणं गन्धपुष्पादेर्निर्मात्यस्य तपोधन ॥ ६ ॥
 विशुद्धिस्यादनन्तस्य घ्राणस्यापि विधीयते ।
 पत्रपुष्पादिकं यच्च कृष्णपादयुगाच्चितम् ॥ ७ ॥
 तदेकं पावनं लोके तद्धि सर्वं विशोधयेत् ।
 वृन्दावनं ततो ध्यायेत् पूर्वोक्तेनैव वर्त्मना ॥ ८ ॥
 तन्मध्ये स्वर्णभूमिं च ध्यायेन्नवगृहं ततः ।
 पूर्वद्वारि ततो गत्वा सामान्यार्घं विशोधयेत् ॥ ९ ॥
 अस्त्रेण शंखं प्रक्षाल्य हृन्मन्त्रेण प्रपूरयेत् ।
 मन्त्रयेत् प्रणवेनैव सामान्यार्घमिदं स्मृतम् ॥ १० ॥

द्वार्यावाह्य यजेत्तत्र सर्वविघ्नोपशान्तये ।
 नन्दः सुनन्दश्चण्डश्च प्रचण्डो बल एव च ॥ ११ ॥
 प्रबलो भद्रनामा च भूभद्रो विघ्नवैष्णवाः ।
 द्वौ द्वौ विष्णौ प्रतिद्वारि पुरतो विनतासुतः ॥ १२ ॥
 प्रणवादि नमोऽन्तेन नाम मन्त्रेण शोधयेत् ।
 ततोक्षतान् समादाय दिक्षुनाराचमुद्रया ॥ १३ ॥
 प्रक्षिपेदस्त्रमन्त्रेण गृहांतर्विघ्न शान्तये ।
 अपसर्पंतु ते भूता ये भूता भुवि संस्थिताः ॥ १४ ॥
 ये भूता विघ्नकर्तारस्ते नश्यन्तु शिवाज्ञया ।
 भूतसंघान् समुत्सार्य दक्ष पाद पुरः सरम् ॥ १५ ॥
 ध्यायन् विष्णुं गृहाभ्यंतः प्रविशेन्नत कंधरः ।
 यजेत्तत्रैव ब्रह्माणं वास्तुदोषप्रशान्तये ॥ १६ ॥
 प्राङ्मुखः संयतात्मा च संविशेद्विहितासने ।
 तथा मृद्धासने मन्त्री पटाजिन कुशोत्तरे ॥ १७ ॥
 काष्ठासने भवेद्रोगो वंशे वंशक्षयो भवेत् ।
 शैलासने च वाग्नेधः पल्लवे मतिविध्वमः ॥ १८ ॥
 धरण्यां दुःखसंभूतिः पीडनं राजतो भवेत् ।
 विष्णुः किल पश्चिमास्य स्वयं पूर्वमुखो भवेत् ॥ १९ ॥
 गन्धपुष्पादि पत्रादि स्वदक्षे च निवेशयेत् ।
 दीपावलीं यथैवेच्छा नैवेद्यं पुरतो न्यसेत् ॥ २० ॥
 सुवासिताम्बु सम्पूर्णं वामे कुंभं सुशोभनम् ।
 पृष्ठदेशे पात्रमेकं करक्षालाय संन्यसेत् ॥ २१ ॥

पद्मासनं स्वस्तिकं वा आचार्यो विधिना विशेत् ।
 उर्वोपरि विन्यस्येत् प्राज्ञः सम्यक् पादतले उभे ॥ २२ ॥
 पद्मासनमिदं प्रोक्तं योगिनां हृदयंगमम् ।
 जानूर्वोरन्तरे कृत्वा सम्यक् पादतले उभे ॥ २३ ॥
 ऋजुकायो विशेष्योगी स्वस्तिकं तत्प्रचक्षते ।
 मङ्गलाङ्कुर पत्राणि चतुर्दिक्षु निवेशयेत् ॥ २४ ॥
 आशीर्वाग्भिर्द्विजातीनां वैष्णवं यागमारभेत् ।
 शिष्यश्च वृणुयाद्भक्त्या आचार्यं भक्तितत्परः ॥ २५ ॥
 वासोलंकारं विभवैर्वित्तशाठ्यविवर्जितः ।
 ऋत्विजं वृणुयात्तत्र दश पञ्चद्वयं तथा ॥ २६ ॥
 पुण्याहं वाचयित्वा च पञ्चघोषपुरः सरम् ।
 भूतशुद्धिं ततः कुर्यात् सर्वात्मत्वविशुद्धये ॥ २७ ॥
 कृताञ्जलिपरो भूत्वा वामे गुरुचयं यजेत् ।
 गुरुं च परमादि च परापरगुरुं तथा ॥ २८ ॥
 दक्ष पाश्वे गणेशं च मूर्ध्निदेवं विभावयेत् ।
 ततो मण्डपमध्ये तु स्थंडिलं गोमयाम्बुना ॥ २९ ॥
 उपलिप्य यथा न्यायं तस्य मध्ये निधापयेत् ।
 सूत्रं प्राक् प्रत्यग्रं च विप्राशीर्वचनैः सह ॥ ३० ॥
 गुणितेनाभितो मत्स्यो मध्यारभ्य प्रश्न्यसेत् ।
 तन्मध्ये स्थितं याम्यादग्रं सूत्रं निधापयेत् ॥ ३१ ॥
 नतो मध्येन्यसेद्धस्तमानमात्रं दिशंप्रति ।
 सूत्रेषुमकरान् न्यस्येत् स्पष्टानन्यतमः पुमान् ॥ ३२ ॥

सूत्राग्रमकरेश्च न्यसेत् कोणेषु मत्स्यकान् ।
 कोणमत्स्यस्थिताग्राणि दिक्षु सूत्राणि पातयेत् ॥ ३३ ॥
 ततो भवेच्चतुः कोष्टं चतुरस्रं तु मण्डलम् ।
 तत्राग्निं मारुतं सूत्रं नैऋते पञ्च पातयेत् ॥ ३४ ॥
 प्राग्याम्यवरुणोदीच्य सूत्राग्रमकरेषु च ।
 निहिताग्रलग्नं सूत्रं चतुष्कं प्रतिपादयेत् ॥ ३५ ॥
 षट्पञ्चाशत्पदानिस्युरधिकानिशतद्वयात् ।
 पदातदोयोर्विभजेत् पदाग्निक्रमशः सुधीः ॥ ३६ ॥
 पदेः षोडशकैर्मध्ये पदं वृत्तं त्रयान्वितम् ।
 तैरष्टचत्वारिंशद्भिः राशिः स्याद्वीथि शोभिभिः ॥ ३७ ॥
 सद्वादशैः पदशतैः शोभाख्यास्युश्चतुष्टदाः ।
 चतुष्पदाश्च शोभाः स्युः षट्पदं कोणकं भवेत् ॥ ३८ ॥
 वृत्तवीथ्यो वा रचयेन्मध्ये सूत्रचतुष्टयम् ।
 प्राग्याम्य वरुणोदीच्यं तद्भवेद्वाशिमण्डलम् ॥ ३९ ॥
 कर्णिकायाः केसराणां दलसंधेर्दलस्य च ।
 दलाग्रवृत्तिराशीनां वीथ्या शोभोपशोभयोः ॥ ४० ॥
 वृत्तानि चतुरस्राणि व्यक्तस्थानानिकल्पयेत् ।
 भवेन्मण्डलमूर्द्धोर्द्धे कर्णिका चतुरंगुला ॥ ४१ ॥
 द्व्यङ्गुलाः केसराणि स्युः सन्धिश्च चतुरङ्गुलम् ।
 तथा दलानां मानात् स्यादग्रं द्व्यङ्गुलकं भवेत् ॥ ४२ ॥
 अन्तराले पृथक् वृत्तत्रये द्व्यङ्गुलमुच्यते ।
 ततश्च राशिचक्रं स्यात् स्वस्ववर्णविभूषितम् ॥ ४३ ॥

राशिमण्डलकैः कुर्यात् षड्भिरष्टभिरेव वा ।
 द्वात्रिंशदंगुलं ह्येतत् परत्वातावदिष्यते ॥ ४४ ॥
 वृत्तं चक्रं वरंत्येके चतुरस्रं तु तद्विदः ।
 यदिवा वर्तुलमेवस्याच्चक्रं द्वादशराशयः ॥ ४५ ॥
 तेस्युः पिपीलिका मध्या मातुलुङ्गनिभा अपि ।
 चक्रं चतुरस्रं चेदस्माद्द्वादशराशयः ॥ ४६ ॥
 भवेद्युः पंकजदलनिभा वा कथिता बुधैः ।
 तद्वहिरुच्चिरान् कुर्याच्चतुरः कल्पशाखिनः ॥ ४७ ॥
 जलजैः स्थलजैश्चापि सुमनोभिः समन्वितान् ।
 हंससारसकारंडशुकभ्रमरकोकिलैः ॥ ४८ ॥
 मयूरचक्रवाकाद्यैरारूढविटपान्वितान् ।
 सर्वर्तुनिर्वृतकरान् विलोचनमनोहरान् ॥ ४९ ॥
 तद्वहिः पार्थिवं कुर्यान्मण्डलं कृष्णकोणकम् ।
 मण्डलानि तु तद्देशे राशीस्तानेव कारयेत् ॥ ५० ॥
 राशावन्यन्नरचयेत् प्रमाणादन्यमण्डलम् ।
 आवाह्य मण्डलादन्यामर्चयन्त्वन्यदेवताः ॥ ५१ ॥
 उभाभ्यां लभते शापं मन्त्री तरलदुर्मतिः ।
 कालात्मकस्य देवस्य राशिव्याप्तिमजानता ॥ ५२ ॥
 कृतं समस्तं व्यर्थं स्यादज्ञेन ज्ञानमानिना ।
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन राशीन् साधिपतीन् क्रमात् ॥ ५३ ॥
 अवगम्या नु रूपाणि मण्डलानि च नान्य धीः ।
 उपचक्रेदर्चयितुं होतुं वा सर्वदेवताम् ॥ ५४ ॥

रजांसि पञ्चवर्णानि पञ्चद्रव्यात्मकानिच ।

पीतशुक्लारूणाकृष्णश्यामान्येतानि भूतले ॥ ५५ ॥

हारिद्रं स्यात्तथा पीतं ताण्डुलं चासितं भवेत् ।

तथा दोषारजः क्षारसंयुक्तं रक्तमुच्यते ॥ ५६ ॥

कृष्णं दग्धपुलाकोत्थं श्यामं वित्त्वफलादिकम् ।

सितेन रजसा कार्या सीमा रेखा विपश्चिताः ॥ ५७ ॥

अंगुलोत्सेध विस्तारा प्रशस्ता सर्वकर्मसु ।

पीता स्यात् कर्णिका शुक्ल पीतरक्ताश्च केसरा ॥ ५८ ॥

दलान्यब्जस्यांतरालं श्यामचूर्णेन पूरयेत् ।

सितरक्तासितैर्वर्णैर्वृत्रयमुदीरितम् ॥ ५९ ॥

नानावर्णाः विचित्रा स्युः श्चित्राकाराश्च बीथयः ।

द्वारशोभोपशोभाः स्युसितरक्तनिशासिता ॥ ६० ॥

राशिचक्रावशिष्टानि कोणान्यन्यसियानि वै ।

पीठपादानि तानि स्युरसितान्यरूणानि वा ॥ ६१ ॥

अथ वारूणानि च दलानि तथा संधिरप्यसितारूणाभवति ।

असितारूणाश्च रजसाहि विहितान्यपि बहुलाकथयंत्यपरे ॥ ६२ ॥

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे अष्टमोऽध्यायः ॥

अथ नवमोऽध्यायः

पञ्चगव्येन तद्देहं मण्डलं च विशोधयेत् ।
 पलमात्रं दुग्धभागं गोमूत्रं तावदिष्यते ॥ १ ॥
 घृतं च पलमात्रं स्याद्गोमयं तोलकद्वयम् ।
 दधि प्रसृतिमात्रं स्यात् पञ्चगव्यमिति स्मृतम् ॥ २ ॥
 अथवा पञ्चगव्यानां समानो भाग इष्यते ।
 मूल-मन्त्रेण संमन्त्र्य कुशाग्रेणैव शोधयेत् ॥ ३ ॥
 तेन सर्वविशुद्धिः स्यात् सर्वपापनिकृन्तनम् ।
 महांति पातकान्येव कृत्वागव्यं पिवेद्यदि ॥ ४ ॥
 नाशयेत् पानमात्रेण इत्यूचुर्वेदवेदिनः ।
 भूतशुद्धिं ततः कुर्याद्येन पूर्णं फलं लभेत् ॥ ५ ॥
 ॐ नमः सुदर्शनायेत्युक्त्वास्त्रेणदेशिकः ।
 तालत्रयंस विदध्यात् उर्ध्वोर्ध्वं च समाहितः ॥ ६ ॥
 दिग्बन्धं छोटिकाभिश्च दशभिः कारयेत् सुधीः ।
 ततस्तेनैवज्वलितं तेजो रक्षत्विति स्मरेत् ॥ ७ ॥
 विनिधाय करौ स्वाङ्गे उत्तानोपरि चितयेत् ।
 हंकारेण समुत्थाय शक्तिं स्वाधारसंस्थिताम् ॥ ८ ॥
 मूलाधारमथ स्वाधिष्ठानं च मणिपूरकम् ।
 अनाहतं विशुद्धं च आज्ञाचक्रं विचिन्तयेत् ॥ ९ ॥
 गुदे च ध्वजमूले च नाभौ हृदये एव च ।
 कण्ठे तथा भ्रुवोर्मध्ये यथाक्रममनुस्मरेत् ॥ १० ॥

चितयेत् पुनराधारं कनकाब्जं चतुर्दलम् ।
 तन्मध्ये चिन्तयेद्योनिं चन्द्रार्काग्निं समद्युतिम् ॥ ११ ॥
 तन्मध्ये चिन्तयेन्मन्त्री जीवात्मानं समाहितः ।
 जवाबन्धूकसदृशं तडित्कोटिसमप्रभम् ॥ १२ ॥
 सूर्यकोटिप्रतीकाशं चन्द्रकोटिः सुशीतलम् ।
 प्रदीपकलिकाकारं कुण्डलिन्या समं तथा ॥ १३ ॥
 सुषुम्ना वर्त्मना सोऽहमिति मन्त्रेण योजयेत् ।
 सहस्रारे शिवेस्थाने परमात्मनिदेशिकः ॥ १४ ॥
 तत्रैव पञ्चभूतानि संहारक्रमतस्तथा ।
 वाक्पाणिपादपायूपस्थ वचनादानमेव च ॥ १५ ॥
 गतिविसर्गानन्द-श्रोत्र-त्वक्चक्षुरसनाः पुनः ।
 नाशा शब्दस्तथा स्पर्श रूपं च रसगन्धकौ ॥ १६ ॥
 तत्त्वानेतानि पञ्चविंशत्पुरुषेण च योजयेत् ।
 अहङ्कारं मनोबुद्धिं चित्तं तत्रैव योजयेत् ॥ १७ ॥
 बीजभावे लीनानि सर्वाणि परिचिन्तयेत् ।
 धूम्रवर्णं ततो वायुं बीजं षड्विन्दुलाच्छितम् ॥ १८ ॥
 पूरयेद्दीडया वायुं सुधीःषोडश मात्रया ।
 मात्रया च चतुष्पष्ट्या कुम्भपेतं सुषुम्नया ॥ १९ ॥
 द्वात्रिंशन्मात्रया मन्त्री रेचयेत् पिंगलाख्यया ।
 पूरयेदनया चैव सञ्चित्यालीनं मातृतम् ॥ २० ॥
 रक्तवर्णं वह्निं बीजं त्रिकोणं स्वस्तिकान्वितम् ।
 तेन पूरक योगेन मात्रया षोडशाख्यया ॥ २१ ॥

चतुषष्ट्या मात्रया च निर्दहेत् कुम्भकेन च ।
 वामपाश्वस्थितं पापं पुरुषं कज्जल-प्रभम् ॥ २२ ॥
 ब्रह्महत्या शिरस्कन्धं स्वर्णस्तेय-भुजद्वयम् ।
 सुरापानहृदायुक्तं गुरुतल्पकटि-द्वयम् ॥ २३ ॥
 तत्संसर्गि पद-द्वन्द्वमंगप्रत्यंगपातकम् ।
 उपपातकरोमाणां रक्तस्मश्रुविलोचनम् ॥ २४ ॥
 खड्गचर्मधरं क्रूरं क्रुद्धं कुक्षौ विचिन्तयेत् ।
 मूलाधारोत्थितेनैव वह्निना निर्दहेच्च तम् ॥ २५ ॥
 एवं संदह्यपरितो द्वात्रिंशन्मात्रया ततः ।
 भस्मना सह तं मन्त्री रेचयेत् पिङ्गलाध्वना ॥ २६ ॥
 वामनाड्या चन्द्रबीजं कुन्देन्दुयुतसप्रभम् ।
 भालेन्दुबीजं संयोज्य ततः षोडशमात्रया ॥ २७ ॥
 सूषुम्नया चतुः षष्ठीमात्रया बीजमैदवम् ।
 ध्यात्वाभूतमयीं वृष्टिं पञ्चाशद्वर्णरूपिणीम् ॥ २८ ॥
 तथा देहं विचिन्त्यैव मनसा पिङ्गलाध्वना ।
 द्वात्रिंशन्मात्रयामन्त्री लंबीजेन दृढं नयेत् ॥ २९ ॥
 स्वस्थाने हंसमन्त्रेण पुनस्तेनैव वर्त्मना ।
 जीवं तत्त्वानि चानीय स्वस्थाने स्थापयेत्ततः ॥ ३० ॥
 इति कृत्वा भूतशुद्धिं मातृकान्यासमाचरेत् ।

गौतम उवाच

भूतशुद्ध्यया वद ब्रह्मन् कस्य शुद्धिः प्रजायते ॥ ३१ ॥
 नात्मनः सर्वशुद्धीनां करणं स तु कथ्यते ।
 न जीवस्य ब्रह्मणा च सदैक्यं तस्य तत्त्वतः ॥ ३२ ॥

न देहस्य ह्यनित्यस्य पूतना कस्य कथ्यते ।
 मनसो नापि बुद्धेश्च कस्य स्याद्बुद्धिवीक्षणः ॥ ३३ ॥
 इत्यादि संशयं छिन्धि त्वं हि ब्रह्म समः स्वतः ।

नारद उवाच—

शरीराकारभूतानां भूतानां यद्विशोधनम् ॥ ३४ ॥
 अव्ययं ब्रह्म संयोगाद्भूत शुद्धिरियं मता ।
 अंतःकरणमध्ये तु ज्योतिरात्मा प्रवर्तते ॥ ३५ ॥
 लिङ्गदेहं तु तं प्राहुर्योगिनस्तत्त्व वेदिनः ।
 तस्य शोधन-मात्रेण सर्वशुद्धिः प्रजायते ॥ ३६ ॥
 तदेव विश्वजनकं कारणं जन्म कर्मणाम् ।
 तद्वियोगे भवेन्मुक्तिर्नान्यथा बन्मकोटिभिः ॥ ३७ ॥
 इत्येतत् कथितं सर्वं पुरुषार्थस्य निर्गमे ।
 योगावभास-योगेन मन्त्राभ्यासेन नाशयेत् ॥ ३८ ॥
 भूतशुद्धिं विधायेत्थं योग्यस्तु देशिकोत्तमः ।
 न्यासं देहस्य संनाहं विदध्यादनुपूर्वशः ॥ ३९ ॥
 ततः शुद्धिर्मतृकया केशवाद्या तथाचरेत् ।
 विष्णु-पंजरनामानमित्युक्तं क्रम-संग्रहः ॥ ४० ॥
 अथार्घ्य-स्थापनं कुर्याद्यथावदनुपूर्वशः ।
 स्वस्याग्रे चतुरस्रं च मण्डलं परिचितयेत् ॥ ४१ ॥
 पुष्पैरभ्यर्च्य तं मन्त्री तत्राधारं प्रतिष्ठयेत् ।
 मं बह्निमण्डलाय नमो मन्त्रोयं तस्य चेष्यते ॥ ४२ ॥
 वृत्ताकारेण तत्रैव वह्नेर्दशकला यजेत् ।
 धूम्राचिरूपमाज्वलिनी ज्वालिनी विस्फुलिङ्गिनी ॥ ४३ ॥

सुश्रीस्वरूपा कपिला हव्य-कव्य-वहाऽपि च ।
 वह्नेर्दशकला प्रोक्ता धर्ममूलाहितप्रदाः ॥ ४४ ॥
 शंखमस्त्रांभसा प्रोक्ष्य स्थापयेत्तत्र मन्त्रवित् ।
 अं अर्कमंडलाय नमः पूजयेत् सु समाहितः ॥ ४५ ॥
 वृत्ताकारेण तत्रैव कलां द्वादश पूजयेत् ।
 कं भं तपिन्यै इत्युक्त्वा खं वं तापनिका तथा ॥ ४६ ॥
 गं पमुच्चार्य मेधावी धून्नां च परिपूजयेत् ।
 धं तं मरीचिमभ्यर्च्य डं तं च ज्वलिनीं तथा ॥ ४७ ॥
 चं धं रुचिं समभ्यर्च्य सुषुम्नां पूजयेद् गुरुः ।
 जं थं च भोगदां मन्त्रीं पूजयेत् कुसुमाक्षतैः ॥ ४८ ॥
 वं तं विश्वां समभ्यर्च्य यं णं च बोधिनीं न्यसेत् ।
 टं ठं धारिणीं तद्वत् च चंडं क्षमां प्रपूजयेत् ॥ ४९ ॥
 नमोऽन्तेनैव मन्त्रेण चतुर्थीं प्रत्ययान्विता ।
 एवं शङ्खं समभ्यर्च्य कलासौरीर्धनप्रदाम् ॥ ५० ॥
 विलोममातृकां जप्ता स्वेष्टमन्त्रं तथा सुधीः ।
 अतीर्थेन जलेनैव पूरयेद्विमलेन च ॥ ५१ ॥
 ॐ कारेणैव मन्त्रेण चन्द्रं तत्र प्रपूजयेत् ।
 अमतामानदापूषा तुष्टिः पुष्टी रतिर्धृतिः ॥ ५२ ॥
 शिशिनी चन्द्रिकाकान्तिज्योत्स्ना श्रीप्रीतिरंगदा ।
 पूर्णापूर्णमताचेति कलाः षोडशकामदाः ॥ ५३ ॥
 षोडशस्वरयोगेन नमोऽन्तेन प्रपूजयेत् ।
 तत्राक्षतादि-पुष्पाणि सद्गुणाणि विनिक्षिपेत् ॥ ५४ ॥

वामेनाद्याद्य हस्तेन षडंगे दक्षहस्ततः ।
 दशकृत्वो जपेन्मूलं गालिनी शिखयान्यसेत् ॥ ५५ ॥
 करौ प्रसार्य चान्योन्यं संपुटक्रमयोगतः ।
 प्रयोज्य दक्षिणांगुष्ठां तथा वामकनिष्ठया ॥ ५६ ॥
 वामया दक्षिणांगुष्ठं मुद्रेयं गालिनी मता ।
 अर्घ्यस्यफलदा प्रोक्ता शंखस्योपरि चालिता ॥ ५७ ॥
 गन्धादिभिः समभ्यर्च्य कृष्णाख्यं धामयोजयेत् ।
 अस्त्रादिभिः सुसंरक्ष्य धेनुर्योनिं प्रदर्शयेत् ॥ ५८ ॥
 तद्दक्षिणे तु शंखं वा ताम्र वामार्त्तिकं तथा ।
 पात्रमेकं निधायाथ तथा तोयेन पूरयेत् ॥ ५९ ॥
 ताम्र-पात्रं च विप्रर्षे विष्णोरतिप्रियं मतम् ।
 तथैव सर्वपात्राणां मुख्यं शंखप्रकीर्तितम् ॥ ६० ॥
 मृत्पात्रं च तथा प्रोक्तं स्वर्णं वा रजतं तथा ।
 पञ्चपात्रं हरेः शुद्धं नान्यत्तत्र नियोजयेत् ॥ ६१ ॥
 मुख्यपात्रोद्धृतं तत्र किञ्चिदेव नियोजयेत् ।
 तेनामृतेन सर्वत्र द्रव्यं मन्त्रमयं भवेत् ॥ ६२ ॥
 ततो धर्मादिभिर्मन्त्री गात्रे पीठानि विन्यसेत् ।
 गन्धाक्षतैः कुसुमकैः पवित्रैर्जलयोजितैः ॥ ६३ ॥
 इति पीठं समभ्यर्च्य ध्यायन्मन्त्रात्मदेवताम् ।
 मूलादि रन्ध्रातं ब्रह्म विसतन्तु स्वरूपिणीम् ॥ ६४ ॥
 कुण्डलीं त्रिविधां तत्र तथा बीजाक्षरं त्रिधा ।
 तुरीयां कुण्डलीं मूर्द्धिन्न वासुदेवं तुरीयकम् ॥ ६५ ॥

लकारं मूलदेशे च द्रवत्स्वर्णनिभं स्मरेत् ।

मूलादिहृदयं यावद्वह्नि-कुण्डलिनीं तथा ॥ ६६ ॥

हृदये कामबीजं च सूर्यायुतसमप्रभम् ।

सूर्यकुण्डलिनीं तत्र सूर्यकोटिसमप्रभाम् ॥ ६७ ॥

हृदयाद्गल पर्यन्तं ध्यायेदनाकुलः सुधीः ।

भ्रूमध्याद्ब्रह्मरन्ध्रान्तं मायामिन्दुयुतप्रभाम् ॥ ६८ ॥

चन्द्रकुण्डलिनीं तद्वत्स्वदमृतविग्रहाम् ।

बिन्दुनादमयं वासुदेवं बिन्दौ तुरीयकम् ॥ ६९ ॥

देशकालाद्यवच्छिन्नं सर्वतेजोमयं स्मरेत् ।

तुर्यकुण्डलिनीं तद्वत्केवलज्ञानविग्रहाम् ॥ ७० ॥

एवं ध्यात्वा तुर्यबीजं सम्पूर्णं मनसा स्मरेत् ।

मूलादिहृदयं यावद्वह्नि-कुण्डलिनीं तथा ॥ ७१ ॥

हृदये कामबीजं च सूर्यायुतसमप्रभम् ।

सूर्यकुण्डलिनीं तत्र सूर्यकोटिसमप्रभाम् ॥ ७२ ॥

हृदयाद्गलपर्यन्तं ध्यायेदनाकुलः सुधीः ।

भ्रूमध्याद् ब्रह्मरन्ध्रान्तं मायामिन्दुयुतप्रभाम् ॥ ७३ ॥

चन्द्रकुण्डलिनीं तद्वत्स्वदमृतविग्रहाम् ।

बिन्दुनादमयं वासुदेवं बिन्दौ तुरीयकम् ॥ ७४ ॥

देशकालाद्यवच्छिन्नं सर्वतेजोमयं स्मरेत् ।

तुर्यकुण्डलिनीं तद्वत्केवलज्ञानविग्रहाम् ॥ ७५ ॥

एवं ध्यात्वा पुनर्बीजं सम्पूर्णं मनसा स्मरेत् ।

चिदानन्दमयं स्वच्छं एकात्मकतया गुरुः ॥ ७६ ॥

सुधावृष्टिं निपात्याथ तर्पयेत् परदेवताम् ।
 ध्यात्वा ध्यात्वा पुनर्ध्यात्वा सहजानन्दविग्रहम् ॥ ७७ ॥
 विदुस्त्रुतसुधाभिस्तु तर्पयेच्च पुनः पुनः ।
 अन्तर्याग इति प्रोक्तो जीवतो मुक्तिदायकः ॥ ७८ ॥
 मुनीनां च मुमुक्षुणामधिकारोऽत्र केवलम् ।
 अथवा मानसैर्द्रव्यैः प्रकटैश्चापि संयजेत् ॥ ७९ ॥
 ध्यात्वा हृत्पद्ममध्ये तु वासुदेवं यथोदितम् ।
 स्वागताद्यैरुपचरेत् पाद्याद्यैः स्नानभूषणैः ॥ ८० ॥
 गन्धपुष्पधूपदीपैर्नैवेद्यविधिना विना ।
 पुष्पाञ्जलिं ततो दद्याद् बहुमानान्निवेदयेत् ॥ ८१ ॥
 अथावाह्य च संभूतैः प्रकटैरर्चयेद्विभुम् ।
 स्वागताद्यैरुपचारैरात्माभेदेन पूजयेत् ॥ ८२ ॥
 चन्दनागुरुनिस्पन्दचर्चिताङ्गः स्वयं गुरुः ।
 विष्णुपञ्जरमन्त्रेण तत्तत्स्थाने विधानवित् ॥ ८३ ॥
 रचयेत्तिलकं भक्त्या प्रदीपकलिकानिभम् ।
 पुष्पाञ्जलिं ततः कृत्वा विधिवत्तनुयाद् गुरुः ॥ ८४ ॥
 तुलसीयुगलं पादद्वये दक्षिणवामके ।
 हयारियुगलं पादद्वये गन्धद्वयान्वितम् ॥ ८५ ॥
 पद्मयुगलं मूर्ध्नि देशे मूलेन दक्षवामके ।
 षड्भिः सर्वतन्तौ न्यस्येत्पुनः सर्वैश्च सर्वतः ॥ ८६ ॥
 एवं पञ्चाञ्जलिः प्रोक्तो हरिसान्निध्यकारकः ।
 श्रीखण्डं दक्षिणे दद्यात् सितपुष्पेण संयुतम् ॥ ८७ ॥

नवमोऽध्यायः

६७

वामे तु चन्दनं दद्यात्तथा रक्तेन संयुतम् ।
 सर्वपुष्पाञ्जलिं दद्यात् सर्वगन्धमनन्यधीः ॥ ८८ ॥
 दक्षिणे वासुदेवाख्यं स्वच्छं चैतन्यमव्ययम् ।
 वामे च रुक्मिणी नित्या रक्ता रजोगुणान्विता ॥ ८९ ॥
 तेन सत्वरजोरूपं स्वात्मानं चिन्तयेद् गुरुः ।
 मूलमन्त्रं जपेद्बुद्ध्या सुषुम्ना मूलदेशके ॥ ९० ॥
 मन्त्रार्थं तस्य चैतन्यबीजं ध्यात्वा पुनः पुनः ।
 उदयादिलयान्तं च मन्त्रमेव समभ्यसेत् ॥ ९१ ॥
 उदयः शब्दरूपश्च लयश्चार्थः प्रकीर्तितः ।
 ज्ञातृज्ञानविभागेन तन्मयो भव गौतम ! ॥ ९२ ॥
 मनः संहरणं शौचं मौनं मन्त्रार्थचिन्तनम् ।
 अव्यग्रहेत्वनिर्वेदो जपसम्पत्तिहेतवे ॥ ९३ ॥
 एवं ते कथितं सम्यक् त्रिविधं यजनक्रमम् ।
 यान् कृत्वा संप्रदानेन मन्त्री बाञ्छितमश्नुते ॥ ९४ ॥
 अथ मण्डलमध्ये तु पूजनं बाह्यगोचरम् ।
 आरभेत्प्रकटैर्द्रव्यैर्नारससुविस्तरैः ॥ ९५ ॥
 पाद्यार्घ्याचमनीयानि पात्राणि च स्वदक्षिणे ।
 संस्थाप्य च तद्द्रव्यैः पूरितानि च देशिकः ॥ ९६ ॥
 अर्घ्यस्य त्रीणि पात्राणि पाद्यस्यापि त्रयं भवेत् ।
 तथैवाचमनीयानि पात्राणि च विभागशः ॥ ९७ ॥
 तथा करणदौर्बल्यादेकमेकं प्रशस्यते ।
 पूरयेद्विधिना मन्त्री मण्डलं शुभ्रतण्डुलैः ॥ ९८ ॥

शुद्धैरेवाक्षतैः सम्यक् यावत् पङ्कजमण्डलम् ।
 कुशान् विस्तार्य तत्रैव पङ्कजं विस्टरान्वितम् ॥ ९९ ॥
 पुष्पाणि च विकीर्यथ कुम्भस्थापनमाचरेत् ।
 हैमं रौप्यं ताम्रमयं मार्तिकं वा स्वशक्तितः ॥ १०० ॥
 वित्तशाठ्यं न कुर्वीत कृतोऽनिष्टमवाप्नुयात् ।
 द्वात्रिंशदङ्गुलं कुम्भं विस्तारोन्नतिशालिनम् ॥ १०१ ॥
 षोडश-द्वादशाङ्गुलमतोन्यूनं न कारयेत् ।
 पुण्यस्त्रीनिर्मितैः सूत्रैर्विधिवत्त्रिगुणी कृतैः ॥ १०२ ॥
 तेन संवेष्ट्य परितो यथा न क्षरते क्वचित् ।
 भग्नेः मृत्यु साधकस्यक्षरणे चापदां पदम् ॥ १०३ ॥
 तस्माद्दोषं परिज्ञाय कुर्यात् सर्वमतंद्रितः ।
 प्रक्षात्यांतरमन्त्रेण गन्धैः परिमलान्वितम् ॥ १०४ ॥
 वेदविद्भिर्द्विजैः साद्धं स्थापयेत्तारमुच्चरन् ।
 दुग्धवृक्षत्वचा तोयैरथवाप्यक्षरौषधैः ॥ १०५ ॥
 विष्णुं गन्धाक्षतैर्वथ तीर्थो देवार्थपूजयेत् ।
 चंदनागुरु-हीवेर-कुष्ठ-कुंकुम-रोचनाः ॥ १०६ ॥
 जटामांसी मुरमिति विष्णोर्गन्धाष्टकं स्मृतम् ।
 गन्धाष्टकमिदं हृद्यं विष्णोः सान्निध्यकारकम् ॥ १०७ ॥
 वह्निरूपमयाधारं कलाभिः सह पूजयेत् ।
 तथा सूर्यमयं कुम्भं तत्कलाभिः प्रपूजयेत् ॥ १०८ ॥
 जलं सोममयं तद्वत् कलाभिश्चसमर्चयेत् ।
 तेजस्त्रयमिदं प्रोक्तं जलं चात्र तदात्मकम् ॥ १०९ ॥

विलोममातृकावर्णैः सर्वत्र पूरणं स्मृतम् ।
 तथा मूलं समुच्चार्य पूरयेद्विगतामयः ॥११०॥
 तीर्थमन्त्रेण तीर्थानि योजयेत् सूर्यमण्डलात् ।
 बृहच्छृङ्गं समुत्थाप्य स्वपुरोभागमग्रतः ॥१११॥
 तत्राधारं प्रतिष्ठाप्य पूजयेद्वह्निमण्डलम् ।
 ततः शंखं प्रतिष्ठाप्य सूर्यात्मकमथार्चयेत् ॥११२॥
 प्रदक्षिणक्रमेणैव कलाः सर्वत्र पूजयेत् ।
 विलोम मातृकांजप्त्वा तथा मन्त्रं प्रपूरयेत् ॥११३॥
 क्वाथोदकैर्वा दुग्धैर्वा पूर्वोक्तैर्वा प्रपूजयेत् ।
 तेजस्त्रयकलाभ्यर्च्याः प्राणस्थापनपूर्वकम् ॥११४॥
 आवाहनादिकं कृत्वा कला एकैकशः क्रमात् ।
 सम्पूज्य विधिवद्विद्वान् देवसान्निध्यहेतवे ॥११५॥
 प्रणवांशोद्भवा सम्यक् कलास्तत्र प्रपूजयेत् ।
 स्थापनान्तेषु संयोज्य गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ॥११६॥
 एकैकं ऋक्पठन् याजी तज्जलं तत्र निक्षिपेत् ।
 पाथस्तेजोमयं तत्र योजयेद् गुरु सत्तमः ॥११७॥
 प्रथमं प्रकृते हंसः प्रतद्विष्णुरनन्तरम् ।
 त्र्यम्बकं च तृतीये स्यात् द्विपायश्च चतुर्थकम् ॥११८॥
 विष्णुर्योनिः कल्पयतु पञ्चमं परिकीर्तितम् ।
 ऋक् पञ्चकमिदं प्रोक्तं प्रणवार्णस्वरूपके ॥११९॥
 स्वारस्य पञ्चभेदेभ्यः पञ्चाशद्वर्णकाः कलाः ।
 सृष्टी ऋद्धिः स्मृतिर्मैधा कान्तिर्लक्ष्मीर्द्युतिस्थिरा ॥१२०॥

स्थितिः सिद्धिरिति प्रोक्ता कचवर्गगताः क्रमात् ।
 अकाराद्ब्रह्मणोत्पन्नास्तप्तचामीकर-प्रभाः ॥१२१॥
 एताः करधृताक्षरक् पंकजद्वय-कुडिकाः ।
 जरा कपालिनी शान्तिरीश्वरीरतिकामिके ॥१२२॥
 वरदाह्लादिनी प्रीतिर्दीर्घास्युष्टुतवर्गगाः ।
 उकाराद्विष्णुनोत्पन्नास्तमालदलसन्निभाः ॥१२३॥
 अभीतिदरचक्रेष्ट बाहवः परिकीर्तिताः ।
 तीक्ष्णा रौद्री भया निद्रा तन्द्री क्षुधिनी क्रिया ॥१२४॥
 उत्कारी मृत्युरेताः स्युः कथिताः पयवर्गजाः ।
 खद्रेण मार्गद्विपन्नाः शरच्चन्द्रनिभाः प्रभाः ॥१२५॥
 उद्वहन्त्योभयं शूलं कपालं बाहुभिर्वरम् ।
 ईश्वरेणोदिता विदोः पीता श्वेतारुणासिता ॥१२६॥
 अनन्ता च षवर्गस्था जवाकुसुम सन्निभाः ।
 अभयं हरिण्टंकं दधानां बाहुभिर्वरम् ॥१२७॥
 निवृत्तिः सप्रतिष्ठा स्याद्विद्याशान्तिरनन्तरम् ।
 इन्धिका दीपिका चैव रेचिका मोचिका परा ॥१२८॥
 सूक्ष्माऽमृता तथा ज्ञानामृता वाप्यायनी तथा ।
 व्यापिनी व्योम रूपास्युरनन्ताः स्वरशक्तयः ॥१२९॥
 सदा शिवेन संज्ञाता नादादेताः सितत्विषः ।
 अक्ष-स्रक्-पुष्प-गुणक-कपाल-वर-तर्जनी ॥१३०॥
 तत्तत्कला समावाह्य कृत्वा प्राणस्य संयमम् ।
 सम्पूज्य गन्धपुष्पाद्यैस्तस्यांते जलमर्पयेत् ॥१३१॥

कुम्भे तेजस्त्रय कला अष्टत्रिंशज्जपस्ततः ।
 जपेत् कालाश्च पंचाशत् प्रणवांसं समुद्भवाः ॥१३२॥
 पुनः पञ्चऋग्जप्त्वा मूलमन्त्रं जपेत्ततः ।
 चतुर्वन्तिमन्त्रोयं देवसान्निध्यकारकः ॥१३३॥
 नवरत्नं तद्वदेव निक्षिपेन् मातृकां जपन् ।
 नववर्गमयी चाधो नवरत्नं तदात्मकम् ॥१३४॥
 वज्र मौक्तिकपुष्पाह्वविद्रुमं पद्मरागकम् ।
 नीलो मरकतं चैव साणिक्यं स्वर्णमेव च ॥१३५॥
 नवरत्नमिति प्रोक्तं सर्वदेवाश्रयं महत् ।
 स्थापयेत्तन्मुखे मन्त्री चषकं फलसंयुतम् ॥१३६॥
 विष्टरं तन्मुखे दत्त्वा दत्त्वा च पञ्च पल्लवम् ।
 शुद्धेन क्षौमयुग्मेन निर्मलेनांशुकेन वा ॥१३७॥
 वेष्टयेद्विधिना मन्त्री सर्वाश्रयं यथा भवेत् ।
 बहुमाल्यां ततो दद्याद्गन्धं च सुमनोहरम् ॥१३८॥
 हरिमावाहयेत्तत्र छायायां कल्पशाखिनः ।

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे नवमोऽध्यायः ॥

अथ दशमोऽध्यायः

अथ पुष्पाञ्जलि-करः समदाय नभस्वतः ।
 हृत्पद्मं संस्थितं तेजः कुण्डल्या सह मेलयेत् ॥ १ ॥
 चिदानन्दमयं शुद्धं सर्वतेजोमयं स्मरन् ।
 षट्चक्रभेदनेनैव उन्मन्या सह योजयेत् ॥ २ ॥
 जीवानन्दमयं तत्तु प्राप्तमैश्वर्यमद्भुतम् ।
 आराध्य मानसैर्द्रव्यैर्वहन्नासापुटक्रमात् ॥ ३ ॥
 करस्थमातृकाम्भोजे चैतन्यं योजयेत्ततः ।
 कुम्भमध्ये मन्त्रमूर्तिमावाह्य परिपूजयेत् ॥ ४ ॥
 कृष्ण कृष्ण महायोगिन् सर्वसत्त्व हृदिस्थितः ।
 सर्वत्र सर्वग ब्रह्मन् कृपया सन्निधी भव ॥ ५ ॥
 मन्त्रेणानेन संस्थाप्य तत्तन्मुद्राः प्रदर्शयेत् ।
 ऊर्ध्वाञ्जलिमधः कुर्यादियमावाहनी भवेत् ॥ ६ ॥
 सेयं तु विपरीता स्यान्मुद्रा स्थापनकर्मणि ।
 साङ्गुष्ठद्वये मुष्टी मुद्रा स्यात् सन्निधापनी ॥ ७ ॥
 अङ्गुष्ठगभिणी सैव मुद्रास्यात् सन्निरोधिनी ।
 अन्योन्यतर्जनीयुग्म भ्रमणादवगुण्ठनी ॥ ८ ॥
 आवाह्य पञ्चमुद्राभिः प्राणस्थापनमाचरेत् ।
 पाशाङ्कुशपुटाशक्तिस्ततो हंसमनुं वदेत् ॥ ९ ॥
 कृष्णस्य प्राणा इह प्राणाः कृष्णस्य जीव इह स्थितः ।
 तस्य सर्वेन्द्रियाणि च वाङ्मनश्चक्षुरित्यथ ॥ १० ॥

इहागत्य सुखं चिरं तिष्ठन्तु स्वाहया युतः ।
 अयं प्राणमनुः प्रोक्तः सर्वजीवप्रदायकः ॥ ११ ॥
 अनेन तु विहीना ये निर्जीवा मानवो मताः ।
 रहस्यं चास्य गुरुतस्तन्त्रतो ज्ञानवैभवात् ॥ १२ ॥
 किं न सिद्ध्यन्ति विप्रर्षे देशिकस्य न चान्यथा ।
 मातृकां केशवारव्यां च तत्त्वसंन्यसनेन वै ॥ १३ ॥
 कराङ्गदशतत्त्वानां न्यसनात्सन्निधिर्भवेत् ।
 सर्वात्मा सर्वगो देवो मण्डलादधिष्ठितः ॥ १४ ॥
 शालग्रामे मणौ यन्त्रे मण्डले प्रतिमासु च ।
 नित्यं पूजा हरेः कार्या न तु केवल-भूतले ॥ १५ ॥
 गण्डक्याश्रयैव देशे च शालग्राम स्थले महत् ।
 पाषाणंतद्भवं यत्तत् शालग्राममिति स्मृतम् ॥ १६ ॥
 शालग्रामशिलास्पर्शात् कोटिजन्माघनाशनम् ।
 किं पुनर्यजने तत्र हरिसान्निध्यकारकम् ॥ १७ ॥
 शालग्रामैकयजनाच्छतलिङ्गफलं भवेत् ।
 बहुभिर्जन्मभिः पुण्यैर्यदि कृष्णशिलां लभेत् ॥ १८ ॥
 गोष्पदेन च चिह्नेन तेन सामाप्यते जनुः ।
 कामक्रोधादिदोषोत्थसर्वदुःखनियन्त्रणात् ॥ १९ ॥
 चक्रमित्याहु रेतस्मिन्देवः प्रीणाति पूजितः ।
 पद्ममष्टपलाशं च चतुरस्रं सुलक्षणम् ॥ २० ॥
 चतुर्द्वारसमायुक्तं कामगर्भितकर्णिकम् ।
 सामान्यमन्त्रमुद्दिष्टमष्टादशाक्षरं शृणु ॥ २१ ॥

चतुरस्रं चतुर्द्वारं पद्ममष्टदलान्वितम् ।
 षट्कोणमध्ये कामाख्यं सप्तदशार्णवेष्टितम् ॥ २२ ॥
 षडक्षरं मनुवरं षट्कोणे विलिखेत्ततः ।
 एतद्यन्त्रं महाभाग कृपया कथितं तव ॥ २३ ॥
 अस्य विज्ञानमात्रेण कृष्णात्मा साधको भवेत् ।
 अखण्डमण्डलाकारं व्याप्तं विश्वं विजृम्भते ॥ २४ ॥
 सर्ववेदमयं येन तेन मण्डलमुच्यते ।
 प्रतिमां कृष्णदेवस्य यत्नतः कारयेत् सुधीः ॥ २५ ॥
 शिल्पिना कृष्णभक्तेन विश्वकर्माक्तजानता ।
 दशपञ्चाङ्गुलामुख्या मध्यमा द्वादशाङ्गुला ॥ २६ ॥
 अष्टाङ्गुलाधमा सा तु न्यूनाधिक्यं न कारयेत् ।
 अज्ञानेनापि मोहेन यदि कुर्यान्नराधमः ॥ २७ ॥
 प्रतिष्ठा विफला तस्य पूजनान्नफलं लभेत् ।
 मानाङ्गुलविहीना या प्रतिमा यत्र तिष्ठति ॥ २८ ॥
 राजानं पीडयत्येव गृहस्थो नरकं व्रजेत् ।
 मानाङ्गुलेन सा कार्या नान्यथा मुनिसप्तम ॥ २९ ॥
 काश्मीरी ज्ञानदा प्रोक्ता स्वर्णदापि च मुक्तिदा ।
 संपत्तिदा शिलाजाता रत्नजा बहुमुक्तिदा ॥ ३० ॥
 तेजोदा दारुजा या च रैतिकी शत्रुनाशिनी ।
 ताम्नी धर्मविवृद्धिञ्च करोति वसुसौख्यदा ॥ ३१ ॥
 मृदैव मृन्मयी प्रोक्ता प्रतिमा शुभलक्षणा ।
 भोगदा मोक्षदा सा तु प्रतिमा कथिता तव ॥ ३२ ॥

लेख्या लेख्या द्विधा चापि प्रतिमाः परिकीर्त्तिताः ।
 पर्वताग्रे नदीतीरे चत्वरे गोष्ठभूमिषु ॥ ३३ ॥
 समुद्रकूलेऽरण्ये वा मानहीनान्न दूषणम् ।
 कृष्णप्रतिकृतिं कुर्याद्विव्यां वंशसचिह्निताम् ॥ ३४ ॥
 तां तु संस्थापयेन्मन्त्री गृहे वा गोष्ठमध्यतः ।
 समाहितस्ततो मन्त्री पूजयेदुपचारकैः ॥ ३५ ॥
 षोडशोपचार मन्त्रेण यजनाख्येन सिद्धये ।
 यस्य दर्शनमिच्छन्ति देवा ब्रह्मशिवादयः ॥ ३६ ॥
 कृपया देव देवेश मदग्रे सन्निधौ भव ।
 तस्य ते परमेशान स्वागतं स्वागतं भवेत् ॥ ३७ ॥
 कृतार्थोऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मि सफलं जीवितं तु मे ।
 यदागतोसि देवेश चिदानंदमयाव्यय ॥ ३८ ॥
 अज्ञानाद्वा प्रमादाद्वा वैकल्यात् साधनस्य च ।
 यदपूर्णं भवेत्कृत्यं कृपयाप्यभिमुखो भव ॥ ३९ ॥
 पाद्यं श्यामार्कदूर्वाब्जविष्णुकान्ताभिरिष्यते ।
 त्वद्भक्तिलेषसंपर्कात् परमानंदसंलवम् ॥ ४० ॥
 तस्य ते परमेशान पाद्यं शुद्धा प्रकल्प्यते ।
 जातीलवंगकंकोलैर्दद्यादाचमनीयकम् ॥ ४१ ॥
 स्वधा मन्त्रेण मतिमान् स्मृत्वा त्वद्दक्षिणं करम् ।
 वेदानामपि वेदाय देवानां दैवतात्मने ॥ ४२ ॥
 अर्चायां कल्पयामीश स्वधायाः शुद्धिहेतवे ।
 गन्धपुष्पाक्षतयवकुशाग्रतिलसर्षपान् ॥ ४३ ॥

दूर्वाभिर्देव शिरसि शिरोमन्त्रेण चार्पयेत् ।
 एतदर्घ्यमिदं प्रोक्तं तुष्टये शाङ्गधन्वनः ॥ ४४ ॥
 तापत्रयहरं दिव्यं परमानंदलक्षणम् ।
 तापत्रयविमोक्षाय तवार्घ्यं कल्पयाम्यहम् ॥ ४५ ॥
 घृत-मधु-दधिभिर्मधुपर्कं सुधाम्बुना ।
 सर्वकालुष्यहीनाय परिपूर्णसुधात्मकः ॥ ४६ ॥
 मधुपर्कमिदं देव कल्पयामि प्रसीद मे ।
 मुखे चाचमनं दद्यात् केवलेन जलेन च ॥ ४७ ॥
 उच्छिष्टोऽप्यशुचिर्वापि यस्य स्मरणमात्रतः ।
 शुद्धिमाप्नोति तस्मै ते पुनराचमनं त्विदम् ॥ ४८ ॥
 चन्द्र-चन्दन-काशमीर-जलै-स्नानं विधियते ।
 परमानन्द-बोधाब्धि-निमग्न-निज-मूर्त्तये ॥ ४९ ॥
 सांगोपांगमिदं स्नानं कल्पयाम्यहमीशते ।
 पीताम्बर-युगं दद्याद्यथा शक्त्यापरिस्कृतम् ॥ ५० ॥
 मायाविन् तेन यज्वन्ननिरुद्धोऽरुज तेजसे ।
 निरावरणं विज्ञानवासस्ते कल्पयाम्यहम् ॥ ५१ ॥
 उत्तरीयं ततो दद्याद्वासोर्द्धनियमान्वितम् ।
 यमाश्रित्य महामाया जगत् संमोहनी सदा ॥ ५२ ॥
 तस्मै ते परमेशाय कल्पयाम्युत्तरीयकम् ।
 यज्ञसूत्रं ततो दद्यादथवा स्वर्णनिर्मितम् ॥ ५३ ॥
 यस्य शक्तित्रयेणदं संप्रोक्तमखिलं जगत् ।
 यज्ञसूत्राय तस्मै ते यज्ञसूत्रं प्रकल्पयेत् ॥ ५४ ॥

हाराद्याभरणं दद्यात् सुवर्णास्मसमन्वितम् ।
 स्वभावसुन्दराङ्गाय सत्यसत्याश्रयाय ते ॥ ५५ ॥
 भूषणानि विचित्राणि कल्पयाम्यमराञ्चित ।
 अर्घ्योत्थितं जलं दद्यादुपचारोत्तराङ्गके ॥ ५६ ॥
 समस्तदेवदेवेश सर्वतृप्तिकरं परम् ।
 अखण्डानन्द-सम्पूर्णं गृहाण जलमुत्तमम् ॥ ५७ ॥
 चन्दनागुरुकर्पूरमिश्रो गन्धइहोच्यते ।
 सर्वाङ्गं लेपयेत्तेन तापत्रयोपशान्तये ॥ ५८ ॥
 परमानन्द-सौभाग्य पूरापूर-दिगन्तरम् ।
 गृहाण परमं गन्धं कृपया परमेश्वर ॥ ५९ ॥
 पञ्च पुष्पाञ्जलीदद्यात् पूर्वोक्तेनैव वर्त्मना ।
 अन्यान्यपि च योग्यानि पुष्पाणि वैष्णवे मनु ॥ ६० ॥
 कमलेकरवीरे द्वे तुलस्यौ जातीकेतकी ।
 कल्हारचम्पकोत्पल कुन्दं मन्दारनागकेसरसेवती ॥ ६१ ॥
 नदावत मल्लिका यूथी सौगंधि चकोरकम् ।
 कोरंटाशोकसर्जवित्त्वार्जुनमुनिपत्रकम् ॥ ६२ ॥
 पत्रं चामलकं शुद्धं कर्णिकारं नवमालिका ।
 पलाशादियथालाभं गोविन्दाय समर्पयेत् ॥
 मलिनं भूमिसंस्पृष्टं कृमिकेशादिदूषितम् ॥ ६३ ॥
 पर्यूषितानि पुष्पाणि वर्जयेद्देवतार्चने ।
 तिष्ठेद्विनत्रयं शुद्धं पद्ममामलकं तथा ॥ ६४ ॥
 तुलसी सर्वदा शुद्धा तथा वित्त्वदलानि च ।
 दिनैकं करवीराणि योग्यानि च तपोधन ॥ ६५ ॥

हरीयं गुणसंपन्नं नानागुणमनोहरम् ।
 आनन्दसौरभं पुष्पं गृह्यतामिदमुत्तमम् ॥ ६६ ॥
 मन्त्रसम्पुटितान्यस्येन्मातृकां देववर्त्मनि ।
 तत्तन्त्यासस्थले तासां गन्धपुष्पाक्षतैर्यजेत् ॥ ६७ ॥
 पञ्चात्मिकायां दीक्षायां गणेशादिक्रमाद्यजेत् ।
 यदा मध्ये तु गोविन्दं नैऋत्यांहंसमर्चयेत् ॥ ६८ ॥
 आग्नेयां गणमभ्यर्च्य षडङ्गं स्यादनन्तरम् ।
 शक्तौ सतेस्मिन् सर्वमन्यथा केवलं यजेत् ॥ ६९ ॥
 विंशत्कृत्वो जपेन् मन्त्रं नमस्कृत्य क्षमापयेत् ।
 तत्तदंगे षडङ्गानि वक्ष्यमाणेन वा यजेत् ॥ ७० ॥
 आग्नेयां शिवकोणे च राक्षसे वायुकोणके ।
 मध्यदिक्षु सुपूर्वादि अंगषट्कं समर्चयेत् ॥ ७१ ॥
 हारस्फटिककलायाज्जनमुक्तावह्निरौघिषोज्ज्वलाः ।
 अभयवरोद्यत हस्ताः प्रधानजनितङ्गदेवताः ॥ ७२ ॥
 एवमभ्यर्च्यमतिमान्देहेन भेदतो यजेत् ।
 मुखस्थं वेणुसंज्ञयत् पूजयेत् सुसमाहितः ॥ ७३ ॥
 वेणवेनम इत्यस्य मन्त्रोऽयं समुदीरितः ।
 कौस्तुभं हृदये रत्नं सुर्यायुतसमप्रभम् ॥ ७४ ॥
 कौस्तुभाय नम इत्येवं तस्य मन्त्रमुदीरितः ।
 तदधो वनमालां च चन्द्रायुतसमप्रभाम् ॥ ७५ ॥
 प्रणवं पूर्वमुच्चार्य वनमालायै नमो वदेत् ।
 वनमालामनुः प्रोक्तः सर्वपापौघनाशनः ॥ ७६ ॥

कौस्तुभोर्ध्वं श्रीवत्साख्यं चन्द्रायुतसमप्रभम् ।

श्रीवत्साय नम इत्युक्तोमनुस्तस्य महर्षिभिः ॥ ७७ ॥

सहस्रसूर्यसंकाशो यजेन्मकरकुण्डले ।

मकरकुण्डलाभ्यां नम इत्यस्य मनुरीरितः ॥ ७८ ॥

किरीटं मस्तकेद्युतिमत्सूर्यायुत समप्रभम् ।

सूर्यायुतसमाभाय किरीटाय नमो वदेत् ॥ ७९ ॥

प्रणवादिरयं प्रोक्तः किरीटस्य महर्षिभिः ।

पूर्वादिदिक् समारभ्य प्रदक्षिणक्रमाद्यजेत् ॥ ८० ॥

दामसुदामवसुदामकिंकिणीर्गन्धपुष्पकैः ।

अन्तःकरणरूपास्ते कृष्णस्य परिकीर्तिताः ॥ ८१ ॥

आत्माभेदेन ते पूज्या यथाकृष्णस्तथैव च ।

प्रणवादि नमोतैश्च मन्त्रैस्तान् परिपूजयेत् ॥ ८२ ॥

प्रदक्षिण क्रमेणैवरुक्मिण्याद्यास्तु नामतः ।

रुक्मिणी सत्यभाभा च सुशीला च सुलक्षणा ॥ ८३ ॥

कालिन्दी ऋक्षजानाग्न जित्याख्या च सुनन्दकाः ।

द्रुतहेमसमप्रख्या रुक्मिणी रूढ यौवना ॥ ८४ ॥

सितवस्त्रपरीधाना सर्वाभरणभूषिता ।

देवस्य ववनाभोजमिलिताक्षिमधुव्रता ॥ ८५ ॥

वराभयकरोपेता भुक्तये मुक्तये सताम् ।

इयं लक्ष्मीः पराशक्तिविश्वानुग्रहरूपिणी ॥ ८६ ॥

कलापकुसुमश्यामा सर्वाभरणभूषिता ।

पीताम्बरा वृहच्छोणिः सत्याख्या धरणिस्मृता ॥ ८७ ॥

रत्नपूरकरा वामे दक्षिणे च वरप्रदा ।
 अन्याश्च गौर श्यामाभाः क्रमेण परिकीर्तिताः ॥ ८८ ॥
 वराभयकरोद्युक्ता चित्राभरणशोभना ।
 सितवस्त्रयुगाढ्या च सर्वेप्सितफलप्रदा ॥ ८९ ॥
 यशोदाहेमसंकाशासितवस्त्रयुगान्विता ।
 सर्वाभरणसंदीप्ता कुण्डलोद्भासितानना ॥ ९० ॥
 रोहिणी च यजेत्तथा नन्दं गौरं समर्चयेत् ।
 वरदाभयसंयुक्तं समस्तपुरुषार्थदम् ॥ ९१ ॥
 बलदेवं चापि तथा पूजयेत् कुन्दसन्निभम् ।
 हेलालोलकुण्डलिनं हेलान्तं स्मरेत्तथा ॥ ९२ ॥
 ततो यजेत् सुभद्रां च श्यामलां रुढयौवनाम् ।
 तद्वहिर्वृष्णयः सर्वे गोपानपिसमर्चयेत् ॥ ९३ ॥
 इन्द्रनीलमुकुन्दाद्यान् तद्वहिः परिपूजयेत् ।
 इन्द्रनीलमुकुन्दं च तथाचानन्दकच्छपौ ॥ ९४ ॥
 पुष्करं शङ्खपद्मौ च निधयोऽष्टौ प्रकीर्तिताः ।
 तद्वहिः कल्पवृक्षांश्च इन्द्रादींस्तद्वहिर्यजेत् ॥ ९५ ॥
 इन्द्रमैरावतारूढं श्यामं वज्रधरं तथा ।
 साधिपं सपरिवारं तद्दिशि परिपूजयेत् ॥ ९६ ॥
 अग्निं हेमसमाभासं शक्तितोमरधारिणम् ।
 मेषारूढं शक्तियुक्तं तेजसांपतिमर्चयेत् ॥ ९७ ॥
 दक्षिणे पितृदेवं च महिषोपरि संस्थितम् ।
 यजेद्दण्डधरं चैव यमं पित्राधिदैवतम् ॥ ९८ ॥

दशमोऽध्यायः

८१

राक्षसाधिपतिं तद्वन्नैऋत्यां खड्गधारिणम् ।
तुरगावस्थितं देवं परिवारैः समर्चयेत् ॥ ९९ ॥

पश्चिमे वरुणं शुक्लं मकरारूढमुज्ज्वलम् ।
अपांपतिं पाशधरं परिवारैः सहार्चयेत् ॥ १०० ॥

वायव्यां वासुदेवं च प्राणाधिपसमाह्वयम् ।
दक्षहस्ताङ्कुशमेणवाहनं परिपूजयेत् ॥ १०१ ॥

शरदिन्दुसमाभासं कृपया शशलाञ्छनम् ।
सोमं सोमदिगाधीशं नरारूढं समर्चयेत् ॥ १०२ ॥

ईशानं वृषभारूढं चन्द्रायुतसमप्रभम् ।
रुद्राधिपं शूलहस्तं गन्धपुष्पैः प्रपूजयेत् ॥ १०३ ॥

इन्द्रेशानमध्यदेशे ब्रह्माणं हंसवाहनम् ।
हेमगौरं चतुर्वक्त्रं पद्महस्तं प्रपूजयेत् ॥ १०४ ॥

रक्षोवरुणयोर्मध्ये विष्णुं चक्रधरं यजेत् ।
नागाधिपं सुपर्णस्थं विष्णोः पारिषदान् यजेत् ॥ १०५ ॥

वज्रादीनायुधान् भद्रान् तेषां च वहिरर्चयेत् ।
यथासिन्धुसमुद्भूतास्तरङ्गा न भिन्नतां ययुः ॥ १०६ ॥

तथा कृष्णसमुद्भूता एते तच्चात्मतां ययुः ।
तद्वचनेन च ते ध्येयाः साधकेन शुभं युता ॥ १०७ ॥

एवं सप्तावृत्तिमयं देशिकः कृष्णमर्चयेत् ।
धर्मार्थकाममोक्षाश्च करे तस्य सुनिश्चिताः ॥ १०८ ॥

अथवा दिक्पतिभिस्तत्तदस्त्रैरपि चार्चयेत् ।
एवमर्चयन् कृष्णं काममुक्तयोः सभाजनम् ॥ १०९ ॥

य एतद्यजनाशक्तः कृष्णाष्टकेन पूजयेत् ।
 श्रीकृष्णो वासुदेवश्च नारायणसमाह्वयः ॥११०॥
 देवकीनन्दनो यदुश्रेष्ठो वाष्ण्यस्तदनन्तरम् ।
 असुरान्तको भारहारी धर्मस्थापकः स्मृतः ॥१११॥
 एवं वा पूजयन् कृष्णं यथा वित्तानुसारतः ।
 इह भुक्त्वा वरान् भोगान् भोगान्ते हरितां व्रजेत् ॥११२॥
 अगुरुशीरगुग्गुलसिताज्यमधुचन्दनैः ।
 साराङ्गारे विनिक्षिप्तैर्वसिष्ठैर्धूपमर्चयेत् ॥११३॥
 वनस्पतिरसोत्पन्नो गन्धाढ्यो गन्धुत्तमः ।
 आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ॥११४॥
 वर्त्यार्कपूरगभिण्या सर्पिषातिलजेन वा ।
 संस्थाप्य स्वर्णपात्रादौ सुदीप्तशिखयायुतः ॥११५॥
 अर्घोदकेन संस्कृत्य नन्दजाय निवेदयेत् ।
 उतार्यदृष्टिपर्यन्तं घण्टां वामदिशि स्थिताम् ॥११६॥
 वादयेत् वामहस्तेन दक्षहस्तेन चार्पयेत् ।
 सुप्रकाशो महातेजाः सर्वत्रतिमिरापहः ॥११७॥
 सबाह्याभ्यन्तरं ज्योतिर्दीपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ।
 स्वर्णे वा ताम्रपात्रे वा रौप्ये वा पंकजे दले ॥११८॥
 सितोदकं शाल्यन्नं सगुडं मधुनायुतम् ।
 दधिदुग्धघृतोपेतं कदल्यादिफलान्वितम् ॥११९॥
 आनीयदेवपुरतो यन्वीजेन विनिक्षिपेत् ।
 अस्त्रमन्त्रेण विधिवद्धेनुमुद्रां प्रदर्शयेत् ॥१२०॥

दशमोऽध्यायः

८३

चन्द्रबीजं वायुसंस्थं चतुर्दशस्वरान्वितम् ।
 नादबिन्दुसमायुक्तं बीजं नन्दमृतात्मकम् ॥१२१॥
 परायेति च सम्प्रोक्ष्यानिरुद्धाय वदेत् पुनः ।
 नैवेद्यं च तथेत्युक्त्वा कल्पयामि नमो वदेत् ॥१२२॥
 प्रोक्तो नैवेद्यप्रन्त्रोऽयमनेन च निवेदयेत् ।
 अमृतोपस्तरणमसि स्वाहेति निवेदयेत् ॥१२३॥
 अन्वाहार्यं प्राणाय स्वाहेति प्रथममाहुतिः ।
 अंगुष्ठानामिका मध्या प्राणाख्या मुद्रिकामता ॥१२४॥
 आहवनीयायापानाय स्वाहेति द्वितीयकाः ।
 कनिष्ठाङ्गुष्ठनाम्नी च मुद्रा तत्परिकीर्तिताः ॥१२५॥
 गार्हपत्याय व्यानाय स्वाहेति तृतीयाहुतिः ।
 तर्जन्यङ्गुष्ठमध्यमानाभिस्तन्मुद्रा परिकीर्तिताः ॥१२६॥
 सत्यायोदानाय स्वाहेति मुद्रास्याच्चतुर्थिका ।
 मध्यमानामिकाङ्गुष्ठा चतुर्थी च कनिष्ठिका ॥१२७॥
 अवसथ्यायसमानाय स्वाहेति पञ्चमी मता ।
 सर्वाभिरङ्गुलीभिस्तु तन्मुद्रा परिकीर्तिता ॥१२८॥
 प्रणवाद्यैरेभिर्देव देववक्त्रे हुनेद्गुरुः ।
 ॐ निवेदयामि भगवते जुषातेदं हविहरेः ॥१२९॥
 नैवेद्यार्पणमन्त्रोऽयं सपर्यासु प्रकीर्तितः ।
 क्षणं विलम्ब्यमतिमान् दद्याद्गङ्गूषकं ततः ॥१३०॥
 अमृतापिधानमसि स्वाहोत्यमुनाम्बुना ।
 विष्वक्सेनाय वै दद्याच्छेषं नैवेद्यमुत्तमम् ॥१३१॥

उच्छिष्ठभोजिनोप्येते एतेषामवधारय ।
 शिवे चण्डेश्वराय विष्णवे विष्वक्सेनाय च ॥१३२॥
 शक्त्युच्छिष्ठं शेषिकायै दद्यादर्चनसिद्धये ।
 अन्यथा नैव सिद्धिः स्यादर्चको नरकं व्रजेत् ॥१३३॥
 नैवेद्यजातमुधृत्य स्थानशुद्धिं विधाय च ।
 आचमनीयं जलं दद्याददन्तशोधनं मेव च ॥१३४॥
 हस्तेलेपं ततो दत्त्वा पुनः पानीयमर्पयेत् ।
 सूक्ष्मवस्त्रद्वयं दत्त्वा दद्याच्चस्वर्णपादुके ॥१३५॥
 पूजास्थानं समानीय बहुमात्यां तथार्पयेत् ।
 दिव्यगन्धं ततो दद्यात्ताम्बूलं शशिसंयुतम् ॥१३६॥
 स्तोत्रैः स्तुत्वा च विधिवत् कुर्याच्चैवप्रदक्षिणम् ।
 पद्भ्यां कराभ्यां जानुभ्यामुरसा शिरसा तथा ॥१३७॥
 वचसा मनसा चेति प्रणामोष्ठाङ्गैरितः ।
 भूमौ निपत्य यः कुर्यात् कृष्णेष्ठाङ्गनतिं सुधीः ॥१३८॥
 सहस्रजन्मजं पापं त्यक्त्वा वैकुण्ठमाप्नुयात् ।
 नवीननीरदश्यामं नीलेंदीवरलोचनम् ॥१३९॥
 वल्लवीनन्दनं वन्दे कृष्णं गोपालरूपिणम् ।
 स्फुरद्बर्हदलोद्वद्धनीलकुञ्चितमूर्द्धजम् ॥१४०॥
 कदम्बकुसुमोद्भासि वनमाला विभूषितम् ।
 गण्डमण्डलसंसर्गिचलत्काञ्चनकुण्डलम् ॥१४१॥
 स्थूलमुक्ताफलोदारहारोद्योतितवक्षसम् ।
 हेमाङ्गदतुलाकोटिकिरीटोज्ज्वलविग्रहम् ॥१४२॥

मन्द-मारुत-संक्षोभिवलिताम्बर-सञ्चयम् ।
 रुचिरौष्ठपुटन्यस्तवंशीमधुरनिश्वनैः ॥१४३॥
 लसद्गोपालिकाचेतो मोहयन्तं मुहुर्मुहुः ।
 वल्लवीवदनाम्भोजमधुपानमधुव्रतम् ॥१४४॥
 क्षोभयन्तं मनस्तासां सस्मेरापाङ्गवीक्षणैः ।
 यौवनोद्भिन्नदेहाभिः संसक्ताभिः परस्परम् ॥१४५॥
 विचित्राम्बरभूषाभिर्गोपनारीभिरावृत्तम् ।
 प्रभिन्नाञ्जनकालिन्दीजलकेलिकलोत्सुकम् ॥१४६॥
 बोधयन्तं क्वचिद्गोपान् व्याहरन्तं गवांगणम् ।
 कालिन्दीजलसंसर्गि-शीतलानिलकम्पिते ॥१४७॥
 कदम्बपादपच्छाये स्थितं वृन्दावने क्वचित् ।
 रत्नभूधरसलग्नरत्नासनपरिग्रहम् ॥१४८॥
 कल्प-पादप-मध्यस्थं हेममण्डपिकागतम् ।
 वसन्तकुसुमामोद-सुरभीकृतदिङ्मुखम् ॥१४९॥
 गोवर्द्धनगिरौ रम्येस्थितं रासरसोत्सुकम् ।
 सव्यहस्ततलन्यस्तगिरिवर्यातपत्रकम् ॥१५०॥
 खण्डिताखण्डलोन्मुक्तः मुक्तासारघनाघनम् ।
 वेणुवाद्यमहोल्लासैः कृतझंकार-निश्वनैः ॥१५१॥
 सवत्सैरुन्मुखैः शश्वद्गोपालैरभिवीक्षितम् ।
 कृष्णमेवानु गायद्भिस्तच्चेष्टावशवर्त्तिभिः ॥१५२॥
 दण्ड-पाशोद्यतकरैर्गोपालैरुपशोभितम् ।
 नारदाद्यैर्मुनिश्रेष्ठैर्वेद-वेदाङ्गपारगैः ॥१५३॥

प्रीतिसुस्निग्धया वाचा स्तूयमानं परात्परम् ।
 य एनं चिन्तयेद्देवं भक्त्या संस्तौति मानवः ॥१५४॥
 त्रिसन्ध्यं तस्य तुष्टयेऽसौ ददातिवरमेप्सितम् ।
 राजवत्लभतामेति भवेत् सर्वजनप्रियः ॥१५५॥
 अचलां भूमिमाप्नोति सवाग्मीजायते ध्रुवम् ।
 ततो मुद्रा प्रदर्श्याथ ह्यग्निसंस्कारमाचरेत् ॥१५६॥
 मोदनात् सर्वदेवानां द्रावणात् पापसंततेः ।
 मुद्रास्ताः कथिताः सद्भिर्देवसान्निध्यदायिकाः ॥१५७॥

गौतम उवाच--

भगवन् मे त्वया मुद्राः सूचिता न प्रकाशिताः ।
 कथं विरचनं तासां तान्यथा ब्रूहि मे गुरो ॥१५८॥

नारद उवाच--

कनिष्ठाङ्गुष्ठकौ सक्तौ करयोरितरेतरौ ।
 तर्जनीमध्यमानामासंहताभुग्नवर्जिताः ॥१५९॥
 मुद्रैषा गालिनीप्रोक्ता शस्तागोपालपूजने ।
 वनमालाभिनयवत् कराभ्यामागलादधः ॥१६०॥
 जानुपर्यन्तमित्येषा मुद्रास्याद्वनमालिका ।
 ओष्ठे वामकराङ्गुष्ठो लग्नस्तस्य कनिष्ठिका ॥१६१॥
 दक्षिणाङ्गुष्ठ संयुक्ता तत्कनिष्ठा प्रसारिता ।
 तर्जनीमध्यमाऽनामाः किञ्चित् संकुच्यचालिताः ॥१६२॥
 वेणुमुद्रेह कथिता सुगुप्ता प्रेयसीहरेः ।
 अंगुलीःसंहताः कृत्वा करयोर्वामदक्षयोः ॥१६३॥

वामानामासमायुक्ता दक्षपाणिकनिष्ठिका ।
 दक्षस्य मध्यमाक्रान्ता वामहस्तस्य तर्जनी ॥१६४॥
 वाममध्यमयाक्रान्ता दक्षहस्तस्य तर्जनी ।
 संहतौ कारयेद्विद्वानङ्गुष्ठावभयोरपि ॥१६५॥
 धेनुमुद्रानिगदिता गोपिता साधकोत्तमैः ।
 करौ संपुष्टितौकृत्वा वामपाणिकनिष्ठया ॥१६६॥
 निपीड्यदक्षपाणिस्थ दक्षिणाङ्गुलिभिहृदम् ।
 तथावामाङ्गुलिभवेरतिगाढं निपीडयेत् ॥१६७॥
 इतीयं वित्त्वमुद्रा स्यात् प्रशस्ताकृष्णपूजने ।
 कायेन मनसा वाचा बुध्याबुध्या च यत्कृतम् ॥१६८॥
 इहजन्मनि पूर्वस्मिन्नथवापापसञ्चयम् ।
 इमां जानन्नजानन्तो मुञ्चत्याशु न संशयः ॥१६९॥
 देवाः सर्वे नमस्यन्ति प्रणमन्ति तथा जनाः ।
 काममुच्चार्यविधिवन्निक्षिपेद्हृदयोपरि ॥१७०॥
 कृत्वेतरं करं वामे कृत्वा सम्यक् समाङ्गुलीन् ।
 अन्योन्यपृष्ठकरयोरमध्यमानामिकाङ्गुलिः ॥१७१॥
 अङ्गुष्ठेन च बध्नीत कनिष्ठामूल-संस्थिते ।
 तर्ज्जन्यौ कारयेद्देषा मुद्राश्रीवत्ससंज्ञिता ॥१७२॥
 अनामापृष्ठसंलग्ना दक्षस्य च कनिष्ठिका ।
 कनिष्ठिकान्यावधनीयादनामादक्षतर्जनी ॥१७३॥
 गृहीत्वा दक्षिणाङ्गुष्ठं मध्यमानामिका-द्वयम् ।
 ग्रथयित्वा तथा वामे तर्ज्जनी मध्यमे न्यसेत् ॥१७४॥

दक्षिणे मणिबन्धे च वामाङ्गुष्ठे तु योजयेत् ।
 मुद्रेयं कौस्तुभस्योक्ता दर्शनीया प्रयत्नतः ॥१७५॥
 कृत्वेतरं करं वामे कृत्वा सम्यक् समाङ्गुलीः ।
 तर्ज्जन्युपरि तथा सम्यक् न्यसेत् करतलं ततः ॥१७६॥
 अङ्गुष्ठौ चालनीयौ च मत्स्यमुद्रेयमीरिताः ।
 करौ सम्पुटितौ कृत्वा मणिबन्धौ सुयोजितौ ॥१७७॥
 अङ्गुष्ठे च कनिष्ठे च प्रविधाय सुयोजिते ।
 शेषा अङ्गुलयः सर्वा उभयोरपि भङ्गुरा ॥१७८॥
 परस्परमसंलग्ना शून्यमध्ये च कारयेत् ।
 उक्ता कलशमुद्रेयं सर्वतन्त्रेषु गोपिता ॥१७९॥
 अकुञ्चितं ततः कृत्वा वामाङ्गुलि-चतुष्टयम् ।
 प्रसार्य च तदङ्गुष्ठं दक्षहस्तेन वेष्टयेत् ॥१८०॥
 प्रसार्य तर्ज्जनीं दक्षान्तदङ्गुष्ठं च मन्त्रवित् ।
 शङ्खमुद्रेयमुदिता दर्शनात् पापनाशिनी ॥१८१॥

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे दशमोऽध्यायः ॥

अथ एकादशोऽध्यायः

अथाग्नि-जपनं कुर्यात् कृष्णमन्त्रानुसारतः ।
 धर्मार्थकाममोक्षाणां यत्कृत्वा फलमश्नुते ॥ १ ॥
 गोमयाम्भः समालिप्य कुण्डं सर्वत्रमन्त्रवित् ।
 सामान्यार्घ्यं प्रकल्प्याथ पञ्चगव्येन सेचयेत् ॥ २ ॥
 त्रिकोणं तद्वहिः षट्कोणं पद्मं प्रकल्पयेत् ।
 चतुरस्रं चतुर्द्वारमेवं वा वह्निमण्डलम् ॥ ३ ॥
 कुण्डस्योत्तर-भागे च त्रिरेखां हस्तमात्रिकाम् ।
 दक्षिणोत्तरतस्तद्वत् कुर्यात्लेखात्रयः शुभाः ॥ ४ ॥
 अर्घ्याद्भिः प्रोक्ष्य सर्वं हि पञ्चशुद्धिं समाचरेत् ।
 वीक्षणं मूलमन्त्रेण शरेण प्रोक्षणं स्मृतम् ॥ ५ ॥
 ताडनं हेति मन्त्रेण कवचेनाथ लेपयेत् ।
 अस्त्रेण रक्षितं कृत्वा वह्नेः संस्कारमाचरेत् ॥ ६ ॥
 पाषाण-भुवमग्निं च अथवाऽरणिसम्भवम् ।
 श्रोत्रियाणां ग्रहोत्थं वा वनस्थमथवा हरेत् ॥ ७ ॥
 यदिच्छालाभसम्प्राप्तो योग्यो याग-प्रकर्मणि ।
 निरग्निं ब्राह्मणाल्लब्धो ह्यर्द्धलाभकरो भवेत् ॥ ८ ॥
 क्षत्रवन्धोश्चतुर्थांशफलं दद्याद्दुताशनः ।
 वैश्याच्छूद्राच्चविफलं जायते होमकर्मणि ॥ ९ ॥
 तस्मात् सर्वप्रयत्नेन वह्निमुक्तं समाचरेत् ।
 आनीय ताम्रपात्रस्थं क्रव्यादांशं परिक्षिपेत् ॥ १० ॥

क्रव्यादेभ्यो नमः प्रोक्तः प्रणवाद्योमनुर्भवेत् ।
 पूर्वाग्राणां स्मृता देवा मुकुन्देन्दुपुरन्दराः ॥ ११ ॥
 रेखाणामुत्तराग्राणां ब्रह्मवैवस्वतेन्दवः ।
 ततो वह्नेर्योगपीठमर्चयेत् कर्णिकोपरि ॥ १२ ॥
 धर्मज्ञानं च वैराग्यमैश्वर्यमादितो यजेत् ।
 पूर्वादि-दिक्षून् पूर्वान् तथा धर्मादिकान् यजेत् ॥ १३ ॥
 मध्येपूजयेद्वह्नेर्नवशक्तिविधानवित् ।
 पीताश्वेदारुणाकृष्णाधूम्नातिव्रास्फुलिङ्गिनी ॥ १४ ॥
 रुचिरा ज्वालिनी प्रोक्ता कृशानोर्नवशक्तयः ।
 अं अर्कं मण्डलं पूज्य उं सोम मण्डलं यजेत् ॥ १५ ॥
 मं वह्निमण्डलं तमर्चयेद्गन्धपुष्पकैः ।
 वागीश्वरीमृतुस्नातां नीलेन्दीवरसन्निभाम् ॥ १६ ॥
 वागीश्वरेण सहितामुपचारैः समर्चयेत् ।
 शक्तिप्रणवबीजाभ्यां तयोरर्चनमीरितम् ॥ १७ ॥
 वागीश्वरीमृतुमतीं पुरुषाधिष्ठितां स्मरेत् ।
 वह्निसंस्कृत्य पात्रस्थं रं बीजेन तु मन्त्रयेत् ॥ १८ ॥
 चैतन्यं प्रणवेनैव योजयन्तं प्रयोजयेत् ।
 आत्मनोभिमुखं वह्निं जानुस्पृष्टमहीतलः ॥ १९ ॥
 शिवबीजधिया देव्या योनावेनं विनिक्षिपेत् ।
 ततो देवाय देव्यै च दद्यादाचमनीयकम् ॥ २० ॥
 गर्भनाड्याधृतं ध्यायेद् वह्निरूपं हरिं गुरुः ।
 पश्चाद् गर्भस्य रक्षार्थं प्रदद्याद्गर्भकङ्कणम् ॥ २१ ॥

भूषाभिर्भूषयेद्देवीं त्रैलोक्योत्पत्तिमातृकाम् ।
 रेफवायुषट्स्वरैश्च नादविन्दुविभूषिता ॥ २२ ॥
 सादिसातांश्चजिह्वानां मनवः परिकीर्तिताः ।
 पादौ लिङ्गे तथा नाभौ हृदये कण्ठमूलतः ॥ २३ ॥
 लम्बिकायां भ्रुवोर्मध्ये जिह्वा ज्वालावचोन्यसेत् ।
 हिरण्या गगना रक्ता कृष्णाऽन्यासप्रभागता ॥ २४ ॥
 बहुरूपाऽतिरिक्ता च जिह्वाः कृपीटयोनिनः ।
 सहस्रार्चिः स्वस्तिपूर्णः उत्तिष्ठपुरुषस्तथा ॥ २५ ॥
 धूमव्यापी सप्तजिह्वो धनुर्धरइतीरितः ।
 षडङ्गमन्त्रावहनेश्च प्रणवाद्या नमोऽन्तिका ॥ २६ ॥
 हृदयादि क्रमेणैव न्यस्तव्या अङ्गदेवताः ।
 मूर्द्धिस्कन्धवामपार्श्वकयंधुकटिपार्श्वके ॥ २७ ॥
 स्कन्धे मूर्द्धिधन च विन्यसेत् प्रदक्षिणक्रमेण तु ।
 जातवेदाः सप्तजिह्वो हव्यवाहनसंज्ञकः ॥ २८ ॥
 अश्वोदरसंज्ञश्च पुनर्वैश्वानराह्वयः ।
 कौमारतेजा विश्वमुखोन्ते देवमुखस्तथा ॥ २९ ॥
 एवं विन्यस्त देहःसन् ज्वालायेन् मनुनामुना ।
 हनद्वयं समुच्चार्य दहद्वयं तथा पठेत् ॥ ३० ॥
 सर्वज्ञा ज्ञापय स्वाहा मन्त्रोऽयं समुदाहृतः ।
 अग्निं प्रज्वलितं वन्दे जातवेदो हुतासनम् ॥ ३१ ॥
 स्वर्णवर्णममलं तु संसिद्धं सर्वतोमुखम् ।
 संसिद्धेन च मन्त्रेण त्रिभिर्मन्त्रैर्हुताशनम् ॥ ३२ ॥

ज्वालयन् मतिमान् मन्त्री अन्यथा विफलं भवेत् ।
 दर्भैरगभैः शुद्धैश्च मूलमध्याग्रह्यादितैः ॥ ३३ ॥
 संस्तरेद्विधिवन् मन्त्री प्रदक्षिणवशादथ ।
 एवं संस्तरणं कुर्याद्वर्जयित्वाऽत्मनोदिशम् ॥ ३४ ॥
 यज्ञवृक्षोद्भवैस्तद्वत् काष्ठैश्च परिधित्रयम् ।
 मध्यस्थमेखलायां तु संस्तरेतन्त्रवित्तमः ॥ ३५ ॥
 अथवास्थण्डिले मन्त्री भूमौ सर्वं परिस्तरेत् ।
 गन्धादिभिः समभ्यर्च्य वह्निदेवं विभावयेत् ॥ ३६ ॥
 त्रिनयनमरुणाभं वद्धमौलिशुशुक्लाम्बुज-
 मरुणायतनयनम् कल्पमम्भोजसंस्थम् ।
 अभिमतवरशक्तिं स्वस्तिकाभीतिं हस्तं
 तमत् कमलमालालङ्कृतं तं कृशानुम् ॥ ३७ ॥
 सुवर्णवर्णममलं लसत्स्वर्णोपवीतकम् ।
 चतुर्भुजं स्वर्णमालालङ्कृतं समुज्ज्वलम् ॥ ३८ ॥
 शब्दब्रह्ममयं स्तोत्रशब्दायमानमुत्तमम् ।
 एवं वा मनसाध्यायेच्छान्तिकादौ गुरुत्तमः ॥ ३९ ॥
 कृष्णं कृष्णगते वर्णं ध्यायेन्मारणकर्मणि ।
 मूर्तीरष्टौ समभ्यर्च्य षट्कोणे तु षडङ्गकम् ॥ ४० ॥
 मध्ये जिह्वां यजेद्वह्नेर्वह्निनतन्मधुना यजेत् ।
 वैश्वानरपदं पूर्वं जातवेदमनन्तरम् ॥ ४१ ॥
 लोहिताक्षस्ततश्चोक्त्वा इहावह ततः परम् ।
 सर्वकर्माणि देहि मे स्वाहामनुः सर्वसिद्धिदः ॥ ४२ ॥

आज्यस्थालीं समानीय क्षालयेदस्त्रमन्त्रतः ।
 कुण्डेङ्गारान्समुतोत्थ सेतुत्वस्त्रमन्त्रतः ॥ ४३ ॥
 तस्यामाज्यं विनिक्षिप्य जानीयात्तापनं हि तत् ।
 प्रज्वाल्य कुशमाच्छाद्य आज्यं विश्वानलेक्षिपेत् ॥ ४४ ॥
 अभिद्योतनमित्युक्तं सर्वत्र सर्वकर्मसु ।
 पुनः कुशान्समुज्वाल्य निक्षिपेदाज्यमध्यतः ॥ ४५ ॥
 मूलमन्त्रेण मतिमानाज्यसंस्कार ईरितः ।
 अभिमन्त्र्य च मूलेन रक्षयेदस्त्र मुच्चरन् ॥ ४६ ॥
 प्रदर्श्य धेनु योनी च आज्यं तदमृतात्मकम् ।
 लुकसुचौ तु समादाय विधिना निर्मितो गुरुः ॥ ४७ ॥
 त्रिंशः प्रतापयेद्वहनौ पुनः प्रक्षाल्य वारिणा ।
 पुनः प्रताप्यतौ मन्त्री स्थापयेत्तौ स्वदक्षिणे ॥ ४८ ॥
 कुशास्तरे च विधिना कुशेनाच्छादयेत्ततः ।
 श्रुवमादाय मतिमान् धारयंस्तत्रिभागतः ॥ ४९ ॥
 दक्षाज्यं समादाय अग्नये तदनन्तरम् ।
 स्वाहेति जुहुयान् मन्त्री अग्नेर्दक्षिणलोचने ॥ ५० ॥
 वामतस्तद्वदादाय सोमाय स्वाहया ततः ।
 मन्त्रेणानेन जुहुयादग्नेर्दक्षिणलोचने ॥ ५१ ॥
 मध्या तद्वत् समादाय अग्नेर्भालस्थलोचने ।
 जुहुयादग्निसोमाभ्यां स्वाहेति मनुनामुना ॥ ५२ ॥
 इत्यग्नेर्नेत्रवक्राणां कुर्यादुद्घाटनं गुरुः ।
 संस्कारार्थं ततो वह्नौ हुतेन्नवनवाहुतीः ॥ ५३ ॥

प्रणवाद्येन मतिमान् स्वाहान्तेन तदुच्चरन् ।
 गर्भाधानं पुंसवनं सीमंतोन्नयनं तथा ॥ ५४ ॥
 जातकर्म तथा नाम उपनिष्क्रमणं तथा ।
 चूडोपनयने भूयो वेदाध्ययनमेव च ॥ ५५ ॥
 गोदानं च विवाहं च संस्काराः शुभकर्मणि ।
 अशुभे मरणान्तास्ते प्रयुक्तास्तन्त्रवेदिभिः ॥ ५६ ॥
 नतश्च पितरौ वह्नेः संयुज्य हृदयं नयेत् ।
 वह्निमन्त्रेण विधिवद्द्यादाहुतिपञ्चकम् ॥ ५७ ॥
 समिधः पञ्च जुहुयान् मूलाग्रघृतसंप्लुताः ।
 गुरुहृदयमन्त्रेण विधिवत् स्वाह्यान्विता ॥ ५८ ॥
 महागणेशमन्त्रेण हुनेदेकादशाहुतीः ।
 सामान्यं सर्वदेवानामेतदग्निमुखं स्मृतम् ॥ ५९ ॥
 वहुरूपञ्च जिह्वायामावाह्य परमेश्वरम् ।
 गन्धादिभिः समम्यर्च्य जुह्यात् षोडशाहुतीः ॥ ६० ॥
 मूल मन्त्रेण विधिना वक्रैकीकरणं त्विदम् ।
 पुनस्तेनैव जुह्यादाहुतीः पञ्चविंशतिः ॥ ६१ ॥
 नाडीसंधानमुद्दिष्टं वह्निदैवतयोरपि ।
 अङ्गादि परिवाराणामेकैकमाहुतिं हुनेत् ॥ ६२ ॥
 पुनर्व्याहृतिभिर्हुत्वा होमं कुर्याद्यथाविधिः ।
 अनुक्ते तु हविर्द्रव्ये तिलाज्यं हविरुच्यते ॥ ६३ ॥
 जुह्याद्रक्तपद्मं वा मधुरत्रयसंयुतम् ।
 पायसं मधुरोपेतं जुह्याद्वायथामति ॥ ६४ ॥

अस्यांतर्जुह्याद्वह्नेः पण्डितः सर्वकर्मसु ।
 वधिरत्वं कर्णे होमे नेत्रे त्वन्धत्वमाप्नुयात् ॥ ६५ ॥
 नासिकायां मनः पीडा शिरे होमो हि मृत्युदः ।
 यतः काष्ठं ततः श्रोत्रं यतो धूमोऽथ नासिका ॥ ६६ ॥
 यतोऽल्पज्वलनं नेत्रं यतो भस्मस्ततः शिरः ।
 यतः प्रज्वलितो वह्निस्तन्मुखं जातवेदसः ॥ ६७ ॥
 एवं होमं विधायाथ सतिमान्तापयेच्चरुम् ।
 पात्रे ताम्रमये शुद्धे दुग्धेन कापिलेन वै ॥ ६८ ॥
 शुद्धतण्डुलसंभूतंप्रसृतेर्विसर्ति क्षिपेत् ।
 घृतधारां ततो दद्याद्यावद्भिन्नो भवेच्चरुः ॥ ६९ ॥
 अथ हुत्वा च मेधावी कृष्णमावाह्य मन्त्रवित् ।
 विसृजेद्विन्दुगे धाम्नि नित्य होमोयमीरितः ॥ ७० ॥
 स्वगृहोक्त विधानेन वलिवैष्णवमथाचरेत् ।
 भागद्वयमथचरुं कृष्णाय विनिवेदयेत् ॥ ७१ ॥
 एकभागं स्वयंभुक्त्वाऽपरं शिष्ये समर्पयेत् ।
 शयीत संयतः शिष्यः कम्बले वा कुशासने ॥ ७२ ॥
 भूतेश्वरस्य मन्त्रेण आशिषा बन्धयेद्गुरुः ।
 ततः शयीत तां रात्रिमधिवासोयमीरितः ॥ ७३ ॥

॥ इति गौतमीयमहातन्त्रे एकादशोऽध्यायः ॥

अथ द्वादशोऽध्यायः

ततः प्रातः समुत्थाय कृतनित्यक्रियो गुरुः ।
 कुतकृत्योऽपि शिष्यस्तु निषीदेद् गुरुसन्निधौ ॥ १ ॥
 कथयेद्रात्रिवृत्तान्तं शुभं वा यदि वाऽशुभम् ।
 सुमंगलीभिर्नारीभिः सहितं भोजनं मिथः ॥ २ ॥
 गिरिशृङ्गारोहणं च हस्त्यस्वारथ-रोदसी ।
 आरोहणं सौधगृहे देवोत्सवनिरीक्षणम् ॥ ३ ॥
 मङ्गलं समुरामांसं दर्शनं स्पर्शनं तथा ।
 मन्त्रसिद्धस्य लिङ्गानि प्रोक्तानि तव सुव्रत ॥ ४ ॥
 अनाकल्पानि कथये शृणुनिन्द्यानि सर्वतः ।
 कृष्णवर्णैर्भटैः स्वप्ने प्रहारस्तैललेपनम् ॥ ५ ॥
 विप्राणां रोषवादे च परस्त्रीणां निषेवणम् ।
 सिद्धिविघ्नानि चोक्तानि अन्यानि विदितानि च ॥ ६ ॥
 एवं दोषं समाज्ञाय क्षणात् परिहरेद्गुरुः ।
 होमं कुर्यात् सहस्रादि दिव्यैः कल्पोक्तदर्शितैः ॥ ७ ॥
 साङ्गं च सपरिवारं च हुत्वा बलिमथाचरेत् ।
 मण्डलस्य वह्निभग्नि लोकेशादि बलिं हरेत् ॥ ८ ॥
 नक्षत्राणां सवाराणां सराशीनां यथाक्रमम् ।
 गन्धाद्यैः सम्यगभ्यर्च्य तत्तन्मन्त्रैस्तु मन्त्रवित् ॥ ९ ॥
 शूद्धा येन सतो येन तत्तत्स्थानेष्वनुक्रमात् ।
 दद्याद्बलिं गन्धपुष्पधूपदीपमथादरात् ॥ १० ॥

ताराणामश्विन्यादीनां राशिः पादाधिकद्वयम् ।
 मेषादिशुक्रनक्षत्रसंज्ञापूर्वमनन्तरम् ॥ ११ ॥
 देवताभ्यः पदं प्रोक्त्वा दिवानक्तं वदेत्तथा ।
 चारिभ्यो सर्वभूतेभ्यश्च नमो वदेत् ॥ १२ ॥
 एवं राशौ तु सम्पूर्णं तस्मिन्स्तद्वत् प्रयोजयेत् ।
 तथाराश्यधिपानां च ग्रहाणां तत्र तत्र तु ॥ १३ ॥
 मीनमेषान्तराले तु करणानां बलिं हरेत् ।
 मेषवृश्चिकयोर्भौमः शुक्रो वृषतुलाधिपः ॥ १४ ॥
 बुधोयुक्कन्ययोश्चाथ चन्द्रः कर्कटकाधिपः ।
 सिंहाराश्यधिपो भानुश्चापमीनाधिपो गुरुः ॥ १५ ॥
 मकरस्यापिकुम्भस्य मन्दो राश्यधिपा इमे ।
 तां इन्द्राय इत्यादि विष्णुं पारिषदं तथा ॥ १६ ॥
 दद्याद्बलिं दिगीशेषा विधिनाथ गुरुत्तमः ।
 ॐ अश्विनी देवताभ्यो दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ १७ ॥
 रोहिणी मृगशीर्षपूर्वाषाढा देवताभ्यो
 दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ।
 फल्गुन्युत्तरफाल्गुनीपाद देवताभ्यो-
 दिवानक्तं चारिभ्यो भूतेभ्यो नमः ॥ १८ ॥
 उत्तराफाल्गुनीत्रिपादहस्तदेवताभ्यो दि०..... ।
 हस्त चित्रार्धदेवताभ्यो दि०..... ॥ १९ ॥
 चित्रोत्तरार्द्धस्वातीविशाखात्रिपाददेवताभ्यो दि०..... ।
 विशाखापाददेवताभ्यो दिवा०..... ॥ २० ॥

- मूलदेवताभ्यो रेवतीदेवताभ्यो दिवानक्तं-
चारिभ्यः सर्वभूतेभ्यो नमः ।
पूर्वाषाढोत्तराषाढपाददेवताभ्यो दि०..... ॥ २१ ॥
उत्तराषाढश्रवणदेवताभ्यो दि०..... ।
धनिष्ठार्धशतभिषादेवताभ्यो दि०..... ॥ २२ ॥
शतभिषापूर्वभाद्रपददेवताभ्यो दि०..... ।
मेषाश्विनीभरणी कृत्तिकापाद देवताभ्यो दि० ॥ २३ ॥
वृषकृत्तिकान्निपादरोहिणी मृगशिरः पूर्वार्द्धदेवताभ्यो दि० ।
मिथुनमृगशिरार्द्रापुनर्वसुन्निपाददेवताभ्यो दि०... ॥ २४ ॥
कर्कपुनर्वस्वेकपादपुण्याश्लेषा देवताभ्यो दि..... ।
सिंहमघापूर्वोत्तराफाल्गुनीपाददेवताभ्यो दि०... ॥ २५ ॥
कन्योत्तरान्निपादहस्तचित्रार्द्ध देवताभ्यो दि०... ।
तुलाचित्रार्द्धस्वातीविशाखात्रिपाददेवताभ्यो दि०... ॥ २६ ॥
वृश्चिकविशाखानुराधाज्येष्ठादेवताभ्यो दिवा० ।
धनुर्मूलपूर्वाषाढोत्तराषाढपाददेवताभ्यो दि० ॥ २७ ॥
मकरोत्तराषाढत्रिपादश्रवणधनिष्ठार्द्धदेवताभ्यो दि० ।
कुम्भधनिष्ठोत्तरार्द्धशतभिषापूर्वभाद्रपददेवताभ्यो दि० ।
मीनपूर्वभाद्रपदोत्तरभाद्रपदरेवतीदेवताभ्यो दि० ॥ २८ ॥
पाददेवताभ्यो नमः शुक्रदेवताभ्यो नमः ।
बुधदेवताभ्यो नमः चन्द्रदेवताभ्यो नमः ॥ २९ ॥
आदित्यदेवताभ्यो नमः बृहस्पतिदेवताभ्यो नमः ।
शनैश्चरदेवताभ्यो नमः सिंहदेवताभ्यो नमः ॥ ३० ॥

व्याघ्रदेवताभ्यो नमः वाराहदेवताभ्यो नमः ।
 खरदेवताभ्यो नमः गजदेवताभ्यो नमः ॥ ३१ ॥
 वृषदेवताभ्यो नमः कुक्कुरदेवताभ्यो नमः ।
 हरदुर्गागुहविष्णुब्रह्मलक्ष्मीधनाधिपाः ॥ ३२ ॥
 वारदेवता इतिप्रोक्तास्तेभ्यो बलिं हरेद् गुरुः ॥ ३३ ॥
 इत्थंबलिविधिः प्रोक्तः सर्वविघ्नौघनाशनः ।
 गोपुच्छमुषिकां त्यक्त्वा तृणैरास्तरणं भवेत् ॥ ३४ ॥
 जंवीरं कलिवृक्षं च त्यक्त्वा चैधांसि कल्पयेत् ।
 शुभसिन्दूरवालार्कवर्णो वह्नेः सुशोभनः ॥ ३५ ॥
 भेरीवादित्रगम्भीरशब्दो वह्नेः शुभप्रदः ।
 कर्पूरचन्दनकुन्दाभधूमः सर्वार्थसिद्धिकृत् ॥ ३६ ॥
 खरवायसवच्छब्दो वह्नेः सर्वविनाशकृत् ।
 कृष्णः कृष्णगते वर्णो राज्यं चापि विनाशयेत् ॥ ३७ ॥
 पूर्णाहुतिं ततो दद्यादेभिश्चैव विधानवित् ।
 ॐभूरग्नये पृथिव्यै च महते स्वाहा ततः ॥ ३८ ॥
 ॐभुवो चान्तरिक्षाय च दिवे च स्वाहा ततः ।
 स्वश्चन्द्रमसे दिग्भ्यश्च नक्षत्रेभ्यश्चस्वाहा ॥ ३९ ॥
 ॐभूर्भुवः स्वश्चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यश्च दिग्भ्यश्च महते स्वाहा ।
 स्रुवस्रुचौ समादाय घृतेनापूर्य तौ पुनः ॥ ४० ॥
 होमद्रव्याणि निक्षिप्य नाभौ संस्थाप्य तौ पुनः ॥ ४१ ॥
 इतः प्राणपूर्वं प्राणबुद्धिं देहं धर्माधिकारतः ।
 जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यवस्थासु च मनसा वाचा कर्मणा ॥ ४२ ॥

१००

गौतमीयमहातन्त्रम्

हस्ताभ्यामुदरेण शिश्नायत् स्मृतं यत्कृतम् ।

यदुक्तं तत्सर्वं ब्रह्मार्पणं भवतु स्वाहा ॥ ४३ ॥

ब्रह्मार्पणं मनुः सोयं ब्रह्मार्पणं विधौ स्मृतः ।

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे द्वादशोऽध्यायः ॥

अथ त्रयोदशोऽध्यायः

एवं होमविधिं कृत्वा कुण्डस्थण्डिलदेवताः ।
 दिक्पाल देवतां चापि अंकुरार्पणदेवताः ॥ १ ॥
 आनयेत् कलशे चापिकृष्णैक्यं भावयेद् गुरुः ।
 कृष्णं सुधात्मतां नीत्वा शिष्यमाहूय मन्त्रवित् ॥ २ ॥
 वाससा नेत्रं वधनीयान्नेत्रं मन्त्रेण यत्नतः ।
 पाययित्वा पञ्चगव्यं मन्त्रामृतमयं शुभम् ॥ ३ ॥
 स्पृश्य तत्र मन्त्रज्ञोऽध्वषट्कं च शोधयेत् ।
 विष्णुतत्त्वानि संशोध्य अभिषेकगृहं नयेत् ॥ ४ ॥
 वर्णः कलापदं तत्त्वं मन्त्रो भुवनमेव च ।
 अध्वषट्कमिति प्रोक्तं मुनिभिस्तन्त्रवेदिभिः ॥ ५ ॥
 वर्णाध्वा वर्णसंघश्च कलाध्वा सद्भिरीरितः ।
 पदाध्वा पदसमूहश्च स्यात्तत्त्वाध्वा पञ्चविंशतिः ॥ ६ ॥
 षड्त्रिंशद्वैष्णवं तत्त्वमिति तत्त्वविदो विदुः ।
 मन्त्राध्वा मन्त्रराशिः स्यात्तेहि वैदिक तन्त्रिकाः ॥ ७ ॥
 भुवनावाध्वेति कथितो भुवनानि चतुर्दश ।
 शोधया मुमध्वानममुकस्येति पूर्वकः ॥ ८ ॥
 ॐ वेदगर्भो नमश्चान्ते मनुरध्वविशोधने ।
 नवाहुतीर्गुरुःकुयदिकैकाध्वविशोधने ॥ ९ ॥
 हस्ते गृहीत्वा तं शिष्यमभिषेकगृहं नयेत् ।
 निवेश्यमातृकायन्त्रे मेचयेत् कलशामृतैः ॥ १० ॥

कृष्णानुभवपूर्णात्मा आचार्यश्चानयेद्घटम् ।
 गोरोचनापल्लवानि कल्पवृक्षधिया मृशन् ॥ ११ ॥
 शिशोः शिरसि संयोज्य विलोम मातृकां जपन् ।
 मूलमन्त्रं तथा जप्त्वा कुर्यादेवाभिषेचनम् ॥ १२ ॥
 कृष्णात्मकं तु तत्तोयं शिरआदि पदावधि ।
 अभिसिञ्चेत्तेन मन्त्री कृष्णात्मा भवति ध्रुवम् ॥ १३ ॥
 रत्नौषधिकलाभिश्च जलं कृष्णात्मकं भवेत् ।
 तेन तत्सेकमात्रेण शिशुः कृष्णो न चान्यथा ॥ १४ ॥
 एवं यः कुरुते भक्त्या आत्मानं विष्णुसंस्कृतम् ।
 इह भुक्त्वा यथाकामं देहान्ते तत्पदं व्रजेत् ॥ १५ ॥
 चन्दनालेपिताङ्गश्च द्विजाशीभिश्च संयुतः ।
 कृष्णात्मकं देशिकं तं प्रणम्य च पुनः पुनः ॥ १६ ॥
 निषीदेत् सन्निधौ तस्य नियतो विनयान्वितः ।
 न्यासजालं तस्य देहे गुरुः सन्यस्य यत्नतः ।
 दक्षकर्णे वदेन्मन्त्रं त्रिवारं पूर्णमानसः ॥ १७ ॥
 गणेशादि मनुं चोक्त्वा समयात् कथयेद् गुरुः ।
 मन्त्रार्थं मन्त्रबीजं च तच्छक्तिं तत्फलानि च ॥ १८ ॥
 आत्मानं दर्शयेत् साक्षात्स्वनाम्ना तन्मयत्वतः ।
 मन्त्रकुण्डलिदेवनामेकार्थत्वं प्रकाशयेत् ॥ १९ ॥
 सिद्धान्तं वैष्णवं यत्नाद् बोधयेत्तस्य चेद् गुरुः ।
 यथा ग्रामगतं तोयं विष्ठादिमूत्रदूषितम् ॥ २० ॥
 गङ्गायां मिलितं तत्तु गङ्गैव भवति ध्रुवम् ।
 तथा मातृमानमेयं त्रयातीतो भवेच्छिशुः ॥ २१ ॥

शिष्योऽपि पूर्णतां मत्वा गुरुं यत्नेन तोषयेत् ।
 गुरवे दक्षिणां दद्याद्वित्ताद्धं भक्तितत्परः ॥ २२ ॥
 तदद्धं वा ततो दद्याद्यथाशक्त्याथ भक्तिः ।
 वित्तशाठ्यं न कुर्वीत कृतेऽनर्थं समावहेत् ॥ २३ ॥
 गोभूहिरण्यवस्त्रादि गुरवेऽथ निवेदयेत् ।
 गुरुपुत्रे च तत्पत्न्यै तच्छिष्ये स्वशक्तिः ॥ २४ ॥
 वस्त्रालंकरणं दद्याद्भोज्यमिष्टं यथारुचि ।
 ऋत्विग्भ्यो दक्षिणां दद्याद् वस्त्रालंकारसंयुताम् ॥ २५ ॥
 स तु तांस्तर्पयेद्भक्त्या यथाविभवविस्तरात् ।
 ततः प्रभृति मन्त्रज्ञो गुरुशासनसंस्थितः ॥ २६ ॥
 यथा मन्त्रे तथा देवे यथादेवे तथा गुरौ ।
 पश्येदभेदतो मन्त्री एवं भक्तिक्रमो मुने ॥ २७ ॥
 अभक्तिभजनाल्लोके देवताक्लेशदायकः ।
 त्रिदिनं निवसेद्भक्त्या सिद्धये गुरुसन्निधौ ॥ २८ ॥
 अन्यथा तद्गतं तेजो गुरुमेति न संशयः ।

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे त्रयोदशोऽध्यायः ॥

अथ चतुर्दशोऽध्यायः

चेत्रे मास्यथवा कृत्वा शुभर्क्षे गुरुशासनात् ।
 द्वादश्यां शुक्लपक्षे च माधवे मासि तत्तिथौ ॥ १ ॥
 आरभेदमलायां चेत् पुरश्चर्या स्वसिद्धये ।
 जपहोमौ तर्पणं च सेको ब्राह्मणभोजनम् ॥ २ ॥
 पञ्चाङ्गोपासनं लोके पुरश्चरणमुच्यते ।
 आदौ पुरष्क्रियां कर्तुं कुर्याद् भूमेः परिग्रहम् ॥ ३ ॥
 स्वेच्छाहारविहाराय तत ऊर्ध्वं न लंघयेत् ।
 जीवहीनो यथादेहः सर्वकर्मसु न क्षमः ॥ ४ ॥
 पुरश्चरणहीनोऽपि न तथा फलदो मनुः ।
 पर्वताग्रे नदीतीरे गोष्ठे देवालये तथा ॥ ५ ॥
 पुण्यारण्ये तथातीरे समुद्रस्य निजे गृहे ।
 तुलसीकाननेऽरण्ये वित्त्वमूले च शस्यते ॥ ६ ॥
 विष्णुक्षेत्रे च विधिवत् सिद्धये जपमारभेत् ।
 पुरश्चरणकृन्मन्त्री भक्ष्याभक्ष्यं विचारयेत् ॥ ७ ॥
 अन्यथाभोजनादोषात् सिद्धिहानिः प्रजायते ।
 सत्कुलस्थानजातानि शुचीनां श्रीमतां सिताम् ॥ ८ ॥
 गृहस्थानां वदान्यानां भीक्षाशीतोग्रजन्मनाम् ।
 भुञ्जानो वा हविष्यान्नं शाकं च विहितं तथा ॥ ९ ॥
 मूलं च क्रमुर्केद्रूनां वज्जयेद्विहितं मुने ।
 पयोदधि फलं चापि नारिकेलं यथोदितम् ॥ १० ॥

हविष्यं वा तथाशनीयात् सक्तुं यवसमुद्भवम् ।
 आन्नमामलकं चैव मूलं केशरिसम्भवम् ॥ ११ ॥
 रम्भाफलं तितिण्डीकं कमकानागरङ्गकम् ।
 फलान्येतानि भोज्यानि एषामन्यादि वर्जयेत् ॥ १२ ॥
 भूशय्यां ब्रह्मचारित्वं मौनं चाप्यनसूयताम् ।
 नित्यं त्रिसवनस्नानं छुद्रकर्मविवर्जनम् ॥ १३ ॥
 नित्यपूजा नित्यदानं देवतास्तुतिकीर्तनम् ।
 नैमित्तिकार्चनं चैव विश्वासो गुरुदेवयोः ॥ १४ ॥
 जपनिष्ठा द्वादशैतैर्धर्मास्युर्मन्त्रसिद्धिदाः ।
 नित्यं सूर्यमुपस्थाय तस्य चाभिमुखो जपेत् ॥ १५ ॥
 देवता प्रतिमादौ च बह्वौ चाभ्यर्च्य तन्मुखः ।
 अनिर्वेदस्तथाव्यग्रः शास्त्रोक्ताचारपालकः ॥ १६ ॥
 एवमादौ च नियमात् पुरश्चरणमुच्चरेत् ।
 शक्तौ त्रिसवनस्नानमन्यथा द्विः सकृत्तथा ॥ १७ ॥
 अस्नातस्य फलं नास्ति न वा तर्पयतः पितृन् ।
 अमेध्यसंभवं देहं जलादिन्द्रियशुद्धता ॥ १८ ॥
 तस्मान्मुख्यं जलस्नानं सर्वेषां मुनिभिर्मतम् ।
 न वीक्ष्येत्पतितं ब्राह्म्यं पिशुनं वेदनिन्दकम् ॥ १९ ॥
 तथाचाश्रमिणं विप्रं विष्ण्वार्थस्य बिनिन्दकम् ।
 ऋतुकालं बिना मन्त्री स्वस्त्रियं नापि संस्पृशेत् ॥ २० ॥
 मैथुनं तत्कथालापं तद्गोष्ठीः परिवर्जयेत् ।
 पर्वते सिन्धुतीरे वा पुण्यारण्ये नदीतटे ॥ २१ ॥

यदि कुर्यात् पुरश्चर्या तत्र कूर्मञ्च चिन्तयेत् ।
 दीपस्थानं द्विधा प्रोक्तं मुखं पृष्ठं च मन्त्रिणः ॥ १६ ॥
 दीपस्थाने भवेत्सिद्धिर्नान्यथा कोटि जापनैः ।
 पूर्वोत्तरविभागेन चतुःसूत्रनिपातनात् ॥ २० ॥
 नव कोष्ठं भवेदेतत् कूर्मदेहमनुत्तमम् ।
 पूर्वादिविदिशि मन्त्रज्ञः प्रदक्षिणक्रमेण तु ॥ २१ ॥
 कादिवर्गलिखेद्विद्वान् पञ्चपञ्चविभागशः ।
 यादिवर्गं शादिवर्गं लक्ष्मीशे च संलिखेत् ॥ २२ ॥
 कूर्मस्याङ्गं च कूर्मवत् कुर्याच्छोभा यथा भवेत् ।
 स्वराणां युग्ययुग्मं च मध्ये चाष्टसु दिक्षु च ॥ २३ ॥
 एवमष्टाङ्गवान् कूर्मः सर्वेषां सिद्धिदीपकः ।
 दीपनार्थं लिखेन्मध्ये पूजयेत्तं विभावयन् ॥ २४ ॥
 यस्यां दिशि ग्रामनामाद्यक्षरं दृश्यते तथा ।
 कूर्मवक्त्रं च जानीयात्तत्रसिद्धिरनुत्तमा ॥ २५ ॥
 वक्त्रे पार्श्वे च कोष्ठे द्वे करौ कूर्मस्य विद्धि हि ।
 मध्ये कुक्षौ उभौ ज्ञेयौ पादौ द्वौ शेषपुच्छकः ॥ २६ ॥
 एवं कूर्मं विजानीयाद्दीपचक्रविवेचकः ।
 मुखे शुद्धीर्भवेन्नूनं मध्ये सिद्धिश्च जायते ॥ २७ ॥
 उदासीनः करस्थश्चेत् जक्षिस्थो दुःखमाप्नुयात् ।
 पादस्थः पीड्यते मन्त्री बन्धनोच्चाटनादिभिः ॥ २८ ॥
 पुच्छे मृत्युर्भवेन्नूनमेवं कूर्मस्य संस्थितिः ।
 मन्त्राक्षरेण मन्त्रं चेत् कूर्मनाम्नो भवेद्यदि ॥ २९ ॥

साधकस्य च नाम्नाथ किं न सिध्यति मन्त्रिणः ।
 पञ्चाशद्वर्णरूपेण क्षेत्रेण विश्वविग्रहः ॥ ३० ॥
 तस्माच्चक्रं विचार्यैवं मित्रं चेत् सर्वसिद्धिदम् ।
 यस्मिन्देशे दीपपतिः सगुणं नाममन्त्रयोः ॥ ३१ ॥
 तत्र यत्नेन गन्तव्यं सपीठो दुर्लभो मतः ।
 रुद्राक्षैरपि पद्माक्षैः पुत्रजीवकचन्दनैः ॥ ३२ ॥
 स्फाटिकैश्च प्रवालैश्च कुशपंथिभवैस्तथा ।
 तथामलकसम्भूतैस्तुलसीकाष्ठनिर्मितैः ॥ ३३ ॥
 एभिश्च मालिकां कुर्यात् प्रज्ञावान् वैष्णवे मनौ ।
 रुद्राक्षसम्भवामालाऽनन्तफलदामता ॥ ३४ ॥
 पुण्डरीकभवामाला गोपालमनुसिद्धिदा ।
 पुत्रजीवभवायातु पुत्रं वितनुते चिरात् ॥ ३५ ॥
 अष्टोत्तरशतमणिनिर्मिता यातुमालिका ।
 राज्यं वितनुते नृणां देहान्ते मोक्षदायिनी ॥ ३६ ॥
 मोक्षार्थी पञ्चविंशत्या पुत्रार्थी त्रिशता जपेत् ।
 चत्वारिंशन्मणिभवा अभिचाराय केवलम् ॥ ३७ ॥
 पञ्चाशन्मणिभिर्माला सर्वकर्मप्रसाधिका ।
 अकारादिक्षकारान्ता अक्षमालेति कीर्तिता ॥ ३८ ॥
 क्षान्तं मेरुमुखं तत्र कल्पयेन्मुनिसत्तम ।
 अनया सर्वमन्त्राणां जपः सर्वसमृद्धिदः ॥ ३९ ॥
 नित्यं जपं करे कुर्यान्नितुकाम्यावबोधना ।
 आरभ्य नामिका मूलात् परिवर्त्तेन वैक्रमात् ॥ ४० ॥

तज्जनी मध्यपर्यन्तं जपेदष्टसु पर्वसु ।
 गोपालतन्त्रमन्त्राणां करमालेयमीरिता ॥ ४१ ॥
 कार्पाससम्भवं सूत्रं धर्मकामार्थमोक्षदम् ।
 त्रिगुणं त्रिगुणीकृत्य ग्रथयेच्छिल्पशास्त्रतः ॥ ४२ ॥
 मुखे मुखं तु संयोज्यं पुच्छे पुच्छं नियोजयेत् ।
 गोपुच्छं सदृशी माला यद्वा सर्पाकृतिः शुभा ॥ ४३ ॥
 एवं निर्माय मालां वै शोधयेन्मुनि सत्तमः ।
 अश्वत्थपत्रनवकैः पद्माकारं तु कारयेत् ॥ ४४ ॥
 तन्मध्ये स्थापयेन्मालां मातृकां मूलमुच्चरन् ।
 नित्यं नैमित्तिकं कृत्वा सामान्यार्घ्यं विधाय च ॥ ४५ ॥
 छालयेदीशसूक्तेन लिम्पेत्तत्पुरुषेण तु ।
 गन्धैरनल्पैर्मतिमानघोरेण तु धूपयेत् ॥ ४६ ॥
 अधोरेणैव सूक्तेन शतात् न्यूनं तु मन्त्रयेत् ।
 वामदेवेन सूक्तेन समीकुर्याद्विचक्षणः ॥ ४७ ॥
 एकैकमणिमादाय ब्रह्मग्रन्थि प्रकल्पयेत् ।
 एकैक मातृका वर्णान् ग्रथनादौ तु संजपेत् ॥ ४८ ॥
 तत्सजातीयमेकाक्षं मेरुं च त्रिप्रकल्पयेत् ।
 एवं संग्रथितां मालां पुनः पद्मोपरि न्यसेत् ॥ ४९ ॥
 तत्रावाह्य यजेद्देवं यथा विभवविस्तरैः ।
 मन्त्रयेन् मूलमन्त्रेण तथोक्तक्रमयोगतः ॥ ५० ॥
 तथैव मातृकावर्णैर्मन्त्रयेत्तन्त्रतत्त्ववित् ।
 क्षालयेत् पञ्चगव्येन पुनरीशानसूक्ततः ॥ ५१ ॥

पुनर्विलिप्यगन्धेन जपेन्मन्त्रं यथेच्छया ।
 नान्यमन्त्रं जपेन्मन्त्री कम्पयेन्न विधूनयेत् ॥ ५२ ॥
 कम्पनात् सिद्धिहानिः स्याद्धूननं बहुदुःखकृत् ।
 शब्दे जाते भवेद्भोगः करमृष्टो विनाशकृत् ॥ ५३ ॥
 छिन्ने सूत्रे भवेन्मृत्युस्तस्माद्यत्नपरो भवेत् ।
 जपान्ते कर्णदेशे वा उच्चस्थाने च वा न्यसेत् ॥ ५४ ॥
 त्वं माले सर्वदेवानां सर्वसिद्धिप्रदा मता ।
 तेन सत्येन मे सिद्धिं देहि मातर्नमोस्तुते ॥ ५५ ॥
 इत्युक्त्वा परिपूज्याथ गोपयेद्यत्नतो यती ।
 माला मन्त्रं च मुद्रां च पशुभ्यो न प्रकाशयेत् ॥ ५६ ॥
 प्रकाशने कार्यहानिरित्युक्तं तन्त्रवेदिभिः ।
 अंगुष्ठतर्जनीभ्यां च जपाच्छुभशतं भवेत् ॥ ५७ ॥
 तर्जन्यगुष्ठयोगेन शत्रूच्चाटनकारकः ।
 अंगुष्ठमध्यमायोगान्मन्त्रसिद्धिः सुनिश्चिता ॥ ५८ ॥
 अंगुष्ठानामिका योगादुच्चाटोद्बन्धने मते ।
 ज्येष्ठा कनिष्ठा योगेन शत्रूणां नाशनं मतम् ॥ ५९ ॥
 इति ते कथितो विद्वन् मालायाः परिनिर्णयः ।
 शक्त्या त्रिसवनस्नानमन्यथा द्विःसकृत्तथा ॥ ६० ॥
 त्रिसंध्यं प्रजपेन्मन्त्रं पूजनं तत्समं भवेत् ।
 एकदा तु भवेत् पूजा न जपेत् पूजनं विना ॥ ६१ ॥
 प्रातः कालेऽथ वा पूजा जपान्ते वा यजेद्धरिम् ।
 प्रातः कालं समारभ्य जपेन्मध्यंदिनार्वाधि ॥ ६२ ॥

पशुभावे स्थिता मन्त्राः केवला वर्णरूपिणः ।
 सौषुम्न्यध्वन्युच्चरिताः प्रभुत्वं प्राप्नुवन्ति ते ॥ ६३ ॥
 मन्त्राक्षराणि चिच्छक्तौ प्रोक्तानि च विभावयेत् ।
 तामेव परमे व्योम्नि परमामृतं बृंहितः ॥ ६४ ॥
 दर्शयत्यात्मसद्भावं पूजा होमादिभिर्विना ।
 मनः संहृत्य विषयात् मन्त्रार्थगतमानसः । ६५ ॥
 न द्रुतं न विलम्बं च जपेन्मौक्तिकपण्डितवत् ।
 जपः स्यादक्षरश्रेणीं वर्णस्वरपदात्मिकाम् ॥ ६६ ॥
 धिया यदक्षरश्रेणीं वर्णस्वरपदात्मिकाम् ।
 उच्चरेदर्थमुद्दिश्य मानसः स जपः स्मृतः ॥ ६७ ॥
 जिह्वोष्ठौ चालयेत्किञ्चिद्देवतागतमानसः ।
 किञ्चिच्छ्रवणयोग्यः स्यादुपांशुः सजपः स्मृतः ॥ ६८ ॥
 मन्त्रमुच्चारयेद्वाचा वाचिकः सजपः स्मृतः ।
 पश्यन्त्यादित्रिभिर्भेदैः कथितं जपलक्षणम् ॥ ६९ ॥
 एवं जपं पुरा कृत्वा तेजो रूपं समर्पयेत् ।
 देवस्य दक्षिणे हस्ते कुशपुष्पाढ्यवारिभिः ॥ ७० ॥
 सफलं तद्विभाव्यैवं प्राणायामं त्रयं चरेत् ।
 जपस्यादावथ चान्ते त्रितयं त्रितयं चरेत् ॥ ७१ ॥
 न न्यूनं नाधिकं चापि जपं कुर्याद्दिने दिने ।
 यदि कुर्यात् प्रमादात् तदा नेष्टमवाप्नुयात् ॥ ७२ ॥
 न्यूने न्यूनाङ्गदोषः स्यादधिके चाधिकङ्गकम् ।
 यथाविधि कृतानि हि फलन्ति नान्ययत्नतः ॥ ७३ ॥

जपान्ते प्रत्यहं मन्त्री होमयेत्तद्दशांशतः ।
तर्पणं मार्जनं चैव तद्दशांशतो मुने ॥ ७४ ॥
प्रत्यहं भोजयेद्विप्रान् न्यूनाधिक प्रशान्तये ।
विप्रभोजनमात्रेण व्यङ्गं साङ्गं भवेद्ध्रुवम् ॥ ७५ ॥
गोषु शुश्रूषणं कुर्यात्ताभ्यश्च यवसप्रदः ।
गोष्वपि प्रियमाणासु गोपालोऽयं प्रसीदति ॥ ७६ ॥
कर्मन्ते संस्मरेत् कृष्णं अन्तः करणशुद्धये ।
नामसंकीर्तनं विष्णोः सर्वविघ्ननिवृत्तनम् ॥ ७७ ॥
अथवा लक्षपूतौ च होमादिकृत्यमाचरेत् ।
सम्पूर्णायां प्रतिज्ञायां तर्पणादि तथाचरेत् ॥ ७८ ॥
विष्णोर्निवेदितान्नं यद्रात्रौ भुजेदुत्सयन् ।
यदन्ना देवता यस्य तदन्नः पुरुषो भवेत् ॥ ७९ ॥
शयीत शुद्धशय्यायां कम्बले वा कुशास्तरे ।
एवं प्रतिदिनं कुर्यात् यावत्साङ्गं व्रतं भवेत् ॥ ८० ॥
होमं च पूर्ववत् कुर्यात् पायसैरथवाम्बुजैः ।
होमाभावे जपं कुर्याद्धोमसंख्या चतुर्गुणम् ॥ ८१ ॥
षड्गुणं वाष्टगुणितं यथासंख्या द्विजादयः ।
शूद्रस्य विप्रभृत्यस्य तत्पत्नीसदृशो जपः ॥ ८२ ॥
होमशून्यस्य विप्रस्य यो जपः स तु तादृशः ।
दशाक्षरं मनुवरं सिद्धये दशलक्षकम् ॥ ८३ ॥
जप्त्वा तदन्ते होमादि विधिना कर्ममाचरेत् ।
दशाक्षरं जपेन् मन्त्री सहस्रदशकं जपेत् ॥ ८४ ॥

प्रत्यहं मुख्यकल्पोऽयमन्यन्न्यूनमुदाहृतम् ।
 अष्टादशार्णमनुवरं पञ्चलक्षं जपेत्ततः ॥ ८५ ॥
 कृत्यमेवं समुद्दिष्टमन्यत्तत्कल्पसंग्रहात् ।
 तर्पणं च ततः कुर्यात्तीर्थोदैश्चन्द्रमिश्रितैः ॥ ८६ ॥
 जले देवं समावाह्य पाद्याद्यैरुदकात्मकैः ।
 सम्पूज्य विधिवद्भूक्त्या परिवारसमन्वितम् ॥ ८७ ॥
 एकैकमञ्जलिं तोयं परिवारान्प्रतर्पयेत् ।
 ततो होमदशांशेन तर्पयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ ८८ ॥
 आदौ मन्त्रं समुच्चार्य श्रीपूर्वं कृष्णमित्यपि ।
 तर्पयाम्यहमित्युक्त्वा नमोऽन्तस्तर्पयेन्मनुः ॥ ८९ ॥
 तर्पणस्य दशांशेन अभिषेकं तथाचरेत् ।
 न्यासानशेषान् कृत्वा वै तदभेदेन पूजयेत् ॥ ९० ॥
 कृष्णात्मानं स्वमात्मानं ध्यात्वा रश्मिसमन्वितम् ।
 कुसुमं तोयमेकं च सुगन्धिपरिमिश्रितम् ॥ ९१ ॥
 जलाञ्जलिं समादाय मूलमुच्चार्यसाधकः ।
 श्रीकृष्णमभिषिचामि नम इत्यभिषिञ्चने ॥ ९२ ॥
 अभिषेकदशांशेन ब्राह्मणान् परितर्पयेत् ।
 क्षीरखण्डाज्यभोज्यैश्च बहुमानपुरःसरम् ॥ ९३ ॥
 विप्रभोजनमात्रेण व्यङ्गं साङ्गं भवेद् ध्रुवम् ।
 सर्वथा भोजयेद्विप्रान् ते च कृष्णमनुर्यतः ॥ ९४ ॥
 यत्र भुङ्क्ते श्रियःकान्तस्तत्रभुङ्क्तेज गतत्रयम् ।
 गुरवे दक्षिणां दद्याद्भोजनाच्छादनादिभिः ॥ ९५ ॥

गुरुसंतोषमात्रेण मन्त्रसिद्धिर्भवेद्भ्रुवम् ।
 एवं सिद्धमनुमन्त्री साधयेत् सकलेप्सितम् ॥ ९६ ॥
 एवं नित्यक्रमं कृत्वा नैमित्तिकमथाचरेत् ।
 कृते नैमित्तिके विप्र नित्यस्य पूर्णता भवेत् ॥ ९७ ॥
 अन्यथा नैव सिद्धिः स्यादनुष्ठानशतैरपि ।
 मथुरायां महाक्षेत्रे वसन् कृष्णं समर्चयेत् ॥ ९८ ॥
 लक्षमात्रं जपेन्मन्त्री मण्डलादीप्सितं भवेत् ।
 मन्दरस्य महारण्ये सरलद्रुमकानने ॥ ९९ ॥
 पुष्पैर्वन्यसमुदभूतैर्दुग्धाशी विजितेन्द्रियः ।
 लक्षमात्रं जपेद्भुक्त्या अणिमादि गुणान् लभेत् ॥ १०० ॥
 समुद्रगासरिन्मध्यकुदिमै निवसन्त्यतिः ।
 दुग्धाहारो जपेत्लक्षं पापः शतभवोद्भवम् ॥ १०१ ॥
 नाशयेन्नात्र संदेहो वाक्सिद्धिं चापि विन्दति ।
 पर्वताग्रे यजेत् कृष्णं शाकमूलफलाशनः ॥ १०२ ॥
 लक्षं तत्रापि संजप्य खेचरी मेलनं भवेत् ।
 समुद्रगनदीतीरे तुलसी कानने वसन् ॥ १०३ ॥
 लक्षमात्रं जपात्तत्र कोटिजन्माघनाशनम् ।
 पुण्डरीकबकैः कृष्णं मासमेकं समर्चयन् ॥ १०४ ॥
 धर्मार्थकाममोक्षाणि करस्थानि लभेद् भ्रुवम् ।
 तुलास्थे भास्करे पद्मैर्होमयेद्दशसहस्रकम् ॥ १०५ ॥
 लक्ष्मीस्थिरा भवेत्तस्य पुत्रपौत्रानुयायिनी ।
 श्रीपुष्पैर्जुहुयान् मन्त्री वैशाखे मासि दुग्धपः ॥ १०६ ॥

सर्वपापक्षयकरः सर्वसिद्धिप्रवर्द्धकः ।
 वेदाः सर्वे नमस्यन्ति भक्त्या तं पुरुषर्षभम् ॥१०७॥
 श्रीजलैस्तर्पयेत् कृष्णं मत्स्यं डीचन्द्रसंयुतैः ।
 अष्टोत्तरशतं कृत्वा पूजान्ते भक्तितत्परः ॥१०८॥
 मण्डलाल्लभते सिद्धिं दुष्करं सुकरं तु वा ।
 यद्यत्कामयते मन्त्री अनायासाल्लभेच्च तत् ॥१०९॥
 दुग्धबुध्या जलैर्नित्यमष्टोत्तरशतं शतम् ।
 तर्पयन्नखिलान् कामान् लभेत् मोक्षं च विन्दति ॥११०॥
 कुशपुष्पैः समभ्यर्च्य मासमात्रं निरामयः ।
 यशसे धर्मबुद्धयै च ब्रह्मचारि व्रते स्थितः ॥१११॥
 हयारिकुसुमैः शुक्लैर्मण्डलाद्वाञ्छितं भवेत् ।
 तथारक्ताश्वमारेण अचलां भक्तिमाप्नुयात् ॥११२॥
 तथा द्वाभ्यां समभ्यर्च्य भुक्तिं मुक्तिं च विन्दति ।
 गोषु भक्तिः सदा कार्या गोषु कण्डूयनं तथा ॥११३॥
 गोषु नित्यं प्रसन्नासु गोपालः संप्रसीदति ।
 ब्राह्मणानां क्षत्रियाणां वैश्यानां शेषजन्मनाम् ॥११४॥
 स्त्रीणां चैव महाबाहो नैमित्तिकमिदं स्मृतम् ।
 एतेषां चैकमात्रं तु कृत्वा काम्यानि साधयेत् ॥११५॥
 ॥ इतिगौतमीये महातन्त्रे चतुर्दशोऽध्यायः ॥

अथ पञ्चदशोऽध्यायः

त्रिकालाभ्यर्चनं वक्ष्ये गोविन्दस्य यथाविधिः ।
 मन्त्रयोरुभयोः कार्यमन्येषां च तदात्मनः ॥ १ ॥
 कलापकुसुमस्यामं नीलेन्दीवरलोचनम् ।
 वार्षिकं च शिशुं सुगन्धमासीनं पद्मविष्टरे ॥ २ ॥
 भङ्गविद्रुमविम्बाभकरप्राप्ताधरोत्तमम् ।
 गुडालकचयाच्छन्नमुखेदुग्धहसंवृत्तम् ॥ ३ ॥
 कुन्देन्दुकाशसंकाशहासभासितदिङ्मुखम् ।
 राजदन्तद्वयोद्भासनिन्दितानेकमौक्तिकम् ॥ ४ ॥
 महास्मरश्मिसंकीर्णसुर्वणानेकभूषणम् ।
 सुपुष्टं धूसराङ्गं च धेनुधूलिचयोत्थितम् ॥ ५ ॥
 गोपगोपीगवांवृन्दैर्वीक्ष्यमाणं सुविस्मितैः ।
 ब्रह्मणा शंकरेणापि प्रेमोत्कण्ठात् सुविक्षितम् ॥ ६ ॥
 पुरन्दरमुखैर्देवैर्मुनिभिः संस्तुतं परम् ।
 एवं ध्यात्वा जपेत् कृष्णं यजेद्भक्तिप्रधानतः ॥ ७ ॥
 अङ्गैरिन्द्रादिवज्राद्यैरावृत्तित्रितयान्वितम् ।
 क्षीरखण्डाज्यदुग्धं च कन्दली नवनीतकम् ॥ ८ ॥
 मोचारंभाफलं चापि अन्यत् बालप्रियं च यत् ।
 जपं चाष्टसहस्रं च कृत्वा कृष्णं प्रसादयेत् ॥ ९ ॥
 स्तोत्रैर्नानाविधैर्भक्त्या नमस्कारप्रदक्षिणैः ।
 दुग्धबुध्या जलैरष्टशतं संतप्य मन्त्रवित् ॥ १० ॥

आत्मानं तत्पदाम्भोजेऽनन्यः सन् समर्पयेत् ।
 ब्रह्मार्पणारव्य मनुना तथोद्वास्य हृदं नयेत् ॥ ११ ॥
 पूर्वोक्तेन क्रमेणाथ शेषमन्यत् समर्पयेत् ।
 हुत्वाशेषं निराशी च एकाकी च निशां नयेत् ॥ १२ ॥
 य एवं मास मात्रं तु भक्त्या कृष्णं समर्चयेत् ।
 पुज्यो लोके कविर्वाग्मी लक्ष्मी प्राप्यानपायिनीम् ॥ १३ ॥
 पुत्रैर्मित्रैश्च सम्बन्धः प्रयात्यन्ते परम्पदम् ।
 मध्याह्ने वासुदेवं तं राजमण्डलमध्यगम् ॥ १४ ॥
 द्वारवत्यां सहस्रार्कदीपिते भवनांतरे ।
 कल्पवृक्षसमाकीर्णं पुण्यपक्षिनिनादिते ॥ १५ ॥
 पद्मोत्पलादि कल्हारैः संकीर्णैः समलङ्कृते ।
 तस्मिन् सुपुलिने रम्ये छायायां कल्पकस्य च ॥ १६ ॥
 रत्नस्तंभै रत्नदीपैर्मुक्तादामविभूषिते ।
 नानाविचित्रचित्रांतर्वितानशतसंकुले ॥ १७ ॥
 तत्पाश्वे च वनं ध्यायेत् पुन्नागैर्नागकेशरैः ।
 तथा नानाविधैर्वृक्षैः पाटलैश्चंपकादिभिः ॥ १८ ॥
 वकुलैश्चारलैर्वन्यैः कुररैर्वेष्टितैरपि ।
 सर्वर्तुकुसुमोपेतैः पुष्पावनतशाखिभिः ॥ १९ ॥
 रत्नसिंहासनासीनं पुण्डरीकदलेक्षणम् ।
 पृथुवक्षं सुपुष्टाङ्गं राजन्यगणमोहनम् ॥ २० ॥
 नीलकुञ्चितकेशान्तं विचित्राम्बरभूषणे ।
 सुश्रूललाटवदनं पुष्पहासं सुलोचनम् ॥ २१ ॥

सुकपोलं सुताम्रौष्ठं श्यामलं मङ्गलालयम् ।
 नीलकुञ्चितकेशान्ते विधृत्रा वरभूषणम् ॥ २२ ॥
 कंवुग्रीवं सुविस्तीर्णकौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ।
 महाबली महोरस्कं महाभुजचतुष्टयम् ॥ २३ ॥
 बलिबन्धुरमध्ये च राजदधरशोभितम् ।
 प्रदक्षिणगतश्रीमद् वृत्तनाभिविभूषितम् ॥ २४ ॥
 केयूरमणिसन्नद्धराजद्भुजचतुष्टयम् ।
 विचित्रकटकैर्युक्तनूपुरैः पादशोभितम् ॥ २५ ॥
 नानारत्नमयैर्हैमैरंगुलीयैर्विराजितम् ।
 अनंतरत्नसंछन्न स्फुरन्मकरकुण्डलम् ॥ २६ ॥
 सौवर्णैनाभिरुचिरनानाचित्रविचित्रितैः ।
 लोलभ्रमरसंछन्नैः प्रसूनैर्मुकुटोज्ज्वलम् ॥ २७ ॥
 शंखचक्रगदापद्मधरं शान्तमुखेक्षणम् ।
 दिव्यलक्षणसंपन्नं दिव्यभूषणभूषितम् ॥ २८ ॥
 दिव्यमान्यांवरधरं दिव्यगन्धानुलेपनम् ।
 ललाटे हृदये कुक्षौ कण्ठे बाह्वोश्च पार्श्वयोः ॥ २९ ॥
 विराजितोर्ध्वमुद्रेण चन्दनेन विभूषितम् ।
 महीभारभूतारान्ति तर्जयन्तं मुहुर्मुहुः ॥ ३० ॥
 उद्धवादिमन्त्रिवरैर्मन्त्रयन्तं मुहुर्मुहुः ।
 तेषां निपातनायैव धर्मार्थनीतिमुक्तिभिः ॥ ३१ ॥
 एवं मध्याह्ने संप्राप्तकाले ध्यायन् जगद्गुरुम् ।
 आवाह्यविधिवद्भूक्त्या पूजयन्नुपचारकैः ॥ ३२ ॥

अङ्गं पूर्ववद्विष्टं पुर आदि प्रपूजयेत् ।
 रुक्मिणीं सत्यभामां च कालिन्दीं सुलक्षणाम् ॥ ३३ ॥
 नागनजितीं जाम्बवन्ती मित्रबृन्दा सुशीलिकाम् ।
 इत्यष्टशक्तीर्देवस्य पूज्याः कृष्णस्य वल्लभाः ॥ ३४ ॥
 अग्नौ सुदर्शनं चक्रं नैऋते च जलोद्भवम् ।
 वायव्ये च गदां दिव्यामीशाने पद्ममुज्ज्वलम् ॥ ३५ ॥
 ततो दलानां वाह्ये च वसुदेवं च देवकीम् ।
 नन्दगोपं यशोदां च पुर आदि प्रपूजयेत् ॥ ३६ ॥
 पाद्मेरर्धैस्तथा पुष्पैः पूर्वादिदलतोऽर्चयेत् ।
 बलभद्रं सुभद्रां च रोहिणीं च तथोत्तरे ॥ ३७ ॥
 सुदामं च तथादामं वसुदामं च किंकिणीम् ।
 देवस्य वामपार्श्वे तु पूजयेद् गुरुपादुकाः ॥ ३८ ॥
 परमं च गुरुं तत्र परापर गुरुं तथा ।
 पादुकान्तं समभ्यर्च्य पूर्वसिद्धान् तथार्चयेत् ॥ ३९ ॥
 पूर्वं गणपतिं पश्चात् तद्वहिः परिपूजयेत् ।
 इन्द्रादि लोकपालांश्च स्वस्वदिक्षु स्वमन्त्रतः ॥ ४० ॥
 कुमुदं कुमुदाक्षं च पुण्डरीकं च वामनम् ।
 शंकुवर्णं सर्वनेत्रं सुमुखं सुप्रतिष्ठितम् ॥ ४१ ॥
 दक्षिणावर्तमेतास्तु पूर्वादिदलतोऽर्चयेत् ।
 उत्तरेशानयोर्मध्ये विष्वक्सेनं समर्चयेत् ॥ ४२ ॥
 सम्पूज्यैवं हरिं भक्त्या नैवेद्यं च निवेदयेत् ।
 पायसं शर्करापूरं खण्डाज्यं कदलीफलम् ॥ ४३ ॥

सितोदकैराचमनं स्वर्णपात्रे निवेदयेत् ।
 अथवा रौप्यपात्रे च ताम्रपात्रेऽथवा पुनः ॥ ४४ ॥
 अभावात् पद्मपात्रे वा ह्यन्यथा नरकं व्रजेत् ।
 सुवर्णचषके वाथ रौप्ये वा विधिना ततः ॥ ४५ ॥
 सशर्करं पक्वदुग्धमन्नं व्यञ्जनपायसम् ।
 नानाविधोपहाराणि गोविन्दाय निवेदयेत् ॥ ४६ ॥
 राजोपचारं दत्वाऽन्ते स्तुत्वा नत्वा विसर्जयेत् ।
 य एवं पूजयेद्देवं गोपालं विगतस्पृहः ॥ ४७ ॥
 राजानः किंकराः सर्वे समाप्ताः सपरिच्छदाः ।
 राजपुत्राश्च पत्न्यश्च सर्वे तस्यानुवर्तिनः ॥ ४८ ॥
 इह भुक्त्वा वरान् भोगानन्ते विष्णोः पदं व्रजेत् ।
 अष्टोत्तरशतं होमं कुर्यात् संख्ययादृतः ॥ ४९ ॥
 होमतर्पणयोर्मन्त्री साधयेदखिलान्यपि ।
 प्रातर्होमं प्रकुर्वीत तथा मध्यंदिनेऽथवा ॥ ५० ॥
 रात्रि होमं च मध्याह्ने कुर्यादेवं विधिः स्मृतः ।
 तृतीयकालपूजायामस्तिकालविकल्पना ॥ ५१ ॥
 सायाह्ने निशिवेत्तत्र वदत्येके विपश्चितः ।
 अष्टादशार्णं सायाह्ने रात्रौ चेद्दशवर्णिकम् ॥ ५२ ॥
 उभये उभयेनैव वदन्ति ब्रह्मावादिनः ।
 सायाह्ने द्वारवत्यां तु चित्रकोद्यानमध्यगः ॥ ५३ ॥
 सौगन्धिकोत्पललसद्दीधिकाशतवेष्टिते ।
 नन्दनोद्यान मध्ये तु कदम्बवनमध्यगः ॥ ५४ ॥

ज्वलद्रत्नमयैः स्तम्भैः सुरत्नवीथिकान्विते ।
 नन्दनोद्यान मध्ये तु कदम्ब वन मध्यगः ॥ ५५ ॥
 महारत्नमयं गेहं मुनिभिः परिवेष्टितम् ।
 नारदाद्यैर्मुनिवरैः शौनकैः पिप्पलादिभिः ॥ ५६ ॥
 सनकादि ब्रह्मपुत्रैः परीतं तत्त्वनिर्णये ।
 नारदं पर्वतं विष्णुं निशठोद्धव दारुकम् ॥ ५७ ॥
 विष्वक्सेनं च सैनेयं कृपादृष्टि विलज्जितम् ।
 तेभ्यो मुनिभ्यः स्वधामदिशतं परमक्षरम् ॥ ५८ ॥
 चन्द्रकोटि प्रतीकाशं विश्वावासं सुदीपितम् ।
 नानारत्नगणाकीर्णं महामुकुटभूषितम् ॥ ५९ ॥
 अनेकरत्नसंयुक्तैर्लसन्मकरकुण्डलम् ।
 तारहारावलीराजत्नसत्कौस्तुभवक्षसम् ॥ ६० ॥
 नानारत्नगणाकीर्णं केयूरवलयष्टकम् ।
 विद्रवत् कनकाभासं पीतांबरयुगावृतम् ॥ ६१ ॥
 बन्धुरोदारजठरं गंभीरनाभिपंकजम् ।
 उत्तुङ्गचरणाम्भोजलसत्स्वर्णाङ्गुलीयकम् ॥ ६२ ॥
 प्रदीप्तरत्नकटकतुलाकोटिद्वयान्वितम् ।
 शशरक्ताधरपुटमारक्तपदपंकजम् ॥ ६३ ॥
 शंखचक्रगदापद्मधारिणं वनमालिनम् ।
 शुद्ध ज्ञान स्वभावत्वात् सुशुक्लं तं परात्परम् ॥ ६४ ॥
 अज्ञाननाशकार्थत्वाच्चववारिजसन्निभम् ।
 सूर्यकोटिप्रतीकाशमविद्याध्वान्तनाशनम् ॥ ६५ ॥

इत्येवं परमात्मानं ध्यायन्ति ब्रह्मवादिनः ।
 एवं ध्यात्वा मध्यमाचर्चा विधानेन प्रपूजयेत् ॥ ६६ ॥
 सहस्रकं जपेन्मन्त्रं होमादृशांशतर्पणम् ।
 रजतो राजिते पात्रे खण्डदुग्धं निवेदयेत् ॥ ६७ ॥
 पूर्वोपचारान् दत्त्वाथ नमस्कृत्य विसर्जयेत् ।
 गृहस्थानां वनस्थानां न्यासिनां हृदयाम्बुजे ॥ ६८ ॥
 ध्यात्वा संपूज्य मुनिभिर्मनिसैरुपचारकैः ।
 विविक्षो गृहमेधी च मुनिभिः सह पूजयेत् ॥ ६९ ॥
 वासुदेवादिभिरपि निर्वाणं परमाप्नुयात् ।
 सायाह्ने वासुदेवं च पूजयेद्विधिना नरः ॥ ७० ॥
 देवाः सर्वे नमस्यन्ति किं युनर्नरमर्कटाः ।
 संसारसागरं घोरं विषयनक्रसंयुतम् ॥ ७१ ॥
 सतीर्य विषयान्मुक्त्वा ज्ञानी तत्पदमाप्नुयात् ।
 दुर्वासनां परित्यज्य कोटिजन्मसमुद्भवाम् ॥ ७२ ॥
 एकेन जन्मना मुक्तिं याति कैवल्यनिर्मिताम् ।
 तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः ॥ ७३ ॥
 रात्रौ चेन्मदनक्रान्तमानसं देवकीसुतम् ।
 रासगोष्ठीपरिश्रान्तं गोपीमण्डलमध्यगम् ॥ ७४ ॥
 वृन्दावनगतं ध्यायेच्छायायां कल्पशाखिनः ।
 सुस्थितं वेणुगायन्तं वनमालापरीवृतम् ॥ ७५ ॥
 गोपिकागोपसंघातैर्वेष्टितं जगतां पतिम् ।
 यक्षैर्विद्याधरगणैर्वह्निर्भवियद्गतैः ॥ ७६ ॥

ब्रह्मर्षिभिः देवर्षिभिः स्तूयमानं सुविस्मितैः ।
 नानाविधैरप्सररोभिर्वीक्षमाणं तु विस्मितैः ॥ ७७ ॥
 लेलिह्यमानं प्रणयाद्देवस्त्रीशतकोटिभिः ।
 इन्दीवरनिभं रत्नसुन्दरेन्दुवराननम् ॥ ७८ ॥
 सम्फुल्लपद्मवदनं पद्मपत्रनिभेक्षणम् ।
 पद्मनाभिपाणिपादं पद्मरागनिभाधरम् ॥ ७९ ॥
 शरणं सर्वभूतानां गोपिकाजनबल्लभम् ।
 क्वचिच्छङ्कुपरिमिलत् पङ्कजोपरि संस्थितम् ॥ ८० ॥
 कल्पितानेकदेहेन नारीणां शतकोटिभिः ।
 वेष्टितं रममाणं च गायन्तं दिव्यमूर्च्छनैः ॥ ८१ ॥
 द्वाभ्यां द्वाभ्यां वल्लभाभ्यां मध्ये मध्येविराजितम् ।
 यथा मरकतस्तम्भं सुवर्णेनाभिवेष्टितम् ॥ ८२ ॥
 क्वचिद्गोपाङ्गनावस्त्रहारिणं हेलयान्वितम् ।
 क्वचिद्वसन्तं हासयन्तं स्त्रीवृन्दमुपहासकैः ॥ ८३ ॥
 विस्मितैर्देवनिकरैरचितं पुष्पवृष्टिभिः ।
 देवस्त्रीभिर्वीक्ष्यमाणं कामोत्कण्ठितचेष्टितैः ॥ ८४ ॥
 एवं ध्यात्वा मधुरिपुं यजेत्तं संशितव्रतः ।
 मिथुनैः षोडशकैः केशवादिभिरावृतम् ॥ ८५ ॥
 महर्षिभिस्तथावीतं गोपीभिरपि सर्वतः ।
 एवमभ्यर्च्य विधिना कांस्ये वा रजतान्विते ॥ ८६ ॥
 पात्रे दुग्धं निवेद्याथ मिथुनेभ्यस्तथार्पयेत् ।
 जप्त्वा स्तुत्वा नमस्कृत्य हृत्पद्मे तं विसर्जयेत् ॥ ८७ ॥

एवमभ्यर्च्य जगतां पतिं शुक्लमनायतिः ।
 धर्मार्थकाममोक्षाणां द्रायादो भवति ध्रुवम् ॥ ८८ ॥
 विप्रो वेदाधिपो भूयात् साक्षाद् भूमिपुरन्दरः ।
 क्षत्रियो राजवर्यश्च वैश्यो धनसमृद्धवान् ॥ ८९ ॥
 शूद्रः सुखानि सर्वाणि भुक्त्वा चान्ते परं व्रजेत् ।
 एवं ते कथितं विप्र संसारभयनाशनम् ॥ ९० ॥
 अर्चनं त्रिविधं यत्ते मूलाविद्यानिकृन्तनम् ।

॥ इति श्री गौतमीये महातन्त्रे पञ्चदशोऽध्यायः ॥

अथ षोडशोऽध्यायः

गौतम उवाचः—

ब्रूहि मे बालकृष्ण त्वं तत्त्वं सार्वज्ञकारणम् ।
 ब्रह्मणायत् पुरा प्रोक्तं सेवया तपसोर्चितः ॥ १ ॥
 यत्प्रसादान्मुनिश्रेष्ठ त्रैलोक्यं विदितं तु ते ।
 यथाक्रमं कथय मे सर्वमेव समाहितः ॥ २ ॥
 शुश्रूषा मे बलवतीं गोपालस्यार्चनं प्रति ।

नारद उवाच—

बाल्यं ते कथयाम्यद्य देवस्य परमाद्भुतम् ॥ ३ ॥
 गोपनीयं न ते किञ्चित्त्वं वेदविदांवर ।
 तपसाऽकल्मषमना कृष्णे भक्तोऽसि निश्चयात् ॥ ४ ॥
 तारः प्रजापतिः शक्तो माया च विदुरेव च ।
 एतन्मन्त्रवरं विद्धि रहस्यं परमाद्भुतम् ॥ ५ ॥
 महाचमत्कारकरं रिपुक्षोभणकारकम् ।
 चतुर्वर्गफलं चाचर्य जपमात्रेण सिद्धयति ॥ ६ ॥
 गोपालस्यापि ये मन्त्रावक्ष्यन्तेऽत्रैव मन्त्रके ।
 सन्दीपितमनेनैव फलप्रदमवेक्षताम् ॥ ७ ॥
 चूडामणिमयं प्रोक्तो देवस्य शिशुरूपिणः ।
 अहं मुनिः समाख्यातो गायत्री छन्द उच्यते ॥ ८ ॥
 देवता कथितः कृष्णः सर्वकामफलप्रदः ।
 समाहारोच्चारणोऽयमव्ययेश्वर ईरितः ॥ ९ ॥

नेत्राब्धि-तर्क-सूर्येन्द्रैः कलवर्णविभेदकैः ।
 पञ्चाङ्गानि मनोकृत्वा ध्यानं कुर्यात् समाहितः ॥ १० ॥
 मथुरायाः पुरे ध्यायेत् कंसस्यान्तः पुराजिरे ।
 सूतिकागृहमध्यस्थं जातमात्रं जगत्पतिम् ॥ ११ ॥
 सिद्ध-चारण-गन्धर्व-देव-दानव-किन्नरैः ।
 यक्षराक्षस-वेतालैः-लेखरैः-दिक्चरैरपि ॥ १२ ॥
 विद्याधरीभिर्देवीभिः किन्नरीभिः समन्ततः ।
 ब्रह्मणा तनयैः सार्द्धं वीक्ष्यमाणं मुदान्वितैः ॥ १३ ॥
 इन्द्रादिभिश्च दिक्पालैर्लसत्कुसुमवर्षणैः ।
 चतुर्भुजं शङ्खचक्र-गदा-शाङ्गधरं हरिम् ॥ १४ ॥
 दक्षस्योर्ध्वे रमरेचक्रं गदां च तदधः करे ।
 वामस्योर्ध्वे शाङ्गधनुः शंखं च तदधः करे ॥ १५ ॥
 नवीनजलदश्यामं पीतकौशेयवाससम् ।
 विलसत्कुन्तलाभोग भास्वरे निजमूर्द्धनि ॥ १६ ॥
 विहिताशेषसद्रत्नशोभिस्वर्णकिरीटिनम् ।
 सुगन्धि पारिजातेश्च शोभिताशेषकुन्तलम् ॥ १७ ॥
 ललाटे न्यस्तकस्तूरीतिलकोज्ज्वलशोभितम् ।
 अष्टमीचन्द्रशकलभासिभालतलोज्ज्वलम् ॥ १८ ॥
 उत्फुल्लपुण्डरीकश्रीनयनद्वयभासितम् ।
 मनोभवधनुः कल्पचिल्लिचापविराजितम् ॥ १९ ॥
 दाडिमीबीजकुंदाभदंतपक्तिमनोहरम् ।
 पक्वविबफलोद्भासिदन्तवासोज्ज्वलंविभुम् ॥ २० ॥

भास्वदनेकरत्नश्रीस्फुरन्मकरकुण्डलम् ।
 महामरकतस्तंभभासमानभुजोत्करम् ॥ २१ ॥
 रत्नचामीकराभोगैरंगदेवलयैर्युतम् ।
 कम्बुग्रीवं महोरस्कं मुक्ताहारविराजितम् ॥ २२ ॥
 श्रीवत्सलाञ्छनं भ्राजत् कौस्तुभोज्वलवक्षसम् ।
 रत्नवैडूर्यघटितकिंकिणीजालमालिना ॥ २३ ॥
 पदसूत्रेण संवद्ध मध्य देशोपशोभितम् ।
 रत्नमंजीरफलकमञ्जुश्री पादपल्लवम् ॥ २४ ॥
 देवक्या वसुदेवेन हरेण विधिना तथा ।
 विदिक्षु तिष्ठतास्तोत्र मुखरेण पदाञ्जलिम् ॥ २५ ॥
 मेरुशृङ्गप्रतीकाशं गरुडोपरि संस्थितम् ।
 इति ध्यात्वा परात्मानं गुरुमात्मानमेव च ॥ २६ ॥
 एकीभावेन संभाव्य ततः पूजनमारभेत् ।
 कर्पूर मिलिता-लोल-सित-चन्दन-चर्चितः ॥ २७ ॥
 अलिखेद्देवकीपुत्रयन्त्रं शोभनरेखया ।
 शलाकया वैद्रुमया तथाचापि च हेमया ॥ २८ ॥
 किजत्करूपतं वृत्तं ततो लेख्यं चतुर्दलम् ।
 ततो वृत्तं चाष्टदलं लिखेद्दशदलं ततः ॥ २९ ॥
 समरेखं चतुष्कोणं चतुर्द्वारं सुशोभितम् ।
 बीजशोभि चतुर्द्वारं चतुष्कोणविराजितम् ॥ ३० ॥
 मध्ये सम्पूज्य देवेशं पूजयेत्तु चतुर्दले ।
 ऐशान्यार्मीश्वरं देवमाग्नेय्यां च पितामहम् ॥ ३१ ॥

नैऋत्यां वसुदेवं च वायव्यां देवकीमपि ।
 ततश्चाष्टसु पत्रेषु पूजयेद्देवत्तलभाः ॥ ३२ ॥
 रक्तांबरधराः सौम्याः कराम्बुजधृताम्बुजाः ।
 सर्वालंकारणोद्गीप्ता लसद्यौवनविभ्रमाः ॥ ३३ ॥
 श्रीमद्देवमुखांभोज न्यस्तनेत्रमधुव्रतः ।
 ततो दशदले पूज्या लोकपालास्ततोवहिः ॥ ३४ ॥
 गरुडं पश्चिमद्वारे जतं पूर्वं प्रपूजयेत् ।
 विजयं दक्षिणे तद्वन्नारदं च तथोत्तरे ॥ ३५ ॥
 पुटाञ्जलिकराः सर्वे पुस्तोत्र मुखरा अपि ।
 विलसद्वनमालाश्च पीतकौशेयवाससः ॥ ३६ ॥
 ततः शङ्खञ्च चक्रं च गदां कौमोदकीमपि ।
 शार्ङ्गधनुश्च सम्पूज्य तद्वाह्ये पूजयेदपि ॥ ३७ ॥
 ऐरावतादीनभ्यर्च्य गणानष्टौ ततो वहिः ।
 कृते लक्षं जपेन्मन्त्रं त्रेतायां द्विगुणं तथा ॥ ३८ ॥
 त्रिलक्षं द्वापरे जाप्यं चतुर्लक्षं कलौ जपेत् ।
 लक्ष्मीप्रसूनैर्जुहुयाच्छ्रियमिच्छन्ननिन्दिताम् ॥ ३९ ॥
 आज्यानेन जुहुयादाज्यान्नस्य समृद्धये ।
 आरण्यैः कुसुमैर्विप्रान् जातीभिः पृथिवीपतीन् ॥ ४० ॥
 प्रसूनैरसितैर्वेश्यान् शूद्रां नीलोत्पलैरपि ।
 वशेयुर्लवणैः सर्वान् पंकजैर्बनिता जनान् ॥ ४१ ॥
 गोशालासुकृतो होमः पायसेन ससर्पिषा ।
 गवां शान्तिं करोत्याशु गोविन्दो गोकुलप्रियः ॥ ४२ ॥

शिशुवेषधरं देवं किंकिणीजालशोभितम् ।
 स्मृत्वा प्रतर्पयेन्मन्त्री दुग्धबुध्या शुभैर्जलैः ॥ ४३ ॥
 धनं धान्यंशुकादीनि प्रीतस्तस्मै ददाति सः ।
 पिण्डमूलेन दहनाम् पुरयुगे कोणराजसा ॥ ४४ ॥
 षडर्णं कुर्यात् पद्मं दशार्णं स्फुरित् दशदलम् ।
 कामवीजेन वीतं पद्मं किंजल्क संस्थ
 स्वर विकृति दलप्रोत्सलसत्षोडशार्णं
 किंजल्क व्यंजनानां विकृतिद युगेत्वर्पितानुष्टवर्णम् ॥ ४५ ॥
 पाशां कुशाभ्यामावीतं क्षौणीपुर युगान्वितम् ।
 अष्टाक्षरेण संवीतं यत्र गोविन्द दैवतम् ॥ ४६ ॥
 धर्मार्थकामफलदं सर्वं रक्षाकरं स्मृतम् ।
 पञ्चान्तको धरा संस्थो मनुविन्दु विभूषितम् ॥ ४७ ॥
 पिण्ड बीजमिदं प्रोक्तं सर्वसिद्धिकरं परम् ।
 चतुर्लक्षं जपेत् तत्र तद्दशाशं हुनेत्ततः ॥ ४८ ॥
 तर्पयेत्तद्दशाशं तु दशाशं चाभिशेचयेत्..... ।
 ब्राह्मणान्भोजयेच्चापि दशांशमिति च क्रमात् ॥ ४९ ॥
 गणेशं भास्करं रुद्रं गौरीं च परिपूजयेत् ।
 विदिक्षु यन्त्रराजस्य स्वस्वमन्त्रपुरः सरम् ॥ ५० ॥
 एतद्वारणमात्रेण त्रिकालज्ञो भवेद्भुवम् ।
 यजन्निजेप्सितं सर्वं साधयेन्नात्र संशयः ॥ ५१ ॥
 अनेन सदृशो मन्त्रो यन्त्रं वापि न विद्यते ।
 केवलं प्रेमभावेन कथितं त्वयि सुव्रत ॥ ५२ ॥
 ॥ इति श्री गौतमीये महातन्त्रे षोडशोऽध्यायः ॥

अथ सप्तदशोऽध्यायः

अथ प्रयोगान् प्रवक्ष्यामि मन्त्रयोरुभयोः समान् ।
 यान् कृत्वा साधकवरो लोकद्वयसुपूजितः ॥ १ ॥
 तदर्थकारि मुद्रान्वै वक्ष्यामि च क्वचित् क्वचित् ।
 तदेतं देवकीपुत्रं सद्योजातं द्युसत्प्रभम् ॥ २ ॥
 शंख-चक्र-गदापद्म-धारिणं वनमालिनम् ।
 एवं ध्यात्वा मधुरिपुं लक्षं ब्राह्मे मुहूर्त्तके ॥ ३ ॥
 जप्त्वा मेधां परां प्राप्य कवीनामग्रणीर्भवेत् ।
 अथवा स्फटिकाभासं द्विभुजं लेखपुस्तकम् ॥ ४ ॥
 धारिणं तं विचिन्त्याथ लक्षं ब्राह्मे मुहूर्त्तके ।
 जप्त्वा मन्त्री त्रिकालज्ञो बृहस्पतिसमो भवेत् ॥ ५ ॥
 अथवैतन्महामन्त्राः प्रोच्यन्ते शृणु तत्त्वतः ।
 श्यामलं कोमलं बालं क्रीडन्तं मातुरङ्गके ॥ ६ ॥
 द्विभुजं स्तनपातारं चिन्तयन् श्रुतिधरो भवेत् ।
 लक्षं वा प्रजपेदेनं स मानं लभते फलम् ॥ ७ ॥
 काम-बीजाद्य मन्त्रोऽयं किं न सिध्यति भूतले ।
 उपसंहृतदिव्याङ्गं पुरेव मातुरङ्गके ॥ ८ ॥
 चलद्गोश्चरणं बालं ध्यानाद्ब्राह्मे मुहूर्त्तके ।
 जप्त्वा मनुवरो विद्वान् सर्वशास्त्रार्थविद् भवेत् ॥ ९ ॥
 सर्ववेदार्थकुशलो ज्ञानवान्भवति ध्रुवम् ।
 नन्दाङ्गणे पर्यटन्तं धूलिनिचयधूसरम् ॥ १० ॥

प्रदीप्तमणिगणोद्दीप्तं यशोदालोकनोन्मुखम् ।
 एवं ध्यात्वा मनुवरं जपेन्नियममास्थितः ॥ ११ ॥
 लक्षैकजपनादस्य किं न सिध्यति भूतले ।
 प्रातः प्रातः पिवेत्तोयमष्टोत्तरशतं जपन् ॥ १२ ॥
 अनेन सूको दुष्टात्मा जडः पाषाणवत्तथा ।
 अनेन जलपानेन साक्षाद्वाक्पतिसन्निभः ॥ १३ ॥
 जायते नात्र संदेहः सत्यं सत्येन चान्यथा ।
 पद्भ्यां विक्षिप्य शकटं रुदन्तं प्राकृतं यथा ॥ १४ ॥
 लक्षं जप्यादिति ध्यात्वा ह्यापभ्यो मुच्यते ध्रुवम् ।
 शत्रुभ्यो न भयं तस्य राजतो दस्युतोऽपि वा ॥ १५ ॥
 न तस्य विद्यते प्रीतिः कदाचिदपि सुव्रत ! ।
 अथापरं प्रवक्ष्यामि रहस्यं सुरपूजितम् ॥ १६ ॥
 यज्ज्ञात्वा साधकवरः प्रयोगफलमाप्नुयात् ।
 ब्राह्मणं सोमसंयुक्तमिन्दुविन्दुसमन्वितम् ॥ १७ ॥
 दौर्गं बीजमिति ख्यातं समस्तापन्निवारणम् ।
 शम्भोः पदं वह्नियुतं मायाविन्दुसमन्वितम् ॥ १८ ॥
 अशेष जगतो बीजं महामायेति विश्रुतम् ।
 अनया योगतो मन्त्री असाध्यमपि साधमेत् ॥ १९ ॥
 वातं वह्निसमायुक्तं चतुर्थस्वरभूषितम् ।
 श्रियो बीजमिति प्रोक्तं नृणां सर्वसुखप्रदम् ॥ २० ॥
 विरञ्चीन्द्रसमायुक्तं चतुर्थस्वरभूषितम् ।
 नादविन्दुकलाक्रान्तं बीजं त्रैलोक्यमोहनम् ॥ २१ ॥

प्रोक्तं शताक्षरं तं तु षष्ठस्वरसमन्वितम् ।
 नादविन्दुकलायुक्तं कूर्चबीजमिति स्मृतम् ॥ २२ ॥
 एतेषां बीजवर्गाणां ज्ञात्वा कर्माणि मन्त्रवित् ।
 गुरुतः शास्त्रतः सम्यक् सर्वकर्माणि साधयेत् ॥ २३ ॥
 अन्यथा नैव सिद्धः स्यान्मन्त्रः कल्पशतैरपि ।
 मेरुश्चतुर्दशस्वरमधो वह्निनसमन्वितः ॥ २४ ॥
 नृसिंहबीजमित्युक्तं सर्वापस्मारनाशकम् ।
 समाहितमना भूत्वा पद्माक्षैः कृतमालया ॥ २५ ॥
 अयुतैकं जपेन्मन्त्रं ब्रह्मचारी व्रते स्थितः ।
 अल्पायासेन कामास्युर्दरिद्रश्च न जायते ॥ २६ ॥
 सर्वे मनोरथास्तस्य सिध्यन्ति च न संशयः ।
 नित्य-कर्मरतं कृष्णं वन्यपुष्पैः समर्चयेत् ॥ २७ ॥
 वश्या भवन्ति सर्वे च ब्राह्मणा नात्र संशयः ।
 गोपाल-वेषमनसां जाति-पुष्पैः समर्चयेत् ॥ २८ ॥
 वश्या भवन्ति राजानो नात्र कार्या विचारणा ।
 तमेव रक्तपुष्पैस्तु वैश्या वश्या भवन्ति हि ॥ २९ ॥
 नीलोत्पलैश्च शूद्राः स्युर्मांसं कृष्णं समर्चयेत् ।
 चुहुयाद्रक्त-पुष्पैर्मिश्रितैस्तिलतण्डुलैः ॥ ३० ॥
 मन्त्रेणाष्टसहस्रं तु जप्त्वा भस्मधरेद्यदि ।
 ललाटे विधूते तस्य सर्वे वश्या भवन्ति हि ॥ ३१ ॥
 अनेन च शरीरेण राजानो वश्यतामियुः ।
 स्त्रियो वश्या भवन्त्यस्य पुत्रामात्याश्च सर्वथा ॥ ३२ ॥

विवाहार्थी जपेन्मन्त्रं मासमष्टसहस्रकम् ।
 रासमण्डलमध्यस्थं कृष्णं ध्यात्वा व्रजे स्थितम् ॥ ३३ ॥
 विवाहयेदुत्तमां तां कन्यां सर्वकुलोज्ज्वलाम् ।
 पुत्रं मे रक्ष रक्षेति द्विजेन प्रार्थितो हरिः ॥ ३४ ॥
 हृत्पुत्रं सुसमाहृत्य ददौ यस्तं विचिन्तयेत् ।
 पुत्रकामो लभेत् पुत्रं मासेनैकेन सुन्दरम् ॥ ३५ ॥
 दीर्घायुरप्रतिहतो बलवीर्यसमन्वितम् ।
 कुन्दपुष्पैः समाराध्य कृष्णं ध्यायेच्च कन्यका ॥ ३६ ॥
 मांसद्वयं तथा मन्त्रं जपेदष्टसहस्रकम् ।
 ममोरथपतिं लब्ध्वा दीर्घकालं च क्रीडति ॥ ३७ ॥
 अंजनं कुसुमं वस्त्रं ताम्बूलं चन्दनं तथा ।
 अन्यान्युपभोग्यानि स्पृष्ट्वा मन्त्रशतं जपेत् ॥ ३८ ॥
 दीयते यस्य यस्येति सोऽचिरादासवद्वशी ।
 स्त्रियो वश्या अनेनैव भवन्ति मुनिसत्तम ! ॥ ३९ ॥
 पुरुषं वशयेन्नारी अनेनैव विधानतः ।
 अर्थार्थकामश्रीपुष्पैः सिततंदुलमिश्रितैः ॥ ४० ॥
 अष्टोत्तरसहस्रं तु जुहुयादर्थवान् भवेत् ।
 विश्वरूपधरं ध्यात्वा शतमष्टोत्तरं जपेत् ॥ ४१ ॥
 समाहृतमना मन्त्री यशस्वी कीर्तिमाप्नुयात् ।
 प्रेतभूतपिशाचैश्च स्कन्दादिग्रहपीडितैः ॥ ४२ ॥
 पूतनास्तनपातारं ध्यात्वा मन्त्रशतं जपेत् ।
 प्रणश्यन्ति ग्रहा दुष्टाः पलायन्त इतस्ततः ॥ ४३ ॥

सर्पमण्डल इष्टांश्च मूषिकाद्यैश्च दंष्टितान् ।
 कृष्णं कालीयदमनं चिन्तयित्वा जपेन्नरः ॥ ४४ ॥
 तर्जयन्तं विषं घोरं हूंकारेण विनाशयेत् ।
 अत्राप्यन्यनं मनुं हूं बीजाद्यं मे शृणु तत्त्वतः ॥ ४५ ॥
 कालीयस्य फणामध्ये दिव्यं नृत्यं करोति तम् ।
 नमामि देवकीपुत्रं नृत्यराजानमच्युतम् ॥ ४६ ॥
 ज्वरात्तोऽभ्यर्चयेन् मन्त्री जपेदष्टशतं तथा ।
 ज्वरेण संस्कृतं कृष्णं बलप्रद्युम्नसंयुतम् ॥ ४७ ॥
 दहन्तं बाणनगरीं गरुडोपरि संस्थितम् ।
 निज-ज्वरेण-संपिष्टं ध्यात्वा तं नाशयेत् क्षणात् ॥ ४८ ॥
 शीतलां कामलादीनि तथा चातुर्थिकोद्भवां ।
 प्लीहगुल्मयकृद्वायुरपस्मारभवस्तथा ॥ ४९ ॥
 नाशयेन्नात्र संदेहो दृष्टिमात्रेण माम्त्रिकः ।
 गोपालं यष्टि पाशं च वेणुमादाय संस्थितः ॥ ५० ॥
 गीवर्द्धनधरं कृष्णं ध्यात्वा मन्त्रं जपेन्नरः ।
 वातवर्षादिभिर्घोरैर्भये सम्यगुपस्थिते ॥ ५१ ॥
 जपेदष्टसहस्रं तु वृष्टिमप्नोत्यसंशयम् ।
 एवं च मनसा ध्यात्वा वृष्टिवर्षासु नावहेत् ॥ ५२ ॥
 एवं जलाशये ध्यात्वा जपेदष्टसहस्रकम् ।
 वृष्टिर्भवत्यकालेऽपि महती नात्र संशयः ॥ ५३ ॥
 गायन्तं वेणुना कृष्णं गानकामो विचिन्तयन् ।
 आज्यमष्टशतं हुत्वा किन्नरैरिह गीयते ॥ ५४ ॥

जयकामो जपेद्यस्तु हरन्तं कल्पकद्रुमम् ।
संस्तुतं देवताभिश्च गरुडारूढमच्युतम् ॥ ५५ ॥
ध्यात्वा रक्तकरवीरसमिद्धिर्जुहुयाद्वशी ।
अष्टोत्तरसहस्रं तु तत्क्षणात्नाशयेद् ध्रुवम् ॥ ५६ ॥
नीलोत्पलादिभिः पुष्पैरष्टोत्तरसहस्रकम् ।
शंखादिनिधिसंयुक्तं द्वारिकामध्यगं हरिम् ॥ ५७ ॥
ध्यात्वा तण्डुलदूर्वाभिर्हुत्वा शान्तिकमावहेत् ।
कदम्बमूले गायन्तं कदम्ब-वनमालिनम् ॥ ५८ ॥
कदम्बपुष्पैः संस्पृष्टं चिन्तयित्वा जनादनम् ।
अपामार्गशतैर्हुत्वा जपेदष्टसहस्रकम् ॥ ५९ ॥
सर्वान् लोकान् वशीकृत्य आशु विज्ञो भविष्यति ।
राजद्वारे सभायां च व्यवहारे च मन्त्रवित् ॥ ६० ॥
मन्त्रमण्डशतं जप्त्वा प्रथमं वाक्यमुच्चरेत् ।
अनेनैव विधानेन सर्वत्र विजयी भवेत् ॥ ६१ ॥
मोक्षकामो जपेद्यस्तु पुण्डरीकाक्षमव्ययम् ।
शनकाद्यै स्तुतं कृष्णं शुक्लाम्बरधरं परम् ॥ ६२ ॥
शंखचक्रधरं ध्यात्वा मन्त्रं लक्षं जपेन्नरः ।
ताराभ्यां पुटितं कृत्वा विधिबद्धं स्नानमाश्रितः ॥ ६३ ॥
चक्राब्जमण्डले कृष्णं पूजयन् भक्तिमावहन् ।
संसारसागरात् सद्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ ६४ ॥
यजेद् ब्राह्मणो मन्त्री वशीकर्तुं जगत्रयम् ।
वन्यैर्मनोहरैः पुष्पैर्वेणुगायन्तमच्युतम् ॥ ६५ ॥

ध्यात्वा सम्पूज्य विधिवल्लक्षमेकं सहोमकम् ।
 जप्त्वा समस्तलोकानां प्रियो भवति नान्यथा ॥ ६६ ॥
 देवोपमं सुखं भुक्त्वा याति विष्णुं तनुं त्यजन् ।
 अर्चयेन् मनसा कृष्णं सहस्रं प्रत्यहं जपेत् ॥ ६७ ॥
 वत्सराल्लभते मोक्षं यद्गत्वा न निवर्तते ।
 वर्णिनां च गृहस्थानां न्यासिनामप्ययं विधिः ॥ ६८ ॥
 मेधाकामो हुतेदग्नौ पलाशैराज्यमिश्रितैः ।
 समिद्धिः पूर्ववद्ध्यात्वा मेधा स्यादतिमानुषी ॥ ६९ ॥
 वाचमिच्छन् लभेद्वाचं ब्राह्मं जप्त्वा मुहूर्त्तके ।
 शतं शतं च षण्मासं वाग्मी चापि सुधीर्भवेत् ॥ ७० ॥
 शत्रूणां जयकामस्तु पारिजात-हरं हरिम् ।
 गरुडारोहणं ध्यात्वा जिताशेषदिवौकसाम् ॥ ७१ ॥
 समिद्धिश्चापि जुहुयात् करवीरसमुद्भवैः ।
 लक्षं जप्त्वा तथा लक्षं जुहुयान्मन्त्रवित्तमः ॥ ७२ ॥
 जित्वा शत्रुगणानेताननाक्रान्तो यथाविधि ।
 प्रतिष्ठां कारयेद्यस्तु भगवन्तं विचिन्त्य च ॥ ७३ ॥
 शंख-पद्मनिधियुक्तं वसन्तं द्वारकापुरीम् ।
 ध्यात्वा तिलाज्यकरणान् जुहुयात् सिततण्डुलान् ॥ ७४ ॥
 अष्टोत्तरसहस्रं वै प्रतिष्ठां लभते ध्रुवम् ।
 सर्वान् लोकान् वशीकर्तुं कामयन् पङ्कजासने ॥ ७५ ॥
 कदम्बमालया नित्यं भगवन्तमलंकृतम् ।
 सनकाद्यैः प्रार्थ्यमानं योगिभिर्गोपवेषकम् ॥ ७६ ॥

विचित्रपुष्पमालाभिर्भूषितं वनमालया ।
 कदम्बमूले गायन्तं चिन्तयेत् सर्वनायकम् ॥ ७७ ॥
 समिद्धिरप्यपामार्गैरष्टोत्तरसहस्रकम् ।
 मध्वाज्ययुक्तैर्जुहुयात् सर्वलोकवशो भवेत् ॥ ७८ ॥
 मुमुक्षुभिर्भगवन्तं पुण्डरीकदलेक्षणम् ।
 सनकाद्यैश्चिन्त्यमानं सिद्धैरन्यैश्च योगिभिः ॥ ७९ ॥
 ब्रह्मेन्द्रशंकरमुख्यैर्गणैश्चापि दिवौकसाम् ।
 प्रह्लादप्रमुखैर्भक्तैरन्यैश्चापि महात्मभिः ॥ ८० ॥
 हृत्पद्मकर्णिकोत्तुंग-दिव्यसिंहासनोपरि ।
 ध्यात्वैवं परमात्मानं यशोदानन्दवर्द्धनम् ॥ ८१ ॥
 पलाशतुलसीपत्रैः सौवर्णकुसुमैः शुभैः ।
 मानसैर्वा यथाशक्त्या अर्चयेत् पुरुषोत्तमम् ॥ ८२ ॥
 आत्मानं देवकीपुत्रं लीलायष्टिधरं स्मरेत् ।
 यद्यत्कामयते मन्त्री तत्तदाप्नोत्ययत्नतः ॥ ८३ ॥
 अनेन विधिना सर्वं साधयेत्प्रियमात्मनः ।
 योजयेच्च चतुर्थेन विष्णोश्चैव तु बुद्धिमान् ॥ ८४ ॥
 तृतीयमष्टमं विद्याद् ब्रह्मणा विष्णुना सह ।

॥ इति 'गौतमीये' 'महातन्त्रे' सप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥

अथ अष्टादशोऽध्यायः

अथापरान्प्रवक्ष्यामि प्रयोगान् भुवि दुर्लभान् ।
 यत्कृत्वा मानवः सम्यक् सद्यो देवत्वमृच्छति ॥ १ ॥
 नासाध्यं विद्यते तस्य भुवि स्वर्गे रसातले ।
 निशीतशर-निभिन्नं भीष्मतापहरं हरिम् ॥ २ ॥
 दृष्ट्वा पीयूषवर्षिण्या कारुण्यात्तं बिलोकयन् ।
 एवं ध्यात्वाऽयुतजपादसाध्यज्वरनाशनम् ॥ ३ ॥
 मूर्च्छा-दाह-गद-स्फोट-विष-कीट-समुद्भवम् ।
 नाशयेद्दाहमचिरादमृतां दशशतं हुनेत् ॥ ४ ॥
 काशीराजेन प्रहितां कृत्यां तां द्वारकां पुरीम् ।
 निजारिणा तां छित्वाथ तत्पुरीं चक्रतेजसा ॥ ५ ॥
 दहन्तं तं हरिं स्मृत्वा जपेदयुतमादरात् ।
 स्वस्नेहाक्तैः सर्षपैश्च हुनेद्वात्रौ तथायुतम् ॥ ६ ॥
 कृत्याः परेरितास्तं तु न ग्रसन्ति कदाचन ।
 डाकिनी पूतना कृत्या यक्ष-पन्नग-राक्षसाः ॥ ७ ॥
 अन्ये वै क्रूरसत्त्वाश्च प्रयोगाज्जपहोमतः ।
 देशाद्देशान्तरं यान्ति न समर्थाश्च हिंसितुम् ॥ ८ ॥
 ध्यात्वा विश्वेश्वरं देवं व्याप्तविश्वावकाशकम् ।
 सूर्यकोटिप्रतीकाशं चन्द्रकोटिसुशीतलम् ॥ ९ ॥
 एवं ध्यात्वा च मतिमान् लक्षमेकं जपेन्मनुम् ।
 जुहुयादयुतं भक्त्या शतवीर्याकुरत्रिकैः ॥ १० ॥

अकालमृत्युनाशाय सत्यमेतत् पदं पदम् ।
 मृत्युञ्जयं हरिं ध्यात्वा सर्वपापैर्विमुच्यते ॥ ११ ॥
 आसीनमाश्रमे दिव्ये वदरीखण्डमण्डिते ।
 स्पृशन् बृहद्भ्यां हस्ताभ्यां घण्टाकर्णकलेवरम् ॥ १२ ॥
 एवं ध्यात्वा जपेन्मासमष्टोत्तरसहस्रकम् ।
 समस्तविपदां मन्त्री प्रशमाय शमाय च ॥ १३ ॥
 समता सर्वभूतेषु आशु निर्वाणदायिनी ।
 निशीथे रथमाखण्डं तर्जयन्तं मुहुर्मुहुः ॥ १४ ॥
 धावमानं रिपुगणमनुधावन्तमच्युतम् ।
 विसृजद्वाणसङ्घेन नयन्तं हरदेशतः ॥ १५ ॥
 उच्चाटनं भवेत्सद्यो रिपूणां लक्षजापतः ।
 द्वेषयन्तं रुक्मिबलौ पाण्डवमध्यस्थं हरिम् ॥ १६ ॥
 ध्यात्वा लक्षमनुवरं निम्ब-स्नेह-विमिश्रितम् ।
 तदन्ते जुहुयान्मन्त्री गुलिकागोमयोद्भवाः ॥ १७ ॥
 एवं प्रयोगमात्रेण वैरस्यं जायते मिथः ।
 अन्योन्य-कलहेनैव देशदेशान्तरं व्रजेत् ॥ १८ ॥
 विद्विषस्तत्र तत्रापि काकवत् पर्यटन् महीम् ।
 पार्थे दिशन्तं गीतार्थं रथस्थं मधुसूदनम् ॥ १९ ॥
 राजमण्डलमध्यस्थं सूर्य-चन्द्रायुतप्रभम् ।
 ध्यात्वाऽयुतं मनुवरं शमाय प्रजपेत् सुधीः ॥ २० ॥
 अनेन जपमात्रेण किं न सिध्यति भूतले ।
 स्थाने हृषीकेशतवेत्यादिसूक्तं वाचार्जुनषिकम् ॥ २१ ॥

गायत्रीछन्दो वलितं विश्वात्मविश्वदैवतम् ।
 सपर्यापूर्ववत्प्रोक्ता साधयेत् सकलेप्सितम् ॥ २२ ॥
 श्रीमायाद्यौ जपेन्मन्त्रं वरौ ध्यात्वा च पूर्ववत् ।
 लक्षकं जपमात्रेण कुबेर इव मोदते ॥ २३ ॥
 अन्नं दैवतगोपालं वक्ष्येऽन्नं शृणु तत्त्वतः ।
 अन्नरूप-रसरूप-तुष्टिरूपप्रदोपरि ॥ २४ ॥
 अन्नाधिपतये स्वाहा सोयमन्नाधिपो मनुः ।
 श्रीबीजाद्यो मनुः प्रोक्तोऽन्नरत्नमसृद्धिदः ॥ २५ ॥
 आचक्राद्याङ्गः क्लृप्तिः स्यान्नारदोऽस्य मुनिस्मृतः ।
 गायत्रीछन्द इत्युक्तो देवोऽन्नान्नप्रदो हरिः ॥ २६ ॥
 ध्यानार्चनादिकं सर्वम् अस्य पूर्ववदाचरेत् ।
 य एनं पूजयेन्मन्त्रं स तु सर्वसमृद्धिमान् ॥ २७ ॥
 आहृत्य स्वर्णपात्रं च छालितं शुद्धवारिणा ।
 विलिप्तगन्धपङ्केन लिखेदष्टदलाम्बुजम् ॥ २८ ॥
 कर्णिकायां लिखेद् वट्नेः पुटितं मण्डलद्वयम् ।
 तन्मध्ये विलिखेत्कामं सदाख्यं कर्मसंयुतम् ॥ २९ ॥
 ततः शिष्टैर्मनोवर्णैस्तं कामं वेष्टयेत् सुधीः ।
 धियं षट्कोणकोणेषु ऐन्द्रनैऋतवायुषु ॥ ३० ॥
 आलिख्य च जपेन्मायां वह्नि-वारुणशूलिषु ।
 अक्षरैः कामगायत्र्या वेष्टयेत् केशरेषु च ॥ ३१ ॥
 काममाला मनोवर्णैः दलेष्वष्टसु मन्त्रवित ।
 लिखेद्गुहाननैर्वर्णमातृकां तद्वह्निर्लिखेत् ॥ ३२ ॥

नूनं वं च लिखेद्वाह्ये श्रीमाये दिग्विदिष्वपि ।
 यन्त्रमेवं समालिख्य जातरूपमये पटे ॥ ३३ ॥
 राजते ताम्रपात्रे वा भूर्जक्षौममयेऽपि वा ।
 सूक्ष्मतन्तुमये वापि प्रतिष्ठाप्य समीरणम् ॥ ३४ ॥
 आकर्षणं सुरस्त्रीणां नागलोकनिवासिनाम् ।
 पिशाचयक्षरक्षांसि क्रूरग्रहाश्च ये स्थिताः ॥ ३५ ॥
 दुष्टसत्त्वाश्च ये सर्वे परिसर्पन्ति भूतले ।
 मन्त्रराजधरं दृष्ट्वा विद्रवन्ति त्रसन्ति च ॥ ३६ ॥
 बहुना किमिहोक्तेन सर्वलोकसुखावहम् ।
 स्त्रीणामाकर्षणं राज्ञां लोकवश्यकरं भुवि ॥ ३७ ॥
 योगसिद्धिकरं पुंसां भवसागरतारकम् ।
 भुक्तिमुक्तिकरं यन्त्रमिति प्रोक्तं स्वयंभुवा ॥ ३८ ॥
 वातं यान्तं समारूढं मायाबिन्दु विभूषितम् ।
 श्रियो बीजमिति प्रोक्तं नृणां सद्यःसुखप्रदम् ॥ ३९ ॥
 आदौ ह्रींकारमुद्धृत्य कामदेवपदं व्रजेत् ।
 आयान्ते विद्महे पुष्पवाणायेति पदं तथा ॥ ४० ॥
 धीमहीतिपदं प्रोक्त्वा तन्नोऽजं प्रचोदयात् ।
 एषा मन्मथगायत्री प्रोक्ता मन्मथदायिनी ॥ ४१ ॥
 कामबीजं च सम्भाव्य ततः कामपदं वदेत् ।
 देवायेति पदं ब्रूयात् तथा सर्वजनं पदम् ॥ ४२ ॥
 प्रियायेति पदान्ते च वदेत् सर्वजनं पुनः ।
 ब्रूयात् संमोहनायेति ज्वलशब्दं च वीप्सयेत् ॥ ४३ ॥

प्रज्वलेति पदं सर्वजनस्य हृदयं तथा ।
 उक्त्वा मम वशं पश्चात् कुरु शब्दं च वीप्सयेत् ॥ ४४ ॥
 वह्निजायां तथेत्युक्त्वा मालाख्यो मन्मथो मनुः ।
 भूगृहं चतुरस्रं स्यादष्टवज्रविभूषितम् ॥ ४५ ॥
 अस्मिन् मन्त्रे समाराध्य वासुदेवं जगद्गुरुम् ।
 किं न साध्यति मन्त्रज्ञो अकथ्यं कथितं च ते ॥ ४६ ॥
 एवं ते कथितं यन्त्रं प्रयोगान्तरमिष्यते ।
 लक्षं जप्त्वा पलाशानां कुसुमैस्तत्समं हुनेत् ॥ ४७ ॥
 व्याख्याता सर्वशास्त्राणामचिरादेव जायते ।
 सयोगी सत्य विज्ञानी विष्णुयोगी तथात्मवित् ॥ ४८ ॥
 शुक्लादि वस्त्रलाभाय शुक्लादिपुष्पमाहुनेत् ।
 अष्टोत्तर शतं कृत्वा राजतो नान्यतोऽन्वितम् ॥ ४९ ॥
 मुञ्चन्तौ पितरौ कृष्णं मथुरा निगडादितौ ।
 ध्यात्वायुगंजपांते च तावत्संख्यं च होमयेत् ॥ ५० ॥
 निगडान्मुच्यते सद्यो यमुद्दिश्य कृता क्रिया ।
 पुरन्दरमुखैर्देवैः स्थितं वृन्दावने हरिम् ॥ ५१ ॥
 सुरभ्याः पयसा तोयैरभिषिच्य च संस्थितम् ।
 राज-राजेश्वरं कृत्वा मंगलाचारपूर्वकम् ॥ ५२ ॥
 उर्वशी प्रमुखाभिश्च स्वर्वेश्याभिरधिष्ठितम् ।
 एवं ध्यात्वा जपेत्लक्षं पंकजैरयुतं हुनेत् ॥ ५४ ॥
 सार्वभौमो भवेत्सोपि येनेयं विहिता क्रिया ।
 आत्मानं कंस-मथनं रिपुं कंसात्मकं स्मरन् ॥ ५४ ॥

निशीथे प्रजपेन्मन्त्री दक्षिणामुखसंस्थितः ।
 लक्षमेकं जपान्ते तु वानीर-तरु-तर्पणैः ॥ ५५ ॥
 हवनान्छ्रियते शत्रुः शंकरेणापि रक्षितः ।
 अरिष्टदलकर्पास-व्योषान्छिक्कणसंयुतम् ॥ ५६ ॥
 हवनाल्लक्षमाज्रेण यदि दूर-स्थितो भवेत् ।
 अपि पीयूषसेवी च छ्रियतेरिर्न चान्यथा ॥ ५७ ॥
 हरिद्राग्रन्थि-होमेन स्तंभयेदरिवाहिनीम् ।
 न सस्तं मारणं कर्म कदाचिद्वैष्णवे मनौ ॥ ५८ ॥
 क्रूरं क्रूराशयं कष्टदायिनीं च सतीमपि ।
 ईदृग्विघ्नमनुं प्राप्य अभिचाराय योजयेत् ॥ ५९ ॥
 प्रायश्चित्ताय गायत्रीं लक्षं जप्त्वा तु साधकः ।
 तदन्ते पायसैर्मन्त्री अयुतं होममाचरेत् ॥ ६० ॥
 अपि प्रयोग-कर्तृणां शान्तिः स्यान्नैव चान्यथा ।

॥ इति गौतमीये महातन्त्रेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥

अथ एकोनविंशोऽध्यायः

कामांतरथो वक्ष्ये शृणुष्वभावहितो नघ ।
 यज्जप्त्वा सन्दभाग्योपि लभेन्मन्त्रफलानि वै ॥ १ ॥
 प्रणवद्वयं सध्यस्थं जपेद्युतसंख्यया ।
 त्रिरात्र-जपमात्रेण बृहस्पति-समो भवेत् ॥ २ ॥
 व्याख्याता सर्वशास्त्राणां वेदानामपि जायते ।
 रविवारेऽश्वत्थवृक्षमालभ्याष्टोत्तरं शतम् ॥ ३ ॥
 भूयो भूयो भवेच्छान्तिर्जैवेदष्टोत्तरं शतम् ।
 तस्य शान्तिर्भवेन्नूनं यामुद्दिश्य कृता क्रिया ॥ ४ ॥
 अंशुकैरर्चयेत्कृष्णं मास-मात्रं तु निर्मलैः ।
 मुच्यते मलिनैः कृच्छ्रैः पापैर्घोरतरैरपि ॥ ५ ॥
 पटवस्त्रैर्यजेद्भक्त्या संपत्तिमतुलां लभेत् ।
 विद्रुमैः पूजयन् कृष्णं त्रैलोक्यं वशमानयेत् ॥ ६ ॥
 माणिक्यैः पूजयन् भक्त्या सार्वभौमतमो भवेत् ।
 पद्मरागैर्यजेत्कृष्णं राजा भवति निश्चितम् ॥ ७ ॥
 क्षत्रियः सार्वभौमस्यात् साधयेत् सकलां महीम् ।
 गारुत्मतमयैरत्नैः पूजयेत् ज्ञानवान्भवेत् ॥ ८ ॥
 अपि हीरकयुग्मेन पूजयन् किं न साधयेत् ।
 सुवर्ण-पुष्पैरभ्यर्च्य मासंभक्ति-परायणः ॥ ९ ॥
 कुबेरसमसंपत्तिं संप्राप्य मोदते चिरम् ।
 देहान्ते हरितां प्राप्य निर्वाण-पदं मृच्छति ॥ १० ॥

रविवारे तथाम्भोजैः कल्हारैः सोमवारकैः ।
 मंगले रक्तपुष्पैस्तु बुधे तगरसम्भवैः ॥ ११ ॥
 चंपकैर्गुरुवारे तु शुके कुन्दसमुद्भवैः ।
 शनिवारे समीपुष्पैः पूजयेद्भक्तितो यतिः ॥ १२ ॥
 रविवारे घृतान्नं तु पयोभ्यक्तं निवेदयेत् ।
 सोमवारे पिष्टकादि सितया सह योजयेत् ॥ १३ ॥
 मंगले गुडसंमिश्रमन्नं बहुगुणान्वितम् ।
 बुधवारे यावकैस्तु गुरुवारे यूपसंभवैः ॥ १४ ॥
 मुद्गान्नं शुक्रवारे तु शनौ सघृतपायसम् ।
 वैशाखेमासि विधिवत् पवित्रैः पूजयेद्विभुम् ॥ १५ ॥
 एकैकं स्वर्णसूत्राणि ग्रन्थि युक्तानि कारयेत् ।
 अथवा पट्टसूत्राणि पद्मसूत्राणि वा पुनः ॥ १६ ॥
 पूजान्ते देवदेवाय महिषीभ्यो निवेदयेत् ।
 मिथुनेभ्यस्तथा दत्त्वा महांतमुत्सवं चरेत् ॥ १७ ॥
 तोषयेद्भक्ष्य भोज्यैस्तु ब्राह्मणान् संशितव्रतान् ।
 एवं संवत्सरे मन्त्री कृत्वाभीष्टमवाप्नुयात् ॥ १८ ॥
 न चेद्वर्षं कृता पूजा वास्तो भक्षाय कल्पते ।
 श्रावणे मासि कृष्णं तं पूजयेत् केतकोद्भवैः ॥ १९ ॥
 चन्द्रचन्दनकस्तूरीकुंकुमादि सुवासितैः ।
 एलालबंगकल्लोलफलानि दहुधार्पयेत् ॥ २० ॥
 भाद्रे मासि यजेद्विष्णुं भक्तैर्बहुगुणान्वितैः ।
 ईषे मासि यजेद्भक्त्या भक्ष्यैर्भोज्यैः सुविस्तरैः ॥ २१ ॥

कार्पासनिर्मितैर्वस्त्रैर्नानाभरणशोभितैः ।
 तुलास्थे भास्करे कृष्णं पूजयेत् मासमात्रकम् ॥ २२ ॥
 रात्रौ प्रदीपैर्होमैश्च दुग्धपिष्टादिसंयुतैः ।
 घृतदीपमविच्छिन्नं दद्यान्मासं महोज्ज्वलम् ॥ २३ ॥
 एकादश्यामुपवसेत् द्वादश्यां पारणादिने ।
 शुक्लायां विष्णुमभ्यर्च्येद्वस्त्रालंकरणादिभिः ॥ २४ ॥
 अस्यां तिथौ तु मतिमान् वर्षतोत्सवमाचरेत् ।
 भोज्यानि बहुभक्ष्याणि ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् ॥ २५ ॥
 एवं कृते देवतास्य तुष्टा चेष्टं प्रयच्छति ।
 सैतं लोकमवाप्नोति पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ २६ ॥
 मार्गशीर्षे यजेद्देवं नवान्नैर्व्यजनैः शुभैः ।
 नारिकेलपलक्षोदमिश्रितं गुडनीरकैः ॥ २७ ॥
 सुपक्वं देवदेवाय भक्त्या तस्मै निवेदयेत् ।
 पौषे मासि च माषं वै घृतैः पूषैः प्रपूजयेत् ॥ २८ ॥
 ग्रहदोषं विजित्वाशु भूयान्नृपतिसन्निभः ।
 माघे मासि यजेत्कृष्णमक्षतैः कुसुमैः सितैः ॥ २९ ॥
 दुग्धान्न शर्करायुक्तं मिष्ठान्नं च निवेदयेत् ।
 अस्मिन् मासि शुभदिने वस्त्रेणाच्छादयेद्विभुम् ॥ ३० ॥
 फाल्गुने देवकीपुत्रं पूजयेत् स्वर्णचंपकैः ।
 चूतसौगंधिकुसुमैर्धूपैर्दीपैः सुविस्तरैः ॥ ३१ ॥
 चैत्रे मासि वासुदेवं सर्वैः पुष्पैः समर्चयेत् ।
 पौर्णमास्यां यजेद्भक्त्या दमनैश्च सगुच्छकैः ॥ ३२ ॥

अस्मिन् दिने रतिं कामं पूजयेद्भक्तितत्परः ।

न चेत्सांवत्सरी पूजा वृथा भवति निश्चितम् ॥ ३३ ॥

भस्मीभूतं स्मरं दृष्ट्वा रुदिता सा रतिः सती ।

तां दृष्ट्वा कृपयाविष्टो वरं दातुं स्वयं शिवः ॥ ३४ ॥

प्रत्युवाच रतिस्तेयं सुभगत्वमवाप्नुयात् ।

सुन्दरः सर्वलोकेषु क्रीडार्थं ब्रजसुन्दरि ॥ ३५ ॥

ततोऽभवत् क्रंदन जलात्पुष्पं दमनकं शुभम् ।

तेन पूजनमात्रेण संवत्सरफलं लभेत् ॥ ३६ ॥

होमयेत्लक्षमात्रो यः पिष्टकैर्घृतभर्जितैः ।

तावत्संख्यं मनुं जप्त्वा कृष्णं पश्यति मन्त्रवित् ॥ ३७ ॥

इति ते कथितं सम्यक् पूजनं वार्षिकोद्भवैः ।

कृत्वानेन विधानेन किं न साध्यति भूतले ॥ ३८ ॥

पुण्यस्त्रियो गृहस्थाश्च मुनयो ब्रह्मचारिणः ।

वनस्थाश्च तथा कृत्वा वाञ्छितं प्राप्नुयुःक्षणात् ॥ ३९ ॥

स्त्रियः शूद्राश्च विधिवत् कृत्वा फलमप्वाप्नुयुः ।

इह भुक्त्वा पुरान् भोगान् न भूयो भवसंभवः ॥ ४० ॥

एवं कृष्णं यजन्भक्त्या यत्कृतं जन्मकोटिभिः ।

तत्पापैर्न विलुप्येत पद्मपत्रमिवाम्भसा ॥ ४१ ॥

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥

॥ अथ विंशोऽध्यायः ॥

गौतम उवाच—

विस्तरेण मम ब्रह्मन् कृष्णमन्त्रान् प्रब्रूहितान् ।
भक्तोऽहं तव शिष्योऽहं योग्योऽस्मि श्रवणे गुरो ॥ १ ॥

नारद उवाच—

शृणु ब्रह्मन् कृष्णमन्त्रान् सर्ववैदिकसम्मतान् ।
यदेकज्ञानमात्रेण पुनर्जन्म न विद्यते ॥ २ ॥
प्रणवं पूर्वमुद्धृत्य नमस्तदनु चोच्चरेत् ।
कौस्तुभायेति संप्रोक्तो मनुरष्टाक्षरः परः ॥ ३ ॥
एतद्विज्ञानमात्रेण साक्षाद्विष्णुर्भवेद्यदि ।
षड्दीर्घस्वरसंभेद्यकामेनङ्ग क्रियामता ॥ ४ ॥
कलापकुसुमश्यामं शंखचक्रगदाम्बुजम् ।
अनेक-रत्न-संछन्नं कौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ॥ ५ ॥
तारहारावलीरम्यं गरुडोपरि संस्थितम् ।
ध्यात्वैवं परमानन्दं दशलक्षं जपेन्मनुम् ॥ ६ ॥
होमयेत्तद्दशांशेन साधितैः पूषपायसैः ।
पुरश्चरणमङ्गायच्छेषमन्यत्सभापयेत् ॥ ७ ॥
य एनं भजते मन्त्री भोगमोक्षैककारणम् ।
करप्रचेयाः सर्वार्था अन्ते च परमं व्रजेत् ॥ ८ ॥
दशाक्षरसमानं हि पूजनं समुदीरितम् ।
अथान्यं संप्रवक्ष्यामि षडर्णं मन्त्रराजकम् ॥ ९ ॥

यस्य विज्ञानमात्रेण जीवन्मुक्तो महीं चरेत् ।
 त्रिमात्रं नमसा युक्तं चतुर्थ्या कृष्ण इत्यपि ॥ १० ॥
 षडक्षरमनुः प्रोक्तो दृष्टादृष्टफलप्रदः ।
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो गायत्रीछन्द उच्यते ॥ ११ ॥
 श्रीकृष्णो देवता साक्षाद्दुर्गाधिमातृदेवता ।
 त्रिमात्रं बीजमित्युक्तं नमः शक्तिरुदीरिता ॥ १२ ॥
 कृष्णाय कीलकं चास्य मन्त्रराजस्य कीर्तितम् ।
 विनियोगोऽस्य मन्त्रस्य पुरुषार्थचतुष्टये ॥ १३ ॥
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य आचक्राद्यैरुदीर्यते ।
 नीलजीमूतसंकाशं किंकिणीजालमालिनम् ॥ १४ ॥
 सर्वाभरणसंदीप्तं रक्तपद्मोपरि स्थितम् ।
 सनकाद्यैर्मुनिवरैः स्तुतं ध्यायेद्दिगम्बरम् ॥ १५ ॥
 आलोलकुन्तलोद्भासिमुखचन्द्रविराजितम् ।
 शशरक्ताधरोष्ठं च पाणिपादविराजितम् ॥ १६ ॥
 कराभ्यां पायसं श्लक्ष्णं सद्यो हैयंगवीनकम् ।
 दधतं चिन्तयेद्देवं भोगमोक्षफलप्रदम् ॥ १७ ॥
 ध्यात्वैवं परमात्मानं दशलक्षं जपेन्मनुम् ।
 जपान्ते पायसैः शुद्धैः होमं कुर्यात् सशर्करैः ॥ १८ ॥
 तर्पयेत्तदशांशेन जलैः कर्पूरवासितैः ।
 अभिषेकं दशांशेन दशांशैर्विप्रभोजनम् ॥ १९ ॥
 तदन्ते दक्षिणां दत्त्वा साधयेद्वितमात्मनः ।
 भिक्षाहारो जपेन्मन्त्रं वर्षमेकं व्रते स्थितः ॥ २० ॥

कविर्वाग्मी समृद्धश्च सर्वज्ञो जायते ध्रुवम् ।
 नवनीताशिनं देवं ध्यात्वा लक्षजपात्सुधीः ॥ २१ ॥
 दिव्यज्ञानमवाप्नोति त्रिलोकी प्राप्य मोदते ।
 य एनं मन्त्रराजं तु भजते भक्तितत्परः ॥ २२ ॥
 इह भुक्त्वा वरान्भोगान् देहान्ते परमं विशेत् ।
 अथापरं प्रवक्ष्यामि षोडशार्णं मनुं जपेत् ॥ २३ ॥
 यस्य विज्ञानमात्रेण कृष्णात्मा परमं विशेत् ।
 प्रणवं नमसा युक्तं कृष्णगोविन्दकौ तथा ॥ २४ ॥
 श्री पूर्वौ डेन्तावुच्चार्यं हुं फट् स्वाहेति कीर्तितः ।
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दोनुष्टुबुदाहतम् ॥ २५ ॥
 परमात्मा हरिर्देवो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ।
 दशार्णकवदेवास्य जपहोमौ प्रकीर्तितौ ॥ २६ ॥
 प्रयोगस्तत्समः प्रोक्तो बीजशक्ती च तत्समे ।
 य एवं चिन्तयेन्मन्त्रं सोऽधीते श्रुतिचतुष्टयम् ॥ २७ ॥
 अनेन सदृशो मन्त्रो जगत्स्वपि न विद्यते ।
 अनेनाराधितः कृष्णः प्रसीदत्येव तत्क्षणात् ॥ २८ ॥
 अथ सन्तानसंसिद्धयै वच्म्येनं मन्त्रनायकम् ।
 यस्य विज्ञानमात्रेण मन्त्राः सिध्यन्ति मन्त्रिणः ॥ २९ ॥
 देवकीपुत्र शब्दान्ते गोविन्दपदमीरयेत् ।
 वासुदेवपदान्ते तु ततो ब्रूयाज्जगद्गुरोः ॥ ३० ॥
 देहि मे तनयं देव त्वामहं पदमीरयेत् ।
 शरणं गत इत्युक्तो मनुश्चानुष्टुबव्ययः ॥ ३१ ॥

नारदोऽस्य ऋषिश्छन्दो गायत्रं कथितं बुधैः ।
 सन्तानदो हरिः साक्षाद्देवता च प्रकीर्त्यते ॥ ३२ ॥
 व्यस्तैः समस्तैरंगानि कृत्वा देवं विचिन्तयेत् ।
 नीलोत्पलदलश्यामं पीताम्बरयुगावृत्तम् ॥ ३३ ॥
 चतुर्भुजं शंखचक्रमूर्द्धपाणिद्वये वृतम् ।
 अधः पाणिद्वये वेणुं वादयन्तं मुदान्वितम् ॥ ३४ ॥
 अनेकरत्नसंवद्धकिरीटोज्ज्वलविग्रहम् ।
 नानालङ्कारसुभगं गरुडोपरि संस्थितम् ॥ ३५ ॥
 वेदस्तोत्रपरैर्नित्यं मुनिभिः परिवेष्टितम् ।
 एवं ध्यात्वा चर्चयेत् कृष्णं पञ्चाङ्गैः प्रथमावृत्तिः ॥ ३६ ॥
 इन्द्रादिभिर्द्वितीया स्यात्तृतीया तु तथायुधैः ।
 एवमभ्यर्च्य देवेशं लक्षमात्रं जपेन्मनुम् ॥ ३७ ॥
 अनर्चितैः पुत्रजीवैस्तत्फलैरयुतं हुनेत् ।
 अनन्तरं दशांशेन तर्पणादीनि चाचरेत् ॥ ३८ ॥
 य एनं प्रभजेन्मन्त्री संतानाख्यं महामनुम् ।
 पुत्रैः पौत्रैर्विनिन्देत तदंते परमं व्रजेत् ॥ ३९ ॥
 अविच्छिन्नं भवेद्वंशं यावदाभूतसंप्लवम् ।
 दशम्यां शुक्लपक्षे तु निशीथे स्वस्तिमण्डले ॥ ४० ॥
 हरिमावाह्य विधिवत्पूजयेदुपचारकैः ।
 एवमर्चनमात्रेण वत्सरात्पुत्रवान्गृही ॥ ४१ ॥
 दीर्घायुरप्रतिहतबलवीर्यसमन्वितम् ।
 वत्सरात्लभते पुत्रं सत्यं सत्यं मयोदितम् ॥ ४२ ॥

यस्यार्थे कुरुते मन्त्री प्रयोगं स तु पुत्रवान् ।
 वन्ध्यापि लभते पुत्रान् शतहायनजीवितान् ॥ ४३ ॥
 प्रातर्वाचंयमा नारी वोधिद्रुमदले जलम् ।
 मन्त्रयित्वाष्टोत्तरशतं पिबेत् पुत्रीयति ध्रुवम् ॥ ४४ ॥
 एवं प्रयोगे मासेन तनयं लभते ध्रुवम् ।
 अनेन मन्त्रितं त्वाज्यं पुत्रसिद्धिकरं परम् ॥ ४५ ॥
 अनेन जलपानेन वन्ध्या वर्षात्लिभेत् प्रजाम् ।
 ॥ इति गौतमीये महातन्त्रे विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥

अथ एकविंशोऽध्यायः

गौतम उवाच—

सर्वं जानासि त्वं विद्वन् स्वयम्भूसदृश प्रभो ॥ १ ॥
 त्वदुदीरितमाकर्ण्य कृतार्थोऽहं न चान्यथा ।
 तपस्तप्त्वा पुरा ब्रह्मन् प्रार्थितो हरिरीश्वरः ॥ २ ॥
 तेनैवोक्तं न चेदेनं कथितव्यमखण्डितम् ।
 तदारभ्य सदा ब्रह्मन् तव दर्शनलालसः ॥ ३ ॥
 गङ्गाप्रवाहनं मन्त्रं श्रोतुमिच्छामि तत्त्वतः ।

नारद उवाच—

बहवः कथिता मन्त्रा मया ते मुनिसत्तम ! ॥ ४ ॥
 तं मन्त्रं कथयाम्यद्य येन ज्ञानं प्रसीदति ।
 यस्य विज्ञानमात्रेण भक्तिं स्यात्प्रेमलक्षणा ॥ ५ ॥
 चतुर्विधं च पाण्डित्यं ज्ञानमात्रेण सिध्यति ।
 मन्दभाग्यो दरिद्रोऽपि शठो मूढोऽतिपातकी ॥ ६ ॥
 उपास्य मन्त्रराजं तुं वागीशसमतां व्रजेत् ।
 मयाप्येवं प्रपृष्टश्च पद्मयोनिर्यथावदत् ॥ ७ ॥
 तथा ते कथयिष्यामि गुह्याद् गुह्यतरं मुने ।
 द्वाविंशत्यक्षरो मन्त्रो वागीशत्वप्रवर्तकः ॥ ८ ॥
 सर्वतन्त्रेषु गुप्तोऽयं गोपनीयस्त्वया मुने ।
 वेदाश्च प्रादुर्भूतास्ते मन्त्रेणानेन वेधसः ॥ ९ ॥

कवीन्द्रत्वं भार्गवश्च वागीशत्वं बृहस्पतिः ।
 श्रियमिन्द्रादयो देवा ज्ञानं च सनकादयः ॥ १० ॥
 सौभाग्यं चन्द्रमा प्राप्तः कुबेरोऽपि धनेशताम् ।
 इमं मन्त्रवरं ज्ञात्वा सर्वज्ञो भवति ध्रुवम् ॥ ११ ॥
 अदृष्टाश्रुतशास्त्रस्य व्याख्याता शिल्पगो भवेत् ।
 महाकविर्महाप्राज्ञो वाक्पतेः समतां व्रजेत् ॥ १२ ॥
 ज्ञानं तु परमं लब्ध्वा विष्णोः सायुज्यतां व्रजेत् ।
 यं यं काममभिध्यायन् भजते मनुजो मनुम् ॥ १३ ॥
 तं तं काममवाप्नोति भुवि स्वर्गं रसातले ।
 तस्योद्धारमहं वक्ष्ये मम सार्वज्ञ कारणम् ॥ १४ ॥
 कृष्णगोविन्दकौ डेन्तौ तथा गोपीजनं ततः ।
 वल्लभोग्निप्रिया सह पूर्वः स्वमनुस्वारकः ॥ १५ ॥
 नाम्नामादौ क्रमात्काममायालक्ष्मीनियोजयेत् ।
 द्वाविंशत्यक्षरो मन्त्रो वाग्भवाद्यः प्रकीर्तितः ॥ १६ ॥
 अहमस्य मुनिश्छन्दो गायत्री देवता मनोः ।
 गंगाप्रवाहणः कृष्णः सर्वदेवनमस्कृतः ॥ १७ ॥
 गङ्गाप्रवाहवद्वाणी जायते न तदन्यथा ।
 गङ्गा प्रवाहनो नाम कीर्तते परमार्थतः ॥ १८ ॥
 बीजं तु मन्मथं प्रोक्तं शक्तिर्पत्नी हविर्भुजः ।
 कृष्णाय कामबीजाभ्यां हृदयं परिकीर्तितः ॥ १९ ॥
 गोविन्दाय शिरस्तद्वन्मायान्यचरणेन च ।
 गोपीजन शिखा तद्वत् श्रीबीजाद्येन विन्यसेत् ॥ २० ॥

वल्लभायेति कवचमस्त्र जाया हविर्भुजः ।
 शेषबीजेन सहितं पञ्चाङ्गं मनवः स्मृताः ॥ २१ ॥
 मूर्द्धन लोमौ भ्रुवोर्मध्ये नेत्रे कर्णे तथानसि ।
 आस्ये कण्ठे च दोर्मूले हृदयोदरनाभिषु ॥ २२ ॥
 लिङ्गमूले तथाधारे ऊर्वोर्जन्विशच गुल्फयोः ।
 समस्तेन च मन्त्रेण व्यापकं न्यस्य चिन्तयेत् ॥ २३ ॥
 कलापकुसुमश्यामं पूर्णचन्द्रनिभाननम् ।
 वर्हिर्वर्हकृतोत्तंसं वनमालिनमीश्वरम् ॥ २४ ॥
 किरीटहारकेयूररत्नकुण्डलमण्डितम् ।
 श्रीवत्सवक्षसं भ्राजत्कौस्तुभोद्भासितोरसम् ॥ २५ ॥
 युवतीवेषलावण्यरमणीयतनुं हरिम् ।
 दिव्यपीताम्बरधरं तारहारविभूषितम् ॥ २६ ॥
 स्मेरारुणाधरन्यस्तवेणुं त्रैलोक्यमोहनम् ।
 सर्ववेदमयं वेणुं वादयन्तं चतुर्भुजम् ॥ २७ ॥
 स्फाटिकामक्षमालां च विद्यामूर्द्धकरद्वये ।
 दधतं पुण्डरीकाक्षं दिव्यगानपरायणम् ॥ २८ ॥
 अतुलानल्पसौन्दर्यैर्मोहयन्तं जगत्रयम् ।
 तपनीय लसत्कान्त्या वीणा कमलहस्तया ॥ २९ ॥
 निरीक्षमाणचरणं वामपार्श्वस्थया श्रिया ।
 हेमसिंहासने रम्ये सर्वरत्नोपशोभिते ॥ ३० ॥
 रुक्मिण्यादिमहिषिभिर्निवेष्टितमनारतम् ।
 चन्द्रमण्डलसंकाशश्वेतछत्रोपशोभितम् ॥ ३१ ॥

नारदाद्यैर्मुनिगणैर्ज्ञानार्थिभिरूपासितम् ।
 इन्द्राद्यैर्देवतावृन्दैः प्रणतं परमेश्वरम् ॥ ३२ ॥
 सर्वज्ञं जगदीशानं ध्यात्वा हृदयपकजे ।
 जपेदेवं मनुवरं ध्यात्वा लक्षचतुष्टयम् ॥ ३३ ॥
 आरक्तैः कुसुमैर्ब्रह्मावृक्षजैर्होममाचरेत् ।
 दशांशं तेन मन्त्रोऽयं सिद्धो भवति नान्यथा ॥ ३४ ॥
 पूजा दशाक्षरे पीठे अङ्गावृत्तिरनन्तरम् ।
 महिषीभिर्द्वितीया स्यात्तृतीया दिग्धीश्वरैः ॥ ३५ ॥
 चतुर्थी तत्प्रहरणैश्चतुरावृत्तिरीरिता ।
 प्रातः प्रातः पिबेत्तोयं मन्त्रेणानेन मन्त्रितम् ॥ ३६ ॥
 वागीश्वरसमो भूत्वा काव्यकर्त्ता सहान् भवेत् ।
 अनेन मन्त्रितं नित्यं ब्राह्मीपत्रं प्रभक्षयेत् ॥ ३७ ॥
 मण्डलादेव मतिमान् महाश्रुतिधरो भवेत् ।
 ब्राह्मी कुष्ठवचाकल्कं घृतेन द्विगुणेन च ॥ ३८ ॥
 चतुर्गुणं भवेद् दुग्धं पातितं घृतमुत्तमम् ।
 अवतार्य जपेदत्र अयुतं जपमादरात् ॥ ३९ ॥
 कर्षमात्रं प्रातरेव भक्षयेन्मौनमास्थितः ।
 एतद्भूक्षणमात्रेण बृहस्पतिसमो भवेत् ॥ ४० ॥
 हस्तमारोप्य जिह्वायां जपेदयुतमादरात् ।
 प्रतिभा जायते दिव्या सर्वलोकैकभाविता ॥ ४१ ॥
 धवलैरुपचारैस्तु परिदेवं प्रपूजयेत् ।
 दिव्यज्ञानमवाप्नोति प्रतिभा विश्वजित्वरी ॥ ४२ ॥

श्रीबीजाद्यं यदा जप्यात्तदा लक्ष्मीरचञ्चला ।
 कामाद्यजपनादेव सर्वलोकवशं नयेत् ॥ ४३ ॥
 मायादिजपनादेव वाक्सिद्धिर्जायते क्वचित् ।
 शक्तिबीजादिको मन्त्रो निर्वाणमच्चिराद्दिशेत् ॥ ४४ ॥
 पुटनात्प्रणवाभ्यां तु मोक्षमाप्नोति निश्चितम् ।
 एवं मन्त्रजपं कृत्वा किं न साध्यति मन्त्रवित् ॥ ४५ ॥
 एवं मन्त्रवरं यस्तु भजते भक्तितत्परः ।
 इह भुक्त्वा वरान् भोगान् समस्तऋद्धिसंयुतान् ॥ ४६ ॥
 संवित्तिं परमं लब्ध्वा तदन्ते परमं पदम् ।
 कामेन्द्राद्या पराशक्ति नादबिन्दुसमन्विता ॥ ४७ ॥
 कथितः कृष्णवर्णानां मन्त्रोऽयं मन्त्रनायकः ।
 ऋषिर्वह्ना समाख्यातो विराट् छन्द उदीरितम् ॥ ४८ ॥
 त्रैलोक्यमोहनो देवः श्रीकृष्णः परिकीर्तितः ।
 कलषड्दीर्घबीजेन षडंगः परिकीर्तितः ॥ ४९ ॥
 अंसालम्बितवामकुण्डलधरं मंदोत्पलसद्भ्रूलतम् ।
 किञ्चित्कुञ्चितकोमलाधरपुटं साचिप्रसारेक्षणम् ॥
 आलोलाङ्गुलिपल्लवैर्मुंरलिकामापूरयन्तं मुदा ।
 मूले कल्पतरोस्त्रिभङ्गललितं ध्यायेज्जगन्मोहनम् ॥ ५० ॥
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं श्रद्धया दशलक्षकम् ।
 तद्दशांशेन जुहुयात्पायसैरथवाम्बुजैः ॥ ५१ ॥
 दशाक्षरोदिते पीठे पूजयेत्तद्विधानतः ।
 प्रयोगानपि सर्वत्र तदुक्तानपि कारयेत् ॥ ५२ ॥

अथवा बालकृष्णं च नीलेन्दीवरसन्निभम् ।
 रत्नाभरणसंदीप्तं द्विभुजं नीलकुन्तलम् ॥ ५३ ॥
 पायसं नवनीतं च कराभ्यां दधतं स्मरेत् ।
 लक्ष्मेकं जपेन्मन्त्री होमयेत्पायसैः शुभैः ॥ ५४ ॥
 दशाशं विधिवद्भुक्त्या पूजाङ्गेन्द्रादिभिरायुधैः ।
 होमयेदयुतं मन्त्री घृतभर्जितपिष्टकैः ॥ ५५ ॥
 अलक्ष्मीर्नश्यति क्षिप्रं कान्तिस्तेजश्च विदति ।
 पलाशकुसुमैर्हुत्वा वाक्सिद्धिं लभते ध्रुवम् ॥ ५६ ॥
 पंकजैर्जुहुयान्मन्त्री अयुतं श्रियमाप्नुयात् ।
 नवनीतस्य होमेन कविर्वाग्मी प्रजायते ॥ ५७ ॥
 वसुदेवपदं चोक्त्वा निगडछेदनाय च ।
 वासुदेवपदं चोक्त्वा स्वाहेति तन्मनुर्भवेत् ॥ ५८ ॥
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दोनुष्टुबुदाहृतम् ।
 निगडछेदनो लक्ष्मीवासुदेवोऽस्य देवता ॥ ५९ ॥
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य आचक्राद्यैश्च कल्पयेत् ।
 रंगमंडलमध्ये तु कंसं निपात्य हेलया ॥ ६० ॥
 ज्ञातीनां वर्धयन् हर्षमानीय पितरौ स्वयम् ।
 निगडान् मोक्षितौ भक्त्या प्रणम्य च पुनःपुनः ॥ ६१ ॥
 राज्ये संस्थाप्य विधिवत् देवकं वीक्षितं नृपैः ।
 एवं ध्यात्वा जपेल्लक्षं जुहुयात्तद्दशांशतः ॥ ६२ ॥
 अंगैराशाधिपैः सम्यक् ततस्तैर्वचनोदिता ।
 य एवं चिन्तयेन्मन्त्री स सम्यक् संपदां यतिः ॥ ६३ ॥
 राजदुर्गभयादिभ्यो मुच्यते बंधनादितः ।
 राजद्वारे भये घोरे स्मरणान्मुच्यते भयात् ॥ ६४ ॥

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे एकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥

अथ द्वाविंशोऽध्यायः

गोपालं पिण्डसंज्ञं च कथयामि मुने शृणु ।
 यदाकर्ण्य गुरोर्भक्त्या परब्रेह च मोदते ॥ १ ॥
 अनेन सदृशो मन्त्रो जगत्स्वपि न विद्यते ।
 पञ्चान्तको धरासंस्थश्चतुर्दशस्वरैर्युतः ॥ २ ॥
 कथितो मन्त्रराजोऽयं भुक्तिभुक्तिफलप्रदः ।
 ऋषिर्ब्रह्मास्य गायत्रीछन्दः श्रीकृष्णदेवता ॥ ३ ॥
 गवाभ्यां बीजशक्तिस्तु कीलकं तुर्यमुच्यते ।
 षड्दीर्घभाजा बीजेन षडङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥ ४ ॥
 वृन्दावनगतं कृष्णं रत्नसिंहासनस्थितम् ।
 नारदाद्यैर्मुनिवरैः दिव्यगानरसात्मकैः ॥ ५ ॥
 सहितं परया भक्त्या वनमालिनमीश्वरम् ।
 नानालङ्कार-संदीप्तं शङ्खचक्रलसत्करम् ॥ ६ ॥
 शब्दब्रह्ममयं वेणुमधः पाणिद्वयेरितम् ।
 एवं ध्यात्वा मनुवरं लक्षमात्रं जपेद्वशी ॥ ७ ॥
 सितान्वितैः पायसैस्तु युतं होमं समाचरेत् ।
 य एवं भजते मन्त्री सिद्धयस्तस्य हस्तगाः ॥ ८ ॥
 धवलैः कुसुमैर्होमाद्वाक्सिद्धिं लभते चिरात् ।
 कर्णिकारस्य होमेन लक्ष्मीः सर्वविधा भवेत् ॥ ९ ॥
 अनेन मन्त्रितं तोयं प्रातः प्रातः पिबेज्जलम् ।
 कविर्वाग्मी श्रुतिधरः सर्वज्ञो जायते चिरात् ॥ १० ॥

अस्योपासनमात्रेण किं न सिद्ध्यति मन्त्रिणः ।
 इह भोगान् वरान् भुक्त्वा पुत्रपौत्रैः समन्वितैः ॥ १ ॥
 अन्ते तत्परमं धाम मन्त्री याति निरामयम् ।
 अथ वक्ष्ये महायन्त्रं सर्वेप्सितफलप्रदम् ॥ १२ ॥
 यस्य धारणमात्रेण किं न सिद्ध्यति भूतले ।
 बीजं त्रिकोणमालिख्य षट्कोणं तद्वह्निर्लिखेत् ॥ १३ ॥
 षडक्षरं लिखेत्तत्र वृत्तं चाष्टदलं लिखेत् ।
 अष्टाक्षरेण संयुक्तं तद्बहिः षोडशच्छदम् ॥ १४ ॥
 षोडशार्णं कृष्णमनुं बहिर्दशदलान्वितम् ॥ १५ ॥
 दशाक्षरेण संयुक्तं अष्टादशदलं ततः ।
 अष्टादशार्णं तन्मध्ये तद्बहिर्द्वात्रिंशमम्बुजम् ॥ १६ ॥
 अनुष्टुभाख्यं तत्रैव तद्वह्निर्वृत्तमालिखेत् ।
 पिण्डबीजं वेष्टनेन लिखेद्यन्त्रस्य सर्वतः ॥ १७ ॥
 तद्बहिर्वृत्तं निष्पाद्य मातृकां तत्र वेष्टयेत् ।
 वृत्तद्वयं पुनः कृत्वा पाशांकुशेन वेष्टयेत् ॥ १८ ॥
 तद्वह्निर्वृत्तमेकं तु चतुरस्रं सवज्रकम् ।
 एतदुक्तं महायन्त्रं कृपया मुनिसत्तम ॥ १९ ॥
 सुवर्णपट्टे भूर्जे वा नित्यं यः सुसमाहितः ।
 अष्टगन्धैर्मर्षी कृत्वा लिखेत्स्वर्णशलाकया ॥ २० ॥
 अस्य धारणमात्रेण साक्षाद्भूमिपुरन्दरः ।
 मुच्यते मलिनैः कृच्छैर्दुःखैर्घोरतरैरपि ॥ २१ ॥
 शान्तिं च शाश्वतीं लब्ध्वा याति तत्परमं पदम् ।
 स्त्रीणां वामभुजे नित्यं धारणात् किं न सिद्ध्यति ॥ २२ ॥

वन्ध्यापि लभते पुत्रं शतहायनजीवितम् ।
 दीर्घायुरप्रतिहतबलवीर्यसमन्वितम् ॥ २३ ॥
 शशिचक्रं विलिख्याथ कुम्भं संस्थाप्य पूर्ववत् ।
 निक्षिप्य मन्त्रं तन्मध्ये सेकात्सर्वं हि साधयेत् ॥ २४ ॥
 नित्यदर्शी भवेद्विप्रो महीं शास्ति महीपतिः ।
 वैश्यः समृद्धिमान् भूयात् लभेत्पुत्रो यथेप्सितम् ॥ २५ ॥
 एतत्तु कथितं यन्त्रं पुरुषार्थैकसाधनम् ।
 केवलं तत्प्रयत्नेन गोपयस्व मुने स्वयम् ॥ २६ ॥
 ॥ इति श्री गौतमीये महातन्त्रे द्वाविंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रयोविंशोऽध्यायः

अथ वक्ष्ये मनुवरं समस्त - पुरुषार्थदम् ।
 यज्ज्ञानात् सिद्धयः सर्वा भवन्ति करसंस्थिताः ॥ १ ॥
 लक्ष्मीर्माया कामबीजं डेन्तं कृष्णपदं तथा ।
 स्वाहेति मन्त्रराजोऽयं भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ २ ॥
 नारदो मुनिराख्यातः छन्दोऽनुष्टुबुदीरितम् ।
 देवता कृष्ण इत्युक्तः समस्त-पुरुषार्थदः ॥ ३ ॥
 षडङ्गं कामबीजेन षड्दीर्घभेदनेन तु ।
 कलापकुसुमश्यामं वृन्दावनगतं हरिम् ॥ ४ ॥
 गोपगोपीगवावीतं पीतवस्त्रयुगावृतम् ।
 नानालङ्कारसुभगं कौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ॥ ५ ॥
 सनकादिमुनिश्रेष्ठैः संस्तुतं परया मुदा ।
 शङ्खचक्रलसद्बाहुं वेणुं हस्तद्वयेरितम् ॥ ६ ॥
 ध्यात्वैवं परमात्मानं चतुर्लक्षं जपेन्मनुम् ।
 दशांशं जुहुयान्मन्त्री कुसुमैर्ब्रह्मावृक्षजैः ॥ ७ ॥
 भक्त्या त्रिसन्ध्यं च यजेदङ्गैरिन्द्रादिभिस्ततः ।
 तथा प्रयोगे कुर्वीत धर्मकामार्थमुक्तये ॥ ८ ॥
 पायसैरयुतं हुत्वा ज्ञानं दिव्यमवाप्नुयात् ।
 तद्वच्च लवणैर्हुत्वा लोकं संकर्षयेद् ध्रुवम् ॥ ९ ॥
 पलाशपुष्पैर्जुहुयात् कविर्वाग्मी च जायते ।
 मत्स्यण्डी-कदली-दुग्ध-घृत-पायस-तद्विया ॥ १० ॥

१६२

गौतमीयमहातन्त्रम्

तर्पयेदयुतं मन्त्री गांगेयेन जलेन वा ।
 मण्डलादि-हिता सिद्धिर्भवेन्नैवात्र संशयः ॥ ११ ॥
 वाग्भवाद्येन जापेन वागीश-समतां व्रजेत् ।
 व्याघ्री-तत्कुसुमैर्हुत्वा निधिं प्राप्नोत्ययत्नतः ॥ १२ ॥
 श्रीवृक्षफलहोमेन राज्यैश्वर्यमवाप्नुयात् ।
 एवं ते कथितं भक्त्या दुर्लभं मन्त्रनायकम् ॥ १३ ॥
 सत्सम्प्रदाय-सम्प्राप्तं किं न सिद्धयति मन्त्रिणः ।
 अष्टादशाणो मारान्तो मन्त्रः सुतधनप्रदः ॥ १४ ॥
 नारदोऽस्य मुनिश्छन्दो गायत्रं कथितं बुधैः ।
 बालकृष्णो देवतास्य समस्तार्थफलप्रदः ॥ १५ ॥
 षड्दीर्घभाजा कामेन बीजेनाङ्गक्रिया मता ।
 इन्दीवर समाभासं बालं त्रैलोक्यमोहनम् ॥ १६ ॥
 लसद्भक्तमयैर्दीप्तैर्मण्डितं बहुभूषणैः ।
 नानारत्नमयोद्भासि व्याघ्रकामाङ्कुशाङ्गुलम् ॥ १७ ॥
 कुन्तलान्तसमुद्भासि स्फुरन्मकरकुण्डलम् ।
 हस्तिहस्तकराभ्यां च नवनीतं च पायसम् ॥ १८ ॥
 दधतं देववृन्दैश्च वेष्टितं गोपबालकैः ।
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्री द्वात्रिंशल्लक्षमानतः ॥ १९ ॥
 जपान्ते जुहुयादग्नौ पायसैस्तद्दशांशतः ।
 तर्पणादीनि सर्वाणि पूर्ववत्समुपाचरेत् ॥ २० ॥
 सर्वलोकैकशास्ता च क्षत्रियो नात्र संशयः ।
 अन्येषां यद्यदिष्टं तत्साधयेन्मनुनामुना ॥ २१ ॥

रक्तपद्मोपरि ध्यात्वा शर्करापृथुलाजकैः ।
 कदली-गुडबुध्या च जलैः सन्तर्प्य केशवम् ॥ २२ ॥
 वत्सराल्लभते पुत्रं सर्वलोकनमस्कृतम् ।
 अनेन च यद्यदिष्टं जपमात्रेण साधयेत् ॥ २३ ॥
 मायारमाकामबीजत्रयाप्तो दशवर्णकः ।
 त्रयोदशाक्षरो मन्त्रो दृष्टादृष्टफलप्रदः ॥ २४ ॥
 ऋषिरस्य स्वयं ब्रह्मा छन्दोनुष्टुबुदाहृतम् ।
 श्रीकृष्णो देवता प्रोक्तो महदैश्वर्यदायकः ॥ २५ ॥
 कुर्यादस्य मनोर्मन्त्री कामाद्यैरङ्गपञ्चकम् ।
 शंख - चक्र - गदा - पद्मपाशांकुशलसत्करम् ॥ २६ ॥
 कराभ्यां वेणुमादाय धमन्तं सर्वमोहनम् ।
 सूर्यायुतसमाभासं पीताम्बरयुगावृतम् ॥ २७ ॥
 नानालंकारसुभगं रविमण्डलसंस्थितम् ।
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं चतुर्लक्षमनन्यधीः ॥ २८ ॥
 जपान्ते तद्दशांशेन पायसैर्होमयेद् द्विजः ।
 पूजयेद्यन्त्रराजेन वक्ष्यमाणेन वर्त्मना ॥ २९ ॥
 मध्ये कृष्णं समावाह्य षडङ्गविधिनाचयेत् ।
 विशत्पर्णोदितं विप्र प्रयोगानपि साधयेत् ॥ ३० ॥
 य एनं भजते मन्त्री भक्त्या च परिपूजयेत् ।
 राज्यैश्वर्यमवाप्यन्ते भूयात्तत् परमं महः ॥ ३१ ॥
 काम-माया-रमा-पूर्वो दशार्णो मनुनायकः ।
 रमा-माया-काम-पूर्वो दशार्णं सम्प्रकीर्तितः ॥ ३२ ॥

अनयोर्मन्त्रयोर्मन्त्री आचक्राद्यैः षडङ्गकम् ।
 कृत्वा दशार्णवत्सम्यग् ध्यानपूजादिकं सुधीः ॥ ३३ ॥
 सपर्यां च चरेद्यस्तु मन्त्रयोरेकमाश्रितः ।
 इह भुक्त्वा वरान् भोगान् महत्त्वेन समन्वियात् ॥ ३४ ॥
 पुत्रैः पौत्रैः प्रपौत्रैश्च देहान्ते हरितां व्रजेत् ।
 अथ वक्ष्ये शृणु मुने प्रतिपत्तिं जगत्पतेः ॥ ३५ ॥
 इन्द्रादिप्रमुखैर्देवैः सुगुप्ता क्रियते तथा ।
 कुवेरोऽपि च यां ज्ञात्वा तपस्यन्ब्रह्मणो मुखात् ॥ ३६ ॥
 महेशसरिवतां प्राप्य धनेशत्वमवाप्नुयात् ।
 इन्द्रोपि यामुपास्यैवं दैवराजत्वमाप्तवान् ॥ ३७ ॥
 त्रैलोक्ये विजयी भूत्वा देवदैत्यैकशासकः ।
 माया-रमादिको हृष्टा दशार्णो विशदर्शकः ॥ ३८ ॥
 अनेन सदृशो मन्त्रस्त्रिषु लोकेषु दुर्लभः ।
 ऋषिर्ब्रह्मा समुद्दिष्टो गायत्रं छन्द एव च ॥ ३९ ॥
 देवता देवतावृन्दवन्द्यः श्रीकृष्ण ईरितः ।
 अष्टादशार्णवत् कुर्यान्मन्त्राङ्गैरंग पञ्चकम् ॥ ४० ॥
 द्वारवत्यां महोद्याने दीर्घिका शतमण्डिते ।
 पारिजातवने रम्ये सुवर्णभूमिमध्यतः ॥ ४१ ॥
 सर्वरत्नमये चित्रे सुमेरुनिभमण्डपे ।
 सिंहासने समासीनं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ ४२ ॥
 रक्तोत्पलसमाभासे पाणिपादाम्बुजं स्मरेत् ।
 दक्षिणं चरणाम्भोजं रत्नपूर्णघटोपरि ॥ ४३ ॥

वामपादाम्बुजं दिव्यं स्वस्तिकाकारकारितम् ।
 शङ्खचक्रगदापद्मलसद्बाहुचतुष्टयम् ॥ ४४ ॥
 सर्वाङ्गसुन्दरं देवं सर्वाभरणभूषितम् ।
 रत्ननद्याः समुद्धृत्य सर्वरत्नैश्च रोचितम् ॥ ४५ ॥
 रुक्मिणी सत्यभामा च वामदक्षे च तिष्ठति ।
 रत्नकुम्भेन रत्नेन सिञ्चती परया मुदा ॥ ४६ ॥
 कालिन्दी ऋक्षजा रत्नदिशन्त्यौ कलशौ तयोः ।
 नागनजिती सुनन्दा च मित्रविन्दा सुलक्षणा ॥ ४७ ॥
 आनीय रत्नकलशं रत्ननद्याः समुद्धृतम् ।
 दिशन्त्यः सर्वमाङ्गान्यं सम्पन्ना महिषी हरेः ॥ ४८ ॥
 ततः षोडशसाहस्रं सिञ्चन्त्यः परितः प्रियः ।
 गीतैर्नृत्यैश्च वाद्यैश्च मुमुदुः सर्वदेवताः ॥ ४९ ॥
 एवं हरिं स्मरन्मन्त्री चतुर्लक्षं जपेन्मनुम् ।
 जपान्ते पायसैर्दिव्यैर्जुहुयात्तद्दशांशतः ॥ ५० ॥
 तर्पयेत्तद्दशांशेन भक्तितश्चेन्दु-मञ्जलैः ।
 अभिषिञ्च्य दशांशेन ब्राह्मणानपि भोजयेत् ॥ ५१ ॥
 कर्णिकायां लिखेद्वीजं स साध्यं तद्वर्हिर्लिखेत् ।
 शेषसप्तदशांशेन वह्नेर्गेहयुतं ततः ॥ ५२ ॥
 वृत्राद्वहिरष्टदलं चतुरस्रं सवज्रकम् ।
 चतुर्द्वारसमायुक्तं यन्त्रमेतत्सुलक्षणम् ॥ ५३ ॥
 पूर्वदक्षिणपाश्चात्य-कोणे मायां विलिख्य तु ।
 श्रीबीजमन्यतो लेख्यं षड्गं कोणगं तथा ॥ ५४ ॥

पात्रे तु कामगायत्रीं त्रिशस्त्रिंशो विभागशः ।
 कामदेवाय विद्महे पुष्पबाणाय धीमहि
 तन्नोऽनङ्गः प्रचोदयात् ॥ ५५ ॥
 इत्युक्त्वा कामगायत्रीं समस्तजनमोहिनीम् ।
 कामाद्यं जापादस्यास्तु सर्वकर्माणि साधयेत् ॥ ५६ ॥
 दलमध्ये लिखेत्काममनुं षट्शः क्रमेण तु ।
 नमोऽन्ते कामदेवाय सर्वजन-प्रियाय च ॥ ५७ ॥
 सर्वसम्मोहनायेति ज्वलयुग्मं प्रज्वलेति च ।
 सर्वस्य जन-शब्दान्ते हृदयं मम संवदेत् ॥ ५८ ॥
 वशं कुर्युगं प्रोक्त्वा स्वाहान्तो मनुरीरितः ।
 प्रोक्तो गोपालमन्त्रोऽयं कामाद्यः साधको मुनेः ॥ ५९ ॥
 हाटकारचिते पात्रे भूर्जे वापि विलिख्य च ।
 साधयेत्साधितं यन्त्रं जपसेक-समन्वयात् ॥ ६० ॥
 अस्य धारणमात्रेण किं न सिध्यति भूतले ।
 राजानो वश्यतां यान्ति दासवत् शत्रुसंकुलम् ॥ ६१ ॥
 त्रैलोक्यमोहनो मन्त्री सर्वलोकैकपूजितः ।
 अस्मिन्यन्त्रे समावाह्य राजराजेश्वरं हरिम् ॥ ६२ ॥
 पूजयेद्भक्तितो मन्त्री सर्वराजोपचारकैः ।
 कोणषट्कैः षडङ्गं तु तद्बहिश्च विदिग्दले ॥ ६३ ॥
 वासुदेवं सङ्कर्षणं प्रद्युम्नमनिरुद्धकम् ।
 सरस्वतीं तथा लक्ष्मीं रुचिं प्रीतिं च दिग्दले ॥ ६४ ॥
 तद्बहिरष्टमहिषी रुक्मिण्याद्याः प्रपूजयेत् ।
 इन्द्रनीलमुकुन्दाख्यान् मकरानन्द-कच्छपान् ॥ ६५ ॥

शङ्खपद्मनिधींश्चापि तद्बहिः परिपूजयेत् ।
 इन्द्रादीन् स्वस्वदिक्ष्वेवं वज्रादींस्तदनन्तरम् ॥ ६६ ॥
 इति षष्ठावृत्तियुक्तमच्युतं भक्तितोऽर्चयेत् ।
 संसारसागरं घोरं वासनानक्रसंकुलम् ॥ ६७ ॥
 सन्तीर्य परमं धाम मन्त्री याति न चान्यथा ।
 चतुर्लक्षं जपेन्मन्त्रं दशांशं पायसैर्हुनेत् ॥ ६८ ॥
 अथवा पङ्कजैः फुल्लैः शेषमन्यत् समापयेत् ।
 उद्वास्य हृदये विष्णुं न्यस्य न्यासान्यथोदितान् ॥ ६९ ॥
 तन्मयो विहरेन्मन्त्री तीर्णसंसारसागरः ।
 अयुतं रक्तपद्मैस्तु हुत्वा विश्वं वशं नयेत् ॥ ७० ॥
 तद्भस्मं धारयेद्भाले यं स्पृशेद्यं निरीक्षयेत् ।
 यैः स्पृष्टो वीक्ष्य तोयैर्वा ते भवन्त्यस्य किङ्कराः ॥ ७१ ॥
 आरक्त-हृयमारैस्तु राजानो दासवद्वशे ।
 शुक्लादिवस्त्रलाभाय शुक्लादिकुसुमैर्हुनेत् ॥ ७२ ॥
 हुनेद्वात्रसमृद्धयै तु आरक्तधान्यमञ्जरीः ।
 श्रीवृक्षकुसुमैर्होमात् सदा लक्ष्मीः प्रसीदति ॥ ७३ ॥
 वित्त्वपत्रैश्च जुहुयात् पुत्रपौत्रानुयायिनीम् ।
 लभेत्लक्ष्मीं न सन्देहस्तत्फलं राज्यमाप्नुयात् ॥ ७४ ॥
 केवलं घृतहोमेन ब्राह्म्यं तेजश्च जायते ।
 आयुर्वृद्धिं यशोलक्ष्मीं वश्यतां सर्वयोषिताम् ॥ ७५ ॥
 लभते नात्र सन्देहः सुखं सर्वातिशायिनम् ।
 घृत-तण्डुलहोमेन बलवाञ्जायते चिरात् ॥ ७६ ॥

१६४

गौतमीयमहातन्त्रम्

भक्ष्य-भोज्यादिकं हुत्वा भोगः स्याद्यावदायुषम् ।
 अष्टादशार्णदशयोः प्रयोगास्तत्र चाचरेत् ॥ ७७ ॥
 अत्रेरिताः प्रयोगास्तु द्वाभ्यामेवं तु कारयेत् ।
 रत्नाभिषेकं गोपालं योजनेन विधिना भजेत् ॥ ७८ ॥
 सर्वैश्वर्यसमृद्धोऽपि सर्वभुक् सर्वकारकः ।
 देहत्यागे हरिं यायादित्येवं मुनयो जगुः ॥ ७९ ॥
 ॥ इति 'गौतमीये' 'महातन्त्रे' त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥

अथ चतुर्विंशोऽध्यायः

अथातः संप्रवक्ष्यामि रुक्मिणीवल्लभं मनुम् ।
 यज्ज्ञानात् सर्वलोकानां वल्लभो भुवि जायते ॥ १ ॥
 नमोऽन्ते भगवान् डेन्तो रुक्मिणी वल्लभस्तथा ।
 स्वाहान्तस्तारसंयुक्तः रुक्मिणीवल्लभाह्वयः ॥ २ ॥
 न्यस्तैः समस्तैरङ्गानि पदैः कुर्यात् षडङ्गवित् ।
 अतसीकुसुमश्यामं पीतवस्त्रयुगावृतम् ॥ ३ ॥
 नानालङ्कारसुभगं कौस्तुभामुक्तवक्षसम् ।
 श्रीवत्सलाञ्छनं श्रीमद्रत्नाभरणभूषितम् ॥ ४ ॥
 द्वारकावरगेहस्थं रत्नसिंहासने शुभे ।
 रुक्मिण्यालापमधुरं शङ्खचक्रगदाधरम् ॥ ५ ॥
 ज्ञात्वैवं परमात्मानं लक्ष्मेकं जपेन्मनुम् ।
 तदन्ते जुहुयान्मन्त्री तिलैर्मधुरसंप्लुतैः ॥ ६ ॥
 पूजयेद्वैष्णवे पीठे दशाक्षरविधानतः ।
 पालाशैः कुसुमैर्हुत्वा दिव्यं ज्ञानमवाप्नुयात् ॥ ७ ॥
 पूर्वं तु तर्पणं कुर्यात् सर्वाभीष्टानि साधयेत् ।
 पुण्डरीकीयुतं हुत्वा श्रियमाप्नोति यत्नतः ॥ ८ ॥
 केवलं घृतहोमेन जीवेद्वर्षशतं सुखी ।
 इत्येवं रुक्मिणीनाथविधानं मुनि पूजितम् ॥ ९ ॥
 भोगमोक्षकरं यत्नात् मुने त्वमपि गोपय ।
 प्रणवं नमसश्चान्ते वदेद्भगवते पदम् ॥ १० ॥

नन्दपुत्र पदं डेन्तं वदेन्नन्दं वपुस्तथा ।
 भूत्यन्ते दशवर्णाश्च मनुः सर्वार्थसाधकः ॥ ११ ॥
 नारदो मुनिराख्यातश्छन्दः उक्तं विराडपि ।
 श्रीकृष्णो देवता चात्र चतुर्वर्गफलप्रदः ॥ १२ ॥
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य आचक्राद्यैः प्रकल्पयेत् ।
 ध्यायेद् वृन्दावने रम्ये गोपगोपीगणावृतम् ॥ १३ ॥
 नानालंकारसुभगं पीताम्बरयुगावृतम् ।
 सर्वप्रियकरं देवं किशोरं श्यामविग्रहम् ॥ १४ ॥
 वादयन्तं वेणु दोर्भ्यां भुवनैकगुरुं परम् ।
 एवं ध्यात्वा मनुवरं लक्ष्मेकं जपेत्तथा ॥ १५ ॥
 तिलैश्च स्वादुसंयुक्तैर्जुहुयात्तद्दशांशतः ।
 दशाक्षरोदिते पीठे पूजयेत्तद्विधानतः ॥ १६ ॥
 य एवं भजते मन्त्री भोगमुक्त्योः सभाजनम् ।
 बित्त्वपत्रायुतं हुत्वा सर्वकामान् प्रसाधयेत् ॥ १७ ॥
 अष्टोत्तरशतं जप्त्वा सभायां विजयी भवेत् ।
 सर्वलोकैकसुभगः सर्वैश्वर्यसमन्वितः ॥ १८ ॥
 देहान्ते तत्पदं याति यद्गत्वा न निवर्तते ।
 नन्दपुत्र पदं डेन्तं श्यामलाङ्गपदं तथा ॥ १९ ॥
 अमृतं मुखवृत्तं च मांसं चैव वपुस्तथा ।
 दशाक्षरान्तः प्रोक्तोऽयं मनुः सर्वसमृद्धिदः ॥ २० ॥
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तश्छन्दोनुष्टुबुदाहृतम् ।
 देवता बालकृष्णोऽयं मुनिभिः परिकीर्तितः ॥ २१ ॥

कलयेत् पूर्ववन्मन्त्री चक्राद्यैरङ्गपञ्चकम् ।
 अतसीकुसुमश्यामं शङ्खचक्रलसत्करम् ॥ २२ ॥
 वादयन्तं वेणु दोभ्यां पीताम्बरयुगावृतम् ।
 नानालङ्कारसुभगं तारहारविराजितम् ॥ २३ ॥
 एवं ध्यात्वा जपेद्देवं पञ्चाङ्गैश्च दिशाधिपैः ।
 तदस्त्रैरभिसम्पूज्य जपेत्लक्षं व्रते स्थितः ॥ २४ ॥
 दशांशं जुहुयान्मन्त्री पायसैर्मधुराप्लुतैः ।
 एवं संसिद्धमन्त्रस्तु सर्वकर्माणि साधयेत् ॥ २५ ॥
 तिलाज्यैरयुतं हुत्वा ग्रहरोगान् विनाशयेत् ।
 पलाशकुसुमैर्हुत्वा वागीशसमतां व्रजेत् ॥ २६ ॥
 प्रणवं गोमिनीमाया नमो भगवते पदम् ।
 नन्दपुत्रपदं डेन्तं भूधरो मुखवृक्षयुक् ॥ २७ ॥
 मांसं वपुः पदं डेन्तं मूलं विंशतिवर्णकः ।
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो विराट् छन्द उदीरितम् ॥ २८ ॥
 देवता नन्दतनयः सर्वलोकैकनन्दनः ।
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य चक्राद्यैः परिकल्पयेत् ॥ २९ ॥
 नवीनवारिदश्यामं पद्मपत्रदलेक्षणम् ।
 मुक्तादामलसत्कण्ठकेयूराङ्गदभूषणम् ॥ ३० ॥
 अनेकरत्नसम्बद्धस्फुरन्मकरकुण्डलम् ।
 उद्दामकौस्तुभोद्भासि वत्सः श्रीवत्सलाञ्छनम् ॥ ३१ ॥
 बर्हिबद्धं कृतोत्तंसं गोपगोपीसमावृतम् ।
 ध्यात्वैवं परमात्मानं जपेन्मनुवरं ततः ॥ ३२ ॥

चतुर्लक्षं जपान्ते तु दशांशं रक्तपङ्कजैः ।
 होमयेच्छेषमन्यत् पूर्ववत्समुपाचरेत् ॥ ३३ ॥
 दशार्णयन्त्रे विश्वेशं समावाह्य प्रपूजयेत् ।
 प्रथमावृत्तिरङ्गैः स्यान्महिषीभिर्द्वितीयका ॥ ३४ ॥
 तृतीया दिग्धीशैव वज्राद्यैस्तु चतुर्थिका ।
 एवं यः पूजयेत् कृष्णं चतुरावृत्तिसंयुतम् ॥ ३५ ॥
 धर्मार्थकाममोक्षाणां सम्पूर्णं लभते फलम् ।
 पायसैरयुतं हुत्वा महाधनपतिर्भवेत् ॥ ३६ ॥
 पूर्णायुर्लभते भन्त्री अयुतं घृतहोमतः ।
 द्वार्याणां लक्षहोमेन जीवेद्वर्षशतं सुखी ॥ ३७ ॥
 इत्येष कथितो मन्त्रः सर्वेषां सर्वसिद्धिदः ।
 अथापरं प्रवक्ष्यामि मनुं सर्वसमृद्धिदम् ॥ ३८ ॥
 यज्ज्ञानान् मुनयः सर्वे भोगमोक्षैकभूमयः ।
 लीलादण्डधरं चोक्त्वा गोपीजनपदं ततः ॥ ३९ ॥
 सुदोर्दण्डपदं चोक्त्वा मेघश्यामपदं ततः ।
 लीलादण्डावुभौ गोपीजनसंसदो पदम् ॥ ४० ॥
 दण्डान्ते बालरूपेति मेघश्यामपदं पुनः ।
 भगवान् विष्णुरित्युक्त्वा वह्निजायांतको मनुः ॥ ४१ ॥
 विष्णवे स्वाहेति मन्त्रोऽयं समस्तपुरुषार्थदः ।
 नारदोऽस्य ऋषिः प्रोक्तश्छन्दोनुष्टुबुदाहृतम् ॥ ४२ ॥
 देवता तु श्रीकृष्णोऽस्य सर्वविश्वार्थसाधकः ।
 पदं पञ्चाङ्गकलूपितः स्यात्ततो ध्यायेदथाच्युतम् ॥ ४३ ॥

तापिच्छकुसुमश्यामं सदाषोडशवार्षिकम् ।
 गोपीमध्यस्थितं ताभ्यां लिङ्गितं कामहृच्छया ॥ ४४ ॥
 सर्वालङ्कारसुभगं पीताम्बरधरं परम् ।
 भुवनैकगुरुं ध्यात्वा लक्षमेकं जपेन्मनुम् ॥ ४५ ॥
 दशांशं कमलैर्हुत्वा शेषमन्यत् समापयेत् ।
 तर्पयेन्नित्यशो देवं दुग्धबुध्या शुभैर्जलैः ॥ ४६ ॥
 मण्डलाद्वाञ्छिता सिद्धिर्महाधनपतिर्भवेत् ।
 य इमं भजते मन्त्रं जपहोमादितत्परः ॥ ४७ ॥
 वाञ्छितानि हिताल्लब्ध्वा देहान्ते तत्पदं व्रजेत् ।
 वेदादिकमलामायाकामबीजमथो वदेत् ॥ ४८ ॥
 श्रीकृष्णं च पदं डेन्तं गोविन्दं च तथा वदेत् ।
 गोपीजनपदस्यान्ते वल्लभं डेन्तमीरयेत् ॥ ४९ ॥
 कामान्तं च रमा बीजं स प्रोक्तो मन्त्रनायकः ।
 सिद्धगोपालमन्त्रोऽयं सर्वसिद्धिप्रदो नृणाम् ॥ ५० ॥
 बीजैः पदैश्च पञ्चाङ्गं कृत्वा ध्यायेदथाच्युतम् ।
 पक्षिराजकृतच्छायौ सुरद्रुमतलासिनौ ॥ ५१ ॥
 शंखेन्दुमरकताभौ दध्युह्यपायसाशिनौ ।
 अलकैरावृतमुखौ गृह्युक्तौ यथाविधिः ॥ ५२ ॥
 नानालङ्कारसुभगौ कौस्तुभामुक्तकन्धरौ ।
 तारहारावलीरम्यौ सर्वाश्चर्यमयौ शिशू ॥ ५३ ॥
 त्रैलोक्यशरणौ श्रीमद्रामकृष्णौ स्मरन् जपेत् ।
 लक्षमेकं मनुवरं दशांशं श्रीफलैर्हुनेत् ॥ ५४ ॥

होमान्ते विधिवन् मन्त्री शेषमन्यत् समापयेत् ।
 दशाक्षरोदिते पीठे वक्ष्यमाणेन पूजयेत् ॥ ५५ ॥
 षडङ्गं केशवे यष्ट्वा दिगीशान् प्रहरणान्यपि ।
 एवं त्रयावृत्तिमयं सम्पूज्य पुरुषोत्तमम् ॥ ५६ ॥
 दुग्धबुध्या जलैर्मित्यं तर्पयेदिष्टसिद्धिदम् ।
 लक्ष्मीमायाकामबीजैर्दशाणं पुटयेत्क्रमात् ॥ ५७ ॥
 षोडशार्णो मनुः साक्षान्महालक्ष्मीः प्रयच्छति ।
 ब्रह्मा ऋषिः समुद्दिष्टो गायत्री छन्द ईरितम् ॥ ५८ ॥
 महासम्पत्प्रदः श्रीमान् देवता कृष्ण ईरितः ।
 दशार्णवदस्यक्लृप्तिर्ध्यायेद्देवमनन्यधीः ॥ ५९ ॥
 कालाभ्रनिचयप्रख्यपाणिपादाम्बुजारुणम् ।
 तारहारावलीरम्यं कौस्तुभामुक्तवक्षसम् ॥ ६० ॥
 किरीटकेयूरग्रैवेय कङ्कणोर्मिविराजितम् ।
 ध्यायेद्रत्नगृहान्तस्थरक्तपङ्कजमध्यगम् ॥ ६१ ॥
 चतुर्लक्षजपेन्मन्त्रं पायसैरयुतं हुनेत् ।
 तर्पणादीनि सर्वाणि पूर्वोक्तविधिनाचरेत् ॥ ६२ ॥
 य एनं भजते मन्त्री लक्ष्मीगोपालविग्रहम् ।
 स सर्वसम्पदं लब्ध्वा यात्यानन्त्यमयत्नतः ॥ ६३ ॥
 ॥ इति गौतमीये महातन्त्रे चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥

पञ्चविंशोऽध्यायः

अथापरं प्रवक्ष्यामि मन्त्रराजं सुदुर्लभम् ।
 अवापुर्येन जप्तेन दिव्यं ज्ञानं मुनीश्वराः ॥ १ ॥
 भ्रष्टराज्यं सुरश्रेष्ठोऽवापुर्यदुपासनात् ।
 अन्येऽपि बहवो देवाः स्वस्वाधिकारतां गताः ॥ २ ॥
 त्रिमात्रं हृद्भगवते श्रीगोविन्दायेति तन्मनुः ।
 द्वादशाक्षर इत्युक्तो मन्त्रः सर्वसमृद्धिदः ॥ ३ ॥
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो विराट् छन्द उदीरितः ।
 श्रीकृष्णो देवता प्रोक्तः सर्वदेवनमस्कृतः ॥ ४ ॥
 विनियोगोऽस्य मन्त्रस्य पुरुषार्थचतुष्टये ।
 व्यस्तैः पदैः समस्तैश्च पञ्चाङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥ ५ ॥
 सृष्टिसंहतिस्थित्या च करशोधनमाचरेत् ।
 स्थित्यन्तं दशतत्त्वञ्च मातृकां मनुसम्पुटाम् ॥ ६ ॥
 तत्त्वन्यासं तथा कृत्वा केशवादिपुरःसरम् ।
 जनिपालनसंहारविधानैकविशारदम् ॥ ७ ॥
 कलापकुसुमश्यामं नीलेन्दीवरलोचनम् ।
 अनेकरत्नाभरणं दीप्तविश्वावकाशकम् ॥ ८ ॥
 तथैवासनसूनाभपीतवस्त्रयुगावृतम् ।
 श्रीवत्सलक्षणं देवं कौस्तुभोद्भासिवक्षसम् ॥ ९ ॥
 वेणुवाद्यविनोदेन मोहयन्तं चराचरम् ।
 मुनिवृन्दैर्देववृन्दैर्ऋषिवृन्दैस्तु संस्तुतम् ॥ १० ॥

आवृत्तं महिषीवृन्दैर्निधिभिः परिसेवितम् ।
 अथवा तप्तहेमाभकान्त्याक्रान्तजगत्त्रयम् ॥ ११ ॥
 कल्पद्रुमतलासीनं रत्नसिंहासनोपरि ।
 ध्यात्वा जपेन्मनुवरं लक्षद्वादशमादरात् ॥ १२ ॥
 वार्ताकर्णनमात्रं हि स्त्रीणां त्यक्त्वा वने स्थितः ।
 पयोमूलफलाशी वा पूर्वोक्ताचारपालकः ॥ १३ ॥
 दशांशं जुहुयाद्भुक्त्वा कुसुमैर्ब्रह्मवृक्षजैः ।
 ततः पूर्वोक्तविधिना शेषमन्यत् समापयेत् ॥ १४ ॥
 गोष्ठे प्रतिष्ठितं देवमथाऽरण्ये पुरोदिते ।
 प्रसादे वा प्रतिष्ठाप्य पूजयन्भोगमोक्षभाक् ॥ १५ ॥
 वृन्दावनगतं ध्यायेन्महासाणिक्यमण्डपम् ।
 सामान्यार्घं विशोध्याथ पूजयेद्द्वारपालकान् ॥ १६ ॥
 द्वाराग्रबलिपीठे च पक्षीन्द्रं परिपूजयेत् ।
 जयं च विजयञ्चैव बलप्रबलसंज्ञकौ ॥ १७ ॥
 चण्ड प्रचण्डमथ धातारं च विधारणम् ।
 द्वारेषु पूर्वादिषु तान् प्रादक्षिण्येन पूजयेत् ॥ १८ ॥
 द्वारोर्ध्वे द्वारश्रियं यष्ट्वा देहत्यां देहलीं यजेत् ।
 द्वारस्य पार्श्वयोस्तद्वद्गङ्गा च यमुना तथा ॥ १९ ॥
 विघ्नेशं क्षेत्रपालश्च तयोः पार्श्वे प्रपूजयेत् ।
 दूर्वाक्षितान् समादाय विघ्नानुत्सार्य बाह्यतः ॥ २० ॥
 पादाघातकरास्फोटससमुद्रं त्रिवक्त्रकैः ।
 विघ्नं त्रिविधमुत्सार्य अस्त्रमन्त्रेण मन्त्रवित् ॥ २१ ॥

कोणेषु विघ्नं दुर्गां च वाणीं क्षेत्रेशमर्चयेत् ।
 अर्चयेद्वास्तुपुरुषं गृहमध्ये समाहितः ॥ २२ ॥
 तारस्याङ्गं पदं डेन्तं सपूर्वञ्च शराय च ।
 हुं फट् नम इति प्रोक्त्वा मुद्रया ये स्थितो हरेः ॥ २३ ॥
 विधेयमेतत् सर्वत्र स्थापितेरविशेषतः ।
 आसने सूपविष्टस्तु तन्मन्त्रेण विधानवित् ॥ २४ ॥
 न्यासान्न्यस्य स्वदेहे च आत्मयागावसानकम् ।
 दशाक्षरोक्तविधिना पीठं सम्पाद्य पूजयेत् ॥ २५ ॥
 नारदादिगुरुं स्तुत्वा पिष्ट्वा भागवतान् यजेत् ।
 गुकारं मरणं विद्याद्रुकारस्तद्विशोधकः ॥ २६ ॥
 गुरुरित्येव मुनिभिः प्रोक्तः कृष्णैकयोगतः ।
 नारदं पर्वतं जिष्णुं निशठोद्धवदारुकम् ॥ २७ ॥
 विष्वक्सेनं च शैनेयं वाद्यादीशानमर्चयेत् ।
 गुरुं परगुरुं चापि परमेष्टिगुरुं तथा ॥ २८ ॥
 परापरगुरुं तद्वत्पूर्वसिद्धाननन्तरम् ।
 सनकश्च सनन्दश्च सनत्कुमारसंज्ञकम् ॥ २९ ॥
 सनातनाश्च इत्यादि परान् भागवतास्तथा ।
 गुरोर्नामि प्रवृत्यैव पादुकाभ्यो नमो वदेत् ॥ ३० ॥
 अपायात्पाति नियतं दुःसङ्गान् दुर्निमित्तकान् ।
 कामितार्थप्रदानाय पादुका परिकीर्तिताः ॥ ३१ ॥
 गत्यर्थे चरधातुश्च णश्चानन्द इहोच्यते ।
 आनन्दं प्रापयेद्यस्मात्तस्माच्चरणमुच्यते ॥ ३२ ॥

पीठपूजां विधायाथ तत्रावाह्य हरिं यजेत् ।
 सर्वोपचारात्कृत्वा ते षडङ्गावृत्तिमर्चयेत् ॥ ३३ ॥
 रुक्मिणीं सत्यभामाञ्च दक्षरामे प्रपूजयेत् ।
 वासुदेवं संकर्षणं प्रद्युम्नं चानिरुद्धकम् ॥ ३४ ॥
 कालिन्दी नाग्निजित्याख्या सुशीला च सुनन्दकाः ।
 ऋक्षजा लक्ष्मणा चैव इत्यष्टौ महिषीः स्मृताः ॥ ३५ ॥
 कौमोदकी पञ्चजन्यं वसुदेवञ्च देवकी ।
 नन्दगोपं यशोदां च सम्पूज्य तदनन्तरम् ॥ ३६ ॥
 किंकिणीं च तथाभ्यर्च्य दामादीनथ पूजयेत् ।
 दिगाधीशान्स्वदिक्खेवं गजानष्टौ तथार्चयेत् ॥ ३७ ॥
 कुमुदः कुमुदाक्षश्च पुण्डरीकोऽथ वामनः ।
 शङ्कुकर्णः सर्वनेत्रः सुमुखः सुप्रतिष्ठितः ॥ ३८ ॥
 एककालं द्विकालं वा त्रिकालं श्रद्धयान्वितः ।
 मन्त्रवित् कृष्णमभ्यर्च्य भोगमुक्तयोः सभाजनम् ॥ ३९ ॥
 गोष्ठे वा शैलशृङ्गे वा पुण्यारण्ये नदीतटे ।
 प्रासादे स्थापयन्कृष्णं तीर्थकोटिफलं लभेत् ॥ ४० ॥
 कोटिकोटिमहादानात् कोटितीर्थपरिश्रमात् ।
 तत्फलं लभते भक्त्या सम्प्रतिष्ठाप्य केशवम् ॥ ४१ ॥
 महामन्त्रकोटिजापाद्यत्फलं पुरुषोत्तमे ।
 कुरुक्षेत्रे सूर्यग्रहे गोदानायुतजं फलम् ॥ ४२ ॥
 तत्फलं लभते भक्त्या संस्थाप्य पुरुषोत्तमम् ।
 सद्यःशारंगिसंयुक्तं कामः पञ्चस्वरान्वितः ॥ ४३ ॥

मासं ते चैव नाथाय नमोऽस्तौ मन्त्र ईरितः ।
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो छन्दोनुष्टुबुदाहृतम् ॥ ४४ ॥
 गोवल्लभः श्रीकृष्णोऽस्य देवता परिकीर्तितः ।
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य आचक्राद्यानि कल्पयेत् ॥ ४५ ॥
 ध्यायेद्वृन्दावने कृष्णं गोगोपशिशुभिर्वृतम् ।
 हस्ताभ्यां वेत्रं शृङ्गञ्च श्यामलं विश्वमोहनम् ॥ ४६ ॥
 बहुरत्नसमाबद्धं किङ्किणीहारनूपुरम् ।
 एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं लक्षमात्रं समाहितः ॥ ४७ ॥
 होमयेत्तद्दशांशेन पायसैर्मधुरान्वितैः ।
 अङ्गेन्द्रवज्रादिमुखैरित्यर्चनविधिः स्मृतः ॥ ४८ ॥
 य एवं भजते मन्त्री भक्त्या गोवल्लभं हरिम् ।
 स गोगणवरैर्युक्तः सर्वैश्वर्यसमृद्धिमान् ॥ ४९ ॥
 देहान्ते भगवद्धाम प्राप्नुयान्नात्र संशयः ।
 उर्ध्वदन्तयुतः खान्तो वान्तो मासद्वयं तथा ॥ ५० ॥
 भीषणा मुखवृत्तेन वीतहोत्रसखान्वितः ।
 सर्वार्थसाधकः प्रोक्तो नमोन्तोऽष्टाक्षरो मनुः ॥ ५१ ॥
 कामबीजं मुखे दद्यात् सर्वार्थसंप्रसाधकः ।
 लुप्तबीजाश्च ये मन्त्रा गोपालस्य क्वचित् क्वचित् ॥ ५२ ॥
 कामबीजं मुखे तेषां दद्यात्सर्वार्थसिद्धये ।
 नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो गायत्री छन्द ईरितः ॥ ५३ ॥
 देवता तु श्रीकृष्णोऽस्य समस्तपुरुषार्थदः ।
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य आचक्राद्यैः प्रकल्पयेत् ॥ ५४ ॥

कलापकुसुमश्यामं नीलेन्दीवरलोचनम् ।
 नानालङ्कारसुभगं बालकं पञ्चहायनम् ॥ ५५ ॥
 दध्युत्थं पायसं स्फीतं कराभ्यां दधतं हरिम् ।
 ताराहारावलीरम्यं गोपगोपीगणावृतम् ॥ ५६ ॥
 ध्यातवैवं परमानन्दं सृष्टिस्थित्यन्तकारणम् ।
 अवर्कलक्षं जपेन्मन्त्रं दशांशं पायसैर्हुनेत् ॥ ५७ ॥
 अथवा पङ्कजैर्हुत्वा सिद्धमन्त्रो भवेत्सुखी ।
 दशाक्षरोदिते पीठे तद्विधानेन पूजयेत् ॥ ५८ ॥
 अथवा गजेन्द्रबज्रादि पूजा चास्य समीरिता ।
 नवनीतायुतं हुत्वा सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् ॥ ५९ ॥
 पुत्राप्तिश्चम्पकैर्होमात् पाटलै राजवश्यता ।
 अन्नाज्यैर्होमतो नित्यं लक्ष्मीस्तस्य गृहे स्थिरा ॥ ६० ॥
 पूर्वोक्ततर्पणेनैव सर्वाभीष्टानि साधयेत् ।

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे पञ्चविंशोऽध्यायः ॥

॥ अथ षड्विंशोऽध्यायः ॥

कामश्चाष्टस्वराखण्डः सर्गवान् मन्त्रनायकः ।
 कृष्णेति द्व्यक्षरः प्रोक्तः कामपूर्वे गुणाक्षरः ॥ १ ॥
 कामाद्यंतश्चतुर्वर्णश्चतुर्वर्गफलप्रदः ।
 डेऽन्तकृष्णो नमोऽस्तश्चेत् पञ्चवर्णो महामनुः ॥ २ ॥
 स एव कामपूर्वश्चेत् षडक्षरमनुः स्मृतः ।
 एवं जप्त्वा त्रिकालज्ञः शातातपमुनीश्वरः ॥ ३ ॥
 अस्य संस्मरणादेव सार्वज्ञकवितां वराम् ।
 लभते नात्र संदेहः सत्यं सत्यं हि मद्ब्रुवः ॥ ४ ॥
 कृष्णगोविन्दकौ डेन्तौ कामाद्यश्चाष्टवर्णकः ।
 आद्यन्ते कामबीजश्च नवाक्षरमनुर्मतः ॥ ५ ॥
 सुप्रसन्नात्मने वल्लिवल्लभाद्यष्टवर्णकः ।
 कामबीजं धराबीजं पुनः कामं समुच्चरेत् ॥ ६ ॥
 श्यामलाङ्गपदं डेऽन्तं नमोऽन्तोऽयं दशाक्षरः ।
 एतेषां मनुवर्याणां नारदो मुनिरीरितः ॥ ७ ॥
 उक्तं छन्दस्तु गायत्री बालकृष्णश्च देवता ।
 षड्दीर्घभाजाकामेन षडङ्गानि समाचरेत् ॥ ८ ॥
 नील पद्मसमानाक्षं क्षालं श्यामलवृग्रहम् ।
 नानारत्नसमावद्धविचित्राभरणान्वितम् ॥ ९ ॥
 रक्तपद्मसमासीनं दध्युत्थं पायसं वरम् ।
 दधतं करपद्माभ्यां गोपालशिशुसंवृतम् ॥ १० ॥

एवं विचिन्त्य प्रजपेत् लक्षमेकं यथाविधि ।
 अन्ते च जुहुयाद्विधिवद् दशांशं श्रीफलैर्नवैः ॥ ११ ॥
 दशाक्षरोदिते पीठे विधिना पूजयेद्धरिम् ।
 षडङ्गावृत्तिराद्या स्यात् द्वितीया दिगधीश्वरैः ॥ १२ ॥
 तृतीया तत्प्रहरणैः सपर्या सर्वकामदा ।
 अयुतं बित्त्वपुष्पैस्तु हवनात्लभते नरः ॥ १३ ॥
 तेजो वीर्यं तथा कान्तिं लक्ष्मीं सर्वातिशायिनी ।
 रक्तपद्मायुतं होमात् राजानश्चास्य किङ्कराः ॥ १४ ॥
 बित्त्वपत्रैस्तथा हुत्वा लभेद्राज्यमकण्टकम् ।
 एतेषां मनुवर्याणामेकं यो भजते सुधीः ॥ १५ ॥
 इह भुक्त्वा वरान् भोगान् देहान्ते तत्पदं व्रजेत् ।
 अथापरं मनुवरं वक्ष्ये सर्वसमृद्धिदम् ॥ १६ ॥
 स्मरणाद्यस्य मन्त्रज्ञो वागीशसमतां व्रजेत् ।
 देवानामीश्वरः शक्रो धनदो धननायकः ॥ १७ ॥
 स्मरणादस्य मन्त्रज्ञो वागीशसमतां व्रजेत् ।
 देवानामीश्वरः शक्रो धनदो धननायकः ॥ १८ ॥
 स्मरणादस्य मन्त्रस्य किं न सिध्यति भूतले ।
 वाग्भवं कामबीजं च मायां लक्ष्मीमनन्तरम् ॥ १९ ॥
 दशार्णो मनुवर्यश्च भवेच्छक्राक्षरो मनुः ।
 वाग्भवाद्यो यथाचापं मन्त्री वाक्पतिसन्निभम् ॥ २० ॥
 वेदवेदाङ्गवेदान्तसिद्धान्तनतिरुज्ज्वलः ।
 अमृतस्यन्दनीवाचः कविताः सर्वजित्वरः ॥ २१ ॥

सर्ववाङ्मयवेत्ता च सर्वज्ञो जायते चिरात् ।
 संविदाद्यं यदा मन्त्रं साधको यदि वाभ्यसेत् ॥ २२ ॥
 अचिरात् सर्वसिद्धानामधिपो जायते सुधीः ।
 राजानो वश्यतां यान्ति सामात्यैः सपरिच्छदैः ॥ २३ ॥
 देवाः सर्वे नमस्यन्ति किं पुनः कथ्यते परम् ।
 श्रीबीजाद्यं यदा जप्याद्भक्तितो मन्त्रनायकम् ॥ २४ ॥
 अनन्यगा च सा तस्य मन्दिरे सम्पदावहा ।
 तस्य वंशे स्थिरा लक्ष्मीर्यावदाभूतसम्प्लवम् ॥ २५ ॥
 कामपूर्वो यदा मन्त्रो जप्यते साधकोत्तमैः ।
 त्रैलोक्यं वशतामेति मनोवाक्कायकर्मभिः ॥ २६ ॥
 स्त्रीणां कन्दर्पसदृशो दर्शनादेव मोहकृत् ।
 चमत्कारकरो लोके जीवेद्वर्षशतं सुखी ॥ २७ ॥
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द ईरितः ।
 देवता सर्वजगतां मोहनः कृष्ण ईरितः ॥ २८ ॥
 पञ्चाङ्गानि मनोरस्य आचक्राद्यैः प्रकल्पयेत् ।
 सृष्टिसंहारस्थितिभिर्दशवर्णान्करे न्यसेत् ॥ २९ ॥
 तारसम्पुटितां कृत्वा नमो मध्यगतान् मुने ।
 दशवर्णाङ्गन्यासस्थाने दशवर्णान् विनिर्दिशेत् ॥ ३० ॥
 केशवादि तथा तत्त्वं दशतत्त्वक्रमः क्रमात् ।
 ऋष्यादिन्यासमासाद्य षडङ्गन्यासमाचरेत् ॥ ३१ ॥
 कामाक्षरं परं बीजं स्वाहा प्रकृतिरीश्वरी ।
 केवलं चित्पराशक्तिमन्त्राधिष्ठातृदेवता ॥ ३२ ॥

ध्यायेद्वृन्दावने रम्ये काञ्चनीभूमिमध्यगे ।
 नानापुष्पलताकीर्णे वृक्षखण्डैश्च मण्डिते ॥ ३३ ॥
 कल्पाटवीतले सम्यक् श्रीमन्माणिक्यमण्डपे ।
 देवकिन्नरगन्धर्वमुनिभिः परिषेविते ॥ ३४ ॥
 नारदाद्यैर्मुनिश्रेष्ठैः स्तुतिभिः समुपस्थिते ।
 रत्नसिंहासने ध्यायेदुपविष्टं पङ्कजोपरि ॥ ३५ ॥
 सजलजलदश्यामं रक्तपद्मदलेक्षणम् ।
 रक्तपद्मनिभं पादपाणिपङ्कजमण्डितम् ॥ ३६ ॥
 आमुक्तवक्षसि श्रीमन् कौस्तुभोद्भासिताम्बरम् ।
 तारहारावलीरम्यं श्रीवत्साङ्कितवक्षसम् ॥ ३७ ॥
 रोचनातिलकप्रान्ते कुन्तलभ्रमरार्पितम् ।
 कन्दर्पचापसदृशं चित्लीमालविराजितम् ॥ ३८ ॥
 अनेकरत्नसम्बद्धस्फुरन्मकरकुण्डलम् ।
 बर्हिबर्हकृतोत्तंसं सर्वज्ञं सर्ववेदिभिः ॥ ३९ ॥
 उपासितं मुनिगणैरुपविष्टेद्धरिं सुधी ।
 एवं ध्यात्वा मनुवरं दशलक्षं व्रते स्थितम् ॥ ४० ॥
 दशाक्षरविधानेन जपात्सिद्धो भवेन्मनुः ।
 सिद्धेनानेन मनुना सर्वाभीष्टानि साधयेत् ॥ ४१ ॥
 दशाक्षरोदिते पीठे तद्विधानेन पूजयेत् ।
 अयुतं जुहुयान्मन्त्री कुसुमैर्ब्रह्मवृक्षजैः ॥ ४२ ॥
 महाकविर्महाप्राज्ञो भवेन्मन्त्री न संशयः ।
 मालतीकुसुमैर्होमात् वाक्सिद्धिमतुलां लभेत् ॥ ४३ ॥

तगरैः क्षीरसिक्तैश्च होमात् सर्वज्ञतां व्रजेत् ।
 वकुलकुसुमैर्होमात् श्रियमाप्नोति चेप्सिताम् ॥ ४४ ॥
 भक्ष्यभोज्यादिहोमेन समृद्धिमतुलां लभेत् ।
 केवलं घृतहोमेन ब्रह्मातेजः प्रजायते ॥ ४५ ॥
 श्रीफलस्य दलैर्हुत्वा राज्यं प्राप्नोत्ययत्नतः ।
 तत्पलैर्मन्त्रसिद्धिः स्याद् दूर्वाभिरायुषे हुनेत् ॥ ४६ ॥
 तर्पणं पूर्वविहितं कृत्वा सर्वं प्रसाधयेत् ।
 दशाक्षरोदितं सर्वं प्रयोगमनुना चरेत् ॥ ४७ ॥
 अथापरं प्रवक्ष्यामि मन्त्रं सर्वार्थसाधकम् ।
 कृष्णेति द्व्यक्षरं मन्त्रं मध्यस्थं कामबीजयोः ॥ ४८ ॥
 सद्यः फलप्रदं मन्त्रं कथितं भक्तितस्तव ।
 अस्यावधानतः शक्रः सुरेशत्वमवाप्नुयात् । ४९ ॥
 ऋषिर्ब्रह्मास्य मन्त्रस्य गायत्री छन्द ईरितम् ।
 देवता जगतामादिर्मुनिभिः कृष्ण ईरितः ॥ ५० ॥
 दीर्घषट्कोणकामेन षडङ्गं विधिना चरेत् ।
 एवमङ्गविधिं कृत्वा मन्त्री ध्यायेदथाच्युतम् ॥ ५१ ॥
 कलापकुसुमश्यामं द्रुतहेमनिभं तु वा ।
 पारिजातवने रत्ने सिंहासनोपरि स्थितम् ॥ ५२ ॥
 देहोत्थसुप्रभाभिश्च भासयन्तं दिगन्तरम् ।
 शिशुवेषधरं देवं वासुदेवं जगन्मयम् ॥ ५३ ॥
 नानालङ्कारसुभगं गोपीभिः परिवीक्षितम् ।
 कल्पवृक्षविनिष्क्रान्तरत्नाद्यैः परिषिञ्चितम् ॥ ५४ ॥

तारहारावलीरम्यं पीताम्बरयुगावृतम् ।
 चतुर्लक्षं जपेन्मन्त्रं व्रतस्थः साधकोत्तमः ॥ ५५ ॥
 दशांशं जुहुयादन्ते श्रीफलैः सर्वसिद्धये ।
 अष्टद्वन्दाम्बुजे देवमावाह्य परिपूजयेत् ॥ ५६ ॥
 अङ्गषट्कावृतैरन्ते पूजयेद् दिग्धीश्वरान् ।
 तदस्त्राण्यपि चान्ते च सपर्येषा समीरिता ॥ ५७ ॥
 नवनीतयुतं हुत्वा श्रियमाप्नोत्यनिन्दिताम् ।
 धान्यस्य मञ्जरीं हुत्वा धनवान् जायते चिरात् ।
 अन्नवानन्नहोमेन घृतहोमाच्छ्रियं लभेत् ॥ ५८ ॥
 य एनं भजते मन्त्री जपहोमादितत्परः ।
 स तु सम्यक् श्रियं लब्ध्वा देहान्ते तत्पदं व्रजेत् ॥ ५९ ॥
 चूडामणिमथो वक्ष्ये मन्त्रराजं सुदुर्लभम् ।
 यज्ज्ञानान्मुनयः सर्वे भूस्थास्त्रैलोक्यदर्शिनः ॥ ६० ॥
 चतुर्वर्णस्य मन्त्रस्य कामाद्यो वल्लियोगतः ।
 अयं शिखामणिः प्रोक्तस्त्रैलोक्यदर्शनक्षमः ॥ ६१ ॥
 नारदोऽस्य ऋषिः प्रोक्तो विराट्छन्द उदीरितम् ।
 देवता तु श्रीकृष्णोऽस्य मुनिभिः परिकीर्तितः ॥ ६२ ॥
 षट्दीर्घयुक्तकामेन बीजेनाङ्गक्रिया मता ।
 मन्त्रसम्पुटितं कृत्वा वर्णन्यासः तथाचरेत् ॥ ६३ ॥
 दशतत्त्वं ततो न्यस्य कराङ्गन्याससमन्वितः ।
 वृन्दावनगतं ध्यायेत्कल्पिकोद्यानमध्यगम् ॥ ६४ ॥
 बोलायमानं गोपीभिः सुवर्णदोलिकागतम् ।
 सूर्यायुतसमाभासं लसन्मकरकुण्डलम् ॥ ६५ ॥

नानारत्नपरिश्राजन्नानालङ्कारमण्डितम् ।
 पञ्चवर्षाविधिं बालं कुन्तलोल्लासिसन्मुखम् ॥ ६६ ॥
 हसितोदारकान्त्यारभासयन्तं दिगन्तरम् ।
 इति ध्यात्वा चतुर्लक्षं जपेन्मनुशिखामणिम् ॥ ६७ ॥
 तद्दशांशेन जुहुयात् पायसैरथवाम्बुजैः ।
 अङ्गेन्द्रवज्रावृत्तिभिस्त्रिभिः पूजनमीरितम् ॥ ६८ ॥
 ब्रह्मवृक्षोत्थकुसुमैर्हुनेदयुतमादरात् ।
 त्रिकालज्ञो भवेन्मन्त्री नवनीतं हुतादपि ॥ ६९ ॥
 श्रीफलस्य फलैर्होमाद्राज्यमाप्नोत्यकण्टकम् ।
 लक्ष्मीपुष्पहुतान्मन्त्री चिरं लक्ष्मीमवाप्नुयात् ॥ ७० ॥
 मूलत्रिकोणमध्ये तु ज्योतीरूपं विचिन्तयन् ।
 लक्षजापान्मनोरस्य त्रिकालज्ञो भवेद् ध्रुवम् ॥ ७१ ॥
 करस्थामलकन्यायाद्विश्ववृत्तं च पश्यति ।
 हृदि स्थितं जनानां च सर्वं पश्यति चक्षुषा ॥ ७२ ॥
 रविवारेऽश्वत्थमूले शतमष्टोत्तरं जपेत् ।
 एवञ्च नियतं कृत्वा म्रियते नापमृत्युतः ॥ ७३ ॥
 वसन्तत्र लक्षजपात् सर्वज्ञो जायतेऽचिरात् ।

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे षड्विंशोऽध्यायः ॥

अथ सप्तविंशोऽध्यायः

गौतम उवाच—

एकाक्षरं मनुवरं विष्णुं त्रैलोक्यमोहनम् ।
श्रवणे यदि योग्योऽस्मि मुने ब्रूहि च तत्त्वतः ॥ १ ॥

नारद उवाच—

समस्तकृष्णमन्त्राणामुद्दीपनकरं परम् ।
केवलं त्वत्प्रयत्नेन कथयामि मुने शृणु ॥ २ ॥
कामाक्षरं धरासंस्थं शान्तिबिन्दुविभूषितम् ।
त्रैलोक्यमोहनं विष्णुं कथितं तव यत्नतः ॥ ३ ॥
आनन्दनारदश्चास्य ऋषिश्छन्दो विराडपि ।
त्रैलोक्यमोहनः प्रोक्तो देवता विष्णुरव्ययः ॥ ४ ॥
सर्वेषु कृष्णमन्त्रेषु मन्त्रोऽयं मन्त्रनायकः ।
सृष्टिन्यासं दशतत्त्वं मातृकामनुसम्पुटम् ॥ ५ ॥
षड्दीर्घभाजाबीजेन न्यासः कराङ्गचोरपि ।
मूर्ध्नि भाले हृदि गुह्ये पादयोश्च यथाक्रमम् ॥ ६ ॥
पञ्चवाणस्य बीजानि न्यस्य ध्यायेदथाच्युतम् ।
धान्तौ रेफसमायुक्तौ अनन्तशान्तिभूषितौ ॥ ७ ॥
बिन्दुनादसमायुक्तौ बीजौ त्रैलोक्यमोहनी ।
कामबीजं ततः पश्चाज्जलं धरासमन्वितम् ॥ ८ ॥
पञ्चमस्वरसंयुक्तौ बिन्दुनादसमन्वितम् ।
बीजान्येतानि वांते च चन्द्रः सर्गसमन्वितः ॥ ९ ॥

शोषणमोहनसंदीपनतापनोन्मादनानथ ।
 नामानुरूपफलदानं पञ्चार्णमनुरप्यसौ ॥ १० ॥
 भङ्गबिन्दुमसंकाशं सर्वतेजोमयं वपुः ।
 किरीटिनं कुण्डलिनं केयूरकलयान्वितम् ॥ ११ ॥
 मुक्तालीरत्नसंनद्धतुलाकोटियुगान्वितम् ।
 नानालङ्कारसुभगं पीताम्बरयुगावृतम् ॥ १२ ॥
 गरुडोपरिसन्नद्धरक्तपङ्कजमध्यगम् ।
 उत्तप्तहेमसंकाशं लक्ष्मीवामोरुसंस्थिताम् ॥ १३ ॥
 सर्वालङ्कारसुभगां शुक्लवासां युगान्विताम् ।
 सकामा लीलया देवं मोहयन्ती पुनः पुनः ॥ १४ ॥
 शंखचक्रगदापद्मपाशांकुशधनुःशरान् ।
 धारयन्तं जगन्नाथं रक्तपद्मारुणेक्षणम् ॥ १५ ॥
 लक्ष्मी पद्मकरां वामे दक्षेणालिङ्ग्य तं पतिम् ।
 संस्थितां चिन्तयेन्मन्त्री मोहिनीं विश्वमातरम् ॥ १६ ॥
 एवं ध्यात्वा जगन्नाथं विशत्यक्षरपीठके ।
 समावाह्य यजेन्मन्त्री उपचारैरशेषतः ॥ १७ ॥
 न्यासक्रमेण विधिवद्गन्धपुष्पादिभिर्यजेत् ।
 लक्ष्मीस्तद्वामतः पूज्या श्रीबीजेन विधानतः ॥ १८ ॥
 कौस्तुभं गलदेशे च किरीटं कुण्डलद्वयम् ।
 श्रीवत्सं वक्षोदेशे च वनमालां गलोपरि ॥ १९ ॥
 सर्वतेजोमयायेति किरीटाय नम इत्यथ ।
 नाममन्त्रेण विधिवत् कौस्तुभादीन् समर्चयेत् ॥ २० ॥

लयाङ्गमेवमभ्यर्च्य भोगांगमथ पूजयेत् ।
 षक्षीन्द्रमग्रे सम्पूज्य कुर्वन्तं स्तुतिमादरात् ॥ २१ ॥
 केसरेषु षडङ्गानि कोणे मध्ये च दिक्षु च ।
 अग्न्यादिदलमूले च बाणानि पुरतो विभोः ॥ २२ ॥
 पुर आदिदलाग्रेषु प्रदक्षिणक्रमाद्यजेत् ।
 लक्ष्मीं सरस्वतीं चैव रतिं प्रीतिं निरन्तरम् ॥ २३ ॥
 कीर्तिः कान्तिस्तुष्टिपुष्टी तथास्त्राणि कराग्रतः ।
 बहिरिन्द्रादयः पूज्याः तदस्त्राणि च तद्बहि ॥ २४ ॥
 एवं यः पूजयेन्मन्त्री भक्त्या श्रीपुरुषोत्तमम् ।
 करः प्रचेयाः सर्वार्थास्तस्य स्युः प्रेत्य तत्परमं व्रजेत् ॥ २५ ॥
 रविलक्षं जपेन्मन्त्रं जुहुयात्तद्दशांशतः ।
 अमृतत्रयसिक्तेन पायसेन विधानवित् ॥ २६ ॥
 अथवा रविसाहस्रं हुनेत्तावच्च तपयेत् ।
 रक्तपद्मायुतं हुत्वा त्रैलोक्यवशमानयेत् ॥ २७ ॥
 केवलं घृतहोमेन जीवेद्वर्षशतं सुखी ।
 पलाशलक्षहोमेन भवेद्वाक्पतिसन्निभः ॥ २८ ॥
 व्रतस्थः कोटिजापेन कैवल्यं लभते ध्रुवम् ।
 दशाष्टादशवर्णोक्तं कर्म चानेन साधयेत् ॥ २९ ॥
 अनेन सदृशो मन्त्रः कृष्णमन्त्रे न विद्यते ।
 असौ समस्तमन्त्राणां जीवनं कथितं मुने ॥ ३० ॥
 निर्बीजा ये च मन्त्रा वै शक्तिहीनाश्च कुण्ठिताः ।
 अरिपक्षे स्थिता ये च केवला वर्णरूपिणः ॥ ३१ ॥

एतदाद्येन जापेन जीवन्ति च पुनन्ति च ।
 हृषीकेशपदं डेऽन्तं नमोऽन्तं कामपूर्वकः ॥ ३२ ॥
 अष्टाक्षरमनुः प्रोक्तः समस्तपुरुषार्थदः ।
 ऋषिच्छन्दोदेवतानि पूजा प्रयोगकर्म च ॥ ३३ ॥
 एकाक्षरं विष्णुवत् च कुर्यात् सर्वार्थसिद्धये ।
 त्रैलोक्यमोहनं डेऽन्तं विद्महे तदनन्तरम् ॥ ३४ ॥
 कामदेवाय धीमहि तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ।
 कथिता विष्णुगायत्री समस्तजनरञ्जनी ॥ ३५ ॥
 कामादिजपमात्रेण त्रैलोक्यवशकारिणी ।
 सर्वपापप्रशमनी सर्वापत्परिमोचनी ॥ ३६ ॥
 मन्त्रसिद्धिकरी पुंसां प्रायश्चित्तविशोधिनी ।

॥ इति गौतमीयमहातन्त्रे सप्तविंशोऽध्यायः ॥

अथ अष्टाविंशोऽध्यायः

अथापरं मन्त्रवरं वक्ष्ये सर्वसमृद्धिदम् ।
 यमुपास्य सुराणां तु पालकोऽभूच्छतक्रतुः ॥ १ ॥
 सत्यशौरिछान्तजान्तौ नक्रेण सह संयुताः ।
 शान्तिविद्रुममारुढाः प्रोक्तं बीजचतुष्टयम् ॥ २ ॥
 जयकृष्णो द्विधा प्रोक्तो नित्यं क्रीडासु संयुतः ।
 ततः प्रमुदितं चेतः नित्यं प्रियामै प्रोक्ता वै ॥ ३ ॥
 कृष्णं डेन्तं ततो नमः कामान्तो दशवर्णकः ।
 वाङ्मायाकमलावीजैः सम्पुटो मन्त्रनायकः ॥ ४ ॥
 सर्वेषां कृष्णमन्त्राणामयं मन्त्रः शिखामणिः ।
 धर्मार्थकाममोक्षाणां आलयः संप्रदायतः ॥ ५ ॥
 संप्रदायविहीना ये मन्त्रास्ते निष्फला मताः ।
 आनन्दनारद ऋषिविराट् छन्द उदीरितम् ॥ ६ ॥
 श्रीकृष्णो देवता चात्र भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ।
 पदषट्केन मतिमान् बीजाद्येनाङ्गकल्पनम् ॥ ७ ॥
 पूर्ववन्न्यासजालं हि कृत्वा कराङ्गशोधनम् ।
 ततश्च विधिवन्न्यासं मातृकां मनुसंपुटाम् ॥ ८ ॥
 ऋषिश्छन्दो दैवतानि मूर्द्धि मुखे हृदि न्यसेत् ।
 ध्याने स्थितस्ततो मन्त्री चराचरगुरुं स्मरेत् ॥ ९ ॥
 क्षीराम्भोनिधिमध्यस्थं कनकाचलमध्यतः ।
 ध्यायेत् स्वर्णमयीं भूमिं तन्मध्ये रत्नमण्डपम् ॥ १० ॥

अनेकयोजनमितं विस्तीर्णबहुयोजनम् ।
 नानारत्नमयस्तम्भमुक्तादामविराजितम् ॥ ११ ॥
 लसद्धेममयैर्वस्त्रैश्चन्द्रातपविचित्रितम् ।
 हंसकारण्डकाकीर्णं पङ्कजोत्पलशालिभिः ॥ १२ ॥
 मण्डितं दीर्घिकाशतैर्महावाटी परिष्कृते ।
 स्वर्णप्राकारविव्रते रत्नतोरणचित्रिते ॥ १३ ॥
 तत्र रत्नासने रम्ये संस्थितं परमेश्वरम् ।
 रुक्मिणीसत्रजित्सुते पार्श्वयोर्धृतचामरे ॥ १४ ॥
 नानालङ्कारसुभगे वीजितं परया मुदा ।
 कालिन्दीऋक्षतनये पृष्ठतोधृतबर्हके ॥ १५ ॥
 महामेघप्रभाश्यामं पद्मपत्रारुणक्षणम् ।
 पीताम्बरं लसच्छ्रीमश्रीवत्सकौस्तुभान्वितम् ॥ १६ ॥
 नानालङ्कारसुभगं तारहारविराजितम् ।
 दीप्तरत्नकिरीटं च स्फुरन्मकरकुण्डलम् ॥ १७ ॥
 गोरोचनालसद्भालतिलकं नीलकुन्तलम् ।
 नारदाद्यैर्मुनिगणैरावृतं स्निग्धलोकनैः ॥ १८ ॥
 हृष्टपुष्टजनाकीर्णैर्नागरैर्बर्हविस्तरैः ।
 सौधैर्गृहैः समुत्कीर्णपताकैः परिमण्डितैः ॥ १९ ॥
 ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैराकीर्णैरथपत्तिभिः ।
 रथवाजिद्वीपिवरैः सर्वतः परिमण्डितैः ॥ २० ॥
 ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रैः भवनैः पर्वतोपमैः ।
 कामिनीभिः सुभव्याभिः सर्वतः परिमण्डिते ॥ २१ ॥

नानाविचित्ररत्नैश्च मण्डिताभिः समन्विते ।
 एवं ध्यात्वा मुनिश्रेष्ठ लक्षमेकं जपेन्मनुम् ॥ २२ ॥
 बिल्वफलैस्त्रिमध्वक्तैः जुहुयात्तदनन्तरम् ।
 तर्पयेत्तद्दशांशेन मन्त्रशो विप्रमुख्यकान् ॥ २३ ॥
 रत्नाभिषेकगोपालपीठे देवं प्रपूजयेत् ।
 षडङ्गावृत्तिबाह्ये तु महिषीः पत्रगा यजेत् ॥ २४ ॥
 रुक्मिण्याद्या महारत्नभूषिताः प्रकृतयः शुभाः ।
 तद्वहिरिन्द्रवज्राद्याजात्यधिपास्त्रवाहनम् ॥ २५ ॥
 एवमभ्यर्चनं कृत्वा सिद्धमन्त्रो द्विजोत्तमः ।
 प्रयोगान् साधयेद्यश्च कर्त्ता हर्ता च सर्वतः ॥ २६ ॥
 श्रीपुष्पैर्लक्षमात्रेण होमाद्भूमिपुरन्दरः ।
 पलाशैर्लक्षमात्रेण होमाद्वागीशतां व्रजेत् ॥ २७ ॥
 हयारिरक्तकुसुमैर्जगद्रञ्जनकारकः ।
 केवलं घृतहोमेन जीवेद्वर्षशतं सुखी ॥ २८ ॥
 अनेन होमेन धनवान् पशुमान् दुग्धहोमतः ।
 कारस्करफलैर्होमाच्छत्रुमुञ्चाटयेत् क्षणात् ॥ २९ ॥
 मरिचहोमान् मतिमान् मारयेद्विपुमात्मनः ।
 पुण्डरीकायुतं हुत्वा मुच्यते सर्वपातकैः ॥ ३० ॥
 तल्लक्षमात्रहोमेन राज्यैश्वर्यमवाप्नुयात् ।
 आत्मानं कंसमथनं रिपुं कंसात्मकं स्मरन् ॥ ३१ ॥
 दक्षिणाभिमुखो भूत्वा दशसाहस्रजापतः ।
 क्रुद्धाशयस्तथामन्त्री मलिनो मारयेद्विपुम् ॥ ३२ ॥

अप्यमृताशनो नित्यं शत्रुर्वैवश्वतातिथिः ।
 तस्य सन्त्राणकृत्कश्चिन्नास्त्येव जगत्त्रये ॥ ३३ ॥
 न शस्तं भारणं कर्म यदि स्याद्वैष्णवे मनौ ।
 ब्रह्मन्ब्रह्मास्त्रमादाय शशकादौ न मोचयेत् ॥ ३४ ॥
 यदि कुर्यात्प्रसादेन एषु स्थानेषु सम्भवेत् ।
 पापिने हैतुकायापि शठाय जनवोपिने ॥ ३५ ॥
 आत्मवित्तगृहक्षेत्रकलत्राद्यपिहारिणे ।
 अभिचारेणाभिचरेत्तदा दोषैर्न लिप्यते ॥ ३६ ॥
 दुष्टानां दमनं शस्तं कथितं त्वयि गौतम ! ।
 अतः स्वयं प्रयत्नेन दुष्टानां च विनिग्रहे ॥ ३७ ॥
 लक्षमेकं जपेन्मन्त्रं प्रायश्चित्ताय देशिकः ।
 येन पापैर्विमुक्तोऽसौ भवेत्कल्याणसंयुतः ॥ ३८ ॥
 साध्यं संहृत्य कृत्या तु साधकं भोक्तुमिच्छति ।
 तेनात्मानं सदा रक्षेत् कृत्येनानेन देशिकः ॥ ३९ ॥
 मृत्युञ्जयं वा प्रजपेन्मन्त्रादौ गुरुव्रतः ।
 सर्वत्र कर्मणि परं गुरुरेव हि कारणम् ॥ ४० ॥
 गुरोरनुज्ञामादाय सर्वकर्माणि साधयेत् ।

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे अष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥

अथ एकोनत्रिंशोऽध्यायः

श्रीनारद उवाच

अथ शृणु प्रवक्ष्यामि मन्त्रं श्रीपुरुषोत्तमम् ।
यज्ज्ञानात् साधकवरो भुक्तिमुक्तयोश्च भाजनम् ॥ १ ॥
समस्तसिद्धिसंयुक्तो जीवन्मुक्तो महीं चरेत् ।
देहान्ते केवलं धाम याति तत्परमं पदम् ॥ २ ॥
सर्वेषु कृष्णमन्त्रेषु श्रेष्ठं श्रीपुरुषोत्तमम् ।
भुक्ति-मुक्तिकरः साक्षात्स्मरणादेव वै नृणाम् ॥ ३ ॥
प्रणवं मारबीजं च रमान्ते नम इत्यथ ।
पुरुषोत्तमपदं चोक्तो तथाऽप्रतिहतरूपतः ॥ ४ ॥
ततो लक्ष्मी निवासान्ते सकलान्ते जगत्तथा ।
क्षोभणेति पदं चोक्त्वा समाहितमना भवेत् ॥ ५ ॥
सर्वस्त्रीहृदयोपेतविदारणपदं तथा ।
उक्त्वा ततस्त्रिभुवनमनोन्मादकरः पुनः ॥ ६ ॥
सुरासुरान्ते मनुज सुन्दरीजनवत्सलभः ।
मनांसि तापय द्वन्द्वं दीपय द्वितयं पुनः ॥ ७ ॥
शोषयद्वितयाभूयो मारय द्वितयं परम् ।
स्तम्भय द्वितयं पश्चान्मोहय द्वितयं पुनः ॥ ८ ॥
द्रावय द्वितयं पश्चादाकर्षय युगं ततः ।
समस्तपरमोपेतसुभगेन च संयुतम् ॥ ९ ॥

सर्वसौभाग्यशब्दान्ते करेति पदसंयुतम् ।
 सर्वकामप्रदपदममुकं हन युग्मकम् ॥ १० ॥
 चक्रेण गदया पश्चात् खड्गेन तदनन्तरम् ।
 सर्वान् वार्ष्णेभिन्धि युग्मं पाशेनेति पदं ततः ॥ ११ ॥
 बन्धय द्वितयाङ्कुशेन ताडय द्वितयं पुनः ।
 कुरु शब्दद्वयमथो किं तिष्ठसि पदं पुनः ॥ १२ ॥
 तावद्यावत् पदस्यान्ते समाहितमनन्तरम् ।
 ततो मे सिद्धमाभाष्य भवत्यन्ते च वर्म फट् ॥ १३ ॥
 नमोऽतोऽयं मनुः प्रोक्तो द्विशताक्षरसंयुतम् ।
 जैमिनिर्मुनिराख्यातश्छन्दश्चामितमीरितम् ॥ १४ ॥
 समस्तजगतामादिर्देवता पुरुषोत्तमः ।
 पुरुषोत्तमशब्दान्ते वदेत्त्रिभुवनं पुनः ॥ १५ ॥
 मदोन्मादकरान्ते हुं हृदयं सकलं ततः ।
 जगत्क्षोभण-शब्दान्ते लक्ष्मीदयित हुं शिरः ॥ १६ ॥
 मन्मथोत्तमसंयुक्त मङ्गले कामदायिनी ।
 हुं शिखा परमोपेतसुभगाक्षरसंयुतम् ॥ १७ ॥
 सर्वसौभाग्यकरेकवचं परिकीर्तितम् ।
 उक्त्वा सुरासुरोपेतः मनुजान्वितसुन्दरी ॥ १८ ॥
 ततः पश्चात्तुहृदयविदारणपदं वदेत् ।
 सर्वं प्रहरणधरं सर्वकामिकतत्परम् ॥ १९ ॥
 हनद्वयं च हृदय वचनानि ततः परम् ।
 आकर्षय पदद्वन्द्वं महाबलं हुमस्त्रकम् ॥ २० ॥

त्रिभुवनेश्वरपदं चोक्त्वा ततः सर्वजनां ततः ।
 मनांसि हन युग्मान्ते दारय द्वितयं पुनः ॥ २१ ॥
 वशमानय हं नेत्रताराद्या फट् नभोन्तिकाः ।
 षडङ्गकन्तु सन्दिष्टं नेत्रान्तस्तन्त्रवेदिभिः ॥ २२ ॥
 त्रैलोक्यमोहनं ते च हृषीकेशपदं ततः ।
 पश्चादप्रतिरूपाद्रि मन्मथानन्तरं पुनः ॥ २३ ॥
 सर्वादिस्त्रीपदं चोक्त्वा हृदयाकर्षणं ततः ।
 आगच्छागच्छ मन्त्रोऽयं ताराद्यो नभसान्वितः ॥ २४ ॥
 अनेन मनुना कृत्वा व्यापकं न्यस्य बाहुषु ।
 अष्टायुधानि मुद्राभिर्मन्त्रैः साद्धं विचिन्तयेत् ॥ २५ ॥
 क्षीराम्भोनिधिमध्यस्थं निरन्तर सुरद्रुमम् ।
 उद्यदकर्केन्दुकिरणं दूरीकृततमोभव ॥ २६ ॥
 मेघमालोक्यनृत्यद्वहिर्बर्हकदम्बकम् ।
 उत्फुल्लकुसुमामोदप्रहृष्यद्भृङ्गसंकुलम् ॥ २७ ॥
 कूजत्कोकिलसंघेन वाचालितदिगन्तरम् ।
 नानाकुसुमसौरभ्यवाहि गन्धवहाचितम् ॥ २८ ॥
 कल्पवल्ली निकुञ्जेषु क्रीडत्सिद्धकदम्बकम् ।
 देवगन्धर्वनारीभिर्गायतीभिरलङ्कृतम् ॥ २९ ॥
 अनेक दीधिका युक्तमुद्यानं सुसहद्भुतम् ।
 तस्यमध्ये मणिमय मण्डये तोरणान्विते ॥ ३० ॥
 ऋतुभिः षड्भिरनिशं सेवितस्य सहोयसः ।
 सुरद्रुमस्य मूलस्थे महासिंहासने शुभे ॥ ३१ ॥

रक्तारविन्दमध्यस्थगरूढोपरि संस्थितम् ।

ध्यायेद्वल्लभया सार्द्धं जगन्नाथं जगन्मयम् ॥ ३२ ॥

देवं श्रीपुरुषोत्तमं कमलया स्वाङ्गस्थया पङ्कजम्,
बिभ्रत्या परिरध्वमंबुजरुचा तस्यां निरुद्धेक्षणम् ।

ध्यायेच्चेतसि शंखपाशमुशलाश्रापारिखड्गान् गदाम्,
हस्तैरङ्कुशमुद्गहे तमरुणं स्मेरारविन्दाननम् ॥ ३३ ॥

एवं ध्यात्वा श्रियः कान्तं मनुं लक्षचतुष्टयम् ।

जपेद्वशी विधायाथ कुण्डमर्द्धेन्दुसन्निभम् ॥ ३४ ॥

जुहुयाद्वैष्णवे वल्लौ पत्रीजाति समुद्भवैः ।

पुष्पैर्यवैः क्रमात् पश्चाद् ब्राह्मणानपि भोजयेत् ॥ ३५ ॥

अर्चयिष्यन् जगन्नाथं गायत्र्या परिशोधयेत् ।

आत्मानं यागवस्तूनि यागभूमिश्च देशिकः ॥ ३६ ॥

त्रैलोक्यमोहनायेति विद्महे पदमीरयेत् ।

स्मराय धीमहि पश्चात्तन्नो विष्णुः प्रचोदयात् ॥ ३७ ॥

गायत्र्येषा समाख्याता वैष्णवी सर्वसिद्धिदा ।

प्राक्प्रोक्ते वैष्णवे पीठे कल्पयेदासनं ततः ॥ ३८ ॥

पक्षिराजपदद्वन्द्वमस्य मन्त्रः प्रकीर्तितः ।

कर्णिकायां यजेदादौ विधानेनाङ्गदेवताः ॥ ३९ ॥

मुक्ताहारलसत्कान्तपयोधरभरालसाः ।

जपाकुसुमसंकाशमदविभ्रममन्थराः ॥ ४० ॥

ह्रस्वत्रयक्लीबसर्गरहितः स्वरशोभितम् ।

देवीबीजक्रमादासां मन्त्रमाहुर्मनीषिणः ॥ ४१ ॥

दलाग्रेषु यजेच्छंखं शाङ्गं चक्रमसिं गदाम् ।
 अङ्कुशं मुशलं पाशं चान्यान्यस्त्राणि शार्ङ्गिणः ॥ ४२ ॥
 स्वमुद्राभिः स्वमनुभिः कथ्यते मनवः क्रमात् ।
 आद्यो जलचरायान्ते तद्वयं मनुरीरितः ॥ ४३ ॥
 शाङ्गाय सशरायान्ते स्वाहान्तो परमो मनुः ।
 सुदर्शनमहाचक्रराजान्ते स्याद्द्वयम् ॥ ४४ ॥
 सर्वदुष्टभयं पश्चाच्छिन्धि खण्डयुगं पृथक् ।
 चतुर्थोऽयं मनुः प्रोक्तः कौमोदकी महाबले ॥ ४५ ॥
 सर्वसुरान्तकपदं प्रसीद युगवर्म फट् ।
 स्वाहान्तोऽयं मनुः प्रोक्तः किं तिष्ठति पदं पुनः ॥ ४६ ॥
 तावद्यावत् पदस्यान्ते समाहितमनन्तरम् ।
 ततो मे सिद्धिमाभाष्य भवद्भिः कौमोदकी परः ॥ ४७ ॥
 अङ्कुशान्ते च मुशलं पोथय द्वितयं पुनः ।
 हुंफट् द्विगन्तो मन्त्रोऽयं सप्तमः परिकीर्तितः ॥ ४८ ॥
 पाशबद्धद्वयं पश्चात् आकर्षय पदद्वयम् ।
 वह्निजायावधिः सद्भिरष्टमो मनुरीरितः ॥ ४९ ॥
 लोकेशान् पूजयेत् पश्चात् वज्राद्यैरायुधैः सह ।
 इत्थमभ्यर्चयन्नित्यं यथावत्पुरुषोत्तमम् ॥ ५० ॥
 प्राप्नोति महतीं लक्ष्मीं सौभाग्यमतुलं यशः ।
 आयुरारोग्यमन्यानि मनोभीष्टानि विन्दति ॥ ५१ ॥
 हयारिकुसुमैर्देवमर्चयित्वा यथाविधिः ।
 शशिप्रसूनैर्जुह्यादष्टोत्तरसहस्रकम् ॥ ५२ ॥

मासमात्रेण वशगास्तस्य स्युः सकला नृपाः ।
 हुत्वा बिल्वैः फलैः पक्वैः श्रियं विदेदनिन्दिताम् ॥ ५३ ॥
 प्रफुल्लैररुणाम्भोजैस्तामेव लभते नरः ।
 हुत्वा ज्योतिष्मतीतैलं सहस्रवसुसंख्यकः ॥ ५४ ॥
 सुभगो जायते सम्यक् सर्वेषां नात्र संशयः ।
 विधानेनामुना मन्त्री महारोगात् प्रमुच्यते ॥ ५५ ॥
 अश्वत्थसमिधाहोमात् पराहतधनावहः ।
 आज्याक्तदूर्वाहोमेन मुच्यते मृत्युतो भयात् ॥ ५६ ॥
 यस्य नामायुतं मन्त्रं जयेद्युतसंख्यया ।
 सभवेद्दासवत्तस्य नात्र कार्या विचारणा ॥ ५७ ॥
 बहुना किमिहोक्तेन मनुना साधकोत्तमः ।
 साधयेत् सकलान् कामान् साक्षाद्विष्णुरिवापरः ॥ ५८ ॥
 अथ यन्त्रं प्रवक्ष्यामि दृष्टादृष्टफलप्रदम् ।
 पूर्वोत्तरभुवं भित्वा सूत्रं नवनवं न्यसेत् ॥ ५९ ॥
 जायते तत्र कोष्ठानि चतुःषष्टि प्रभेदतः ।
 ईशानाद्राक्षसं यावत् राक्षसाद्यायु कोणकम् ॥ ६० ॥
 विलिखेन्मन्त्रवर्णानि अनुष्टुभभवानि च ।
 यन्त्रमेतत्समाख्यातं सर्वतो भद्रसंज्ञकम् ॥ ६१ ॥
 सर्वरोगप्रशमनं समस्तपुरुषार्थदम् ।
 लिखितं भूर्जपत्रादौ यन्त्रमेतद्यथाविधि ॥ ६२ ॥
 विधृतं बाहुना नित्यं सर्वकामफलप्रदम् ।
 फलके खादिरे क्लृप्ते गवां गोष्ठे निवेशयेत् ॥ ६३ ॥

२०२

गौतमीयमहातन्त्रम्

रक्षाकृच्चोरमारीघ्नं सवत्सानां गवां हितम् ।

क्षीरगोपयगोरक्षारक्षमाक्षक्षमाचर ॥ ६४ ॥

गोमानो गगनोमार्गो विपक्षगमपक्षय ।

इत्येवं मन्त्रतत्त्वं च कथितं तव सुब्रतः ॥ ६५ ॥

केवलं त्वत् प्रयत्नेन किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ।

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे एकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ त्रिंशोऽध्यायः

गौतम उवाच—

सर्वज्ञ सर्वशास्त्रज्ञ सर्वतन्त्रार्थपारग ! ।
 स्वायंभुव नमस्तुभ्यं कृपां कुरु कृपाकर ॥ १ ॥
 तव नाविदितं किञ्चित् त्रैलोक्ये सचराचरे ।
 इदानीं कथय ब्रह्मन् मन्त्रसिद्धेस्तु लक्षणम् ॥ २ ॥
 सिद्धचुपायं कतिविधं कथय स्वानुकम्पया ।

नारद उवाच—

मनोरथानामक्लेशसिद्धेरुत्तमलक्षणम् ॥ ३ ॥
 परकायप्रवेशं च पुरः प्रवेशनं तथा ।
 ऊर्ध्वोक्तक्रमाणाभेवं चराचरपुरो गतिः ॥ ४ ॥
 खेचरीमेलनं चैव तत्कथाश्रवणादिकम् ।
 भूछिद्राणि च पश्येत् पातालादिषु सङ्गमः ॥ ५ ॥
 आकर्षणं सुरस्त्रीणां नागस्त्रीणां विशेषतः ।
 पादुकागुडिकादीनामञ्जनविवरणं तथा ॥ ६ ॥
 अग्निमादिश्च संप्राप्य केवलं मोक्षमाप्नुयात् ।
 इत्येवं कथितं ब्रह्मन् प्रधानसिद्धिलक्षणम् ॥ ७ ॥
 इदानीं शृणु वक्ष्यामि बाह्यमस्य तु लक्षणम् ।
 ख्यातिर्वाहनभूषादिलाभः सुचिरजीवनम् ॥ ८ ॥
 नृपाणां तद्गुणानां च वशीकरणमुत्तमम् ।
 सर्वत्र सर्वलोकेषु चमत्कारकरं सुखी ॥ ९ ॥

रोगापहरणं दृष्ट्वा विषापहरणं तथा ।
 पाण्डित्यं लभते मन्त्री चतुर्विधमयत्नतः ॥ १० ॥
 वैराग्यञ्च मुमुक्षत्वं त्यागिनां सर्ववश्यताम् ।
 अष्टाङ्गं योगाभ्यसनं भोगेच्छापरिवर्जनम् ॥ ११ ॥
 सर्वभूतेष्वनुकम्पा सर्वज्ञादिगुणोदयः ।
 इत्यादिगुणसंपत्तिर्मन्त्रसिद्धेस्तु लक्षणम् ॥ १२ ॥
 ख्यातिर्वाहनभूषादिलाभः सुचिरजीवनम् ।
 नृपार्णमङ्गनानां च वात्सल्यं लोकवश्यता ॥ १३ ॥
 महैश्वर्यं धनित्वञ्च पुत्रदारादिसंपदः ।
 अधमाः सिद्धयः प्रोक्ता मन्त्रिणः प्रथमभूमिका ॥ १४ ॥
 सिद्धमन्त्रस्तु यः साक्षात् स शिवो नात्र संशयः ।
 सिद्धलक्षणमित्युक्तस्तदुपायमिहोच्यते ॥ १५ ॥
 पितृ मातृ विशुद्धा ये शुद्धाचाराजितेन्द्रियाः ।
 संप्रदायेनोपदिष्टा ये तेषां सिद्धिर्द्रुतं भवेत् ॥ १६ ॥
 मलिनामलसंछन्ना पापिनस्तरलाशयाः ।
 देवार्चनादिविमुखा गुरवे शठवृत्तयः ॥ १७ ॥
 तेषां कृच्छ्रेण सिद्धयन्ति मन्त्राः जपहुतादिभिः ।
 ये मन्त्रा मलसंछन्ना केवला वर्णरूपिणः ॥ १८ ॥
 नीर्बीजा सत्वहीना ये कुण्ठिताश्च तिरस्कृताः ।
 अरिपक्षे स्थिता ये च ये च शापादिसंयुताः ॥ १९ ॥
 ये मन्त्रा अविधिप्राप्ता ये च सिद्धान्तवर्जिता ।
 इत्यादिदोषदुष्टा च सिद्धिदानाल्पयोगतः ॥ २० ॥

पशुभावे स्थिता मन्त्राः केवला वर्णरूपिणः ।
 सौषुम्नध्वन्युच्चरिताः प्रभुत्वं प्राप्नुवन्ति ते ॥ २१ ॥
 वक्ष्यामि चरमेऽध्याये तदुपायं तवानघ ! ।
 संस्कारा दश कथ्यन्ते येन मन्त्रस्य सिद्धयः ॥ २२ ॥
 स्वल्प योगेन विधिवत् तांश्च वक्ष्यामि तत्त्वतः ।
 जननं जीवनं पश्चात्ताडनं बोधनं तथा ॥ २३ ॥
 अथाभिषेको विमलीकरणप्यायने तथा ।
 तर्पणं दीपनं गुप्तिर्दशैता मन्त्रसंस्क्रियाः ॥ २४ ॥
 स्वर्णादिपात्रे संलिख्य मातृकावर्णमुत्तमम् ।
 काश्मीरचन्दनेनाथ भस्मना वाथ सुव्रत ! ॥ २५ ॥
 काश्मीरं शाक्तसंस्कारे चन्दनं वैष्णवे मनौ ।
 शैवे भस्म समाख्यातं मातृकामन्त्रलेखने ॥ २६ ॥
 वर्णानां मातृकामध्यादुद्धारो जननं स्मृतम् ।
 पंक्तिक्रमेण विधिना मुनिभिस्तन्त्रनिश्चये ॥ २७ ॥
 प्रणवान्तरितान्कृत्वा मन्त्रवर्णान् जपेत् सुधीः ।
 प्रत्येकं शतवारं तु जीवनं तदुदाहृतम् ॥ २८ ॥
 मन्त्रवर्णान् समालिख्य ताडयेच्चन्दनाभसा ॥ २९ ॥
 प्रत्येकं वायुबीजेन पूर्ववत्ताडनं मतम् ।
 भस्मना कुंकुमेनाथ चन्दनेनाथवा पुनः ॥ ३० ॥
 शैवादितन्त्रभेदेन प्रोक्तं द्रव्यत्रयं शुभम् ।
 विलिख्य मन्त्रपिण्डं तु प्रसूनैः करवीरजैः ॥ ३१ ॥
 तद्वर्णसंख्यया हन्यादेकैकेन तु बोधनम् ।
 तत्तत्तन्त्रोक्तविधिना अभिषेकः प्रकीर्तितः ॥ ३२ ॥

अश्वत्थपल्लवैः सिचेन्मन्त्री मन्त्रार्णसंख्यया ।
 संचित्य मनसा मन्त्रं सुषुम्नामूलमध्यतः ॥ ३३ ॥
 ज्योतिर्मन्त्रेण विधिवत् हत् मलत्रयं यतिः ।
 तारव्योमाग्निमनुयुक् दण्डी ज्योतिर्मनुर्मतः ॥ ३४ ॥
 स्वर्णे च कुशतोयेन पुष्पतोयेन वा तथा ।
 तेन मन्त्रेण विधिवदाप्यायनविधिः स्मृतः ॥ ३५ ॥
 दीपयेत् सर्वमन्त्राणि योगतस्तारकामयोः ।
 दीप्यमानं च मन्त्रं च गोपयेत् सर्वसिद्धये ॥ ३६ ॥
 मधुना शक्तितन्त्रं तु वैष्णवे चेंदुमज्जलैः ।
 शैवे घृतेन दुग्धेन तर्पणं सम्यगीरितम् ॥ ३७ ॥
 एते च कथितास्तुभ्यं दशैता मन्त्रसंस्क्रियाः ।
 यत्कृत्वा संप्रदायेन मन्त्री बांछितमश्नुते ॥ ३८ ॥
 अथान्यत्संप्रवक्ष्यामि मन्त्राणां सिद्धिलक्षणम् ।
 यत्कृत्वा मनुवित्सम्यक्सिद्धिमाप्नोत्ययत्नतः ॥ ३९ ॥
 निर्बीजा मनवो ये च तेषु बीजं नियोजयेत् ।
 कामं वा विषवीजं वा जपनात्सिद्धिदो मनुः ॥ ४० ॥
 अथान्यं संप्रवक्ष्यामि सिद्ध्युपायं मुने शृणु ।
 स्थानस्था वरदा मन्त्रा ध्यानस्थाश्च फलप्रदाः ॥ ४१ ॥
 स्थानध्याने विहीना ये कोटिजापात् फलं नहि ।
 अथ तेऽन्यत् प्रवक्ष्यामि मन्त्रसिद्धेस्तु लक्षणम् ॥ ४२ ॥
 मातृकापुटितं कृत्वा स्वमन्त्रं प्रजपेत्सुग्रीः ।
 क्रमात् क्रमाच्छ्रितावृत्या तदन्ते केवलं मनुः ॥ ४३ ॥

एवं तु प्रत्यहं जप्यात् यावत्लक्षं समाप्यते ।
 निश्चितं मन्त्रसिद्धिः स्यादित्युक्तं तन्त्रवेदिभिः ॥ ४४ ॥
 अथ संक्षेपतो वक्ष्ये पुरश्चरणमुत्तमम् ।
 चन्द्रसूर्यग्रहे चैव शुचिः पूर्वमुपोषितः ॥ ४५ ॥
 नद्यां समुद्रगामिन्यां नाभिमात्रोदके स्थितः ।
 ग्रहणादिविमोक्षान्तं जपेन्मन्त्रं समाहितः ॥ ४६ ॥
 होमयेत्तद्दशांशेन तद्दशांशेन तर्पणम् ।
 अभिषिञ्चेद्दशांशेन दशांशं विप्रभोजनम् ॥ ४७ ॥
 इत्येवं पञ्चकृत्येन सिद्धमन्त्रो भवेन्नरः ।
 अथवा मूर्द्धि देशे च गुहं सञ्चिन्त्य वाग्यतः ॥ ४८ ॥
 गुर्वग्रे निवसन्मन्त्री मन्त्रोक्तं जपमाचरेत् ।
 अनन्तरं दशांशेन क्रमाद्धोमादिकं चरेत् ॥ ४९ ॥
 एवं कृत्वा सिद्धमन्त्रो भवेन्मन्त्री न चान्यथा ।
 गुरवे दक्षिणां दद्याद् भूषणाच्छादनादिभिः ॥ ५० ॥
 गुरुसंतोषमात्रेण सिद्धिः स्यादपवर्गदा ।
 नाजप्तः सिद्ध्यते मन्त्रो नाहुतश्च कदाचन ॥ ५१ ॥
 नापूजितश्च विधिवत् नातर्पितो नापि भोजितः ।
 पञ्चकृत्ययुते मन्त्रे कालसंख्या न विद्यते ॥ ५२ ॥
 कृते चोक्तजपात्सिद्ध्येत् त्रेतायां द्विगुणो जपः ।
 द्वापरे त्रिगुणश्चैव कलौ संख्या चतुर्गुणी ॥ ५३ ॥
 कृष्णमन्त्रेषु देवर्षे युगसंख्या न विद्यते ।
 जपतर्पणसेकाद्यैः सिद्ध्यन्ते कृतसंख्यया ॥ ५४ ॥

सिद्धमन्त्रतया नात्र युगसेवापरिश्रमः ।
 अथापरं प्रवक्ष्यामि सिद्धचुपायं महाद्भुतम् ॥ ५५ ॥
 येन सिद्धेन मनुवित् सृष्टिस्थित्यन्तकारकः ।
 तत्तत् कर्मानुरूपेण तत्तद्योगं प्रयोजयेत् ॥ ५६ ॥
 ग्रथनादिप्रभेदश्च मन्त्राणां वक्ष्यतेऽधुना ।
 ग्रथितं सम्पुटितञ्चैव समान्तं च विदर्भितम् ॥ ५७ ॥
 तथाचाक्रान्तमाद्यन्तं गर्भस्थं सर्वतो वृतम् ।
 तथा मुक्तिं विदर्भं च विदर्भग्रथितं तथा ॥ ५८ ॥
 इत्येकादशधा मन्त्राः प्रयुक्ताः कार्यसिद्धिदाः ।
 साध्यनामार्णमेकैकं मन्त्रान्ते संप्रयोजितम् ॥ ५९ ॥
 ग्रथितं तत्समाख्यातं वश्यावृष्टिकरं परम् ।
 मन्त्रमाद्यं च तत्सर्वं साध्यसर्वमनन्तरम् ॥ ६० ॥
 विपरीतं पुनश्चान्ते मन्त्रं तत्संपुटं स्मृतम् ।
 शान्तिपुष्टिकरं ज्ञेयं त्रैलोक्यैश्वर्यदायकम् ॥ ६१ ॥
 अर्द्धमर्द्धं तथाद्यन्ते मन्त्रं कुर्याद्विचक्षणेः ।
 मध्ये चास्य भवेत्साध्यं ग्रन्थमित्यभिधीयते ॥ ६२ ॥
 अभिचारेषु सर्वेषु यो जपेन्मारणेषु च ।
 अभिधानं वदेत्पूर्वं पश्चान्मन्त्रं तथा वदेत् ॥ ६३ ॥
 एतत्समस्तमित्युक्तं शत्रूच्चादनकारकम् ।
 द्वौ द्वौ मन्त्राक्षरौ यत्र एकैकं साध्यवर्णकम् ॥ ६४ ॥
 विदर्भितं तु तत्प्रोक्तं दुष्टघ्नं वश्यलक्षणम् ।
 मन्त्राणां त्वरितं जाप्यं समं सन्तिष्ठते यदि ॥ ६५ ॥

आक्रान्तं तद्विजानीयात् सद्यः सर्वार्थदायकम् ।
 स्तोभस्तम्भसमावेश्यवश्योच्चाटनकर्मसु ॥ ६६ ॥
 सकृत्पूर्ववदेन्मन्त्रमन्ते चैव तथा पुनः ।
 मध्ये चास्य भवेत्साध्यमाद्यन्ताविति तद्विदुः ॥ ६७ ॥
 अन्योन्यप्रीतियुक्तानां विद्वेषणकरं परम् ।
 आदौ चान्ते तथा मन्त्रं द्विवारं संप्रयोजयेत् ॥ ६८ ॥
 साध्यनाम सकृन्मध्ये गर्भस्थं तु तदुच्यते ।
 मारणोच्चाटनं वश्यं प्रयुक्तकारणे नृणाम् ॥ ६९ ॥
 हेतिनो सैन्यधी गर्भस्तंभनं च गतेस्तथा ।
 त्रिधा मन्त्रं वदेत्पूर्वं तथैवान्ते पुनस्त्रिधा ॥ ७० ॥
 सकृत्साध्यं भवेन्मध्ये तद्विद्यात्सर्वतोवृतम् ।
 सर्वोपसर्गशमनं महामृत्युनिवारणम् ॥ ७१ ॥
 सर्वं सौभाग्यजननं मृतानाममृतप्रदम् ।
 आदौ मन्त्रस्ततो नाम पुनर्मन्त्रं समालिखेत् ॥ ७२ ॥
 एवमेव त्रिधा कृत्वा भवेन्मुक्ति विदर्भितम् ।
 सर्वव्याधिहरं प्रोक्तं भूतापस्मारमर्दनम् ॥ ७३ ॥
 एकैकं साध्यवर्णं तु कृत्वा मन्त्रविदर्भितम् ।
 पूर्ववत् कथितं चान्यत्तस्याद्यन्ते प्रकल्पयेत् ॥ ७४ ॥
 विदर्भग्रथितं नाम मन्त्रलक्षणमुत्तमम् ।
 सर्वकर्मकरं प्रोक्तं सर्वैश्वर्यफलप्रदम् ॥ ७५ ॥
 १४

एवमेव प्रयोगाः स्युः सिद्धमन्त्रस्य सिद्धिदाः ।
 अथापरं प्रवक्ष्यामि मन्त्रसिद्धेस्तु लक्षणम् ॥ ७६ ॥
 यज्ज्ञात्वा साधकश्रेष्ठो मन्त्रसिद्धिं लभेद् ध्रुवम् ।
 सम्यगनुष्ठितो मन्त्रो यदि सिद्धिर्न जायते ॥ ७७ ॥
 पुनस्तथैव कर्त्तव्यं ततः सिद्धयेन्न संशयः ।
 पुनः सोऽनुष्ठितो मन्त्रो यदि सिद्धिर्न जायते ॥ ७८ ॥
 उपायास्तत्रकर्त्तव्याः सप्तशङ्करभाषिताः ।
 भ्रामणं रोधनं वश्यं पीडनं शोषपोषणे ॥ ७९ ॥
 दहनान्तक्रमात्कुर्यात्ततः सिद्धो भवेद् ध्रुवम् ।
 भ्रामणं वारुणे बीजे ग्रथनं क्रमयोगतः ॥ ८० ॥
 तन्मन्त्रं यन्त्रमालिख्य शिलाकर्पूरकुङ्कुमैः ।
 उशीरचन्दनाभ्यां तु मन्त्रं संग्रथितं लिखेत् ॥ ८१ ॥
 क्षीराज्यमधुतोयानां मध्ये तल्लिखितं क्षिपेत् ।
 पूजनाज्जपनाद्धोमात् भ्रमितः सिद्धिदो भवेत् ॥ ८२ ॥
 भ्रामितो यदि न सिद्धयेद्रोधनं तस्य कारयेत् ।
 सारस्वतेन बीजेन सम्पुटीकृत्य संजपेत् ॥ ८३ ॥
 एवं रुद्धो भवेत्सिद्धो न वेदैतद्वशी कुरु ।
 अलक्तं चन्दनं कुष्ठं हरिद्रा मदनं शिला ॥ ८४ ॥
 एतेषां मेलनात् सिद्धः पीडनं चास्य कारयेत् ।
 अधरोत्तरयोगेन पदानि परिजप्य वै ॥ ८५ ॥
 व्यापितदेवतां तद्वदधरोत्तररूपिणीम् ।
 विद्यामादित्य दुग्धेन लिखित्वा क्रमुकाङ्घ्रिणा ॥ ८६ ॥

तथा भूतेन मन्त्रेण होमः कुर्याद्दिने दिने ।
 पीडितो लज्जयाविष्टः सिद्धः स्यादथ पोषयेत् ॥ ८७ ॥
 बालायास्त्रितयं बीजमाद्यन्ते तस्य योजयेत् ।
 गोक्षीरमधुनालिख्य विद्यां पाणौ विचारयेत् ॥ ८८ ॥
 पोषितोयं भवेत्सिद्धो न चेत्कुर्वीत शोषणम् ।
 द्वाभ्यां च वायुबीजाभ्यां मन्त्रं कुर्याद्विदम्भितम् ॥ ८९ ॥
 एषा विद्या गले धार्या लिखेदवरभस्मना ।
 शोषितोऽपि न सिद्धश्चेद्दहनीयोऽग्निबीजतः ॥ ९० ॥
 आग्नेयेन तु बीजेन मन्त्रस्यैकैकमक्षरम् ।
 आद्यंतमूर्ध्वोर्ध्वजं च योजयेद्दाहकर्मणि ॥ ९१ ॥
 ब्रह्मवृक्षस्य तैलेन मन्त्रमालिख्य धारयेत् ।
 कण्ठदेशे ततो मन्त्रः सिद्धः स्याच्छंकारोदितम् ॥ ९२ ॥
 इत्येवं कथितं सम्यक् केवलं तव भक्तितः ।
 एकेन तु कृतार्थः स्याद् बहुभिः किमु सुव्रत ! ॥ ९३ ॥
 अथापरं प्रवक्ष्यामि मन्त्रौषधि महाद्भुतम् ।
 यत्प्रयोगविधानेन सद्यः सिद्धो भवेन्मनुः ॥ ९४ ॥
 सुवर्णपुष्पमूलेन पिष्टेन निजवारिणा ।
 तलिप्ताङ्गोद्धनं कण्ठो मनुः सद्यः प्रसीदति ॥ ९५ ॥
 विमुक्तः सर्व पापेभ्यः कृष्णं पश्यति चक्षुषा ।
 जीवन्मुक्तो भवेन्मन्त्री सत्यं सत्यं मयोदितम् ॥ ९६ ॥
 यत्र वा कुत्रचिद्देशे गन्तुं कामयते नरः ।
 स्वर्गे वा भूतले मन्त्री सत्यं सत्यं मयोदितम् ॥ ९७ ॥

२१२

गौतमीयमहातन्त्रे

तत्क्षणाद्धि प्रयात्येव सर्वसिद्धीश्वरो भवेत् ।
इत्येवं कथितं सम्यग् मन्त्रसिद्धेस्तु लक्षणम् ॥ १८ ॥
तदुपायं तदा ब्रूयान् किं पुनः श्रोतुमिच्छति ।

॥ इति गौतमीये महातन्त्रे त्रिशोऽध्यायः ॥

अथ एकत्रिंशोऽध्यायः

गौतम उवाच

देवर्षे सर्वतन्त्रज्ञ सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ।
इदानीं कथय ब्रह्मन् मन्त्राचार निदर्शनम् ॥ १ ॥
वैष्णवं पीठममलं तदावासफलं तथा ।
विस्तरेण मम ब्रह्मन् अनुक्तमपि तत्त्वतः ॥ २ ॥

नारद उवाच

दीक्षया लब्धमन्त्रस्य सदाचारं शृणुष्व मे ।
अनायासेन सिद्धिः स्यात्सदाचारस्य येन वै ॥ ३ ॥
आचारात्लभते कामं आचारात्लभते यशः ।
आचाराद्धनमाप्नोति दीर्घमायुरवाप्नुयात् ॥ ४ ॥
सदाचारेण सानुवित् जयैर्लोकद्वयै खलु ।
अनाचारो हि लोकेषु निन्दितः सर्वकर्मसु ॥ ५ ॥
सर्वभूतेषु चानुकंपादानं वातिपूजनम् ।
पञ्चज्या तीर्थसेवा च स्वाध्यायं गृहसेवनम् ॥ ६ ॥
सामान्यं सर्वलोकानामेषधर्मः सनातनः ।
ब्रह्मचारी दीक्षितश्चेत् त्रिसन्ध्यां देवमर्चयेत् ॥ ७ ॥
स्नानं त्रिसवनं तद्वद्वेदाध्ययनमेव च ।
भक्षं संप्रार्थयेत्साक्षाद्ध्यायेद्देवं सनातनम् ॥ ८ ॥
पर्यटेद्विष्णुक्षेत्रेषु न प्रतिग्रहमाचरेत् ।
गृहस्थो दीक्षया युक्तः पूर्वधर्माणि व्याचरेत् ॥ ९ ॥

न जपो नार्चनं स्नानं ध्यानं नापि विधिक्रमः ।
 केवलं सततं ध्यानं चरणाम्भोजभागिनाम् ॥ १० ॥
 सन्यासिनां मुमुक्षूणां मानसोपहृतिः परम् ।
 परिव्राज्य विरक्तश्चेदविरक्तश्च तथा गृही ॥ ११ ॥
 उभौ तौ नरके घोरे पचेते भूतसंप्लवम् ।
 गृहस्थो धर्मपत्नीभिः पूजयेद्देवमन्वहम् ॥ १२ ॥
 दद्यादेवं महार्हाणि येन कृष्णः प्रसीदति ।
 सन्यासिनां द्रव्यहाने नाधिकारोस्ति सुव्रत ! ॥ १३ ॥
 वर्णिनां वनौकसां चैव को दद्यादपेक्षितम् ।
 किन्तु वैष्णवमन्त्रेषु विरला अधिकारिणः ॥ १४ ॥
 संसारवासनारज्जुबद्धं लोलं मनो नृणाम् ।
 ततो यदि विमुक्तस्याद्वद्धं स्याद् देवपादयोः ॥ १५ ॥
 तत्रैवान्यो विशेषोस्ति श्रूयतामवधार्यताम् ।
 सर्वसंसारदोषो हि नारीमूलस्ततो यदि ॥ १६ ॥
 शक्यते रक्षितुं चेतस्तदा वैष्णवसाधकः ।
 अचञ्चलं मनो यस्य योषित्संगविर्वाजितम् ॥ १७ ॥
 तत्रैव साधकः कुर्यात् साधनं सुसमाहितः ।
 बलयध्वनयो नैव श्रूयन्ते यत्र योषिताम् ॥ १८ ॥
 न स्त्रीमुखं निरीक्षेत न स्त्रियं मनसा स्मरेत् ।
 ब्रह्मचारी मिताहारी हविराशी जितेन्द्रियः ॥ १९ ॥
 साधकः साधनं कुर्यात् यागी योगपरायणः ।
 कदाचिद्यस्य उच्यन्ते स्खलनं वाथ जायते ॥ २० ॥

प्राणायामं विशेषेण समभ्यस्य तु साधकः ।
 स हि पातकदारूणां दहनः परिकीर्तितः ॥ २१ ॥
 समस्तपापराशीनां मनोवाक्कायकर्मणाम् ।
 प्राणायामस्य मन्त्रे हि प्रायश्चित्तं सुनिष्कृतम् ॥ २२ ॥
 पुण्यतीर्थे च पुलिने सरितां देवतालये ।
 नद्यास्तटेऽथ विरले विपिने तुलसीवने ॥ २३ ॥
 गोष्ठे तथैवोपवने गिरिकाननदिकृतटे ।
 विशेषतो द्वारवत्यां तथा गोवर्द्धने गिरौ ॥ २४ ॥
 यद्वा कलिन्दकन्यायाः कानने पुलिने तथा ।
 वृन्दावने गोकुले वा मथुरायामथापि वा ॥ २५ ॥
 मथ्नाति सर्वपापानि याति तत्परमं पदम् ।
 उत्तमो हि नरो यत्र तेन सा मथुरा स्मृता ॥ २६ ॥
 बदरीखण्डविपिने गङ्गाद्वारेऽथवा पुनः ।
 व्यंकटे श्रीरङ्गे वा क्षेत्रे श्रीपुरुषोत्तमे ॥ २७ ॥
 उत्तमः पुरुषो यत्र तत् क्षेत्रं पुरुषोत्तमम् ।
 अतएव साधकेन्द्रो निवसेत्तदपेक्षया ॥ २८ ॥
 एषु स्थानेषु विप्रर्षे नित्यं सन्निहितो हरिः ॥ २९ ॥
 अतएव साधकेन्द्रो निवसेत्तदपेक्षया ।
 हरि संदर्शनं यावन्निवसेत् सुखनिस्पृहः ॥ ३० ॥
 स्थान्येतानि शुद्धानां हृद्यं किञ्चिन्निगद्यते ।
 विशेषतः पशुजनैर्नास्तिकैरन्यदीक्षितैः ॥ ३१ ॥
 नान्त्यजं च समीक्षेत तदालापं च वर्जयेत् ।
 स्त्रीसंगिनं वर्जयेच्च तत्कथाकथकं तथा ॥ ३२ ॥

जन्मासाद्य मनुष्येषु शुक्ले च पितृमातरि ।
वर्तमाने च सुकृते तत्रैवेन्द्रियपाटवे ॥ ३३ ॥
ब्रह्मन् ब्रह्मणि कृष्णे च गोपाले देवकीसुते ।
त्रिवर्गफलदे किंवा बहुनात्मपदप्रदे ॥ ३४ ॥
गोपालं पूजयेद्यस्तु निन्दयेदन्यदेवताः ।
अस्तु तस्य परो धर्मः पूर्वधर्मो विनश्यति ॥ ३५ ॥
प्रत्यहं क्षालयेच्छय्यामेकाकी निर्भयः स्वपेत् ।
नाधिरोहेत्तु पर्यङ्के रक्तवासो न धारयेत् ॥ ३६ ॥
न रक्तचन्दनं हस्ते गृह्णीयाद्रक्तपुष्पकम् ।
बित्त्वपत्रैस्तत्प्रसूनैर्नार्चयेद्देवकीसुतम् ॥ ३७ ॥
नैव द्विरशनं कुर्यात् पर्ववर्जमृतौ तथा ।
तथा निषेवयेद्धर्मपत्नी धर्मविवक्षया ॥ ३८ ॥
ततः परदिने कृत्यं कुर्यात् स्नानोत्तरं सुधीः ।
शरीरोद्वर्तनं कृत्वा स्नात्वा नद्यादिवारिणि ॥ ३९ ॥
नियते यागकाले च न कुर्यात्तदुपेक्षणम् ।
नैवाश्लीलं ततो ब्रूयादालापं च निरर्थकम् ॥ ४० ॥
न वृथा गमयेत् कालं ध्यानयोगेन तत्परः ।
केवलं श्रीपदाम्भोजन्यस्तचेता भवेत्सुधीः ॥ ४१ ॥
यद्यत्कर्मणि वैगुण्यं नित्ये नैमित्तिके तथा ।
सहस्रं प्रजपेन्मूलमन्त्रं वायुतमेव वा ॥ ४२ ॥
नित्यं सहस्रं प्रजपेन्नैमित्तिके तथायुतम् ।
सर्वेषामेव पापानां संकरे समुपस्थिते ॥ ४३ ॥

प्रायश्चित्तं तु तत्रोक्तमयुतं मन्त्रजापतः ।
 सुवर्णं वह्निनाध्मातं यथा भवति निर्मलम् ॥ ४४ ॥
 तथा सर्वगतं पापं प्रायश्चित्ताग्निना दहेत् ।
 तुलसीदलपुष्पैश्च तथैवामलकीदलैः ॥ ४५ ॥
 तथैव तुलसीपत्रैर्मालतीकुसुमैरपि ।
 यूथिकाभिर्मल्लिकाभिः पङ्कजैः कुसुमैरपि ॥ ४६ ॥
 चम्पकैः केसरैश्चापि अशोकैः किशुकैरपि ।
 कोविदारैः सिन्धुवारैः सहकौरैस्तथावकैः ॥ ४७ ॥
 पाटलाभिर्जपाभिश्च बंधूकैरक्तकैरपि ।
 अन्यैश्च विविधैः पुष्पैर्दर्शनीयैः सुगन्धिभिः ॥ ४८ ॥
 आरामजैर्विपिनजैर्निषिद्धपरिवर्जितैः ।
 इत्येतत्कथितं पुष्पविधानं हरिपूजने ॥ ४९ ॥
 पशूनां हिंसनं नैव कुर्यात् कस्यापि पीडनम् ।
 कटुवाक्यं वर्जयेच्च ब्रूयान्मधुरभाषणम् ॥ ५० ॥
 संस्कृते नैव कथयेन्नान्यां भाषां वदेत्सुधीः ।
 आत्मदैवतयोरैक्यं गुरुदेवतयोरपि ॥ ५१ ॥
 ऐक्यं संभावयेद् बुध्या न गुरोः शासनं त्यजेत् ।
 एकग्रामे गुरौ नित्यं गत्वा वन्देत भक्तितः ॥ ५२ ॥
 योजनानान्तरं ग्रामं मासं मासं च वन्दयेत् ।
 अतः परं तस्य दिशि नमः कुर्याच्च भक्तितः ॥ ५३ ॥
 अथवा मानसीं पूजां प्रकुर्यान्निजमूर्द्धनि ।
 पितृवंशे मातृवंशे शुद्धः सत्यपरायणः ॥ ५४ ॥

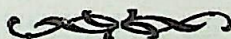
न जारजो न कानीनो न राक्षसविवाहः ।
 ब्राह्मणः क्षत्रियश्चैव वैश्यः शूद्रस्तथैव च ॥ ५५ ॥
 निरपेक्षो हरिं जप्त्वा हरिर्भवति नापरः ।
 गणस्तस्य च नामानि तत्कथा श्रवणोत्सुकः ॥ ५६ ॥
 नमस्यस्तत्पदाम्भोज भक्तोऽयं प्रेमलक्षणः ।
 पक्षद्वयेऽपि मतिमान्न लङ्घयेद्धरिवासरम् ॥ ५७ ॥
 अपि चाण्डाल गेहान्नं मातृणां गमनं परम् ।
 लङ्घयेन्मतिमान्क्वापि संप्राप्ते हरिवासरे ॥ ५८ ॥
 वैष्णवो यदि भुञ्जीत एकादश्यां प्रमादतः ।
 विष्णुर्वचनं वृथा तस्य नरकं घोरमाप्नुयात् ॥ ५९ ॥
 शुक्लोपचारसंभारैर्नित्यशो हरिमर्चयेत् ।
 निवेद्य कृष्णाय भुञ्जीत आमाम्नं न कदाचन ॥ ६० ॥
 उत्तमं विधिना प्रोक्तं अथवा पदयाचितम् ॥ ६१ ॥
 स्वचित्तोपचितं वाथ कृष्णाय परिकल्पयेत् ।
 शूद्रात्लब्धं छलात्लब्धमथवा दूषिकान्वितम् ॥ ६२ ॥
 इत्याद्यन्नं कदन्नं तु दानं नरकमावहेत् ।
 रात्रौ हविष्यं भुञ्जीत चान्द्रायणफलार्थिभिः ॥ ६३ ॥
 हरिभक्तस्य मुक्तस्य विरुद्धेद्देवशासनम् ।
 कार्तिके मासि विधिवदर्चयेत् कृष्णमन्वहम् ॥ ६४ ॥
 ब्राह्मे मुहूर्ते उत्थाय निवर्त्य सकलाः क्रियाः ।
 यजेत् सुशोभने स्थाने पशुदृष्टिविवर्जिते ॥ ६५ ॥
 सर्वोपचारैराराध्य प्रदीपान् घृतपूरितान् ।
 अष्टोत्तरशतं दद्यादथवा शक्तितो मुने ॥ ६६ ॥

सहस्रं प्रजपेन्मन्त्री होमं दशांशतो भवेत् ।
 स तल्लोकमवाप्नोति पुनरावृत्तिवर्जितम् ॥ ६७ ॥
 इह लोके वशान् भोगान् भुक्त्वा मनोरथातिगान् ।
 अस्मिन्मासि चामलायां द्वादश्यां हरितोषणम् ॥ ६८ ॥
 सर्वोपचारैः कुर्वीत वित्तशाठ्यविवर्जितः ।
 अनेनार्चनमात्रेण भवबन्धात् प्रमुच्यते ॥ ६९ ॥
 एतदर्चनमात्रो हि हरितोषणकारणम् ।
 मार्गशीर्षे तथा मासि प्रातः स्नात्वा नरोत्तमः ॥ ७० ॥
 क्रमपूजा समासाद्य जपहोमौ तथाचरेत् ।
 पायसं गुडमिक्षुं च प्रत्यहं विनिवेदयेत् ॥ ७१ ॥
 एवं मासार्चनं कृत्वा भवेद्भ्राजालयः पुमान् ।
 देहान्ते मोक्षमाप्नोति प्रसादाच्छार्ङ्गधन्विनः ॥ ७२ ॥
 अथ भाद्रासिताष्टम्यां प्रादुरासीत् स्वयं हरिः ।
 ब्रह्मणा प्रार्थितः पूर्वं देवक्यां कृपया विभुः ॥ ७३ ॥
 रोहिण्यर्क्षे शुभतिथौ दैत्यानां नाशहेतवे ।
 महोत्सवं प्रकुर्वीत न भोक्तव्यं कदाचन ॥ ७४ ॥
 कृष्णजन्मदिने यस्तु भुङ्क्ते स तु नराधमः ।
 निवसेन्नरके घोरे यावदाभूतसत्पवम् ॥ ७५ ॥
 अष्टमी रोहिणी युक्ता अर्द्धरात्रं यदा भवेत् ।
 उपोष्यतां तिथिं विद्वान् कोटियज्ञफलं लभेत् ॥ ७६ ॥
 शोभाह्नि बुधवारे चाष्टम्यां रोहिणीयुता ।
 जयन्ती सा समाख्याता लभ्यते पुण्यसंचयैः ॥ ७७ ॥

अस्यामुपोष्य यत्पापं लोकः कोटिभवोद्भवम् ।
 विमुच्य निवसेद्विप्र वैकुण्ठे विरजः पुरे ॥ ७८ ॥
 अष्टमी नवमीविद्धा उमा माहेश्वरी तिथिः ।
 सैवोपोष्या सदा पुण्यकाक्षिणा रोहिणीं विना ॥ ७९ ॥
 परविद्धा सदा कार्या पूर्वविद्धानुवर्जयेत् ।
 अष्टमी सप्तमीविद्धा हन्यात्पुण्यं पुराकृतम् ॥ ८० ॥
 ब्रह्महत्याफलं दद्याद्धरिवैमुख्यकारणात् ।
 केवलं ऋक्षयोगेन उपवासस्तिथिं विना ॥ ८१ ॥
 न यत्र शुभकार्यं तु मुनिभिः परिनिश्चितम् ।
 परेह्निकं प्रदद्याच्च गवां कंडूतिमाचरेत् ॥ ८२ ॥
 विप्राय वेदविदुषे गाश्च दद्यात्पयस्विनी ।
 सवत्सा युवती रम्या सगुणा समलंकृता ॥ ८३ ॥
 रुक्मशृङ्गी रूप्यखुरा वस्त्रेणाच्छाद्य यत्नतः ।
 ददामि ते विप्रवर्य्यं कृष्णप्रीत्यर्थमुत्तमान् ॥ ८४ ॥
 इत्युक्ता विप्रवर्य्येभ्यो दद्याद् गाश्च सदक्षिणाः ।
 रात्रौ जागरणं कुर्यादर्चयेच्च क्रमावृतीः ॥ ८५ ॥
 स्वर्णप्रतिकृतिं कृत्वा तस्यां कृष्णं समर्चयेत् ।
 वसुदेवं देवकीं च पूर्ववत्कारयेत्तथा ॥ ८६ ॥
 सुवर्णनियमं चात्र श्रूयतां मुनिसत्तमः ।
 पलैश्चतुर्भिः गोपालं तदद्धेनाथ देवकीम् ॥ ८७ ॥
 वसुदेवं तथा कुर्यादथवा विभवावधिः ।
 ब्राह्मे मुहूर्ते उत्थाय कृत्वावश्यं प्रसन्नधीः ॥ ८८ ॥

स्नात्वा पूर्ववदाराध्य आहूय वेदपारगम् ।
 कुटुम्बिनं दरिद्रञ्च विप्रं बहुगुणान्वितम् ॥ ८९ ॥
 दत्त्वा तस्मै सुशीलाय दक्षिणामुक्तलक्षणाम् ।
 प्रीयतां कृष्ण इत्युक्त्वा उत्सृज्य कृष्णमानसाः ॥ ९० ॥
 घृतखण्डाज्यभोज्यानि ब्राह्मणेभ्यो निवेदयेत् ।
 महान्तमुत्सवं कुर्यात् प्रीतये शार्ङ्गधन्विनः ॥ ९१ ॥
 पारणञ्च प्रकुर्वीत बहुभिः सहदृष्टवात् ।
 एवं यत्कुरुते शक्त्या भक्त्या च हरितोषणम् ॥ ९२ ॥
 इह भुक्त्वा वरान्भोगान् साक्षाद्भूमिपुरन्दरः ।
 एवमाराधनादेव भक्तिः स्यात् प्रेमलक्षणा ॥ ९३ ॥
 देहान्ते विरजे लोके वैकुण्ठे हरिवच्चरेत् ।
 इति ते कथितं किञ्चिदाराधनविधिं हरेः ॥ ९४ ॥
 केवलं तव यत्नेन किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ।

॥ इति गौतमीयमहातन्त्रे एकत्रिंशोऽध्यायः ॥

अथ द्वात्रिंशोऽध्यायः

गौतम उवाच—

देवर्षे योगयुक्तात्मन् योगानुभवदर्शक ।
 सांख्ययोगविशेषज्ञ कर्मयोगनिषेवकः ॥ १ ॥
 विना योगेन सिद्धयेत कुण्डली च क्रमः प्रभो ।
 मूलपद्मे कुण्डलिनी यावन्निद्रायिता प्रभो ॥ २ ॥
 तावत् किञ्चित् सिद्धयेत मन्त्रयन्त्रार्चनादयः ।
 शिववद्विहरेल्लोके अष्टैश्वर्यसमन्वितः ॥ ३ ॥
 योगयोगान्भवेन्मुक्तिर्मन्त्रसिद्धिरखण्डिता ।
 सिद्धे मना परावाप्तिरिति शास्त्रार्थनिश्चयः ॥ ४ ॥
 तस्मात्कात्स्न्यापरं योगं कथयस्व मुनीश्वरः ।
 मुक्तात्मा येन विहरेत् स्वर्गे मर्त्ये रसातले ॥ ५ ॥
 जीवन्मुक्तश्च देहान्ते परं निर्वाणमाप्नुयात् ।

नारद उवाच—

कथयामि तव स्नेहाद्योगयोग्योऽसि गौतमः ॥ ६ ॥
 संसारोत्तारणे मुक्तिर्योगशब्देन कथ्यते ।
 योगो हि नन्दतनयो निश्चितं विद्धि गौतम ॥ ७ ॥
 न योगो नभसः पृष्ठे न भूमौ न रसातले ।
 ऐक्यं जीवात्मनोराहुर्योगं योगविशारदाः ॥ ८ ॥
 तत्प्रत्यूहाः षडाख्याता योगविघ्नकरा मुने ।
 कामक्रोधलोभमोहमदमात्सर्यसंज्ञकाः ॥ ९ ॥

योगाङ्गैरेभिर्जित्वा तान्योगिनो योगमाप्नुयुः ।
 यमनियमासनप्राणायामौ ततः परम् ॥ १० ॥
 प्रत्याहारं धारणाख्यं ध्यानं साद्धं समाधिना ।
 अष्टाङ्गान्याहुरेतानि योगिनो योगसाधने ॥ ११ ॥
 अहिंसा सत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यं दयार्जवम् ।
 क्षमाधृतिर्मिताहारः शौचं चेति यमा दश ॥ १२ ॥
 तपः संतोष आस्तिक्यं दानं देवस्य पूजनम् ।
 सिद्धान्तश्रवणं चैव ह्रीर्मतिश्च जपो हुतम् ॥ १३ ॥
 व्रतैः नियमाः प्रोक्ता योगशास्त्रविशारदैः ।
 पद्मासनं स्वस्तिकाख्यं भद्रं वज्रासनं तथा ॥ १४ ॥
 वीरासनं इति प्रोक्तं क्रमादासनपञ्चकम् ।
 उर्वोरूपरि विन्यस्य सम्यक् पादतले उभे ॥ १५ ॥
 अङ्गुष्ठौ च निवर्तनीयाद्वस्ताभ्यां व्युक्रमात्ततः ।
 पद्मासनमिति प्रोक्तं योगिनां हृदयङ्गमम् ॥ १६ ॥
 जानूर्वोरन्तरे सम्यक् कृत्वा पादतले उभे ।
 ऋजुकायो वसेद्योगी स्वस्तिकं तत्प्रचक्षते ॥ १७ ॥
 सिमिन्याः पार्श्वयो न्यस्येद् गुल्फयुग्मं सुनिश्चितम् ।
 वृषणाधः पदे पार्णिण पाणिभ्यां परिवन्धयेत् ॥ १८ ॥
 भद्रासनं समुद्दिष्टं योगिभिः परिपूजितम् ।
 उर्वोः पादौ क्रमान्यस्य जान्वोः प्रत्यङ्मुखाङ्गुलीः ॥ १९ ॥
 करौ विदध्यादाख्यातं वज्रासनमनुत्तमम् ।
 एकं पादमधः कृत्वा विन्यस्योरौ तथोत्तरम् ॥ २० ॥

२२४

गौतमीयमहातन्त्रम्

ऋजुकायो विशेष्योगी वीरासनमितीरितम् ।
 ईड्याकर्षयेद्वायुं द्वादश षोडशमात्रया ॥ २१ ॥
 धारयेत् पूरिते योगी चतुःषट्था च मात्रया ।
 सुषुम्नामध्यगं सम्यक् द्वात्रिंशन्मात्रयो शनैः ॥ २२ ॥
 नाड्या पिङ्गलया चैवं रेचयेद्योगवित्तमः ।
 प्राणायाममिमं प्राहुर्योगशास्त्रविशारदाः ॥ २३ ॥
 भूयोभूयः क्रमात्तस्य व्यत्यासेन समाचरेत् ।
 मात्रावृद्धिः क्रमेणैव सम्यक् द्वादश षोडश ॥ २४ ॥
 जपध्यानादिभिर्युक्तं सगर्भं तं विदुर्बुधाः ।
 तदपेतं विगर्भञ्च प्राणायामं परे विदुः ॥ २५ ॥
 क्रमादभ्यसतः पुंसो देहे स्वेदोद्गमोद्धमः ।
 मध्यमः कम्पसंयुक्तो भूमित्यागः परो मतः ॥ २६ ॥
 उत्तमस्य गुणावाप्तिर्यावच्छीलनमिष्यते ।
 इन्द्रियाणां विचरतां विषयेषु निरर्गलम् ॥ २७ ॥
 बलादाहरणं तेभ्यः प्रत्याहारो विधीयते ।
 अङ्गुष्ठगुल्फजानुषु सीवनीलिङ्गनाभिषु ॥ २८ ॥
 हृद्ग्रीवाकण्ठदेशेषु लम्बिकायां ततो नसि ।
 भ्रूमध्ये मस्तके मूर्द्धि द्वादशान्ते यथाविधिः ॥ २९ ॥
 धारणं प्राणमरुतो धारणेति निगद्यते ।
 समाहितेन मनसा चैतन्यान्तरवर्तिना ॥ ३० ॥
 आत्मन्यभीष्टदेवानां ध्यानं ध्यानमिहोच्यते ।
 समत्वभावना नित्यं जीवात्मपरमात्मनोः ॥ ३१ ॥

समाधिमाहुर्मुनयः प्रोक्तमष्टाङ्गलक्षणम् ।
 इत्यादिकथितं विप्र कामादिषट्कनाशनम् ॥ ३२ ॥
 इदानीं कथयेऽहं ते मन्त्रयोगमनुत्तमम् ।
 विश्वं शरीरमित्युक्तं पञ्चभूतात्मकं मनुम् ॥ ३३ ॥
 चन्द्रसूर्याग्नितेजोभिर्जीवन्नहमेक्यरूपकम् ।
 त्रिंशत्कोट्यस्तदङ्केन शरीरे नाड्यो मताः ॥ ३४ ॥
 तामु मुख्या दश प्रोक्तास्तासु तिस्रो व्यवस्थिताः ।
 प्रधाना मेरुदण्डेऽत्र चन्द्रसूर्याग्निरूपिणी ।
 शक्तिरूपा तु सा नाडी साक्षादमृतविग्रहा ॥ ३५ ॥
 दक्षिणे या पिङ्गलाख्या पुंरूपा सूर्यविग्रहा ।
 दाडिमी केसरप्रख्या विषाख्या मुनिभिः स्मृता ॥ ३६ ॥
 मेरुमध्ये स्थिता या तु मूलादाब्रह्मविग्रहा ।
 सर्वतेजोमयी सा तु योगिनां हृदयङ्गमा ॥ ३७ ॥
 तस्या मध्ये विचित्राख्या अमृतस्राविणी शुभा ।
 सर्ववेदमयी सा तु योगिनां हृदयङ्गमा ॥ ३८ ॥
 विसर्गाद्बिन्दुपर्यन्तं व्याप्य तिष्ठति तत्त्वतः ।
 मूलाधारे त्रिकोणाख्ये इच्छाज्ञानक्रियात्मके ॥ ३९ ॥
 मध्ये स्वयम्भूलिङ्गं तु कोटिसूर्यसमप्रभम् ।
 तद्ब्रह्मकामबीजं तु कलशान्तिविन्दुनादकम् ॥ ४० ॥
 तद्ब्रह्मं तु शिखाकारा कुण्डली श्यामविग्रहा ।
 कृष्णात्मिका परा सा तु कृष्णस्तस्यान्युगो न हि ॥ ४१ ॥
 तद्वाह्ये हेमवर्णाभं व श ष स चतुष्टयम् ।
 हतहेमसमप्रख्यं पद्मं तत्र विभावयेत् ॥ ४२ ॥

तदूर्ध्वेऽग्निसमप्रख्यं षड्दलं हीरकप्रभम् ।
 चादिलान्तषडर्णेन युक्तं स्वाधिष्ठानसंज्ञकम् ॥ ४३ ॥
 मूलमाधारषट्कानां मूलाधारं ततो विदुः ।
 स्वशब्देन परं लिङ्गं स्वाधिष्ठानं ततो विदुः ॥ ४४ ॥
 तदूर्ध्वे नाभिदेशे तु मणिपूरं महत्प्रभम् ।
 मेघाभं वैद्युताभञ्च बहुतेजोमयं ततः ॥ ४५ ॥
 मणिवद्भिन्नं तत्पदमं मणिपूरं तथोच्यते ।
 दशभिश्च दलैर्युक्तं डादिफान्ताक्षरावृतम् ॥ ४६ ॥
 विष्णुनाधिष्ठितं पदमं विश्वालोकाकारणम् ।
 तदूर्ध्वेऽनाहतं पदमं उद्यदादित्यसन्निभम् ॥ ४७ ॥
 कादिठान्तदलैरर्कपत्रैश्च समधिष्ठितम् ।
 तन्मध्ये बाणलिङ्गं तु सूर्यायुतसमप्रभम् ॥ ४८ ॥
 शब्दब्रह्ममयं शब्दानाहतस्तत्र दृश्यते ।
 तेनाहताख्यं पदमं तन्मुनिभिः परिकीर्त्यते ॥ ४९ ॥
 आनन्दसदनं तत्तु पुरुषेणाधिष्ठितं परम् ।
 तदूर्ध्वञ्च विशुद्धाख्यं दलषोडशपङ्कजम् ॥ ५० ॥
 स्वरैः षोडशैर्युक्तं धूम्रवर्णैर्महाप्रभम् ।
 विशुद्धिं तनुते यस्माज्जीवस्य हंसलोकनात् ॥ ५१ ॥
 आज्ञाचक्रं तदूर्ध्वे तु आत्मनाधिष्ठितं परम् ।
 आज्ञासंक्रमणं तत्र तेनाज्ञेति प्रकीर्तिता ॥ ५२ ॥
 द्विदलं ह क्ष संयुक्तं पंकजं सुमनोहरम् ।
 कैलाशाख्यं तदूर्ध्वे तु रोधिनी च तदूर्ध्वतः ॥ ५३ ॥

विशुद्धं पद्ममाख्यातमाकाशाख्यं महाद्भुतम् ।
 एवं तु कृष्णचक्राणि प्रोक्तानि तव सुव्रत ! ॥ ५४ ॥
 सहस्रारांबुजं बिन्दुं स्थानं तदूर्ध्वमीरितम् ।
 इत्येतत् कथितं सर्वं योगमार्गमनुत्तमम् ॥ ५५ ॥
 आदौ पूरकयोगेन स्वाधारे योजयेन्मनः ।
 गुदमेढ्रान्तरे शक्तिं तां मार्गं च प्रवर्धयेत् ॥ ५६ ॥
 लिङ्गभेदाक्रमेणैव बिन्दुचक्रं च प्रापयेत् ।
 शम्भुना तां परां शक्तिमेकीभावं विचिन्तयेत् ॥ ५७ ॥
 तत्रोत्थितामृतं बहुद्रुतं लाक्षारसोपमम् ।
 पाययित्वा च तां शक्तिं कृष्णाख्यां योगिसिद्धिदाम् ॥ ५८ ॥
 षट्चक्रदेवतास्तत्र संतर्प्यामृतधारया ।
 आनयेत्तेन मार्गेण मूलाधारं पुनः सुधीः ॥ ५९ ॥
 एवमभ्यर्च्यमानस्य अहन्यहनि निश्चयम् ।
 जरामरणदुःखाद्यैर्मुच्यते भवबन्धनात् ॥ ६० ॥
 पूर्वोक्त दूषिता मन्त्राः सर्वे शुध्यन्ति नान्यथा ।
 ये गुणाः सन्ति देवस्य पञ्चकृत्य विधायिनः ॥ ६१ ॥
 ते गुणाः साधकवरे भवन्त्येव न चान्यथा ।
 इत्येतत्कथितं विप्र वायोर्धारणमुत्तमम् ॥ ६२ ॥
 इदानीं धारणाख्यं तु शृणुष्ववावहितो मया ।
 दिक्कालाद्यनवच्छिन्ने कृष्णे चेतो निधाय च ॥ ६३ ॥
 तन्मयो भवति क्षिप्रं जीवन्नहमैक्य योजनात् ।
 अथवा समलं चेतो यदि क्षिप्रं न सिद्ध्यति ॥ ६४ ॥

तदावयवयोगेन योगी योगान्समभ्यसेत् ।
 पादाम्भोजे मनोदध्यान् स्वकिञ्जल्क चित्रिते ॥ ६५ ॥
 जंघा युग्मे तथारामकदलीका सुशोभिते ।
 उरु द्वे ये मत्तहस्तिकरदण्डसमप्रभे ॥ ६६ ॥
 गंगावर्तगभीरे तु नाभौ सिद्धिधविले ततः ।
 उदरे वक्षसि तथाहारश्रीवत्सकौस्तुभे ॥ ६७ ॥
 पूर्ण चन्द्रायुतप्रख्ये ललाटे चारु कुन्तले ।
 शंख चक्र गदाम्भोज दोर्दण्ड परिमण्डिते ॥ ६८ ॥
 सहस्रादित्यसंकाशि किरीटे कुण्डलद्वये ।
 स्थानस्थान जयान्मन्त्री विशुद्धिः शुद्धचेतसा ॥ ६९ ॥
 मनो निवेश्य कृष्णे वै तन्मयो भवति ध्रुवम् ।
 यावन्मनोलयं याति कृष्णे स्वात्मनि चिन्मये ॥ ७० ॥
 तावदिष्टमनुर्मन्त्री जप होमैः समभ्यसेत् ।
 अतः परं न किञ्चिच्चकृत्यमस्ति यतो हरिः ॥ ७१ ॥
 विदिते परतत्त्वे तु समस्तैर्नियमैरलम् ।
 तालवृन्तेन किं कार्यं लब्धे मलयमारुते ॥ ७२ ॥
 मन्त्राभ्यासेन योगेन ज्ञेयं ज्ञानाय कल्पते ।
 न योगेन विना मन्त्रो न मन्त्रेण विना हि सः ॥ ७३ ॥
 द्वयोरभ्यास योगो हि ब्रह्म संसिद्धिकारणम् ।
 तमः परीवृते गेहे घटो दीपेन दृश्यते ॥ ७४ ॥
 एवं मायावृतो ह्यात्मा मनुनागोचरीकृतः ।
 एवं ते...कथितं ब्रह्मन् मन्त्रयोगमनुत्तमम् ॥ ७५ ॥

दुर्लभं विषयासक्तैः सुलभं त्वादृशमपि ।
 अथापरं प्रवक्ष्यामि समाधिभवनाशनम् ॥ ७६ ॥
 समाधिः संविदुत्पत्तिः परं जीवैक्यतां प्रति ।
 यदि जीवः पराङ्मुखः कार्यतामेति सुव्रत ! ॥ ७७ ॥
 अचित्तं प्रसज्येत घटवत्पण्डितोत्तमः ।
 विनाशित्व भयं चैव द्वितीयाद्वा इति श्रुतिः ॥ ७८ ॥
 नित्यसर्वगतो ह्यात्मा कूटस्थो दोषवर्जितः ।
 एकः संभिद्यते भ्रान्त्या मायया न स्वरूपतः ॥ ७९ ॥
 तस्माद्वैतं नामवास्ति न प्रपञ्चो न संसृतिः ।
 यथाकाशो घटाकाशो महाकाश इतीरिताः ॥ ८० ॥
 तथा भ्रान्तिर्द्विधा प्रोक्ता ह्यात्मा जीवेश्वरात्मना ।
 नाहं देहो न च प्राणो नेन्द्रियाणि तथैव च ॥ ८१ ॥
 न मनो वै न बुद्धिश्च नैव चित्तमहं कृतिः ।
 नाहं पृथ्वी न सलिलो न च वह्निस्तथानिलः ॥ ८२ ॥
 नचाकाशो न शब्दश्च न च स्पर्शस्तथारसः ।
 नहि गन्धो न रूपञ्च न मायाहं ससंसृतिः ॥ ८३ ॥
 सदा साक्षी स्वरूपत्वात् कृष्णएवास्मि केवलः ।
 इति धार्यं मुनिश्रेष्ठ स समाधिरिहोच्यते ॥ ८४ ॥
 अथवा पञ्चभूतेभ्यो जातमण्डं महामुने ।
 भूतमात्रं तथा दग्ध्वा विवेकेनैव वह्निना ॥ ८५ ॥
 पुनः स्थूलानि भूतानि सूक्ष्म भूतात्मना तथा ।
 विलाप्यैव विवेकेन ततस्तान्यपि बुद्धिमान् ॥ ८६ ॥

माया मात्रं तथा दग्ध्वा माया च प्रत्यगात्मना ।
 सो हं कृष्णो न संसारी नमतोन्यत् कदाचन ॥ ८७ ॥
 इति विधातत्वमात्मानं स समाधिप्रकीर्तितः
 अथवा योगिनां श्रेष्ठः कृष्णः प्राणवमीक्षयेत् ॥ ८८ ॥
 पञ्चवर्णात्मना विद्यात् ककारादि क्रमेण तु ।
 अनिरुद्धं ककारं तु विश्वाख्यः स्थूलविग्रहः ॥ ८९ ॥
 प्रद्युम्नाख्यो सकारेण अन्तःकरणवृत्तयः ।
 अन्तःकरणवृत्त्या तु प्रद्युम्नस्तैजसात्मकः ॥ ९० ॥
 समाधौ तु स्वरूपोऽसौ तुरीयस्वर एव हि ।
 तुरीयांशो वासुदेवो चिदात्मा ब्रह्मकेवलम् ॥ ९१ ॥
 प्राज्ञात्मानं वदन्त्येके एकेऽपि ब्रह्मकेवलम् ।
 जीवमीश्वरभावेन विद्यात्सोहमिति ध्रुवम् ॥ ९२ ॥
 एषा बुद्धिश्च विद्वद्भिः समाधिरिति कीर्तितः ।
 यथा फेनतरंगादि समुद्रादुत्थितं पुनः ॥ ९३ ॥
 समुद्रे लीयते यद्वज्जगदात्मनि लीयते ।
 तस्मान्मनः पृथक् नास्ति जगन्माया च सर्वदा ॥ ९४ ॥
 इति बुद्धिः समाधिः स्यात् स समाधिरिहोच्यते ।
 यस्यैव परमात्मायं प्रत्यग्रतः प्रकाशितः ॥ ९५ ॥
 स याति परं भावं स्वयं साक्षात्परामृतम् ।
 यदा मनसि चैतन्यं भाति सर्वत्र सर्वदा ॥ ९६ ॥
 योगिनो व्यवधानेन तदा संपद्यते स्वयम् ।
 यदा सर्वाणि भूतानि स्वात्मन्येवाभिपश्यति ॥ ९७ ॥

सर्वभूतेषु चात्मानं ब्रह्म संपद्यते तदा ।
 यदा सर्वाणि भूतानि समाधिस्थानपश्यति ॥ ९८ ॥
 एकीभूतः परेणासौ तदा भवति केवलम् ।
 यदा जन्मजरादुःखव्याधिनामेव भेषजम् ॥ ९९ ॥
 केवलं ब्रह्मविज्ञानं जायतेऽसौ तदा हरिः ।
 तस्माद्विज्ञानतो मुक्तिर्नान्यथा भवकोटिभिः ॥ १०० ॥
 कर्मसाध्यस्य नित्यत्वं केचिद्वदन्ति तान्त्रिकाः ।
 ज्ञानं वेदान्तविज्ञानमज्ञानमितरं पुनः ॥ १०१ ॥
 अहो ज्ञानस्य माहात्म्यं मणवक्तुं न शक्यते ।
 यथा वह्निर्महादीप्तः शुष्कमात्रं निर्दहेत् ॥ १०२ ॥
 तथा शुभाशुभं कर्म ज्ञानाग्निर्दहति क्षणात् ।
 पद्मपत्रं यथातोयैः स्वल्पैरपि न लिप्यते ॥ १०३ ॥
 तथा शब्दादिभिर्ज्ञानी विषयेर्नहि लिप्यते ।
 मन्त्रौषधिवलैर्यद्वज्जीयते भक्षितं विषम् ॥ १०४ ॥
 तद्वत्सर्वाणि पापानि जीर्यन्ते ज्ञानिनः क्षणात् ।
 बहुनोक्तेन किं सर्वं संग्रहेणोपपादितम् ॥ १०५ ॥
 श्रद्धया गुरुभक्त्या च विद्विक्कैवल्यसंग्रहम् ।
 देहाभिमाने गलिते विदिते परमात्मनि ॥ १०६ ॥
 यत्र यत्र मनो याति तत्र तत्र समाधयः ।
 अहं कृष्णो न चान्योऽस्मि मुक्तोऽहमिति भावयेत् ॥ १०७ ॥
 सच्चिदानन्दरूपोऽहं नित्यमुक्तस्वभाववान् ।
 त्वमेवाहमहं त्वं च सच्चिन्मात्रवपुर्भवान् ॥ १०८ ॥

आवयोरन्तरं कृष्ण नश्यत्वाज्ञावलात्तव ।
 एवं समाधियुक्तो यः ससमानाय कल्पते ॥१०९॥
 सदाकृष्णोऽहमित्युक्तो स्वेच्छया विहरेद्यतिः ।
 लिप्यते न च पापेन वध्यते न च कर्मणा ॥११०॥
 यथाग्निनाद्भुतं स्वर्णमालिन्यं दहति क्षणात् ।
 तथा कृष्णापितात्मासौ कर्मभिर्न च वध्यते ॥१११॥
 आत्मस्थां देवतां त्यक्त्वा वहिर्वेवं विचिन्वते ।
 करस्थं कौस्तुभं त्यक्त्वा भ्रमते काञ्चतृष्णया ॥११२॥
 एतत्तु कथितं ब्रह्मन् ब्रह्मप्राप्ति निदर्शनम् ।
 विज्ञाय गुरुतो भक्त्या संसारगरलं तरेत् ॥११३॥
 यत्र यत्र मृतश्चायं श्मशाने श्वपचालये ।
 ब्रह्मविद् ब्रह्मभूयाय कल्पते नान्यथा मुने ॥११४॥
 इति विज्ञाय विधिना ज्ञानविज्ञानलोकनः ।
 आनन्दः शेष संदर्शी विहरेत्काश्यपीमिमाम् ॥११५॥
 अपक्वयोगी यदि चेत् भ्रियते ज्ञान मार्गतः ।
 मन्त्रेण तस्य विधिवत् कुर्यात्तत्सांपरायिकम् ॥११६॥
 प्रतिमा तस्य यत्नेन कल्पयेत् पटकेन तु ।
 त्रिरात्रे दशरात्रे वा कृष्णं सर्वोपचारकैः ॥११७॥
 विधिज्ञः पूजयन्भक्त्या तन्मन्त्रेण च साधकः ।
 गुरुभिश्चैकतां नीत्वा कृष्णं चैकात्मतां नयेत् ॥११८॥
 जीवन्मुक्तिक्रिया ह्येषा प्रेतत्वादि विमोक्षणे ।
 कुर्यात्तत् कृष्णभूतोऽसौ जायते नान्यथा मुने ॥११९॥

अन्नं दद्यात्सात्वतेभ्यो बहुमानपुरःसरम् ।
 क्षीरैश्च भक्षभोज्यैश्च वस्त्रालङ्कारणादिभिः ॥१२०॥
 एतत्ते कथितं तन्त्रं सर्वतन्त्रोत्तमोत्तमम् ।
 अस्य विज्ञानमात्रेण कृष्णात्मैक्यं समश्नुते ॥१२१॥
 न प्रकाशयामिदं तन्त्रं न देयं यस्य कस्यचित् ।
 मन्त्राः पराङ्मुखा यान्ति आपदश्च पदे पदे ॥१२२॥
 इह लोके च दारिद्र्यं परेऽपि पशुतां व्रजेत् ।
 यद्गृहे विद्यते ग्रन्थं लिखितं तस्य वेश्मनि ॥१२३॥
 कमलापि स्थिरा भूत्वा कृष्णेन सह मोदते ।
 इत्येव कथितं ग्रन्थं मया ते मुनिसत्तम ! ॥१२४॥
 अस्यालोकनतश्चित्ते कृष्णात्मा संप्रसीदति ॥१२५॥

॥ इति श्रीगौतमीये महातन्त्रे सर्वतन्त्रोत्तमे द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥

पाठ भेदाः

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
कदाचिद्गौतमो मुनिः	१	१
क्रियावश्य	"	१
प्रणिः	"	१
सौरेषु	"	११
वसु	"	१९
श्राण्यो	"	१९
मन्त्रिणो	"	२०
देव	२	१
भिःकृतम्	"	२
न्त्र	"	२
दी न नु	"	२
स्वरान्वितः	"	३
पार्श्वे भूय्यंस्वरयुतः	"	३
मांस	"	४
पभूय्यं	"	४
परापर	"	५
सांगयासान्तं	"	६
कः	"	६
तु या	"	७
स्यो	"	११
अ	"	१४
गिरः	"	१५

२

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
को	२	१७
ज	"	१४
कः	"	१४
प्रथमा गिराः	"	१९
दाहनं	"	२०
सः	"	२१
प्रोक्तः सः कृष्णाख्य ईश्वरः	"	२१
सर्वं	"	२२
वेत्ता	"	२४
गुप्त	"	२४
वात्तु	"	२५
प्रोक्तः	"	२५
रितिस्मृतं	"	२६
के चास्य	"	२४
न्यास स	"	२४
परिकीर्तितः	"	२४

सर्ववेदव्यापकत्वाद्विराडिति निगद्यते ।

सर्वेषामेव मन्त्राणां छन्दसां छन्द उच्यते ॥

अक्षरत्वात्परत्वाच्च मुखे छन्दः प्रकीर्तितः ।

विनियोगोऽस्य मन्त्रस्य पुरुषार्थचतुष्टये ॥

क्त	२	२४
ता	"	३१
नां	"	३२
च	"	३३
त्वावेक	"	३४

पाठ भेदाः

३

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
साः	२	३४
न्यस्य	"	३५
द्व	"	३६
तयो	"	३७
च्योत्	"	३७
कं	"	४१
च्यते	"	४३
उदुर्वोर्ध्वतालत्रितय	"	४४
इज्य	"	४५
वम्मं	"	४७
ऽगंस्य	"	४८
निवेश	"	५०
यंनर	"	५३

मन्त्रराजं परास्परं । अष्टादशाणं-
-मन्त्रस्तु गुह्याद् गुह्यतरः स्मृतः ।
तं मन्त्रं श्रोतुमिच्छामि-

वासी	२	५३
षः यः	"	५४
रं	"	५७
ष	"	६०
स्यार्थं	"	६६
सुब	"	७५

क्तेर्वर्णैः षड्भिरलंकृतैः ।

मणिपूरे दशबले नीलजीमूतस-

न्निभे । डाबिफान्तदलयुंक्तेः

बिन्दूदभासितमस्तकैः ॥ " ७६

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
ठा	२	७७
हिमनिभे सर्ववर्णविभूषिते	"	७९
पर	"	८०
सो	"	८६
त्वथ	"	८६
भु	"	८७
नं	"	९४
बलानुजपरायणे । बालस्य- सूक्ष्मयायुक्तो वृषघ्नः सन्ध्य- यायुतः । वृषश्च प्रज्ञयायुक्तो ।	"	१०३
राय गोपीशागोपी च राय चं शं रायं कुचं । सं कुचं पं राय कुञ्चं दक्षिणोष्कर्वायक्रमात् ।	"	१०४
आदौ धातून् पुरस्कृत्य मूर्तिशक्त्योरनन्तरं । स्वदेहे- विरमेत्तदात्मानन्दो नमोन्तकं ।		
त्वगसृग्मांसमेदोऽस्थिमज्जशुक्र- पुरस्सरं । प्राणः शक्तिश्च कोपश्च- तथान्ये चैव धातवः ॥	"	१०९
ति	"	११५
पं	"	११५
नं बीजं श्रोत्र	"	११५
धं	"	११५
त्मने	"	११६
थं	"	११६
	"	११७

पाठ भेदाः

५

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
षं	२	१२७
यं	"	१२८
लं	"	१२८
रं	"	१२९
निवृत्ति	"	१२९
चेत्तत्र	"	१३१
नि	"	१३८
प्राणायामो मोमतो बुधैः । निगर्भश्च प्राणायामो, प्राणायामान्तरं तत्त्वं प्राणायामात्परं तपः ।	"	१४२
संजप्त्वा	"	१४९
शेषन्तथै	"	१५३
दक्षांशे दक्षिणकरी	"	१५५
मान्वये	"	१५५
ऐश्वर्यं च तथा न्यसेत्	"	१५५
स्थं	"	१६९
मार्गो	"	१७०
त्मान्ते च संयुतं । वदेद्योगपदं	"	१७३
योगपद्मपीठात्मने मनुः	"	१७३
स्मृतः	३	१
चन्द्रा	"	२
ककम्	"	३
स्य संयुतं	"	५
माधव हृदये नैव मित्रेण सह- योजयेत्	"	५

पाठांतर	अध्याय	श्लोक संख्या
ठा	२	७७
हिमनिभे सर्ववर्णविभूषिते	"	७९
पर	"	८०
सो	"	८६
त्वथ	"	८६
भु	"	८७
नं	"	९४
बलानुजपरायणे । बालस्य- सूक्ष्मयायुक्तो वृषघ्नः सन्ध्य- यायुतः । वृषश्च प्रज्ञयायुक्तो ।	"	१०३
राय गोपीशागोपी च राय चं शं रायं कुचं । सं कुचं पं राय कुञ्चं दक्षिणोष्कर्वयक्रमात् ।	"	१०४
आदौ धातून् पुरस्कृत्य मूर्तिशक्त्योरनन्तरं । स्वदेहे- विरमेत्तदात्मानन्दो नमोत्तकं ।	"	
त्वगसृग्मांसमेदोऽस्थिमज्जशुक्र- पुरस्सरं । प्राणः शक्तिश्च कोपश्च- तथान्ये चैव धातवः ॥	"	
ति	"	१०९
पं	"	११५
नं बीजं श्रोत्र	"	११५
धं	"	११५
त्मने	"	११६
थं	"	११६
	"	११७

पाठ भेदाः

५

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
षं	२	१२७
यं	"	१२८
लं	"	१२८
रं	"	१२९
निवृत्ति	"	१२९
चेत्तत्र	"	१३१
नि	"	१३८
प्राणायामो मीमत्तो बुधैः । निगर्भश्च प्राणायामो, प्राणायामान्तरं तत्त्वं प्राणायामात्परं तपः ।	"	१४२
संजप्त्वा	"	१४९
शेषन्तथै	"	१५३
दक्षांशे दक्षिणकरो	"	१५५
मान्वये	"	१५५
ऐश्वर्यं च तथा न्यसेत्	"	१५५
स्थं	"	१६९
मार्गो	"	१७०
त्मान्ते च संयुतं । वदेद्योगपदं	"	
योगपद्विपीठात्मने मनुः	"	१७३
स्मृतः	३	१
चन्द्रा	"	२
ककम्	"	३
स्य संयुतं	"	५
माधव हृदये नैव मित्रेण सह- योजयेत्	"	५

६

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
दक्षगले	३	९
न्यसद्विषुसुतायुतं । दामोदरनाथे-	„	
न्द्रेण वामपार्श्वे न्यसेत्सुधीः ।		
भुजान्ते वासुदेवश्च पुलासह		
प्रविन्यसेत् । कक्षदेशेऽनिरुद्धं		
तं न्यसेत् च विन्यसेत् । पृष्ठ	„	९
देशे च प्रद्युम्नं त्वष्टा सह प्रविन्यसेत् ॥		
र्णमन्त्रवरं	,	१०
भवेत्साक्षादुयायितस्तस्य	„	१२
तेजसा	„	१२
त्रिमातृकं समुधृत्य नमो भगवते		
लिखेत् । वासुदेवं चतुर्थ्यं च	„	१२
सिद्धः	„	१३
चं	„	१५
कपाले	„	१६
चा	„	१७
च ततः प्राच्या	„	१७
शिरोरेख्यास्य च कण्ठके । हृदद्वाद्वक		
मूलर्लिङ्गं जातु प्रपपत्सु विन्यसेत् ।		
श्रोगणं “शयोन्यस्येतत्रयो पार्श्वयोस्तथा		
किकयोद्योस्तथान्यसेत्		
मन्त्रवर्णानि यथाक्रमात् ।		
जातु जंघाघ्नियुगलेरथ		
वर्णान् प्रविन्यसेत् ।	„	१८
भूति	„	२०
दशार्णशीघ्र सिद्धये	,	२१
पञ्च तत्त्वकः	„	२१

पाठ भेदाः

७

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
ध्र	३	२३
त्रयं । प्त्या ।	"	२३
विशाल धीः	"	२५
वच	"	२५
वि	"	२६
न्तं तु ततः	"	२६
ताम्	४	४
षि	"	६
व्यसन्मुक्तमुक्ताल्लिफलराजि	"	९
रत्नप्रदीपावलिभिरन्तरेनोपशोभितम्	"	११
षि	"	११
सु	"	१२
इन्द्रनीलसमोमेघनवेन्दीवरसुन्दरम् ।	"	१५
भाव	"	२५
नाग	"	३३
सुवेष्टित	"	३३
पर	"	३४
सन्धर्त	५	७
सन्मनः सत् सुदान्तश्च	"	८
षट् चक्र भेदकुशल षडध्वज्ञान	"	८
पारगः ।	"	१२
म्नाय	"	१३
कुशली गति	५	१९
त्रादि	"	१९
पुनर्वसु	११	३०
१६		

८

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
ज्येष्ठो	"	३१
शल्या	"	४१
तत् प्रनपि भजेन्मन्त्री चतुः-	"	
षष्टिपदं यथा ।	"	४६
च	"	५१
तमः	"	५२
शुक्र	"	५३
द्वौ	"	५५
म	"	६०
अर्थ	"	६१
पुष्पादिषु	"	६२
दीन्	"	६३
वेदिकां	६	५
मातां	"	८
कुण्ड	"	२२
चतुरसाः	"	२३
कारं बिलं	"	२७
कुण्डं	"	२९
नियोगश्च प्रयत्नतः	"	३२
तत् त्रिभागांगुलि मुखे-	"	
विस्तृतानि प्रकल्पयेत्	"	३८
पञ्चमुख्य	"	३९
अ २ । वरोपि ।	"	३९
वा	"	४५
लाजा	"	४६

पाठ भेदाः

९

पाठान्तर

अध्याय श्लोक संख्या

अष्टम्यां मातृकाभ्यश्च छागे

मेषैश्च पादीभिः ।

मीनैस्तथा च मधुभिराहरे

त्वलिमुत्तमम् । तिलोदनश्च

हृद्यैर्नवम्यामुत्सृजेद् बलिम्

६

५०

णाः

॥

५४

खण्डघटे

॥

५५

चण्ड ताण्डवं

॥

५८

प्री

७

३

कृते न्यं

॥

६

शुक्लाम्बरधरं श्रीमच्छुभ्रमाल्या

नुलेपनं । वामोरो वं ह शक्त्या च

युक्तं कृष्णाख्यमव्ययम्

॥

८

अखण्डमण्डलाकारं व्याप्तं येन

चराचरं । तत्पदं दर्शितं येन

तस्मै श्रीगुरवे नमः ।

॥

११

रो

॥

१३

षट्चक्रं च

॥

१३

तेन रेचक

॥

१५

चा

॥

१९

लं

॥

२५

सं

॥

२५

गुरुणामुपदेशेन

॥

२६

त्य

॥

२६

पाश्वर्ोस्थिते

लोपरि समुरीरयेत्

॥

२७

१०

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
स्त्र	७	२७
पं निष्कृन्तति	"	२८
त्रीमष्टोत्तर	"	३०
प्रोच्य	"	३१
स्व	"	३५
परि	"	४४
युगान्त	"	४७
स्वकां तनुं	"	४८
जो	"	५०
कोटिशताधिकं	"	५०
गं	"	५३
ततः संक्षेपतोदेवान्		
मनुष्यान्स्तर्पयेत् पितृन्	"	६४
दुरणं	६	२
धनः	,	६
विष्णुकालात्मकण्ठात्मा ततः		
पूर्वमुखो भवेत्	"	१९
ऋजुकायोप		
विशेद्योगी स्वस्तिकं च प्रवक्ष्यते ।		
मंगलांकुरपत्राणि चतुर्दिक्षुवि-		
वेशयेत्	"	२३
त्रयं	"	२४
ष	"	३३
अंगुलात् । णि । सन्ध्यगुं । लं ।	"	४२
तद्बहिः	"	४५
माला	"	४८

पाठ भेदाः

११

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
च तत्त्वज्ञो	४	५०
देवतामन्यामर्चयेद्	"	५१
चान्तं	"	५२
राश्य	"	५४
क्रमेद	"	५४
वर्णा	"	५५
पासीत्	"	५५
दलोद्भवं	"	५७
रुण वर्णानि चान्तरं	४	५९
पूरितं	"	५९
पीठा	"	६१
द्वगे	९	१
नं । गमि	"	३
पूजा	"	५
नं०	"	१६
सुधीः	"	३४
भूत	"	३६
जन्म	"	३७
सिद्धये	"	३८
द्य	"	३८
तमः	"	३९
भूत.	"	४०
रन्या तथा च	"	४०
तत्त्व न्यासंततः कुर्यात्प्राणावामं		
ततः परं । तत्त्वन्यासं ततः कृत्वा		
दशतत्त्वं तथा चरेद्		
वामाग्रे	"	४१

१२

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
परिपूजयेत्	"	४५
खं बं	"	४६
ङं नं	"	४७
धं तथा छं दं	"	४८
ठं	"	४९
प्रणवादिनमोन्तेन चतुर्थ्या पूजयेदिमाः	"	५०
स्व	"	५४
खं	"	७१
भूतैरपि	"	७४
वनमालां	९	७६
न्तैर । प्र ।	"	७७
समन्वितं	"	८३
सु	"	९१
माणिक्य	"	९५
सह	"	१०३
पय	"	११२
त्र्य । सं० ।	"	११३
देन	"	११५
के	"	११७
ट्य	"	१२०
क्ष	"	१२२
वनमालां	"	१३४
यत	१०	१
ल्या	"	२
व उन्मन्याः	"	५

पाठ भेदाः

१३

पाठान्तरं	अ० सं०	श्लोक सं०
ध्वि मे	१०	७
वामदक्षानुष्ठ	"	७
द्वयमुष्टिः	"	१०
व्युक्ता । त्र ।	"	१०
इहागत्य ततो वदेत्	"	११
वदेदिति ततो मन्त्री	"	११
पूज । सायुज्य ।	"	१७
यन्त्र	"	२०
एतद्	"	२३
देव	"	२५
पुष्ण	"	२६
नं निष्फ	"	२८
द्धाय । ल्प ।	"	४१
वै द	१०	४२
तुष्ट्यथं	"	४४
न्व	"	५५
यप्र	"	५८
सौरभ्यपूर्णानन्द जगद्गुरोः	"	५९
तौ	"	६०
न्धकं	"	६२
गणनायकः	"	६९
व्यां हंस	"	६९
काम	"	७०
स्तथा	"	८६
पूर्णकरा वामे	"	९१

१४

गौतमीयहातन्त्रम्

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
वि । णान्विता	१०	९२
पीताम्बर परीधाना देवापितं मनोमुखाः । तद्बहिर्वसुदेवं च यशोदां देवकीं पुनः । वसुदेवो हेमगिरो वराभयकरस्थितः । देवकीश्यामसुभगासर्वा-		
भरण शोभिता ।	"	९२
सर्वाभरणदीप्तां च रोहिणीं च यजेत्तथा । नन्दं गौरं समभ्य- र्च्य सर्वाभरणभूषितम् ।	"	९४
हाला । हलवन्तं	,	९५
र्व । गोपीः	"	९६
क्षं	"	९७
चतुर्दिक्षु । प्र ।	"	९९
मेय य	"	१०३
श	"	१०५
यः	"	११५
चिन्ता	"	११५
यातिहरेः परं	"	११५
तत्	"	१२०
ॐ	"	१३४
ति मनुनाऽमुना	,	१३४
युक्तो	"	१६७
शिष्टवामांगुलीकृत्वा उपरिष्ठात्समाहितः । आपीड्य मध्यमांगुष्ठं तेन पाणि तलेन वै । (तदग्रं पीडयित्वा तु दक्षिणांगुलिभिर्हठम् ।	,	१७०

पाठ भेदाः

१५

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं
ताश्च	१०	१७०
ध्वाऽबुध्वा	"	१७१
कनिष्ठेन	"	१७५
अंगुष्ठ	"	१७५
तर्जन्या मध्यमा तथा वामानामां च बह्वीयाद्द्वान्दीनां- गुष्ठ मूलके । अंगुष्ठमध्यमे वामे संयोज्या सतला परा । चतस्रोऽंगुलि संलग्ना मुद्राकौस्तुभसंज्ञिता ।	"	१७४
समं	"	१७२
कृत्वेतौ करतले अंतरांजलि संयुते । अन्योन्यमतिसंलग्ने गुष्ठोत्तर समीहिते ॥ कथिता कूर्ममुद्रेयं सर्वतन्त्रेषु गोपिता ।	"	१७२
भद्र	११	४
तः	"	१४
लोचनां	"	१६
शिवे	"	२०
नः	"	२५
द्वयं	"	२७
स्याद्विश्वमुखो	११	२९
थ	"	३४
स्थ	"	३५
भ्र । णमतेकाः	"	३७
ममस	"	३७
चतुर्भुजं द्विशिरसं हव्यकव्य द्विनासिकं । कमण्डलुतालवृतं शक्तिस्वस्तिकधारिणं ॥	"	३४
समृद्धि	"	४९
ये न्याय	"	४९

१६

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अध्याय	श्लोक संख्या
वि	"	५२
पुनर्व्याहृतिभिर्हुत्वाजिह्वांगमूर्तितो हुनेत् ।		
वैश्वानरेण भातिमा त्रिणां जुहुयादगुरुः य	"	५३
मनुना	"	५४
तीः	"	६१
तिलेनाज्येन जुहुयात्सहस्रादियथाविधिः ।	"	६२
विधिः	"	६४
अवतार्य ततो विद्वान् भागत्रयमथार्चयेत् ।		
भागमेकं समादाय नित्यहोमं समाचरेत् ॥		
कुण्डे वा स्थण्डिले मन्त्री अथवा शोधिते तथा		
एवहस्तमिते भूमौ कुशपुष्पाम्बु सेचिते ।		
बर्हि तत्र समाधाय जातवेदमनुं जपेत् ।		
व्याहृतिभिस्तथा हुत्वा कृष्णमावाह्यभक्तितः ।		
गन्धार्दिभिः समभ्यर्च्य मूलेन पञ्चविंशतिः ।		
आहुतीर्जुहुयान्मन्त्री षडङ्गं होममाचरेत् ।		
होमाङ्गं च ततो हुत्वा नमस्कृत्य च मन्त्रविद् ।	"	६९
रोहणम्	१२	१
निन्दि	"	६
चरेभ्य	"	१२
श्चैव	"	१२
य	"	१३
च	"	१४
ला । मे विश्वं	१२	१६
भरणीकृत्तिकापाददेवताभ्यः सर्वेभ्यः-		
भूतेभ्यो नमः । कृत्तिकत्रिपादरोहिणी-		
देवताभ्यो दिवानक्तं सर्वं नमः ।	"	१७
पूर्वाधं	"	१८

पाठ भेदाः

१७

पाठान्तर

अध्याय सं० श्लोक सं०

मृगशिरोत्तरार्धदेवताभ्यो दिवानक्तं नमः ।

आद्रा पुनर्वसुदेवताभ्यो दिवानक्तं ।

पुनर्वसुपादपुष्पदेवताभ्यो दिवानक्तं ।

अश्लेषा देवताभ्यो दिवानसं । मघादेवताभ्यो-
दिवानक्तं ।

॥ १८

पूर्वा

॥ १८

दि

॥ १९

नुराधा

॥ २०

ज्येष्ठादेवताभ्यो

॥ २०

पूर्वादि

॥ २१

त्रिपाद

॥ २३

श्रवणादि

॥ २३

पूर्वाभाद्रत्रिपाददेवताभ्यो ।

पूर्वभाद्रपदोत्तर भाद्रपददेवताभ्योः ।

खेती देवताभ्यो ।

॥ २४

आवाहित

॥ ३०

दूरदेवता

॥ ३३

रं

॥ ३५

द्ध

॥ ३५

नः

॥ ३७

कुण्डे

॥ ३८

भूःस्वाहा

॥ ३८

भुवो वामवे । दिवेच

॥ ३९

महते

॥ ३९

पृष्ट्वा नं तं

॥ १३ ४

ट्कं

॥ ४

पाठान्तर	अध्याय सं०	श्लोक सं०
ट्क	१३	५
द्वैवतत्त्वानि चेति	"	७
शोधयाम्यमुमध्वानममुक्तस्येतिपूर्वतः ।	"	७
सिसवासद्वयीमन्त्रीयथाभूषणभूषितः ।	"	१४
ततो गुरुर्वै विरमेद्ध्यामनकृष्णमनन्मष्ठीः ।	"	१७
म्	"	१७
तत्	"	१८
भाद-	"	२७
स । यार्थ	१४	१-२
गुरवे दक्षिणां दद्याद्वित्तार्थाभक्तिं तत्परः ।		
तदर्थं वा ततो दद्याद्वथाशक्त्याथ भक्तितः ॥	"	७
स्थानजातानां	"	९
वित्तशाठ्यं न कुर्वीत कृतेऽनर्थं समावहेत्		
ला	"	९
र	"	१२
लं नाग	"	१२
ऐक्षवं वर्जयेन्मन्त्री शकं रेक्षु विवर्जितम् ।		
लवणं क्षारमम्लं च गुञ्जनं कांस्यभोजनम् ॥		
ताम्बूलं कटुभक्तञ्च दुष्टसंभाषणं तथा ।		
श्रुतिस्मृति विरोधं च जापरात्रौ विवर्जयेत् ॥	"	१३
दींश्च	"	१८
कृ	"	१८
त्र	"	२०
ग्रामे वा यदि वा वास्तौ गृहेवातं च चिन्तयेत् ।	"	२२
त्रं । येत्	"	२४
चक्रं	"	२९

पाठ भेदाः

१९

पाठान्तर	अध्याय सं०	श्लोक सं०
पीडम्	„	३२
हाः	„	३४
कुचन्दनभवामालाराज्यभोगापवर्गदा । प्रवालनिर्मिता माला सर्वसत्त्ववशङ्करी ॥ कुशग्रन्थिभवामाला धर्मवृद्धिकरीमता । तुलसी संभवा यां तु भोक्तुं वितनुते चिरात् ।	„	३९
दृशसु	„	४४
मूल	„	४५
न	„	५०
ले	„	५९
लं	„	६७
म्ना	„	६७
परि	„	६८
लः सं०	„	८०
न्त	„	८४
मनुकल्पं च	„	९०
न्या	„	९४
न कृष्णतर्जुमतः	„	९८
यत्र युक्तं द्विजौस्तुष्ट्या तत् भुङ्क्ते स्वयम् । लक्षमात्रं जपन् भक्त्या कृष्णं पश्यति चक्षुषा । वृन्दावनगतोमन्त्री द्वात्रिंशत् स्थानमन्वितः ॥ कोटि वोः । रक्तं	„	९८ १०४ १०५ १०८ ११६
गुरुमूलमिदं सर्वमित्याहुस्तन्त्रवेदिनः । मिष्टान्नं बहुसत्कार्यं भुञ्जीतबन्धुभिः सह ॥ एवं सिद्धमनुमन्त्री साधयेत्सकलेप्सितम् ।	„	११९

२०

गौतमीयमहातन्त्रम्

पठान्तर	अध्याय सं०	श्लोक सं०
प	१५ (१६)	२
मेरुपादा	"	३
तैः	"	५
तैः	"	४
स्य	"	११
समोऊजानुजङ्घाभिः सुस्तिकांघ्रियुगात्मकम् । तुङ्गरत्नमयैर्मैरंगुलीयै विराजितम् ॥ तुङ्गरत्ननाभं चित्रतुंगपादांगुलीयकम् । अनेकविधरत्नाद् यं पीताम्बरयुगावृतं । स्फुरिताधरवक्रोणशोभितं वनमालया ॥ रत्नहारैश्च सौवर्णैर्ग्रेवैयक विभूषितम् । केयूरमणिसम्बद्धराजदभुजचतुष्टयम् ॥	"	२४
वदसि	"	२९
यु	"	३१
पलं । समन्तं	"	४४
वैश्याश्च	"	४४
पुरं ।	"	४९
यामस्ति	"	५१
मा	"	५४
द	"	७०
मायास	"	७१
विराजितं	"	७५
देवकिन्नरगन्धर्वैरप्सरोभिश्च सेवितं ।	"	७६
स्त्रिरात	"	७८
पीताम्बरधरं कृष्णं पद्मपत्रायतेक्षणम् ।	"	७९
वी	"	८२

पाठ भेदाः

२१

पाठान्तर	अध्याय सं०	श्लोक सं०
सर्वदोष	"	११
क्याधिपतिर्भवेत्	१६ (१७)	२
तेऽत्रवर्णकैः	"	७
धि	"	१०
यां	"	११
रत्नौघ	"	१७
ट तत्र विन्यस्त । ताम् ।	"	१८
भुं	"	२०
ज द्वयम्	"	२१
त्रं । वा	"	२८
ततो	"	३४
बीजं	"	४५
च । तव	"	५०

श्रीमत्पदं तथा चोक्त्वा मुकुन्दचरणे ततः ।

सदेति शरणमहं प्रपद्ये स्वाहया युतः

१७ (१८) ६

बिन्दुनादसमाक्रान्तं कामराजसमुद्धरेत् ।

पवनं वीतिहोत्रस्थं महामायास्वरान्वितम् ॥

बिन्दुनादसमाक्रान्तं द्वितीयं बीजमुद्धरेत् ।

वातं वह्निसमायुक्तं चतुर्थस्वरभूषितम् ॥

इन्द्रबिन्दुसमायुक्तं तृतीयं बीजमुद्धरेत् ।

धातं पञ्चसमायुक्तं इन्दुबिन्दुसमन्वितम् ॥

" १७

रंगमूर्ध्नि स्वरसमन्वितम् ।

" १७

शिवाक्षरं

" २२

तम्

" २४

न्तीह

" २७

हारो यदि

" ३१

२२

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अध्याय सं०	श्लोक संख्या
द्वस्त	"	३७
अन्नादि	"	४०
विशन्तं	"	७५
शतं जप्त्वा	"	७६
सापनुदं	१८ (१९) २	२
कृत्वा कर्णितिलेखं	"	१२
मणि	"	३२
विलासिनी	"	३५
यत्	"	४६
वानीरतक	"	५५
केश	"	५७
कर्मा	२० (१९)	१
म्ब्या	"	३
ज्येष्ठे मासि प्रयत्नेन फलैः संपूजयेद्धरिम् ।		
आषाढे मासि विधिवत्पवित्रैरर्चयेद्धरिम् ॥	"	१५
रक्षो	"	१४
हरिम्	"	३०
भवनं भवः	"	४०
गुरोः	२० (२१)	१
साक्षाद्विष्णुर्भवेद्यतिः	"	२
तदायुधैः	"	३७
भजते	"	३९
बोधिद्रुमवले जलं	"	४४
न्मं	२१ (२२)	३
प्रियाखड्गी संसर्गी	"	१५

पाठ-भेदाः

२३

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
मनारतम्	"	३०
ऋद्विसंतति	"	४६
मर्तः	"	५६
पंचांगानि	"	५९
स्मरणात् तृणात्	"	६३
निर्गुण्डीमूलहोमेन मुच्यते बन्धनादितः	,-	६४
प	२३ (२४)	४
य	१४	१४
ङ्कु	"	१७
या	"	२५

वासुदेवं संकर्षणं प्रद्युम्नं चानिरुद्धकम् ।

दिग्दलेषसमभ्यर्च्य रविरास्यविदिग्दले ॥

सरस्वतीं तथा लक्ष्मीं रतिं प्रीतिमनन्तरम् ।

अष्टदिक्षुलोकपालान्तदस्त्राण्य तद्बहिः ॥

एवमभ्यर्च्यविधिवत्साधयेच्च यथेप्सितम् ।

विशत्यर्णोदितान् विप्र प्रयोगानपि साधयेत् ॥

स्त्वपरो मनुः " ३१

नहैश्वर्यं " ३३

प्त । अपश्यत् " ३५

वेष्टितम् " ३७

र । प्रियाः " ४६

राण्डके " ५०

कामदेवाय संप्रोक्ष्य पुष्पबाणायशब्दतः । " ५५

धीमहीति ततः प्रोच्य तन्नोऽनंगं प्रचोदयात्

२४

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
स्वं	२३ (२४)	५४
मे	"	५९
वशं कुरु युगं	"	६०
ब्रह्मातेजश्च	"	७७
य	"	८०
भामुक्त	२४ (२५)	६
न्याय	"	८
संप्लु	"	९
धी	"	११

पीताम्बरयुगावृतं । श्रीवत्सलांछितोरस्कं-
 किशोरं श्यामविग्रहं । दोभ्यां वेणुं वादयन्तं
 भुक्तैकगुरुं परं । एवं ध्यात्वा मनुवरं लक्षमेकं
 जपेत्ततः । तिलैश्च स्वादुयुक्तैश्च जुहुयाद्-
 तद्दशांशतः । दशाक्षरोदिते पीठे पूजयेत्-
 द्विघानतः । एवं चिन्तयेन्मन्त्री भोगमुक्त्योः -
 सभाजनं बिल्वपत्रायुतं हुत्वा सर्वकामान्-
 प्रसाधयेत् । अष्टोत्तरशतं जप्त्वा सभायां विजया-
 भवेत् । सर्वलोकैकसुभगः सर्वैश्वर्यसमन्वितः ।
 देहान्ते तत्पदं याति गत्वा स न निवर्तते ।
 पदं डेतं श्यामलांगपदं तथा । अमृतं मुखपूतं च-
 मांसं चैव वपुस्तथा । देशाक्षरः स प्रोक्तो मनुः सर्व-
 समृद्धिदः । नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तः छन्दोऽनुष्टुप्-
 उदीरितं । देवता बालकृष्णोऽस्य मुनिभिः संप्रकी-
 र्तिताः । कल्पयेत्पूर्ववन्मन्त्र्या चक्राद्यैर्दिगपंचकम् ।
 अतसी कुसुमश्यामं शंखचक्रलसत्करं । दोभ्यां

पाठ-भेदाः

२५

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
वेणुं वादयन्तं पीताम्बरयुगावृतं । नानालंका- रसुभगं तारहारसमन्वितम् ।		
ज्यैर	२४ (२५)	१९
त्रं । तथा । न्तं । कृष्णाय तदनन्तरं ।	"	२०
द.	"	२३
हाम	"	२४
पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
त्र	२४ (२५)	२६
भवेत्	"	३८
धा	२५ (२६)	७
प	"	८
गोष्ठे प्रति	"	१५
द्वारदेशे रप्तपीठे	"	१७
दंचित	"	२१
हुंफट् नमः	"	२३
बृ	"	३३
प	"	५७
अथवा चेन्द्र	"	६१
नाग	"	६२
साधरं	२६ (२७)	१०
अन्ते च । ल्लक्ष	"	११
नश्चास्य । राः	"	१४
न्य गरिमा	"	२४
षड्	"	३०
परा	"	३१

२६

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
कल्पाटवी कुले	१	३३
तांबरम्	१	३६
दं	१	६०
यु	१	६१
पुष्प । चिरं	१	७१
तु	१	७१
न्यास	२७ (२८)	४
शो । न्मादनान	१	९
नसैर्	१	२८
क्षान्तमान्तौ	२८ (२९)	२
दनन्तरं	१	२३
बल	१	२९
नम	२९ (३०)	४
प्रणय । प	१	४
दं पुसां अमुकं हर युग्मकम्	२९ (३०)	१०
आत्मानं	१	३५
षड्भिः	१	४९
ठान्तो । परिकीर्तितः	१	५१
देवर्षीणां	३०	२
कृप	१	३
सिद्ध्युपायं कतिविधं कथयस्वा-		
नुकम्पया ।	१	५
त्क्रमण	१	७
प्र । त ।	१	८
ङ्गना	१	११

पाठ भेदाः

२७

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
: ।	"	१६
त्वं	"	२४
द्रे फेण	"	३४
बहेन्मलत्रयं यतिः । तारण्योमाग्नि-		
मनुयुक् दण्डी ज्योतिर्मनुर्मतः । स्व-		
र्णेन कुशतोयेन पुण्यतोयेन वा तथा ।		
तेन मन्त्रेण विधिवत्	"	४०
निर्बीजा मनवो ये च तेषु बीजानि-		
योजयेत्	"	४१
फल	"	४२
मान्तमैकैकं	"	६०
न्त्रस्यान्त । तं ।	"	६६
गनुष्ठि	"	७८
पीडनं । शो	"	८१
एवं शुद्धी भवेन्मन्त्रो न चेदेतद्वशी-		
कुरु । अलकं चन्दनं कुष्ठं हरिद्रां रमठां-		
शिलां । एतैस्तु मन्त्रमालिख्य भूर्जपत्रे		
सुशोभने ।	"	८६
पो	"	८८
अविद्या	३१	१
मनुविज्जपेद् । त्रये ।	३१	६
योऽविरलश्चेद्विरक्तश्च स्थितो गृहे ।	"	१३
स्य तु	"	२३
गह्वरे	"	२६
शस्ता	"	३२

२८

गौतमीयमहातन्त्रम्

पाठान्तर	अ० सं०	श्लोक सं०
दोत	"	३३
सु	"	३४
त्कायं	"	३९
नि । व । कर्म ।	"	४२
तयोश्च गुरुणा सह ।	"	५५
सा	"	५५
सुरभी	"	९९
स्य	३२	६
पार्श्वपादौ	"	२०
ङ्या	"	२३
त्येतत्	"	३४
द्	"	४९
वादि सान्तश्चतुर्वर्णयुक्तं पद्मं	"	४४
तेन	"	४६
बोधि	"	५६
वे	"	५७
प्या	"	६१
थ । म	"	६७
द्रु	"	७९
प्रति ।	"	८९
च	"	८७
स्थूल	"	९४
ह	"	१२२
भक्ष्यैश्च विविधैर्वाद्यैः	"	१२६

श्लोकानुक्रमणिका

श्लोक	पृ० सं०
ॐ कारेणैव मन्त्रेण	६३
ॐ नमः सुदर्शनाये	५९
ॐ भुवो चान्तरिक्षाय	९९
ॐ भूर्भुवः स्वश्चन्द्रमसे	९९
ॐ वेदगर्भो नमश्चान्ते	१०१
अकालमृत्युनाशाय	१३८
अकुञ्चितं ततः कृत्वा	८८
अकुलाख्यो दित्यदिती	३३
अगरुशीर गुग्गुल	८२
अग्निं हेमसमाभासं	८०
अग्नौ सुदर्शनं चक्रं	११८
अधमर्षणमेतद्धि	४६
अघोरेणैव सूक्तेन	१०८
अङ्कुशान्ते च मुशलं	२००
अङ्गषट्कावतैरन्ते	१८६
अङ्गं पूर्ववदुद्दिष्टं	११८
अङ्गुलोत्सेध विस्तारा	५४
अङ्गुल्यग्रात संहतिः स्या	७
अङ्गुल्यग्रे च विन्यसेत्	७
अङ्गुष्ठगर्भिणी सैव	७२
अङ्गुष्ठरहितेनैव	८

श्लोक	पृ० सं०
अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां च	२३
अङ्गुष्ठानामिकायोगा	१०९
अङ्गुष्ठे च कनिष्ठे च	८८
अङ्गुष्ठेन च बध्नीत	८७
अङ्गुष्ठौ च निबध्नीया	२२३
अङ्गुष्ठौ चालनीयौ च	८८
अङ्गैराशाधिषैः सम्यक्	१५७
अङ्गैरिन्द्रादिवज्राद्यै	११५
अचलां भूमिमाप्नोति	८६
अचित्वं प्रसज्येत घट	२२६
अचिरात् सर्वसिद्धाना	१८३
अच्युतत्वं ददात्येव	१४
अज्ञानतूकराशीनां	२
अज्ञाननाशकार्थत्वा	१२०
अज्ञानाद्वा प्रमादाद्वा	७५
अञ्जनं कुसुमं वस्त्रं	१३२
अणिमादिश्च सम्प्राप्य	२०३
अतएव मुने चायम	१६
अतएव समस्तानां	८
अतएव साधकेन्द्रो	२१५
अतुलानल्प सौन्दर्ये	१५४
अत्रेरिताः प्रयोगास्तु	१६८
अथ दीक्षां प्रवक्ष्यामि	४४
अथ द्वादश शुद्धिश्च	५३
अथ पुष्पाञ्जलिकरः	७२

श्लोकानुक्रमणिका

३

श्लोक	पृ० सं०
अथ प्रयोगान् प्रवक्ष्यामि	१२९
अथ भाव्रासिताष्टम्यां	२१९
अथ मण्डपमध्ये तु	६७
अथ यन्त्रं प्रवक्ष्यामि	२०१
अथ वक्ष्ये मनुवरं	१६१
अथवा किं बहूक्तेन	१८
अथवा गजेन्द्रवज्रादि	१८०
अथवा दिक्पतिभि	८१
अथवा पङ्कजैः फुल्लैः	१६७
अथवा पङ्कजैर्हुत्वा	१८०
अथवा पञ्चगव्यानां	५९
अथवा पञ्चभूतेभ्यो	२२९
अथवा बालकृष्णं च	१५७
अथवा मानसी पूजां	२१७
अथवा रविसाहस्रं	१९०
अथवा लक्षपूतौ च	१११
अथ वारूणानि च दलानि	५८
अथवा सर्व मन्त्रेषु	१७
अथवा स्थण्डिले मन्त्री	९२
अथवैतन्महामन्त्राः	१२९
अथ वृन्दावनं ध्यायेत्	२४
अथ शृणु प्रवक्ष्यामि	१९६
अथ सन्तानसंसिद्धयै	१४९
अथ संक्षेपतो वक्ष्ये	२०७
अथ हुत्वा च मेधावी	९५

श्लोक	पृ० सं०
अथाखिलं न्यासजालं	२१
अथाग्निजपनं कुर्यात्	४९
अथातः सम्प्रवक्ष्यामि	१६९
अथान्तर्मातृकान्यासो	११
अथान्यत्सम्प्रवक्ष्यामि	२०६
अथान्य सम्प्रवक्ष्यामि	२०६
अथापरं प्रवक्ष्यामि	१७५, १८५, २११
अथापरं मन्त्रवरं	१९२
अथाभिषेको विमली	२०५
अथार्घ्यस्थापनं कुर्या	६२
अथापरान्प्रवक्ष्यामि	१३७
अथावाह्यं च सम्भूतैः	६६
अदृष्टाश्रुतशास्त्रस्य	१५३
अधुना सम्प्रवक्ष्यामि	४
अनन्ता च षवर्गस्था	७०
अनन्यगा च मा तस्य	१८३
अनयोर्मन्त्रयोर्मन्त्री	१६४
अनर्चितैः पुत्रजीवे	१५०
अनाकल्पानि कथये	९६
अनामापृष्ठसंलग्ना	४७
अनाहते द्वादशारे	११
अनित्यकर्मणस्त्यागी	२९
अनुष्टुभाख्यं तत्रैव	१५९
अनेकदीर्घिकायुक्त	१९४
अनेकयोजनमितं	१९३

श्लोकानुक्रमणिका

५

श्लोक	पृ० सं०
अनेकरत्नसम्बद्ध	१५०, १७१, १८४
अनेकरत्नसंयुक्तै	१२०
अनेन च शरीरेण	१३१
अनेन जपमात्रेण	— १३८
अनेन तु विहीनाये	७३
अनेन मनुना कृत्वा	१९८
अनेन मन्त्रितं तोयं	१५८
अनेन मूको दुष्टात्मा	१३०
अनेन विधिना सर्वं	१३६
अनेन सदृशो मन्त्र	१६४
अनेन सदृशो मन्त्रो	१२८, १४९, १५८
अनेन सदृशो मन्त्रः	१९०
अनेन होमेन धनवान्	१९४
अनेनाराधितः कृष्णः	२
अन्तरङ्गतया चायम	१९
अन्तराले पृथक् वृत्तत्रये	५६
अन्ते तत्परमं धाम	१५९
अन्नादितिलसंयुक्तं	३३
अन्नाधिपतये स्वाहा	१३९
अन्नं दद्यात्सात्वतेभ्यो	२३३
अन्नं दैवतगोपालं	१३९
अन्यथा तद्गतं तेजो	१०३
अन्यथा नैव सिद्धः	१३१
अन्यथा नैव सिद्धिः स्या	११३
अन्यभोजनाद्दोषात्	१०४

श्लोक	पृ० सं०
अन्यै वै क्रूरसत्वाश्च	१३७
अन्यैरपि सुरश्चेष्टैः	२७
अन्योन्यप्रीतियुक्तानां	२०९
अन्वाहार्य प्राणाय	२०९
अपक्वयोगी यदि चेत्	२३२
अपायात्पाति नियतं	१७७
अपि चाण्डालगेहान्नं	२१८
अपि प्रयोगकर्तृणां	१४२
अपि हीरकयुग्मेन	१४३
अप्यमृताशनो नित्यं	१९५
अभक्तिभजनाल्लोके	१०३
अभावात् पद्मपत्रे वा	११९
अभावायुक्तद्रव्यस्य	३७
अभिगमनमुपादानं	४७
अभिचारेषु सर्वेषु	२०४
अभिद्योतनमित्युक्तं	९३
अभिषेकदशांशेन	११२
अभीतिदरचक्रेष्ट	७०
अमृताक्षरमुद्धृत्य	४
अमृतापिधानमसि	४३
अमृतं मुखवृत्तं च	१७०
अयुतैकं जपेन्मन्त्रं	१३१
अर्थोदकेन संस्कृत्य	४२
अर्घस्य त्रीणि पात्राणि	६७

श्लोकानुक्रमिका

७

श्लोक	पृ० सं०
अर्घ्याद्भिः प्रोक्ष्य सर्वं हि	४९
अर्चनं त्रिविधं यत्रे	१२३
अर्चयिष्यन् जगन्नाथं	१९९
अर्चायां कल्पयामीश	७५
अर्द्धमर्द्धं तथाद्यन्ते	२०४
अर्द्धलक्ष्मी हरिः प्रोक्तः	१२
अर्यमन् वै गृहाणेमं	३५
अलक्ष्मीर्नश्यति क्षिप्रं	१५७
अलिखेद्देवकीपुत्र	१२६
अवगम्या तु रूपाणि	५७
अवसथ्यायसमानाय	४३
अविच्छिन्नं भवेद्वंशं	१५०
अविद्यादोषनिर्मुक्त	९
अव्ययं ब्रह्मसंयोगाद्	६२
अशेष जगतो बीजं	१३०
अश्वत्थपल्लवैः सिञ्चे	२०६
अश्वत्थसमिधाहोमात्	२०१
अश्विनी-रोहिणी-स्वाती	३१
अश्वोदरसंज्ञश्च	९१
अष्टदिक्षु च सन्दद्या	४२
अष्टमी नवमी सिद्धा	२२०
अष्टमी रोहिणीयुक्ता	२१९
अष्टाक्षरमनुः प्रोक्तः	१९१
अष्टाङ्गुलाधमा सा	७४
अष्टादशार्णमन्त्रस्य	९

श्लोक	पृष्ठ सं०
अष्टादशार्णेन चेतद्वद्	१६
अष्टावष्टविभागेन	३३
अष्टोत्तरशत मणि	१०७
अष्टोत्तरशतं जप्त्वा	१७९
अष्टोत्तरसहस्रं तु	१३२
अष्टोत्तरसहस्रं वै	१३५
असुरान्तकचक्राय	८
अस्त्रेण शङ्खं प्रक्षाल्य	५३
अस्त्रेणालोडय मृत्स्नां वै	४९
अस्नातस्य फलं नास्ति	१०५
अस्मिन् दिने रति कामं	१४९
अस्मिन् मन्त्रे समाश्रय्य	१४१
अस्य धारणमात्रेण	१५९, १९९
अस्य विज्ञानमात्रेण	७४
अस्य संस्मरणादेव	१८१
अस्यान्तर्जुहुयाद्वह्नेः	९५
अभ्यामुपोष्य यत्पापं	२२०
अस्यालोकनतश्चित्ते	२३३
अस्योपासनमात्रेण	१५९
अस्यां तिथौ तु मतिमान्	१४५
अहङ्कारो महत्तत्त्वं	२३
अहमस्य मुनिश्छन्दो	१५३
अहिंसासत्यमस्तेयं	२२३
अहो ज्ञानस्य माहात्म्यं	२३१
आकर्षणं सुरस्त्रीणां	१४०, २०३

श्लोकानुक्रमणिका

९

श्लोक	पृ० सं०
आक्रान्तं ताद्विजानीयात्	२०९
आग्नेयां गणमभ्यर्च्य	७८
आग्नेयां शिवकोणे च	७८
आग्नेयेन तु वोजेन	२११
आचक्राद्याङ्गकृत्तिः	१३९
अचक्राय तथा स्वाहा	७
आचम्य विधिवन्मन्त्री	४६
आचारात्लभते कामं	२१३
आचार्य एव प्रविशेत्	४३
आचार्यं वृणुयाद्भक्त्या	४४
आचार्यकारयेन्नैव	४३
आज्यस्थालीं समानीय	९३
आज्यानेन जुहुयादा	१२७
आज्ञाचक्रं तदूर्ध्वं तु	२२६
आत्मन्यभीष्टदेवानां	२२४
आत्मवित्तगृहक्षेत्र	१९५
आत्मस्थां देवतां त्यक्त्वा	२३२
आत्मान्तरात्मा परमात्मा	१९
आत्मानं तत्पदाम्भोजे	११६
आत्मानं दशधा सिञ्चे	४९
आत्मानं दर्शयेत् साक्षा	१०२
आत्मानं देवकीपुत्रं	१३६
आत्मोभेदेन ते पूज्या	
आदर्शदर्शनं कुर्यात्	४७

१०

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक

पृ० सं०

आदित्यदेवताभ्यो नमः

९८

आदौ पूरकयोगेन

२२७

आदौ मन्त्रं समुच्चार्य

११२

आदौ ह्रींकारमुद्धृत्य

१४०

आधारे ध्वजनाभौ च

२२

आध्यात्मिकादिरूपं यत्

९

आनन्दनारदश्चास्य

१८८

आनन्दसदनं तत्तु

२२६

आनयेत् कलशे चापि

१०१

आनीय देवपुरतो

८२

आनीय रत्नकलशं

१६५

आमुक्तवक्षसि श्रीमन्

१८४

आरक्तहयमारैस्तु

१६७

आरक्तैः कुसुमैर्ब्रह्म

१५५

आरभेदमलायां चेत्

१०४

आरामजैर्विपिनजै

२१७

आलिख्य च जपेन्मायां

१३६

आलोलाङ्गुलिपल्लवै

१५६

आवयोरन्तरा कृष्ण

४५

आवयोरन्तरं कृष्ण

२३२

आवाहनादिकं कृत्वा

आवाहयामि त्वां देवि

४६

आवाह्य पञ्चमुद्राभिः

७२

आवृत्तं महिषीवृन्दे

१७६

आशीर्वाग्भिद्विजातीनां

५५

श्लोकानुक्रमणिका

११

श्लोक	पृ० सं०
आश्रमी ज्ञानकुशलो	२९
आसीनमाश्रमे दिव्ये	१३४
आस्यनासाक्षिकर्णश्च	५१
आहृत्य स्वर्णपात्रं च	१३९
आहवीयायापानाय	४३
इति कृत्वा भूतशुद्धि	६१
इति ते कथितो विद्वन्	१०९
इति ते कथितं सम्यक्	१४६
इति पञ्चप्रकारार्चा	४४
इति पीठं समभ्यर्च्य	६४
इति बुद्धिः समाधिः स्यात्	२३०
इति विज्ञाय विधिना	२३२
इति विधातृत्वमात्मानं	२३०
इति षष्ठावृत्तियुक्त	१६७
इति सन्ध्यात्रयं प्रोक्तं	४७
इतीयं विल्वमुद्रा	८७
इतः प्राणपूर्वं प्राण	९९
इत्थं बलिविधिः प्रोक्तः	९९
इत्यग्नेर्नेत्रवक्राणां	९३
इत्यादि संशयं छिन्धि	६२
इत्याद्यन्नं कदन्नं	२१४
इत्युक्ता विप्रवर्येभ्यो	२२०
इत्युक्ता कामगायत्रीं	१६६
इत्युक्त्वा परिपूज्याथ	१०९
इत्येकादशधा मन्त्राः	२०४

१२

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक	पृ० सं०
इत्येतत्कथितं सर्वं	६२
इत्येवं कथितं तत्त्वं	६
इत्येवं कथितं सम्यक्	२११
इत्येवं पञ्चकृत्येन	२०७
इत्येवं परमात्मानं	१२१
इत्येवं सप्तरात्रं वा	४२
इत्येष कथितो मन्त्र	१७२
इदानीं कथयेऽहं	२२५
इदानीं धारणाख्यं तु	२२७
इदानीं पूर्वकृत्यं च	४४
इदानीं शृणु वक्ष्यामि	२०३
इन्द्रनीलमणिमेघ	२५
इन्द्रनीलमुकुन्दाद्यान्	८०
इन्द्रमेरावतारूढां श्यामं	८०
इन्द्रादिप्रमुखैर्देवैः	१६४
इन्द्रादिभिर्द्वितीया	१५०
इन्द्रादिभिश्च दिक्पालैः	१२५
इन्द्रेशानमध्यदेशे	८१
इन्द्रः श्यामे राजमाषे	४३
इह जन्मनि पूर्वस्मिन्न	८७
इह भुक्त्वा वरान्भोगान्	१४९
इह भुक्त्वा वरान्भोगान्	२२१
इह भुक्त्वा वरान्भोगान्	११९, १४२
इह लोके च दारिद्र्यं	२३३
इह लोके वशान् भोगान्	२१९

श्लोकानुक्रमणिका

१३

श्लोक	पृ० सं०
इहागत्य सुखं चिरं	७३
ईशानं वृषभारूढं	८१
उक्तं छन्दस्तु गायत्री	१४१
उच्चाटनं भवेत्सद्यो	१३८
उच्छिष्टोऽप्यशुचिर्वापि	७६
उच्छिष्टभोजिनोप्येते	८४
उच्यते शिरसः शुद्धिः	५३
उत्कारी मृत्युरेताः स्युः	७०
उत्तमस्य गुणावाप्ति	२२४
उत्तमं विधिना प्रोक्तं	२१४
उत्तमः पुरुषो यत्र	२१५
उत्तराफाल्गूनीत्रिपाद	९७
उत्तराषाढश्रवणदेवता	९८
उत्तरीयं ततो दद्याद्वा	७६
उत्फुल्लपुण्डरीकश्री	१२५
उदयः शब्दरूपश्च	६७
उदरं कुण्डमित्युक्तं	४०
उदासीनः करस्थश्चेत्	१०६
उद्दाम विलसन्मुक्ता	२५
उद्धवादिमन्त्रिवरै	११७
उध्वादित्यसङ्काशं	१३
उद्धृत्य यामत्रितये	४३
उद्धहन्त्योभयं शूलं	७०
उपदेशेन गुरुणा	४६
उपलिप्य यथा न्यायं	५५

श्लोक	पृ० सं०
उपादानं नाम गन्ध	४८
उपासितं मुनिगणै	१८४
उपायास्तत्र कर्तव्याः	२१०
उपायास्य मन्त्रराजं तु	१५२
उभये उभयेनैव	११९
उभाभ्यां लभते शापं	५७
उभौ तौ नरके घोरे	२१४
उद्धंपुण्डं चन्दनेन कृत्वा	५०
उर्वशी प्रमुखाभिश्च	१४१
ऊर्ध्वतालत्रयं कृत्वा	८
ऋजुकायो विशेषोगी	५५, २२४
ऋतुभिः षड्भिरनिशं	१९८
ऋषिब्रह्मास्य मन्त्रस्य	१८३
ऋषिरस्य स्वयं ब्रह्मा	१६३
ऋषिब्रह्मास्य मन्त्रस्य	१८५
ऋषिश्छन्दो देवतानि	१९२
एककालं द्विकालं वा	१७८
एकभागं स्वयं भुक्त्वा	९५
एकाक्षरं मनुवरं	१८८
एकाक्षरं विष्णुवच्च	१९१
एकादश्यामुपवसेत्	१४५
एकीभावेन सम्भाव्य	१२६
एकीभूतः परेणासौ	२३१
एकेन जन्मना मुक्ति	१२१
एकेन हस्तं प्रक्षाल्य	५१

श्लोकानुक्रमणिका

१५

श्लोक	पृ० सं०
एकैकमञ्जलिं तोयं	११२
एकैकमणिमादाय	१०८
एकैकं ऋक् पठन् याजी	६९
एकैकं साध्यवर्णं तु	२०९
एकैकं वर्णमुच्चार्यं	१२
एकैकं स्वर्णसूत्राणि	१४४
एकं मूर्द्धादिनाभ्यन्तं	४९
एतज्ज्ञानानुभावेन	१०
एतत्तु कथितं ब्रह्मन्	२३२
एतत्तु कथितं यन्त्रं	१६०
एतत्ते कथितं तन्त्रं	२३३
एतत्समफलाः सर्वे	१
एतत्समस्तमित्युक्तं	२०८
एतदकरणे मन्त्री न	३२
एतदर्चनमात्रो हि	२१९
एतदाद्येन जापेन	१९१
एतद्धारणमात्रेण	१२८
एतद्विज्ञानमात्रेण	५, १४७
एताः करधृताक्षसुक्	७०
एते च कथितास्तुभ्यं	२०६
एतेषां बीजवर्णां	१३१
एतेषां मेलनात् सिद्धः	२१०
एभिश्च मालिकां कुर्यात्	१०७
एवमभ्यर्चनं कृत्वा	१९४
एवमभ्यर्च्यं जगतां	१२३

१६

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक	पृ० सं०
एवमभ्यर्च्यमतिमा	७८
एवमभ्यर्च्यमानस्य	२२७
एवमष्टाङ्गवान् कूर्मः	१०६
एवमाचमनं कृत्वा	५२
एवमादौ च नियमात्	१०५
एवमावाह्य विधिव	४९
एवमेव त्रिधा कृत्वा	२०९
एवमेव प्रयोगाः स्युः	२१०
एवं कूर्मं विजानीया	१०६
एवं कृते देवतास्य तुष्टा	१४५
एवं कृत्वा सिद्धमन्त्रो	२०७
एवं कृष्णं यजन्भक्त्या	१४६
एवं जपं पुरा कृत्वा	११०
एवं जलाशये ध्यात्वा	१३३
एवं तत्त्वानि विन्यस्य	१६
एवं तु प्रत्यहं जप्यात्	२०७
एवं ते कथितो मन्त्रः	४७
एवं ते कथितो यन्त्रं	१४१
एवं ते कथितं सम्यक्	६७
एवं दोषं समाज्ञाय	९६
एवं ध्यात्वा च मतिमान्	१३७
एवं ध्यात्वा जगन्नाथं	१४९
एवं ध्यात्वा जपेद्देवं	१७१
एवं ध्यात्वा जपेन्मन्त्रं	१५६
एवं ध्यात्वा जपेन्मास	१३४

श्लोकानुक्रमणिका

१७

श्लोक	पृ० सं०
एवं ध्यात्वा तुर्यबीजं	६५
एवं ध्यात्वा मधुरिपुं	१२२
एवं ध्यात्वा श्रियः कान्तं	१९९
एवं नित्यक्रमं कृत्वा	११३
एवं निर्माय मालां वै	१०८
एवं पञ्चाञ्जलिः प्रोक्तो	६६
एवं प्रयोगमात्रेण	१३८
एवं प्रयोगे मासेन	१५१
एवं मध्याह्ने सम्प्राप्त	११७
एवं मध्ये तु सम्पूज्य	३४
एवं मन्त्रवरं यस्तु	१५६
एवं मासार्चनं कृत्वा	२१९
एवं मायावृतो ह्यात्मा	२२८
एवं यः कुरुते भक्त्या	१०२
एवं यः पूजयेन्मन्त्री	१९०
एवं राशौ तु सम्पूर्णं	९७
एवं रुद्रो भवेत्सिद्धो	२१०
एवं वा पूजयन् कृष्णं	८२
एवं विचिन्त्य प्रजपेत्	१४२
एवं विन्यस्त देहः सन्	९१
एवं सप्तावृत्तिमयं	८१
एवं संदह्यपरितो	६१
एवं सम्प्रार्थ्य मनसा	४६
एवं सूत्रद्वयं दधात्	३२
एवं हरिं स्मरन्मन्त्री	१६५
एवं होमविधिं कृत्वा	१०१

श्लोक	पृ० सं०
एवं होमं विधायाय	९५
एषा बुद्धिश्च विद्वद्भिः	२३०
एषा विद्या गले धार्या	२१०
एषा शक्तिः परा सूक्ष्मा	५
एषु स्थानेषु विप्रर्षे	२१५
ऐक्यं जीवात्मनोराहु	२२२
ऐक्यं सम्भावयेद्बुध्या	२१७
ऐरावतादीनभ्यर्च्य	१२७
ओष्ठदन्तोत्तमाङ्गास्य	१२
अंशुकैरर्चयेत्कृष्णं	१४३
अंसालम्बितवाम	१५६
ककुद्देशेऽनिरुद्धं तं	२१
ककुद्देशे च हृत्पूर्वं	१२
कदम्बकुसुमोन्नद्ध	२६
कथयामि तव स्नेहा	२२२
कथयेद्वात्रिवृतान्तं	९६
कथितो मन्त्रराजोऽयं	१५७
कथितः कृष्णवर्णानां	१५६
कदम्बकुसुमोद्भासि	७४
कदम्बपुष्पैः संस्पृष्टं	१३४
कदम्ब पादपच्छाये	७५
कदम्बमालयानित्यं	१३५
कन्योत्तरात्रिपादह	९८
कमलापि स्थिरा भूत्वा	२३३
कमले करवीरे द्वे	७७

श्लोकानुक्रमणिका

१९

श्लोक	पृ० सं०
कमलोत्पल कल्हार	२४
कम्पनात्सिद्धिहानिः स्यात्	१०९
कम्बुग्रीवं सुविस्तीर्णं	११७
कनिष्ठाङ्गुष्ठकौ	८६
करयोः पर्वशुद्धीना	५३
करस्थमातृकाम्भोजे	७२
करस्थामलकन्याया	१८७
कराङ्गदशतत्त्वानां	७३
कराभ्यां पायसं श्लक्ष्णं	१४८
कराभ्यां वेणुमादाय	१६३
करौ प्रसार्य चान्योन्यं	६४
करौ विदध्यादाख्यातं	२२३
कर्कपुनर्वस्वेकपाद	९८
कर्णसूत्रप्रमाणेन	४०
कर्णिकायाः केसराणां	५६
कर्णिकायां लिखेद्वीजं	१६५
कर्णिकायां लिखेद् वह्नेः	१३९
कर्तुर्दक्षिणहस्तस्य	३८
कर्मसाध्यस्य नित्यत्वं	२३१
कर्मान्ते संस्मरेत्कृष्णं	१११
कर्षमात्रं प्रातरेव	१५५
कलयेत् पूर्ववन्मन्त्री	१७१
कलाप कुसुमश्यामा	७९
कलापकुसुमस्यामं	११५, १४७, १५४, १८०, १७५, १८५
कलाभिः सहितं तद्वद	१६

श्लोक	पृ० सं०
कल्पद्रुमतलासीनं	१७६
कल्पपादपमध्यस्थं	८५
कल्पवल्लीतिकुञ्जेषु	१९४
कल्पाटवीतले सम्यक्	१८४
कल्पितानेकदेहेन	१२२
कविर्वाग्मी समृद्धश्च	१४९
कवीन्द्रत्वं भार्गवश्च	१५३
क्रमपूजा समासाद्य	२१९
क्रमादभ्यसतः पुंसो	२२४
क्रव्यादेभ्यो नमः प्रोक्तः	९०
कादिठान्तदलैरकं	२२६
कादिवर्गलिखेद्विद्वान्	१०६
कार्पाससम्भवं सूत्रं	१०८
कामपूर्वो यदा मन्त्रो	१४३
कामबीजाद्य मन्त्रोऽयं	१२६
कामबीजं च सम्भाव्य	१४०
कामबीजं मुखे तेषां	१७९
कामबीजं मुखे दद्यात्	१७९
काममाया रमापूर्वो	१६२
काममालामनोवर्णैः	१३९
कामश्चाष्टस्वरारूढः	१८१
कामाद्यन्तश्चतुर्वर्णं	१८१
कामान्तरथो वक्ष्ये	१४३
कामाक्षरं धरासंस्थं	१८८
कामाक्षरं परं बीजं	१८३

श्लोकानुक्रमणिका

२१

श्लोक

पृ० सं०

कामादिजपमात्रेण	१९१
कामदेवाय धीमहि	१९१
कामान्तं च रमाबीजं	१७३
कार्पासनिर्मितैर्वस्त्रै	१४५
कार्यकारणयोरीशः	६
कार्योन्येष्वपि गोपाल	२३
कालाभ्रनिचयप्रख्य	१७४
कालिन्दी ऋक्षजानाग्न	७९
कालिन्दी ऋक्षजा रत्न	१६५
कालिन्दी नाग्निजित्याख्या	१७४
काली यस्य फणा मध्ये	१३३
काशीराजेन प्रहितां	१३७
काश्मीरी ज्ञानदा प्रोक्ता	७४
काश्मीरं शाक्तसंस्कारे	२०५
काष्ठासने भवेद्रोगो	५४
किङ्किणीं च तथाभ्यर्च्य	१७४
किञ्जल्करूपतं वृत्तं	१२६
किरीट केयूरग्रैवेय	१७४
किरीटहारकेयूररत्न	१५४
किरीटं मस्तके ध्रुति	७९
किं न सिद्धयन्ति विप्रर्षे	७३
कीर्तिः कान्तिस्तुष्टि पुष्टी	१९०
कुण्डलीं त्रिविधां तत्र	६४
कुण्डस्य फलमानेन	४०
कुण्डस्योत्तरभागे च	४६

श्लोक	पृ० सं०
कुण्डं तु प्रकृतिः सूक्ष्मा	४०
कुन्तलान्तसमुद्भासि	१६२
कुन्देन्दुकाशसङ्काश	११५
कुबेरसमसम्पत्ति	१४३
कुमुदं कुमुदाक्षं च	११८
कुमुदः कुमुदाक्षश्च	१७८
कुम्भे तेजस्त्रय कला	७१
कुर्यादस्य मनोर्मन्त्री	१६३
कुशपुष्पैः समभ्यर्च्य	११४
कुशास्तरे च विधिना	९३
कूजत्कोकिलसघेन	१९८
कूर्मस्यङ्गं च कूर्मवत्	१०६
क्रूरं क्रूराशयं कष्ट	१४२
कृताञ्जलिपरो भूत्वा	५५
कृतार्थोऽस्म्यनुगृहीतो	७५
कृते चोक्तजपात्सिद्धयेत्	२०७
कृतेन येन श्रीदेवरूप	१५
कृतं समस्तं व्यर्थं	५७
कृत्यमेवं समुद्दिष्ट	११२
कृत्याः परेरितास्तं	१३७
कृत्वेतरं करं वामे	८८
कृत्वेतरं करं वामे कृत्वा	८७
कृपया देवदेवेश	७५
कृपया परया सम्यग्	३०
कृष्ण कृष्ण महायोगिन्	७२

श्लोकानुक्रमणिका

२३

श्लोक	पृ० सं०
कृष्ण गोविन्दकौ डेऽन्तौ	१५३, १८१
कृष्णजन्मदिने यस्तु	२१९
कृष्णप्रिया द्वादशी स्यात्	३०
कृष्णस्य प्राणा इह प्राणा	७२
कृष्णाजिनाम्बरां ब्राह्मी	४६
कृष्णमन्त्रेषु देवर्षे	२०७
कृष्णात्मकं तु तत्तोयं	१०२
कृष्णानुभवपूर्णात्मा	१०२
कृष्णात्मानं स्वात्मानं	११२
कृष्णाय कीलकं चास्य	१४९
कृष्णाय विद्महेत्युक्त्वा	४७
कृष्णं कृष्णगते वर्णं	९२
कृष्णं डेऽन्तं ततो नमः	१९२
कृष्णं दग्धं पुलाकोत्थं	५८
कृष्णः प्रकृतिरेतस्य	१०
केयूर मणि सन्नद्ध	११४
केवलं घृतहोमेन	१६७, १६९, १९०
केवलं तव यत्नेन	२२१
केवलं त्वत्प्रयत्नेन	२०२
केवलं ब्रह्मविज्ञानं	२३१
केशवादि ततो न्यासं	१२
केशवादि तथा तत्त्वं	१८३
केशवाद्यैस्त्रिभिः पीत्वा	५१
केशरेषु षडङ्गानि	१९०
कोटिकोटिमहादानात्	१७८

श्लोक	पृ० सं०
कोणेषु विघ्नं दुर्गा च	१७७
कौमोदकी पाञ्चजन्यं	१७८
कौस्तुभोद्भासितोरस्कं	२५
कौस्तुभोर्ध्वं श्रीवत्साख्यं	७९
कौस्तुभं गलदेशे च	१८९
क्वचिद्गोपाङ्गनावस्त्र	१२२
क्वाथोदकैर्वा दुग्धैर्वा	६९
क्लेदिन्या भूधरं विश्व	१४
क्लींकारादसृजद्विष्व	५
क्षत्रबन्धोश्चतुर्थांश	८८
क्षत्रिया रक्तभृत्स्ना स्याद्	३१
क्षत्रियः सार्वभौमः स्यात्	१४३
क्षान्तं मेरुमुखं तत्र	१०७
क्षीराज्यमधुतोयानां	२१०
क्षीराम्भो निधिमध्यस्थं	१९२, १९८
क्षोभयन्तं मनस्तासां	८५
खड्गचर्मधरं क्रूरं	६१
खड्गसत्ये शङ्खचण्डे	१३
खण्डिता खण्डलोन्मुक्तः	८५
खरवाय सवच्छब्दो	९९
खान्ताक्षरं समुद्धृत्य	४
खेचरीमेलनं चैव	२०३
खंबीजं जलतत्त्वं	१६
ख्यातिर्वाहनभूषादिलाभं	२०४
गङ्गाप्रवाहनं मन्त्रं	१५२

श्लोकानुक्रमणिका

२५

श्लोक	पृ० सं०
गङ्गाप्रवाहवद्वाणी	१५३
गङ्गायां मिलितं तन्तु	१०२
गङ्गावर्तगभीरे तु	२२८
गङ्गे च यमुने चैव	४९
गणेशादिमनुं चोक्त्वा	१०२
गणेशं भास्करं रुद्रं	१२८
गण्डक्याश्चैव देशे च	७३
गतिवसर्गानन्द	६०
गत्यर्थे चरधातुश्च	१७७
गन्धपुष्पधूपदीपै	६६
गन्धपुष्पादिपत्राणि	५४
गन्धर्वो भृङ्गराजश्च	३३
गन्धादिभिः समभ्यर्च्य	६४
गन्धादिशर्करापूप	३३
गमनागमनं वायोः	१८
गरुडोपरिसन्नद्ध	१८९
गरुडं पश्चिमद्वारे	१२७
गर्भनाड्याधृतं ध्यायेद्	९०
ग्रथनादिप्रभेदश्च	२०४
ग्रथितं तत्समाख्यातं	२०४
गवाभ्यां बीजशक्तिस्तु	१५८
गाणपत्येषु शैवेषु	
गायत्री छन्दो वलितं	१३९
गायत्रीं भावयेद्देवीं	४६
गायत्र्येषा समाख्याता	१९९

श्लोक	पृ० सं०
गायन्तं वेणुना कृष्णं	१३३
गार्हपत्याय यानाय	८३
गिरिशृङ्गारोहणं च	९६
गुडौदनं विष्णवे च	४२
गुणितेनाभितो मत्स्यो	५५
गुदे च ध्वजमूले च	५९
गुरुत्वान्मस्तकं वास्य	६
गुरुरित्येव मुनिभिः	१७७
गुरुवद्गुरुपुत्रेषु	९९
गुरुसन्तोषमात्रेण	११३. २०७
गुरोरनुज्ञामादाय	१९५
गुर्वग्रे निवसन्मन्त्री	२०७
गुह्यात्गुह्यतरो ह्येष	१०
गूढां कुर्याद्यथाशोभां	४१
गृहस्थानां वदान्यानां	१०४
गृहाणेमं पूतने त्वं	३४
गृहाणेमं बलिं गृह्यं	३४
गृहाणेमं बलिं त्वीग	३४
गृहाणेमं बलिं वत्स	३४
गृहाणेमं बलिं सूर्यं	३४
गृहाणेमं बलिं स्कन्द	३५
गृहाणेमं बलिं हृद्यमि	३४
गृहाणेमं बलिं हृद्यं अ	३६
गृहाणेमं बलिं हृद्यं दे	३५, ३६
गृहाणेमं बलिं हृद्यं पू	३६

श्लोकानुक्रमणिका

२७

श्लोक	पृ० सं०
गृहाणेमं बलिं हृद्यं भ	३६
गृहाणेमं बलिं हृद्यं भा	३५
गृहाणेमं बलिं हृद्यं रुद्र	३४
गृहाणेमं बलिं हृद्यं वा	३४, ३५, ३६
गृहाणेमं बलिं हृद्यं वि	३५
गृहाणेमं रुद्रजय	३४
गृह्णन्त्विमं बलिं हृद्यं	३६
गृहादिकुण्डकरणं	३४
गृहीत्वा दक्षिणाङ्गुष्ठं	४७
गेहमध्ये कल्पवृक्षे	१४
गोदानं च विवाहं च	९४
गोपकन्या सहस्रैस्तु	२६
गोप गोपीगवावीतं	१६१
गोपगोपीगवां वृन्दै	११५
गोपनीयं न ते किञ्चि	१२४
गोपालस्यापि ये मन्त्रा	१२४
गोपालं पिण्डसंज्ञं च	१५८
गोपालं पूजयेद्यस्तु	२१६
गोपिका गोपसंघातै	१२१
गोपीति प्रकृतिं विद्या	५
गोभूहिरण्यवस्त्रादि	१०३
गोभूहिरण्यवस्त्राद्यै	४४
गोमयाम्भः समालिप्य	४४
गोमानो गमनो मार्गो	२०२

२४

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक	पृ० सं०
गोरोचन कुङ्कुमेन	२५
गोरोचनालसद्भाल	१९३
गोवर्द्धनगिरौ रम्ये	८५
गोवर्द्धनधर कृष्णं	१३३
गोवल्लभः श्रीकृष्णोऽस्य	१७९
गोविन्दाय शिरस्त	१५३
गोविन्दं कण्ठकूपे च	२१
गोविन्दं च तथा चोक्त्वा	१०
गोशब्दाद्वेद इत्युक्त	१०
गोशालासु कृतो होमः	१२७
गोषु नित्यं प्रसन्नासु	११४
गोषु शुश्रूषणं कुर्या	१११
गोष्ठे तथैवोपवने	२१५
गोष्ठे प्रतिष्ठितं देव	१७६
गोष्ठे वा शैलशृङ्गे वा	१७८
गोष्पदेन च चिह्नेन	७३
ग्रहदोषं विजित्वाशु	१४५
गं पमुच्चार्य मेधावी	६३
घृतखण्डाज्यभोज्यानि	२२१
घृतमधुदधिभिर्म	७६
घृतं च पलमात्रं स्याद्	५९
घ्राणद्वये चक्षुषोश्च	११
घं बीजं वायुतत्त्वं	१६
चक्रमित्याहु रेतस्मि	७३

श्लोकानुक्रमणिका

२९

श्लोक	पृ० सं०
चक्राब्जमण्डले कृष्णं	१३४
चक्रेण गदया पश्चात्	१९७
चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै	४५
चण्डप्रचण्डमथ धा	१७६
चतुरस्रे चतुःकोष्टं	३९
चतुरस्रं चतुर्द्वारं	७४
चतुरस्रं भवेत्कुण्डं	३९
चतुरस्रं भवेत्तत्र	३२
चतुर्गुणं भवेद्दुग्धं	१५५
चतुर्थी तत्प्रहरणे	१५५
चतुर्द्वारसमायुक्तं	२५
चतुर्धा मातृका प्रोक्ता	१२
चतुर्भिर्वत्सरैः शूद्रः	३०
चतुर्भुजं शङ्खचक्र	१५०
चतुर्लक्षं जपान्ते तु	१७२
चतुर्वर्क्ष जपेन्मन्त्रं	१७४
चतुर्विधं च पाण्डित्यं	१५२
चतुर्वर्णस्य मन्त्रस्य	१८६
चतुषष्ट्या मात्रया च	६१
चन्द्रचन्दनकाश्मीर	७६
चतुर्द्वारसमायुक्तं	७३
चन्दनागुरुकर्पूरमिश्रो	७७
चन्दनागुरुनिस्पन्द	६६
चन्दनाभ्यर्चितं नाथ	३३

२४

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक	पृ० सं०
गोरोचन कुङ्कुमेन	२५
गोरोचनालसद्भाल	१९३
गोवर्द्धनगिरी रम्ये	८५
गोवर्द्धनधर कृष्णं	१३३
गोवल्लभः श्रीकृष्णोऽस्य	१७९
गोविन्दाय शिरस्त	१५३
गोविन्दं कण्ठकूपे च	२१
गोविन्दं च तथा चोक्त्वा	१०
गोशब्दाद्वेद इत्युक्त	१०
गोशालासु कृतो होमः	१२७
गोषु नित्यं प्रसन्नासु	११४
गोषु शुश्रूषणं कुर्या	१११
गोष्ठे तथैवोपवने	२१५
गोष्ठे प्रतिष्ठितं देव	१७६
गोष्ठे वा शैलशृङ्गे वा	१७८
गोष्पदेन च चिह्नेन	७३
ग्रहदोषं विजित्वाशु	१४५
गं पमुच्चार्य मेधावी	६३
घृतखण्डाज्यभोज्यानि	२२१
घृतमधुदधिभिर्म	७६
घृतं च पलमात्रं स्याद्	५९
घ्राणद्वये चक्षुषोश्च	११
घं बीजं वायुतत्त्वं	१६
चक्रमित्याहु रेतस्मि	७३

श्लोकानुक्रमणिका

२९

श्लोक	पृ० सं०
चक्राब्जमण्डले कृष्णं	१३४
चक्रेण गदया पश्चात्	१९७
चक्षुरुन्मीलितं येन तस्मै	४५
चण्डप्रचण्डमथ धा	१७६
चतुरस्रे चतुःकोष्टं	३९
चतुरस्रं चतुर्द्वारं	७४
चतुरस्रं भवेत्कुण्डं	३९
चतुरस्रं भवेत्तत्र	३२
चतुर्गुणं भवेद्दुग्धं	१५५
चतुर्थी तत्प्रहरणे	१५५
चतुर्द्वारसमायुक्तं	२५
चतुर्धा मातृका प्रोक्ता	१२
चतुर्भिर्वत्सरैः शूद्रः	३०
चतुर्भुजं शङ्खचक्र	१५०
चतुर्लक्षं जपान्ते तु	१७२
चतुर्वक्ष जपेन्मन्त्रं	१७४
चतुर्विधं च पाण्डित्यं	१५२
चतुर्वर्णस्य मन्त्रस्य	१८६
चतुषष्ट्या मात्रया च	६१
चन्द्रचन्दनकाश्मीर	७६
चतुर्द्वारसमायुक्तं	७३
चन्दनागुरुकपूरमिश्रो	७७
चन्दनागुरुनिस्पन्द	६६
चन्दनाभ्यर्चितं नाथ	३३

२०

गोतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक	पृ० सं०
चन्दनालेपिताङ्गश्च	१०२
चन्द्रकुण्डलिनीं तद्वत्स	६५
चन्द्रकोटिप्रतीकाशं	१२०
चन्द्रचन्दनकस्तूरी	१४४
चन्द्रबीजं वायुसंस्थं	४३
चन्द्रसूर्याग्नितेजोभि	२२५
चम्पकैर्गुह्वारे तु	१४४
चम्पकैः केसरैश्चापि	२१७
चरकि त्वं गृहाणेनं	३५
चलग्दोश्चरणं बालं	११९
चित्रोत्तरार्द्धं स्वाती	९७
चिदानन्दमयं शुद्धं	७२
चिन्तयेत् पुनराधारं	६०
चिन्तयेद् ब्रह्मरन्ध्रेण	४८
चूडामणिमथो वक्ष्ये	१८६
चूडामणिमयं प्रोक्तो	१२४
चैतन्यं प्रण्वनैव	९०
चैत्रे मासि वासुदेवं	१४५
चैत्र मास्यथवा कृत्वा	१०४
चं धं रुचिं समभ्यर्च्यं	६३
चं बीजं लिङ्गतत्त्वं	१६
छालयेदीशसूक्ते न	१०८
छिन्ने सूत्रे भवेन्मृत्यु	१०९
जङ्घायुग्मे तथा राम	२२८

श्लोकानुक्रमणिका

३१

श्लोक	पृ० सं०
जटामासी मुरमिति	६४
जन्मासाद्य मनुष्येषु	२१६
जपध्यानादिभिर्युक्तं	२२४
जपनिष्ठा द्वादशैते	१०५
जपान्ते जुहुयादनौ	१६२
जपान्ते तद्दशांशेन	१६३
जपान्ते प्रत्यहं मन्त्री	११०
जपेदष्ट सहस्रं तु	१३३
जप्त्वा तदन्ते होमादि	१११
जप्त्वा मेधां परां प्राप्य	१२९
जम्बीरकलिवृक्षं च	९९
जम्भक त्वं गृहाणेमं	३५
जयकृष्णो द्विधा प्रोक्तो	१९२
जयकामो जपेद्यस्तु	१३४
जयेद् ब्राह्मणो मन्त्री	१३४
जलजैः स्थलजैश्चापि	५७
जलाञ्जलिं समादाय	११२
जले देवं समावाह्य	११२
जले संवाह्य तीर्थानि	४६
जलं सोममयं तद्वत्	६४
जातकर्म तथा नाम	९४
जानामि धर्मं न च मे	४६
जानुजङ्घ्राङ्घ्रियुगले	२२
जानुपर्यन्तमित्येषा	४६

श्लोक	पृ० सं०
जानुर्वोरन्तरे सम्यक्	२२३
जायते तत्र कोष्टानि	२०१
जायते नात्र सन्देहः	१३०
जित्वा शत्रुगणानेता	१३५
जिह्वीष्णै चालयेत्किञ्चि	११०
जीवन्मुक्तश्च देहान्ते	२२२
जीवन्मुक्तिक्रिया ह्येषा	२३२
जीवन्मुक्तो न सन्देहो	१०
जीवानन्दमयं तत्तु	७२
जुह्याद्रक्तपद्मं वा म	९४
जुहुयाद्वैष्णवे बह्वौ	१९९
जं बीजं पादतत्त्वं	१५
जं बीजं वाक्तत्त्वं	१५
ज्योतिमन्त्रेण विधिवत्	२०६
ज्ञातीनां वर्धयन् हर्षं	१५७
ज्ञात्वेवं परमात्मानं	१६९
ज्ञानात्मासौ वामुदेवः	२०
ज्ञानं तु परमं लब्ध्वा	१५३
ज्वरात्तोऽभ्यर्चयेन्मन्त्री	१३३
ज्वलद्रत्नमयैः स्तम्भैः	१२०
ज्वालयेन् मतिमान् मन्त्री	९२
ठं बीजं त्वक् तत्त्वं	१५
ठं बीजं रसतत्त्वं	१५
णं बीजं श्रोत्रतत्त्वं	१५

श्लोकानुक्रमणिका

३३

श्लोक	पृ० सं०
तगरैः क्षीरसितैश्च	१८५
ततोऽभवत् क्रन्दन	१४६
ततो दलानां बाह्ये च	११८
ततो धर्मादिभिर्मन्त्री	६४
ततो भवेच्च तुः कोष्टं	५६
ततो भूमिं परीक्षेत्	३१
ततो मध्ये न्यसेद्धस्त	५५
ततो यजेत् सुभद्रां च	८०
ततो लक्ष्मीं निवासान्ते	१९६
ततो हृदयमध्ये च	१५
ततः कुण्डं खनेत् मन्त्री	३९
ततः कुण्डं च रचये	३९
ततः परदिने कृत्यं	२१६
ततः पश्चात्तु हृदय	१९७
ततः प्रातः समुत्थाय	९६
ततः शङ्खञ्च चक्रं च	१२७
ततः शिष्टैर्मनोवर्णै	१३९
ततः शुद्धिर्मातृकया	६२
ततः षोडशसाहस्र	१६५
ततः संक्षेपतो देवान्	५०
तत्कर्णसूत्रोभयतः	३२
तत्क्षणाद्धि प्रयात्येव	२१२
तत्क्षणाद्विरजो मन्त्री	४८
तत्तत्कला समावाह्य	७०

३४

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक	पृ० सं०
तत्तत्स्थले चैकगेहे	३९
तत्तद्द्रव्यैर्वा मतिमान्	३३
तत्पाश्वे च वनं ध्यायेत्	११६
तत्त्वन्यासं तथा कृत्वा	१७५
तत्त्वादिशास्त्राभ्यास	४४
तत्त्वानि चेश्वरश्चैव	५
तत्त्वानि मांसरूपाणि	५
तत्त्वानेतानि पञ्चविंशत्	६०
तत्प्रत्यूहाः षडाख्याता	२२२
तत्फलं लभते भक्त्या	१७४
तत्र यत्नेन गन्तव्यं	१०७
तत्र यद्यत्कृतं सर्वं	३१
तत्र रत्नासने रम्ये	१९३
तत्राधारं प्रतिष्ठाप्य	६९
तत्राभिगमनं नाम	४७
तत्रावाह्य यजेद्देवं	१०८
तत्रैव पञ्चभूतानि	६०
तत्रैव साधकः कुर्यात्	२१४
तत्रैवान्यो विशेषोऽस्ति	२१४
तत्रोत्थितामृतं बहुद्रुतं	२२७
तत्सजातीयमेकाक्षं	१०८
तत्संसर्गिपदद्वन्द्वं	६१
तथाऽधोऽङ्गुष्ठमुष्णा तु	४
तथा करणदीर्घल्या	६७

श्लोकानुक्रमणिका

३५

श्लोक	पृ० सं०
तथा कृष्णसमुद्भूता	८१
तथा चाक्रान्तमाद्यन्तं	२०८
तथा चाश्रमिणं विप्रं	१०५
तथा ते कथयिष्यामि	१५२
तथा द्वाभ्यां समभ्यर्च्यं	११४
तथापि देहि मे नाथ	४६
तथा भूतेन मन्त्रेण	२११
तथा भ्रान्तिद्विधा प्रोक्ता	२२९
तथा शब्दादिभिर्ज्ञानी	२३१
तथा शुभाशुभं कर्म	२३१
तथा सर्वगतं पापं	२१७
तथैव तुलसीपत्रै	२१७
तथैव मातृकावर्णै	१०८
तथैवासनसूनाभ	१७५
तदङ्गं कथितं पूर्वमि	४४
तदग्रे पादयोः सन्धौ	२२
तदग्रे मत्स्ययुग्मं च	३९
तदर्थकारिमुद्रान्वै	१२९
तदभेदसमापन्ना	४५
तदद्धं वा ततो दद्या	१०३
तदन्ते दक्षिणां दत्त्वा	१४८
तदावयव योगेन	२२८
तदुपायं तदा ब्रह्मन्	२१२
तदूर्ध्वं अग्निमप्रख्यं	२२६

३६

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक

पृ० सं०

तदूर्ध्वं नाभिदेशे तु	२२६
तदूर्ध्वं तु शिखाकारा	२२५
तदेकं पावनं लोके	५३
तदेव विश्वजनकं कारणं	६२
तद्रक्षिणे तु शङ्खं वा	६४
तद्दशांशेन जुहुयात्	१४७
तद्वहिरष्टमहिषी	१६६
तद्वहिवृत्तमेकं तु	१५९
तद्वहिवृत्तं निष्पाद्य	१५९
तद्वहिः पार्थिवं कुर्यान्मि	५७
तद्वाह्ये हेमवर्णाभिं	२२५
तद्भस्मं धारयेद्भाले	१६७
तद्वर्णसंख्यया हन्या	२०५
तद्वत्सर्वाणि पापानि	२३१
तन्मध्ये किञ्चिदान्म्य	३२
तन्मध्ये चिन्तयेन्मन्त्री	६०
तन्मध्ये परबिन्दुं च	१२
तन्मध्ये रत्नभूमिं च	
तन्मध्ये विन्यसेन्मन्त्री	१९
तन्मध्ये स्थापयेन्मालां	१०४
तन्मध्ये स्वर्णभूमिं च	५३
तन्मन्त्रं यन्त्रमालिख्य	२१०
तन्मयो भवति क्षिप्रं	२२७
तन्मयो विहरेन्मन्त्री	१६७
तन्मूले चिन्तयेन्मन्त्री	२५

श्लोकानुक्रमणिका

३७

पृ० सं०

श्लोक	पृ० सं०
तपस्तप्त्वा पुरा ब्रह्मन्	१५२
तपः सन्तोष आस्तिक्यं	२२३
तया देहं विचिन्त्यैव	६१
तथोरेक्यसमुद्भूतिः	५
तर्जनीमध्यमपर्यन्तं	१०८
तर्जन्यङ्गुष्ठयोगेन	१०९
तर्जयन्तं विषं घोरं	१३३
तर्पणस्य दशांशेन	११२
तर्पणं पूर्वविहितं	१४५
तर्पयेत्तदशांशेन	१६५
तर्पयेत्तदशांशेन जलैः	१४८
तर्पयेत्तदशांशं तु	१२४
तर्पयेद्युतं मन्त्री	१६२
तल्लक्षमात्रहोमेन	१९४
तव नाविदिनं किञ्चित्	१
तव नाविदितं किञ्चित्	२०३
तव स्नेहात् प्रवक्ष्यामि	१०
तस्माच्चक्रं विचार्यैवं	१०७
तस्मात्कात्स्न्यापरं योगं	२२२
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन	४८
तस्मादाहृत्य बीजानि	४३
तस्माद्दोषं परिज्ञाय	६४
तस्माद्वेतं नामवास्ति	२२९
तस्मान्मुख्यं जलस्नानं	१०५

श्लोक

तस्माद्विज्ञाय वा मन्त्री	
तस्मै ते परमेशाय	७६
तस्य ते परमेशान	७५
तस्या मध्ये विचित्राख्या	२२५
तस्य माया समाख्याता	५
तस्याग्रयोर्मत्स्ययुग्मं	३९
तस्यामाज्यं विनिक्षिप्य	९३
ताडनं हेति मन्त्रेण	८९
तापत्रयहरं दिव्यं	७६
तापिच्छ कुसुमश्यामं	१७३
ताम्रं पात्रं च विप्रर्षे	६४
तार सम्पुटितां कृत्वा	१८३
तारस्याङ्गं पदं डेन्तं	१७७
तारहारावलीरम्यं	१४१, १४६
ताराणामश्विन्यादीनां	९७
तारः प्रजापतिः शक्तो	१२४
तावत्किञ्चिन्न सिद्धयेत्	२२२
तावदिष्टमनुर्मन्त्री	२२८
तावद्यावत् पदस्यान्ते	२००
तावद्यावत् पदस्यान्ते	१९७
तावन्मात्रमुखान्यूध्वं	४१
तासु मुख्या दशप्रोक्ता	२२५
तिलाज्यैरयुतं हुत्वा	१७१
तिलैश्च स्वादुसंयुक्तै	१७०

श्लोकानुक्रमणिका

३९

श्लोक	पृ० सं०
तीर्थमन्त्रेण तीर्थानि	६९
तुम्बुरुनारदश्चैव	२६
तुलसीयुगलं पादद्वये	६६
तुलसी सर्वदा शुद्धा	७७
तृतीयमष्टमं विद्याद्	१३६
तृतीया तत्प्रहरणैः	१८२
तृतीया तामसी ज्ञेया	४१
तृतीया दिग्धीशैव	१७२
तेऽपि स्तुत्या नमस्याश्च	२९
ते गुणाः साधकवरे	२२७
तेजोदा दारुजा या च	७४
तेजो वीर्यं तथा कार्त्तिक	१८२
तेन दीक्षेति सा प्रोक्ता	४४
तेन सत्त्वरजोरूपं	६७
तेन सर्वविशुद्धिः स्यात्	५९
तेन संवेष्टय परितो	६८
ते स्युः पिपीलिका मध्या	१७
तेनैव चक्रभेदेन	४५
तेनैवोक्तं च चेदेनं	१५२
तेषां कृच्छ्रेण सिद्धयन्ति	२०४
तोषयेद्भक्ष्य भोज्यैस्तु	१४४
तं तं काममवाप्नोति	१५३
तं मन्त्रं कथयाम्यद्य	१५२
तां तु संस्थापयेन्मन्त्री	७५

श्लोक	पृ० सं०
त्रिकालाभ्यर्चनं वक्ष्ये	११५
त्रिकोणं तद्बहिः षट्	७९
त्रितयं तत्र सामान्यं	५
त्रिनयनमरुणाभं	९२
त्रिभुवनेश्वरपदं चोक्त्वा	११७
त्रिमात्रं हृद्भगवते	१७५
त्रिलक्षं द्वापरे जाप्यं	१२७
त्रिविक्रमं च क्रियया	१३
त्रिषडायगताः पापाः	३१
त्रिसन्ध्यं तस्य तुष्टयेऽसौ	७६
त्रिसन्ध्यं प्रजपेन्मन्त्रं	१०९
त्रिशः प्रजापयेद्वह्नी	९३
त्रैलोक्यमोहनायेति	१९९
त्रैलोक्यमोहनो देवः	१५६
त्रैलोक्यमोहनो मन्त्री	१६६
त्रैलोक्यमोहनं ते च	१९७
त्रैलोक्यशरणौ श्रीम	१७३
त्रैलोक्ये विजयी भूत्वा	१६४
त्वं माले सर्वदेवानां	१०१
यं बीजं रसतत्त्वं	१५
दक्षपार्श्वे गणेशं च	५५
दक्षस्योर्ध्वे स्मरेच्चक्रं	१२५
दक्षाज्यं समादाय अ	९३
दक्षिणाङ्गुष्ठसंयुक्ता	७६
दक्षिणाभिमुखो भूत्वा	१९४

श्लोकानुक्रमणिका

४१

श्लोक	पृ० सं०
दक्षिणावर्तमेतास्तु	११४
दक्षिणे पितृदेवं च	८०
दक्षिणे मणिबन्धे च	८४
दक्षिणे या पिङ्गलाख्या	२२५
दक्षिणे वासुदेवाख्यं	६७
दक्षिणोत्तरसूत्राणि	४१
दक्षिण. पुरुषो प्रोक्तो	८
दण्डपाशोद्यतकरै	८५
दण्डान्ते बालरूपेति	१७२
दत्त्वा तस्मै सुशीलाय	२२१
दद्यादेवं महार्हाणि	११४
दद्याद्बालिं दिगीशेषा	९७
दधत्तं देववृन्दैश्च	१६२
दध्युत्थं पायसं स्फीतं	१८०
दलमध्ये लिखेत्काम	१६६
दलाग्रेषु यजेच्छङ्खं	२००
दलान्यब्जस्यान्तरालं	५८
दर्शयत्यात्मसद्भावं	११०
दशतत्त्वं ततो न्यसेत्त	२२
दशतत्त्वं ततो न्यस्य	१८६
दशाक्षरमनुः प्रोक्तो	४
दशाक्षरविधानेन	१४४
दशाक्षर समानं हि पू	१४७
दशाक्षरेण संयुक्तं	१५९

श्लोक	पृ० सं०
दशाक्षरोदिते पीठे	१५६, १८२, १८४
दशार्णयन्त्रे विश्वेशं	१७२
दशार्णो मनुवर्यश्च	१८२
दशार्णं गोलकं न्यासं	२२
दशानामपि तत्त्वानां	६
दशांशं कमलैर्हृत्वा	१७३
दशांशं जुहुयाद्भक्त्या	१७६
दशांशं जुहुयादन्ते	१८६
दशांशं जुहुयान्मन्त्री	१७१
दशांशं विधिवद्भक्त्या	१५७
दशैशे नियमाः प्रोक्ता	२२३
दहनान्तक्रमात्कुर्या	२१०
दहन्तं तं हरिं स्मृत्वा	१३७
दहन्तं बाणनगरीं	१३३
दाडिमी बीजकुन्दाभ	१२५
दामसुदामवसुदाम	७९
दामोदरमथेन्द्रेण	२१
दिग्बन्धं छोटिकाभिश्च	५९
दिव्यज्ञानमवाप्नोति	१४९
दिव्यघण्टासमायुक्तं	२५
दिव्यमालाम्बरधरं	११७
दिव्यैर्मुँकुरैः कसन्मुक्ता	२४
दीक्षया लब्धमन्त्रस्य	२१३
दीक्षयाऽत्र स्थिता	४६
दीक्षितोऽत्राधिकारित्व	२८

श्लोकानुक्रमणिका

४३

श्लोक	पृ० सं०
दीपयेत् सर्वमन्त्राणि	२०६
दीपस्थाने भवेत्सिद्धि	१०६
दीयते यस्य यस्येति	१३२
दीर्घषट्कोण कामेन	१८५
दीर्घायुरप्रतिहत	१३२, १५०
दग्धबुध्या जलैर्नित्य	११४, १७४
दुग्धान्नशर्करायुक्तं	१४५
दुर्लभं विषयासक्तैः	२२९
दुष्टसत्त्वाश्च ये सर्वे	१४०
दुष्टानां दमनं शस्तं	१९५
दूर्वाभिदेव शिरसि	७६
दृष्ट्वा पीयूषवर्षिण्या	१३७
देवकीनन्दनो यदु	८२
देवकीपुत्रशब्दान्ते	१४९
देवक्या वसुदेवेन	१२६
देवता कथितः कृष्णः	१२४
देवता तु श्रीकृष्णोऽस्य	१७२, १७९
देवता देवतावृन्द	१६४
देवता नन्दतनयः	१७१
देवता प्रतिमादौ च	१०५
देवताभ्यः पदं प्रोक्त्वा	९७
देवर्षे युगयुक्तात्मन्	२२२
देवर्षे सर्वतन्त्रज्ञ	२१३
देवोपमं सुखं भुक्त्वा	१३५

श्लोक	पृष्ठ सं०
देवं श्रीपुरुषोत्तमं कमलया	१९९
देवाः सर्वे नमस्यन्ति	८७, १२१, १८३
देशकालाद्यवच्छिन्नं	६५
देहान्ते तत्पदं याति	१७९
देहान्ते भगवद्धाम	१७६
देहान्ते विरजेलोके	२२१
देहोत्थसुप्रभाभिश्च	१८५
देहि मे तनयं देव	१४९
दैत्यमातृगृहाणेदं	३६
दोलायमानं गोपीभिः	१८६
दोष्णोस्तथोरुद्वये	२२
दौर्गं बीजमिति ख्यातं	१३०
दौर्बल्यं याति मन्त्राणां	७
द्वयोरभ्यासयोगो हि	२०८
द्वात्रिंशद्वनसंवीतं	२४
द्वात्रिंशन् मात्रयापूर्य	१७
द्वादश्यां सर्वथा कार्या	३०
द्वाभ्यां द्वाभ्यां तथाग्राभ्यां	३२
द्वाभ्यां द्वाभ्यां वल्लभाभ्य	१२२
द्वात्रिंशन्मात्रया मन्त्री	६०
द्वारकावरगेहस्थं	१६९
द्वारवत्यां महोद्याने	१६४
द्वारवत्यां सहस्रार्कं	११६
द्वाराग्रवलिपीठे च	१७६

श्लोकानुक्रमणिका

४५

श्लोक	पृ० सं०
द्वारोर्ध्वे द्वारश्रियं	१७६
द्वार्याबाह्य यजेत्तत्र	५४
द्वावय द्वितयं पश्चा	१९६
द्वितीयायां क्षिपेद्रात्रौ	४२
द्विदलं हक्षसंयुक्तं	२२६
द्विभुजं स्तनपातारं	१२९
द्व्यङ्गुलाः केसराणि स्युः	५६
द्व्यङ्गुलं चोन्नतं तत्तु	४०
घनिष्ठा वायुमित्राश्चि	३०
घनं धान्यं शुकादीनि	१२८
घरण्यां दुःखसम्भूतिः	५४
धर्मज्ञानं च वैराग्यं	९०
धर्मज्ञानं च वैराग्यं	१९
धर्मविद्धर्मकर्ता च	२९
धर्मार्थकामफलदं	१२८
धर्मार्थकाममोक्षाणि	११३
धर्मार्थकाममोक्षाणां	१७२
धर्मार्थकाममोक्षार्थी	१
धवलैरुपचारैस्तु	१५५
धवलैः कुमुदैहोमा	१५८
धारणं प्राणमरुतो	२२४
धारयेत् पूरयेत् योगी	२२४
धारयेद्वाससी शुद्धे	५०
धारिणं च विचिन्त्याथ	१२९

श्लोक	पृ० सं०
धावमानं रिपुगण	१३८
धिया यदक्षरश्रेणीं	११०
धीमहीति पदं प्रोक्त्वा	१४०
धूमव्यापी सप्तजिह्वो	९१
धेनुमुद्रानिगदिता	८७
ध्यात्वा जलाञ्जलीन्	५०
ध्यात्वा तण्डुलदूर्वाभि	१३४
ध्यात्वा रक्तकरवीर	१३४
ध्यात्वा लक्षमनुवरं	१३८
ध्यात्वा विश्वेश्वरं देवं	१३७
ध्यात्वा सम्पूज्य मुनिभि	१२१
ध्यात्वा सम्पूज्य विधि	१३५
ध्यात्वा हृत्पद्ममध्ये	६६
ध्यात्वैवं परमात्मानं	१४९, १६१
ध्यात्वैवं परमानन्दं	१८०
ध्यानार्चनादिकं सर्वम्	१३९
ध्यायन् विष्णुं गृहाभ्यन्तः	५४
ध्यायेत्त्वेतसि शङ्खपाश	१९९
ध्यायेत् कुण्डलिनीं नित्यां	४५
ध्यायेद्वृन्दावने कृष्णे	१७९
ध्यायेद्वृन्नावने रम्ये	१८४
नक्षत्राणां सवाराणां	९६
न चाकाशो न शब्दश्च	२२९
न चेद्वर्षं कृता पूजा	१४४
न जपो नार्चनं स्नानं	२१४

श्लोकानुक्रमणिका

४७

श्लोक	पृ० सं०
न जारजो न कानीनो	२१८
नतश्च पितरो बह्वैः	९४
न तस्य विद्यते प्रीतिः	१३०
न दावत मल्लिका यूथी	७७
न देहस्य ह्यनित्यस्य	६२
न द्रुतं न बिलम्बं च	११०
नद्यां समुद्रगामिन्यां	२०७
नन्दकं चैव हृन्मध्ये	५१
नन्दनन्दन इत्युक्त	६
नन्दपुत्रपदं डेन्तं	१७०
न न्यूनं नाधिकं चापि	११०
न प्रकाश्यमिदं तन्त्र	२३३
न मनो वै न बुद्धिश्च	२२९
नमस्यंस्तत्पदाम्भोज	२१८
नमोन्तोऽयं मनुः प्रोक्तो	१९७
नमोऽन्ते भगवान् डेन्तो	१६९
नमोऽन्तोऽयं मनुः	५०
नमोन्तेनैव मन्त्रेण	६३
नमो भगवते विष्णवे	२०
नमस्यत् शिरसा कृष्णं	१
नमः परायेत्युच्चार्य	१५
न यत्र शुभकार्यं	२२०
न रक्तचन्दनं हस्ते	२१६
नवकोष्ठं भवेदेतत्	१०६

श्लोक	पृ० सं०
नवनीतयुतं हुत्वा	१८६
नवरत्नमिति प्रोक्तं	७१
नवरत्नं तद्वदेव	७१
नवीनजलदश्यामं	१२५
मवीनवारिदश्यामं	१७१
न वृथा गमयेत् कालं	२१६
न शस्तं मारणं कर्म	१९५
न स्त्रीमुखं निरीक्षेत्	२१४
नाग्नजितीं जाम्बवन्ती	११८
नाडीसम्धानमुद्दिष्टं	९४
नाड्या पिङ्गलया चैव	२२४
नात्मनः सर्वशुद्धीनां	६१
आधिकारोऽस्त्यतः कुर्या	२८
नानापुष्पलताबद्ध	२४
नानारत्नगणाकीर्णं	१२०
नानारत्नपरिभ्राज	१८७
नानारत्नमयैर्हेमै	११७
नानालङ्कारसुभगे	१९३
नानालङ्कारसुभगौ	१७३
नानालङ्कारसुभवां	१६३, १६९, १७० १८५, १९३
नानावर्णाः विचित्रा स्युः	५८
नानाविचित्ररत्नैश्च	१९४
नान्त्यजं च समीक्षेत	२१५
नापूजिताश्च विधिवत्	२०७

श्लोकानुक्रमणिका

४९

श्लोक	पृ० सं०
नामाद्यबीजसहितं	१९
नाम्नामादौ क्रमात्का	१५३
नारदश्च मुनिः प्रोक्तो	६
नारदादिगुरुं स्तुत्वा	१७७
नारदोऽस्य ऋषिच्छन्दो	१५०
नारदो मुनिराख्यातः	१६१
नारदोऽस्य ऋषिः प्रोक्तो	१८६
नारदोऽस्य मुनिश्छन्दो	१६२
नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्त	१५७
नारदोऽस्य मुनिः प्रोक्तो	१५
नारदो मुनिराख्यात	१७०
नारदं पर्वतं विष्णुं	५०
नारदाद्यैर्मुनिगणै	१५५
नारदाद्यैर्मुनिश्रेष्ठैः	१८४
नारायण इति ख्यातः	१०
नारायण महेशान	४१
नारायणं च जठरे	२१
नारिकेलोदकैर्मिश्रं	४२
नाशयेत् पानमात्रेण	५९
नाशयेत् सर्वपापानि	१४
नाशयेन्नात्र संदेहो	११३, १३३
नासाध्यं विद्यते तस्य	१३७
नासिकायां मनः पीडा	९५
निगडान्मुच्यते सद्यो	१४१

५०

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक

पृ० सं०

नित्यदर्शी भवेद्विप्रो	१६०
नित्यपूजा नित्यदानं	१०५
नित्यसर्वगतो ह्यात्मा	२२९
नित्यं जपं करे कुर्यां	१०७
नित्यं सहस्रं प्रजपे	२१६
निपीड्यदक्षपाणिस्थ	४७
नियते यागकाले च	२१६
निरपेक्षो हरिं जप्त्वा	२१८
निरीक्षमाणचरणं	१५४
निर्बीजा मनवो ये च	२०६
निर्बीजा ये च मन्त्रा वै	१९०
निर्बीजा सत्वहीना ये	२०४
निषीदेत् सन्निधौ तस्य	१०२
निवृत्तिः सप्रतिष्ठा	७०
निशीथे प्रजपेन्मन्त्री	१४२
नीलकुञ्चितकेशान्तं	११६
नीलपद्मसमानाक्षं	१८१
नीलोत्पलादिभिः पुष्पै	१३४
नीलोत्पलैश्च शूद्राः	१३१
नृपाणां तद्गुणानां च	२०३
नृसिंहबीजमित्युक्तं	१३१
नूनं वं च लिखेद्बाह्ये	१४०
नेत्राब्धितर्कसूर्येन्द्रैः	१२५
नैऋत्यां वसुदेवं च	१२७

श्लोकानुक्रमणिका

५१

श्लोक	पृ० सं०
नैव द्विरशनं कुर्यात्	२१६
नैवेद्यजातमुद्धृत्य	८४
नैवेद्यार्पणमन्त्रोऽयं	८३
न्यस्तैः समस्तैरङ्गानि	१६९
न्यासक्रमेण विधिवद्	१८९
न्यासान्यस्य स्वदेहे च	१७७
न्यूने न्यूनाङ्गदोषः	११०
पक्षिणामधिपः सोऽभूत	२
पक्षिराजपदद्वन्द्व	१८९
पङ्कजैर्जुहुयान्मन्त्री	१५७
पञ्चगव्येन तद्देहं	५९
पञ्चपुष्पाञ्जली दद्यात्	७७
पञ्चमस्वरसंयुक्तौ	१८८
पञ्चवर्णात्मना विद्यात्	२३०
पञ्चबाणस्य बीजानि	१८८
पञ्चविंशति सङ्ख्या वा	५०
पञ्चाङ्गशुद्ध दिवसे	३०
पञ्चाङ्गानि मनोरस्य	१४८, १५७, १७०, १८३
पञ्चाङ्गानि मनोर्यत्र	८
पञ्चाङ्गोपासनं लोके	१०४
पञ्चात्मिकायां दीक्षायां	७८
पञ्चाशन्मणिभिर्माला	१०७
पटवस्त्रैर्यजेद्भक्त्या	१४३
पत्रे तु कामगायत्री	१६६

५२

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक	पृ० सं०
पत्रं चामलकं शुद्धं	७७
पदसूत्रेण सम्बद्ध	१२६
पदान्धुहृदये वक्त्रे	२३
पदेः षोडशकैर्मध्ये	५६
पद्मयुग्मं मुद्गिन देशे	६६
पद्मयोनिरवाग्रचं	२
पद्माक्षतं ब्रह्माणे च	४२
पद्मासनमिदं प्रोक्तं	५५
पद्मासनं स्वस्तिकं वा	५५
पद्मोत्पलादिकल्हारैः	११६
परकायप्रवेशं च	२०३
परमात्मा तथा बुद्धि	४
परमात्मा सुषुम्नाख्यो	१९
परमात्मा हरिर्देवो	१४९
परमानन्द सौभाग्य	७७
परमं च गुरुं तत्र	११४
पराविद्धा सदा कार्या	२२०
परस्परसंलग्ना	८६
परापरगुरुं तद्वत्पू	१७७
परायोनि च सम्प्रोक्ष्य	८३
पराराति च तत्त्वानि	८३
पराशरेण व्यासेन	२६
परेण च स्वमात्मानं	४५
पर्यटेद्विष्णुक्षेत्रेषु	२१३

श्लोकानुक्रमणिका

५३

श्लोक

पृ० सं०

पर्युषितानि पुष्पाणि	७७
पलाशतुलसीपत्रैः	१३६
पलाशपुष्पैर्जुहुयात्	१६१
पशूनां हिसनं चैव	२१७
पशुभावे स्थिता मन्त्राः	११०.२०५
पश्चिमे वरुणं शुक्लं	८१
पटलाभिर्जपाभिश्च	२१७
पत्रि दुग्धं निवेद्याय	१२२
पादघातकरास्फोट	१७६
पाददेवताभ्यो नमः पाद्यार्घ्याचमनीयानि	६७
पाद्यैरर्घ्यैस्तथा पुष्पैः	११८
पाद्यं श्यामार्कदूर्वाब्ज	७५
पायसैरयुतं हुत्वा	१६१
पायसं नवनीतं च	१५७
पारणञ्च प्रकुर्वीत	२२१
पालिकाः पञ्चमुख्यश्च	४१
पाशबद्धद्वयं पश्चात्	२२०
पाशाङ्कुशाभ्यामावीतं	१२८
पाशिनं विरजायुक्तं	१३
पार्श्वद्वये तथा श्रोण्या	२२
पार्श्वमासाद्य तद्वक्त्र	९
पाषाणभुवमग्निं च पिण्डबीजमिदं प्रोक्तं	१२८
पिण्डे पदे तथा रूपे	२८
पितृमातृविशुद्धा ये	२०४

श्लोक	पृ० सं०
पिलिपिच्छ गृहाणेमं	३५
पीठपूजां विधायाथ	१७८
पुच्छे मृत्युर्भवेन्नून	१०६
पुटनात्प्रणवाभ्यां तु	१५६
पुटाञ्जलिकराः सर्वे	१२७
पुण्डरीकभवामाला	१०७
पुण्यतीर्थानि सर्वाणि	१०
पुण्यतीर्थे च पुलिने	२१५
पुण्यस्त्रियो गृहस्थाश्च	१४६
पुत्रारण्ये तथा तीरे	१०४
पुण्याहं वाचयित्वा च	५५
पुत्रवान् धनवान् वाग्मी	२
पुत्राप्तिश्चम्पकैर्हौमात्	१८०
पुत्रैर्मित्रैश्च सम्बन्धः	११६
पुत्रैः पौत्रैः प्रपौत्रैश्च	१६४
पुनर्विलिप्य गन्धेन	१०९
पुनर्व्याहृतिभिर्हुत्वा	९४
पुनर्हस्तौ च पादौ च	५१
पुनस्तथैव कर्तव्यं	२१०
पुनः पञ्चऋणप्त्वा	७१
पुनः स्थूलानि भूतानि	२२९
पुर आदिदलाग्रेषु	१९०
पुरन्दरमुखैर्देवै	११५
पुरश्चरणहीनोऽपि	१०४

श्लोकानुक्रमणिका

५५

श्लोक	पृ० सं०
पुरुषं वश्येन्नारी	१३२
पुष्करं शङ्खपद्मौ च	८०
पुष्पढन्तासुरौ शेष	३३
पुष्पमालावितानाद्यं	३८
पुष्पाणि च विकीर्याथ	६८
पुष्पैरभ्यर्च्य तं मन्त्री	६२
पुष्पैर्वन्यसमुद्भूतै	११३
पूजयेद्वैष्णवे पीठे	१६९
पूजयेद्भक्तितो मन्त्री	१६६
पूजा दशाक्षरे पीठे	१५५
पूजान्ते देवदेवाय	१४४
पूजास्थानं समानीय	८४
पूज्यमानो हृदात्माऽयं	८
पूर्णचन्द्रायुतप्रस्थे	२२८
पूर्णयुर्लभस्ते मन्त्री	१७२
पूरयेत् सप्तजप्तेन	१६
पूरयेदीडया वायुं	६०
पूरयेद्वामया तद्वत्	१६
पूर्णाहुतिं ततो दद्या	९६
पूर्वोक्त दूषिता मन्त्राः	२२७
पूतनास्तन पातारं	१३२
पूर्वदक्षिणपाश्चात्य	१६५
पूर्ववन्त्यासजालं हि	१९२
पूर्वोक्ततर्पणेनैव	१८०

श्लोक	पृ० सं०
पूर्वोक्तेन क्रमेणाथ	११६
पूर्वोपचारान् दत्वाद्य	१२१
पूर्वं गणपतिं पश्चात्	११४
पूर्वं तु तर्पणं कुर्यात्	१६९
पृथिवीं क्षीरसिन्धुं च	१७
पृथिव्यां यानि तीर्थानि	५०
पोषितोयं भवेत्सिद्धो	६११
पौषे तु शत्रुपीडा	३०
पं बीजात् परमात्मानं	२०
पं बीजं मनस्तत्त्व	१५
प्रकाशने कार्यहानि	१०९
प्रक्षालितानि मन्त्रेण	४१
प्रक्षालितानि शुद्धेन	४१
प्रक्षिपेदस्त्रमन्त्रेण	५४
प्रजानाशो भवेद्भाद्रे	३०
प्रज्वलेति पदं सर्वं	१४१
प्रणवद्वयमध्यस्थं	१४३
प्रणवादिनमोन्तेन	५४
प्रणवादिरयं प्रोक्तः	७९
प्रणवाद्येन मतिमान्	९४
प्रणवाद्यैरेभिर्देव	८३
प्रणवान्तरितान्कृत्वा	२०५
प्रणवाभ्यां पुटं कृत्वा	७
प्रणवं गोमिनीमाया	१७१

श्लोकानुक्रमणिका

५७

श्लोक	पृ० सं०
प्रणवं पूर्वमुच्चार्य	७४
प्रणवं पूर्वमुद्धृत्य	१४७
प्रणवं मारवीजं च	१६१
प्रणवांशोद्भवा सम्यक्	६९
प्रतिमाकरणे चैव	३४
प्रतिमा तस्य यत्नेन	२३२
प्रतिष्ठा विफला तस्य	७४
प्रत्यहं क्षालयेच्छ	२१६
प्रत्यहं भोजयेद्विप्रान्	१११
प्रत्यहं मुख्यकल्पोऽय	११२
प्रत्याहारं धारणाख्यं	२२३
प्रत्येकं वायुबीजेन	२०५
प्रत्युवाच रतिस्तेयं	१४६
प्रथमं प्रकृते हंसः	६९
प्रदक्षिणक्रमेणैव	६९, ७९
प्रदर्श्य धेनुयोनीं च	९३
प्रदीप्त मणिगणोद्दीप्तं	१३०
प्रदीप्त रत्नकटकतुला	१२०
प्रद्युम्नाख्यो सकारेण	२३०
प्रफुल्लैररुणाम्भोजै	२०१
प्रबलो भद्रनामा च	५४
प्रयागे या गतिः प्रोक्ता	५१
प्रयोगस्तत्समः प्रोक्तो	१४९
प्रसार्य तर्जनीं दक्षा	४८

श्लोक	पृ० सं०
प्रसूनैरसितैर्वैश्यान्	१२७
प्रह्वी सत्या तथेशाना	२०
प्राग्याम्यवरुणोदीच्य	५६
प्राङ्मुखः संयतात्मा	५४
प्राज्ञात्मानं वदन्येके	२३०
प्राणात्मानं तथोच्चार्य	१४
प्राणायामात् परो योगः	१७
प्राणायामात् परं तत्त्वं	१७
प्राणायामेन मुनयः	१७
प्राणायामं विधायेत्थं	१४
प्राणायामं विना मुक्ति	१७
प्राणायामं विशेषेण	२१५
प्राणे वायुरिति ख्यात	१४
प्रातःकालेऽथवा पूजा	१०९
प्रातःकाले मध्याह्ने वा	४४
प्रातर्वाच्यमा नारी	१५१
प्राप्नोति महतीं लक्ष्मीं	२००
प्रायश्चित्ताय गायत्रीं	१४२
प्रायश्चित्तं तु तत्रोक्त	२१७
प्रियायेति पदान्ते च	१४०
प्रीतिसुस्निग्धया वाचा	८६
प्रोक्तो नैवेद्यप्रन्त्रो	८३
प्रोक्तं षताक्षरं तं तु	१३१
फलवल्गुलसश्चित्र	२४

श्लोकानुक्रमणिका

५९

श्लोक	पृ० सं०
फलं वितनुते सम्य	४०
फाल्गुने देवकीपुत्रं	१४५
बदरीखण्डविपिने	२१०
बन्धय द्वितीयाङ्कुशेन	१९७
बहिर्बद्धं कृतोत्तंसं	१७१
बलादाहरणं तेभ्यः	२२४
बलिबन्धुरमध्ये च	११७
बलिमन्त्रस्तथैव स्या	४२
बलिं गृहाण सर्वेश	३५
बलिं प्रगृह्यतां सोम	३६
बली च परया युक्तो	१४
बहुना किमिहोक्तेन	३, १४०, २०१
बहुरत्नसमाबद्ध	१७९
बहुरूपश्च जिह्वाया	९४
बहुरूपातिरिक्ता च	९१
बालायास्त्रितयं बीज	२११
बाह्यं वै मातृकान्यासं	१२
बिना योगेन सिद्धयेत्	२२२
बिन्दुनादसमायुक्तो	१८८
बिन्दोराकाशम्भूति	५
बिम्बाधरपुटोद्भासि	२६
बिल्वपत्रैस्तथा हुत्वा	१८२
बिल्वफलैस्त्रिमध्ववतैः	१९४
बीजभावे त्वीमानि	६०

६०

गौतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक	पृ० सं०
बीजशक्ती पुराप्रोक्ते	११
बीजोच्चारणमात्रेण	५
बीजैः पदैश्च पञ्चाङ्गं	१७३
बीजं तु मन्मथं प्रोक्तं	१५३
बुधोयुक्कन्ययोश्चाथ	९७
बुभुक्षा च पिपासा च	२४
बोधयन्तं क्वचिद्गोपान्	८५
ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रै	१९३
ब्रह्मन् ब्रह्मणि कृष्णे च	२१६
ब्रह्मन् ब्रह्मविदां श्रेष्ठ	९
ब्रह्मरन्ध्र भ्रुवोर्मध्ये	११
ब्रह्मर्षिभिः देवर्षिभिः	१२२
ब्रह्मविष्णुमहेशाख्याः	१९
ब्रह्मवृक्षस्य तैलेन	२११
ब्रह्मवृक्षोत्थकुसुमै	१८७
ब्रह्महत्याफलं दद्या	२२०
ब्रह्महत्या शिरस्कन्धं	६१
ब्रह्महत्यासुरापान	१८
ब्रह्मार्णं मायया सार्द्धं	४
प्रहोन्द्रशङ्करमुख्यै	१३६
ब्राह्मणं पूजयेदादौ	३२
ब्राह्मणे सर्वार्थसिद्धिः स्यात्	३१
ब्राह्मे मुहूर्ते उत्थाय	२१४
ब्रूहि मे बालकृष्ण	१२४

श्लोकानुक्रमणिका

६१

श्लोक

पृ० सं०

भक्त्या तु पूजयेद्देवं

१४

भक्त्या त्रिसन्ध्यं च यजेद्

१६१

भक्त्या प्रदक्षिणं चैव

५३

भक्त्या श्रीकृष्णदेवस्य

५३

भक्ष्य भोज्यादिकं हुत्वा

१६८

भक्ष्य भोज्यादिहोमेन

१७५

भगवत् कामदा मन्त्राः

१

भगवत् मे त्वया मुद्राः

८६

भङ्गविन्दुमसङ्काशं

१४९

भङ्गविद्रुमबिम्बाभ

११५

भद्रासनं समुद्दिष्टं

२२३

भवार्णवनिमग्नं मां

९

भवेयुः पङ्कजदलनिभा

५७

भस्मीभूत स्मरं दृष्ट्वा

१४९

भाद्रे मासि यजेद्विष्णुं

१४४

भास्वदनेकरत्नश्री

१२६

भीषणामुखवृत्तेन

१७९

भुजान्ते दक्षिणे न्यसेद्

२१

भुवनावाध्येति कथितो

१०१

भूतशुद्धि लिपिन्यासं

११

भूतशुद्धि विधायेत्यं

३४, ६२

भूतेश्वरमन्त्रेण

१५

भूमेः परिग्रहं कुर्या

३१

भूयो भूयो भवेद्दन्ति

३४३

६२

गीतमीयमहातन्त्रम्

श्लोक

पृ० सं०

भूयो भूयः क्रमात्तस्य

२२४

भूशय्यां ब्रह्मचारित्वं

१०५

भूषणानि विचित्राणि

७७

भूषाभिर्भूषयेद्देवीं

९१

भेरीवादित्रगम्भीर

९९

भोगमोक्षकरं यत्नात्

१६९

भ्रमद्भ्रमरझङ्कार

२४

भ्रष्टराज्यं सुरश्रेष्ठो

१७५

भ्रामितो यदि न सिद्धये

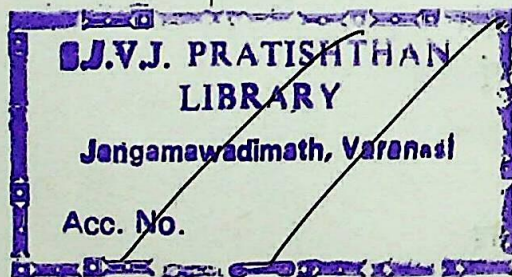
२१०

भ्रुविस्थं पुण्डरीकाक्षं

४६

भ्रूणहत्यादिपापानि

१६

SRI JAGADGURU VISHWARADHYA
JNANA SIMHASAN JNANAMANDAL
LIBRARY

Jangamwadi Math, Varanasi
ACC No. 8.6.2

Digitized by eGangotri and Sarayu Trust
Funding by MoE-IKS

